

ᚠᚢᚠᚱᚰ ᚷᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚰ

ᚰᚰᚰᚠᚠᚠᚠ ᚰᚰᚰᚠᚠᚠᚠ
ᚰᚰᚰᚠᚠᚠ ᚰᚰᚠᚠᚠᚠᚠᚠ

Friedrich Klára

**Hunok, germánok,
rovások, runák**

1.

2.

ƿ	ᚢ	ᚦ	ᚱ	ᚷ	ᚨ	ᚫ	ᚱ	ᚴ	ᚷ	ᚹ	ᚻ
f	u	th	a	r	k	g	w	h	n	i	j
ᚷ	ᚱ	ᚹ	ᚨ	ᚫ	ᚱ	ᚴ	ᚷ	ᚹ	ᚻ	ᚾ	ᚿ
eu (?)	p	z	s	t	b	e	m	l	ng	o	d

Fig. 1. Das gemein-germanische Runenalphabet.

3.

4.

„Attila, minden király királya, egyedül uralkodott mindenki fölött és aggódott mindenkiért.”

Jordanes (Kr. u. 6. sz., Getica, 201. rész)

„...Attila nyugodtan pályázhatna a barbárok legfőbb és egyedüli uralkodója címére. A régi és modern idők hódítói közül egyedül ő egyesítette Germánia és Szkítia két hatalmas királyságát... Leigázta az óceáni szigeteket, a skandináv királyságokat, amelyeket a Balti tenger vize vett körül és választott el...

Edward Gibbon (18. sz., 2016/48.)

„...kimondjuk azok ellenében is, kik ősi írásunk hitelességét s eredetiségét kétségbe vonták, vagy tagadták, miszerint nem csak, hogy írásunk másoktól nem sajátított el, hanem, hogy ellenkezőleg, mások vették el a magukét tőlünk. Ezek közé tartozik kétség nélkül a góthok azon ága, mely... pontosan meg nem határozható időben szakadt el a hunok szomszédságából, s ellepte Skandinávia legdélibb részét, mely nevét, a Gothland nevet tőlük nyerte. Többféleire akadunk ott, mely határozottan a scythákra, vagyis a hun-magyar nemzetre emlékeztet.”

Fischer Károly Antal (1889, 2005/149.)

Köszönöm, hogy támogatták a könyv kiadását:
Kovács Ilonka és fiai – Zoltán és Ernő Kanadából,
férjem, Szakács Gábor és fiunk Miklós.

© Friedrich Klára – Szakács Gábor

Kiadó: Szakács Gábor

Elérhetőség: 0630 431-1281, szakacs.gab01@t-online.hu

ISBN 978-615-6140-00-5

A kötetet Barta József gondozta

Nyomdai előkészítés: Bartbox Kft. T.: 20 440-8348

Nyomás: BLACK AND COLOUR KFT.

1164 Budapest, Csókakő u. 35. (Ipartelep) Mobil: 06 20 976-4222
studio.blackandcolour@mediacenter.hu, www.nemedynyomda.hu

Tartalomjegyzék

Rovásírás ábécé és szabályok	4
Előszó	5
Hunok-germánok	7
A magyar rovásírásról – rövid összefoglaló	24
A runaírásról – eredete, kora, változatai, használata	30
A germán számírás	45
Attila hun király neve és az Othila runa	48
A Kárpát-medencében előkerült, továbbá a magyarsággal kapcsolatba hozható runafeliratok	50
· Aquincum – runás fibula	51
· Bezenye – runás fibulák	53
· Breza – runás márványtöredék	55
· Csákvár – feliratos fibulák	57
· Debrecentől Wapno-ig – brakteáták, amulettek	60
· Enns vidék – feliratos cseréptöredék	65
· Garbány – runás cseréptöredékek	66
· Heidenheim – feliratos szíjvég	69
· Kismarton vagy Kiskőrös, magyar rovás vagy runa?	70
· Lippó – runás korong	72
· Nagyszentmiklós – vannak-e runák a kincsen?	73
· Pietroasa – runafeliratos nyakpánt, Attila ajándéka	75
· Szabadbattyán – feliratos övcsat	78
· Tárcsó – díszítés vagy runa?	82
· Vajdaság – feliratos pecsétgyűrű	83
· Yarmouth – rovásírásos kő	84
· Gerberga apátnő ládikájának feliratai (Brunswick casket)	89
· Hun betűsor angol tudós könyvében	109
· Runás pecsétnyomó vagy díszgomb	110
· Viking kapcsolatok, viking runák, magyar rovások	112
Híres runafeliratok	124
A germán mitológiáról röviden	132
A Nibelung ének és hun vonatkozásai	139
A Frithiof monda, a viking hősköltemény	147
Zsupos Zoltán történész elmélete a magyar rovásírás eredetéről	151
Magyar rovásírás olvasógyakorlat	156
Runa olvasógyakorlat	161
Írástörténeti táblázatok	162
Kiadványaink	169
Szakirodalom	170
Képjegyzék	176

A rovásírás legfontosabb szabályai

A magyar rovásírás ábécéje Forrai Sándor szerint							
É	E	D	CS	C	B	Á	A
aK	J	Í	I	H	GY	G	F
Ó	O	NY	N	M	LY	L	eK
TY	T	SZ	S	R	P	Ő	Ö
	ZS	Z	V	Ú	Ü	Ú	U

1. A rovásírást jobbról balra írjuk, mert legtöbb írásemlékünkben így szerepel. Lehet balról jobbra is írni, ám ez nem hagyománykövető. Ebben az esetben meg kell fordítani a betűket.

2. A szavakat szóközökkel választjuk el egymástól. Az írásjelek ugyanazok, mint a latin betűs írásnál.

3. A rovásírásban két fajta K betű használatos. Magyar Adorján szerint az egyik a szó végeire, a másik a szó belsejébe kerül. Forrai Sándor véleménye ezzel szemben az, hogy a két fajta K használatát a mellettük lévő magánhangzók hangrendje dönti el. Friedrich Klára kutatásai szerint rovás emlékeink nem igazolják ezeket a szabályokat. Egyszerűbb, ha csak a $\diamond$ jelet használjuk K-ként, ez rovás emlékekkel is alátámasztható.

4. Fontos szabály, hogy rovásírásunkban csak azokat a betűváltozatokat használhatjuk, amelyek valamely régi rovás emlékben megtalálhatók.

5. A rovásbetűk között nincs Q, W, X, Y. Rovásírással így jelöljük őket:

QU = KV	pl.:	Aquincum quartz	$\text{QUMQ} \quad \text{QUMQ}$ $\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$
X = KSZ	pl.:	taxi	$\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$
Y = I vagy J	pl.:	Vörösmarty York yoghurt	$\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$ $\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$ $\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$
W = V	pl.:	Wesselényi	$\text{KUMQ} \quad \text{KUMQ}$

Előszó

Az írás, a betűk, a könyvek mindig nagyon érdekelték. Sokat olvastam az írás történetéről. Hamar feltűnt, hogy a germán runáknak több mint a fele alakilag azonos a magyar rovásírással. Az is feltűnt, hogy az akadémiai írástörténet magyar és külföldi képviselői hallgatnak erről. A külföldiek bizonyára azért, mert a magyarországi elhallgatás miatt nem is tudják, hogy van egy régi írásunk. Ha valami de-reng is nekik, az a magyarországi akadémiai nyelvészetből és írástörténetből származik, vagyis arról szól, hogy milyen sokfajta néptől szedegették össze a magyarok nyelvüket és betűiket.

Azok a magyar szakemberek is hallgatnak a runák és a magyar rovásírás közötti nagy arányú alaki hasonlóságról, akik a runákról írnak. Amennyiben mégis említi valaki, abban sincs köszönet, mert a ló másik oldalára átesve azt veti fel, hogy nyugati, térítő szerzetesek tanították meg írni a székelyeket. Erről is esik szó a kötetben.

Ugyancsak kevés említés történik a hun korról is foglalkozó régész-történész szakemberek részéről a hunok és a germánok többségének jó kapcsolatáról. Ebben az esetben Jordanest is szemérmesen elhallgatják. Gibbon-ról vagy Thierry-ről nem is beszélve.

Tanulmányaimat, könyveimet nem unaloműzésből, hanem mindig valamely hiány pótlására, a magyarság elleni hamisság leleplezésére írom. Hiányzó ismereteket pótoltam a rovásírásról annak bizonyításával, hogy az egész Kárpát-medencében elterjedt volt, forrása pedig a Tordos – Vinca műveltségben található. Új ismeretekkel szolgáltam Roga hun királyról, a Tatárlakai leletekről, a Tászkok-tetőről, Torma Zsófiáról, a Grál magyar vonatkozásairól, a rovásírásról és több más, hazánkat érintő ügyről.

Miután 2018-ban Kásler Miklós, az orvostudományok kandidátusa és munkatársai nyilvánosságra hozták, hogy az Árpád-házi királyok és a magyarok többsége nem ugyanabba a genetikai csoportba tartozik, mint a finnugor népek, elvárható volt, hogy a finnugrista történetírás képviselői bocsánatot kérnek a krónikásoktól és attól a sok ledilettánszózt, lenézett, kigúnyolt magyar szerzőtől, akik műveikben a szkíta-hun-avar-magyar folytonosságot bizonyították. Ez eddig nem történt meg, noha a legnagyobb dilettantizmus nem a szkíta-hun-avar-magyar rokonság, hanem a magyarság finnugoroktól, törököktől való származtatása, amely nem tudomány, hanem hasburgista merénylet a magyar őstörténet ellen. Nem történt meg a hun

őseinket megtagadó, gyalázó tankönyvek átírása sem, ezzel elveszik gyermekeinktől azt a lehetőséget, hogy büszkék legyenek őseikre.

Nem került be a 2020-as Nemzeti Alaptantervbe legnagyobb művelődéstörténeti értékünk, a magyar rovásírás sem, jelezvén, hogy az oktatásügyben intézményesen még mindig az 1867-es kiegyezés óta tartó habsburgista, és az 1945 óta tartó kommunista irányvonal az uralkodó. Bár véleményem szerint 1945 óta a legjobb kormány a jelenlegi Fidesz-KDNP összefogásé, de a magyar őstörténet területén az említett Kásler Miklós féle eredményt kivéve nem történt előrelépés.

Utoljára 105 évvel ezelőtt jelent meg magyar nyelven alaposabb, átfogóbb anyag a runáírásról, Sebestyén Gyula néprajzkutató és irodalomtörténész tollából. A runákról való hiányos tájékoztatás, a magyar rovásírással való kapcsolat elhallgatása indította ennek a könyvnek a megírására. Az anyaggyűjtés során bebizonyosodott számomra, hogy a magyarok elődei, szkíták-hunok adták át az írást a germánoknak. Számomra ez bizonyosság, de nem erőltetem rá senkire, arra bízgatva minden érdeklődőt, hogy kutasson tovább, gyűjtse a hiteles bizonyítékokat mellette vagy akár ellene, mert az igazság a legfontosabb, különösen őstörténetünket illetően.

Ahogy a trianoni és a párizsi szerződések okozta sebek nem gyógyulnak be, ugyanúgy nem gyógyulnak be a magyar őstörténet sebei sem, amelyeket a finnugor és török rokonság elmélet okozott.

2020-ban, a kegyetlen trianoni szerződés 100. évfordulójának évében.

Friedrich Klára

Fischer Károly Antal könyvéből (1889)

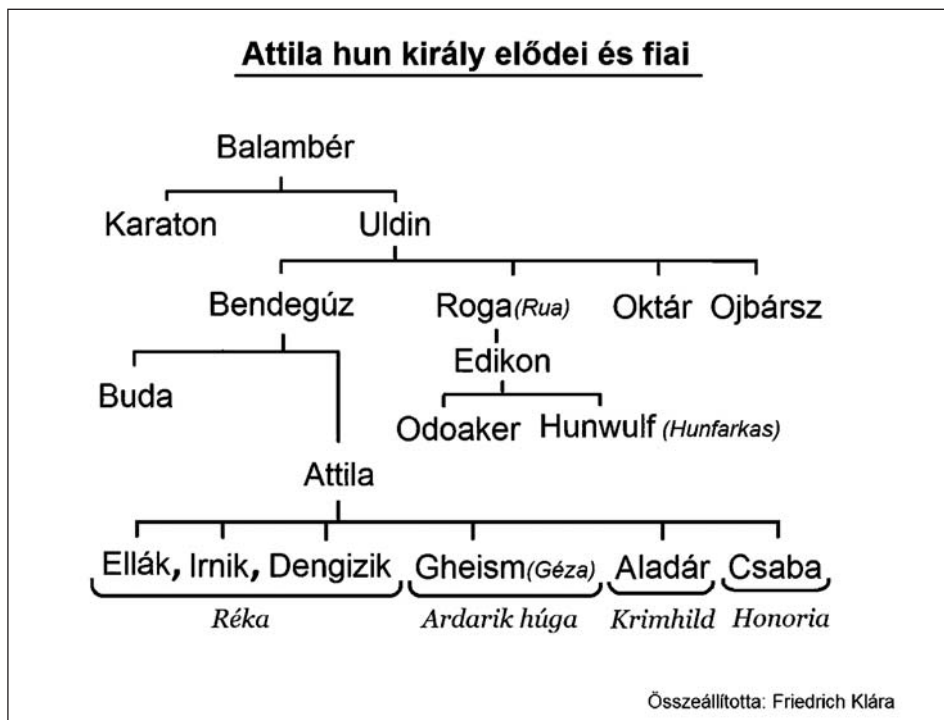
A hunokról

A hunokról, főként az európai hunokról több helyütt írtam, de a *Roga hun király* c. könyvemben, 2009-ben összefoglaltam a kevésbé ismert tudnivalókat, sok szerzőre hivatkozva. Minden magyar ember számára tudott és természetes, hogy ő a nemes szkíták és hunok utóda és ezt adja tovább gyermekeinek, felvilágosítván őket, hogy az iskolában tanított finnugor, török származás és nyelvrokonság elmélet nem igaz. Természetesen arra is meg kell tanítani a gyermekeket, hogy ezt az iskolában ne mondja a tanárnak, mert sok történelemtanár tagadja a hun-magyar azonosságot, így legkevesebb, hogy ezután gyanakvással fogja őt és szüleit kezelni a tantestület egy része. Tapasztalatból beszélek, 37 évig tanítottam. Természetesen jó példákkal is találkoztam. Némileg felmenti a hun-magyar azonosságot tagadó tanárokat, hogy a tankönyveket még 2019-ben sem írták át! 2014-ben jelent meg olyan történelem tankönyv és munkafüzet a 9. osztályosok számára (I. Gimnázium), melyben a Régészet születése fejezetben csak Schliemann szerepel, de Rómer Flóris, Torma Zsófia nem (Tankönyv, 2014, 39). A hun népről: *„A hun népről nagyon keveset tudunk, nyelvüket nem ismerjük. Van, aki török és van, aki iráni népnek tekinti őket...”* (Tankönyv, 2014, 101). *„Odoaker germán zsoldosvezér...”* (Tankönyv, 2014/102). Odoaker a valóságban egyébként hun és Roga (Rua) unokája, Attila unokaöccse. Ugyanehhez a Tankönyvhöz tartozó munkafüzetben a IV. században élt hun gyűlölő Ammianus Marcellinus görög származású történetíró leírását tanulják a magyar gyermekek a hunokról: *„...ijesztően formátlanok, az ember két lábon járó állatokhoz... hasonlíthatná őket.”* (Munkafüzet, 2014/38). Attiláról a szokásos, itáliai kutyafülű gúnyrajzot közlik.

Priszkosz rétor, a kortárs, aki Attila udvarában járt, nem különbözteti meg egymástól a szkítákat és a hunokat. Biztosan jobban tudta, mint korunk finnugrista, mongolista, turkista, szlavista vagy bármilyen-ista történészei, régészei, akik a szkíta-hun-avar-magyar folytonosságot tagadják. Éveket fecséreltem el azzal, hogy bizonyítékokat gyűjtöttem a magyarok szkíta-hun származására, nem a magam számára és nem szkíta-hun-magyar olvasóim számára, hiszen mi tudjuk ezt, hanem, hogy érveket találjak a könyvekben a magyarok őstörténetét leértékelő, meghamisító „tudósok” cáfolatára. Tőlük viszont,

akik tagadják a magyarok szkíta-hun származását, csak bizonyítatlan, de annál határozottabb kijelentéseket és dilettánszást olvastam. Ők aztán nem fárasztották magukat, hogy bizonyítékokat keressenek munkaidő és háztartás után, ingyen. Még munkaidőben és pénzért sem tették ezt, hanem felmondták a finnugor és türk leckét. Hála Istennek, más vélemények is vannak.

Álljanak itt először **Dr. Sir Ervad Jivanji Jamshedji Modi** indiai történész szakember, hun kutató (1854-1933) gondolatai Attila királyról, melyeket tanítani kéne az iskolákban. Sajnos, mint látjuk, az iskolákban Ammianus Marcellinus IV. századi, hunokat talán sohasem látott történetíró véleményét tanítják gyermekeinknek. A forrás hitelességéről megkérdeztem dr. Aradi Éva indológust, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem már nyugdíjas tanárát, aki hitelesnek minősítette. Néhány éve Bombayban (mai nevén Mumbai) járt, ahol meglátogatta a Modi által alapított Káma Intézetet (párszi, azaz perzsa ottani lakosok alapították, ők adják Bombay, de egész India értelmiségének nagy részét). Tehát ott eredetiben látta az itt következő részletet:

Dr. Sir Ervad Jivanji Jamshedji Modi rövid beszédet mondott 1925-ben, amikor Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia kitüntette. Zajti Ferenc festőművész, magyarságkutató a barátja volt, az eredeti angol szöveget ő fordította magyarra.

Zajti Ferenc: A magyarság életében ünnepnappá emelkedett az a nap, amikor Horthy Miklós meghívására, 1925-ben hazánkba érkezett a világhírű hindu tudós, Dr. J. J. Modi, aki óriási tömeg jelenlétében tolmácsolta India üdvözetét, majd előadást tartott „A régi magyarok nagyságáról, viselt dolgairól, faji őseréjéről” címmel. Ebből az előadásból emeltük ki azt a részt, amellyel leghatalmasabb királyunkat, Atilla nagy királyunkat, „az Isten Ostorát” kívánom bemutatni és jellemezni:

Dr. Modi: „Áldottak legyetek magyarok, Atilla népének egyetlen örökösei! Fél százados tanulmányaim meggyőztek arról, hogy a hunok feltétlenül a magyarok ősei voltak, s így a mai magyarság az ősi szkíta népek egyedüli leszármazottai. Így a magyarságnak a történelme a ma élő összes nemzetek legősibb történelme. Kutatásaim során a hunokat olyan nemzetnek ismertem meg, amelynek dicsősége a mai szomorú világot is beragyogja. Atilla a világtörténelem egyik legnagyobb hőse, aki mint minden igaz hős, lovas és nagylelkű is volt, amit Róma alól történt visszavonulásával a legcsodálatosabb módon bizonyított be.

Tudják-e önök, hogy a világtörténelem legnagyobb alakjait, összehasonlíthatatlanul legnagyobb hadvezéreit, legnagyobb államépítőit és államszervező zsenijeit önök, magyarok adták?

Tudják-e önök, hogy Atilla hadvezéri nagyságához képest a történelem többi nagy katonai hőszai: egy Cyros, egy Nagy Sándor, egy Hannibál, egy Julius Caesar, egy Napóleon elenyészően kicsi figurák? Ki volt a világtörténelem folyamán, Atillán kívül, aki a kínai nagy faltól egészen az Atlanti-óceánig terjedő két világrészt átfogó, ropant területet tudott uralma alá hajtani? De volt-e Atillán kívül a világtörténelemnek még egyetlen zsenije, aki hadvezéri tehetségével megszerzett és megalapított két kontinensnyi birodalmat nemcsak meghódítani, hanem megszervezni, élő organizmusban összefogni, törvényekkel szabályozni, renddel fenntartani tudta volna? És ezt a szinte emberfeletti, emberen túli nagyságot, ezt a minden idők legnagyobb tehetségű katonáját és államférfiját önök, magyarok adták a világnak! És én, az egyszerű öreg hindu ember büszke vagyok arra, hogy ezt most önöknek elmondhattam és meghajthattam személyesen is az önök nagyszerű fajtája előtt az elismerés zászlaját. Mert ez a faj, amely egy Atillát tudott produkálni, magából kitermelni, olyan érték és olyan erő, amelyet ideig-óráig érhetnek ugyan leromlások, kisiklások, letörések, de mégis a maga őseréjéből táplálkozva megújulhat százszor és ezerszer, s amelyet végleg elpusztítani nem lehet soha! A magyarok mindig az első faja voltak a világnak s azok is maradnak mindvégig, a történelmi idők jó és balsorsán keresztül.”

Forrás: Grandpierre K. Endre: A magyarok Istenének elrablása (1993/59), továbbá: <http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/dr-sir-ervad-jivanji-jamshedji-modi-indiai-toertenesz-attila-nagy-kiralyrol>

Priszkosz rétor Attila hun király korában élt görög vagy trák történetíró, szónok, tanító. 448-ban követségben járt Attila udvarában. 470-ben megjelent műve csak töredékekben maradt fenn. Az Attila iránti tiszteletet mutatja az akatzir néppel kapcsolatos története is.

Priszkosz az akatzirokat szkíta fajúnak írja le, Jordanes pedig a *Getica* 36. részében „igen bátor nép”-nek nevezi őket. Több törzsből állottak, mindegyik saját királlyal. Attila legidősebb fiát, Ellákot tette meg az akatzirok fő vezetőjének, tehát a királyok fölött állónak, mivel a törzsek nem egyeztek egymással. Mikor Attila meghívta e bátor nép királyait, egyikük, Kuridakhos nem ment el hozzá, de ezt üzenete: „Nehéz dolog embernek Istennel szembe kerülnie. Mert még ha a Nap tányérjába sem nézhetünk merően, hogyan nézhetne valaki baj nélkül a legnagyobb Istenre?” (Priszkosz, 102, 103).

Attila tisztánlátását, egyenes jellemét, egyúttal szellemességét jól mutatja az alábbi válasza, amikor a követ átadja neki II. Theodosius császár mézesmázos, de hazug üdvözlését, hogy jó egészséget kíván Attilának és hozzátartozóinak. „*Úgy legyen a rómaiaknak is, amint nekünk kívánják*” – mondta Attila tömören. (Priszkosz, 100.)

Üzenete is jól mutatja fölényét a kelet-római uralkodóval szemben: „*Theodosius nemes apának a fia, de Attila is nemes származású és apját, Mundzukot követvén jól megőrizte nemességét, Theodosius viszont elvesztette azt, mert szolgájává lett (mármint Attilának), hiszen adófizetője neki. Nem cselekszik tehát jogosan, amikor elismert ura ellen, aki különb is nála, gaz rabszolga módjára titokban fondorkodik.*” (Priszkosz, 126).

Bővebben idézem később **Jordanes** gót történetírót. Itt csak egy mondat az 552-ben megjelent művéből: „*Attila, minden király királya, egyedül uralkodott mindenki fölött és aggódott mindenkiért.*” (201. rész)

A Ribáry-Molnár könyvben olvashatjuk a hunokról: „*A hunnok egy turáni faj, melynek, népszövetségében valának a finnek s a törökök is...*” Tehát világos, hogy ők maguk nem törökök és nem finnek, továbbá a hunok e népszövetség vezetői. (4. kötet/33.)

Bárdi László keletkutató, egyetemi tanár mindezidáig az egyetlen magyar, aki Csoma mindhárom úticélját ismételtelen felkereste távol-

keleti kutatóútjai során. A továbbiakban a **Kőrösi Csoma Sándor és gyökereink** című írásából meríték, tömörítve (2017/11.)

Bárdi László írásának megjelenéséig úgy tudtuk, hogy az ázsiai hunokról a Kr.e. 318. évben történik először említés. Azonban ebben mindenki tévedett, egyetemeken és kutatóintézetekben egyaránt. Ugyanis előkerült a fenti évszámnál több mint 500 évvel korábban írt versgyűjtemény, a Dalok könyve, mely 305 verset tartalmaz. Legrégibb darabja a Kr. e. 1713-ból származik. A kormeghatározás a benne szereplő történelmi személyek nevének segítségével történt. A 167-es sorszámú verstől már szó esik a hunokról, ez a Kr. e. 16-11. század közötti eseményekről szól. Tehát az ázsiai hunok megjelenését már a Kr.e. 1150-től feltételezhetjük, de a Kr. e. 820. évtől már egyértelműen kijelenthetjük. És egy fontos idézet Bárdi Lászlótól: *„Ha a jelenkorban elfogadjuk forrásértékűnek az „oral history” anyagát, a kortanúk szóbeli emlékeit, akkor ezt visszamenőleg is illendő megtennünk.”*

Dr. Somos Zsuzsanna fontos kutatási eredménye hívja fel a figyelmünket arra, hogy a brit Etheling (Aetheling) uralkodó dinasztia neve megegyezik Attila hun királyunk egyik névváltozatával – Ethele, Etele. A dinasztia tagjai közül 17-nek kezdődik neve Ethel-lel, pl. Ethelred, Ethelbert... Alátámasztja ezt a kapcsolatot, hogy Attila unokáit, Csaba fiait Ed-nek és Edömén-nek hívják, az Etheling dinasztiában pedig 24 személy neve kezdődik Ed-el (Somos, 2018/103-120). Hozzáteszem, hogy Roga hun király fiának, vagy unokájának neve Edikon, aki Priszkosz rétor töredékeiben is jelentős személyiség.

A hunoknak természetesen volt írásuk, nem véletlenül nevezték krónika és történetíróink szkíta-hun írásnak a rovásírást. Erről bőven írtam a Roga hun király c. könyvemben. (2009/55.)

Alaptalan rágalmak a hunokról

A hunokról nemességük, hatalmuk, igazságosztó magatartásuk miatti gyűlöletből, irigységből sok rágalmat összehordtak. Középkori történetírók pl. összekeverik Totila, 6. sz-ban élt keleti gót királlyal, aki nem kímélte Rómát. A 11 ezer szűzlány legyilkolásának nevetséges vádját is Attila nyakába varrták, holott ő inkább feleségül vette a hölgyeket, mint legyilkolta. Szent Orsolyát időben nem tudják a források elhelyezni, eldöntetlen, hogy 238-ban, 383-ban vagy 640-ben hunyt el, tehát nem Attila korában, de a rágalmazókat ilyen csekélységek nem szokták zavarni. Egyébként valószínűleg a **3.** században élt, kereszténységükért a rómaiak által vértanúságot szenvedett **II MV**,

azaz „11 Martyrum Virginum” (Tizenegy! mártír szűz) nőről van szó, ezt a számot az ezernek értelmezett **M** betű, de főleg a hunok elleni gyűlölet növelte ezerszeresére. A gall Brennus már a Kr. e. 4. században, Alarik nyugati gót király 410-ben, Geiserik vandál király pedig 455-ben feldúlta, kifosztotta Rómát, az ő nevükhöz mégsem tapasztott a történetírás annyi vért és szenvedést, mint Attiláéhoz, aki megkímélte. A Ribáry-Molnár könyvben olvashatjuk: „A gót könnyűlovasság iszonyú pusztítás közt száguldta be Thráciát és Macedóniát. Virágzó városok füstölgő romjai jelölték útjokat, a lakosság elmeneült vagy fegyvereik alatt vérzett el” (1881/36).

Fehér Mátyás Jenő írja a *Waltharius manu fortis* (Erőskezű Walter) c. tanulmányában: „Az ú.n. Szent Orsolya és 11 ezer szűz vértanú társának legendája csak a most zajló vatikáni zsinatok keretében nyilvánítódott történelmi hamisítványnak.”

http://www.magtudin.org/Waldharius.htm#_ftn94

Hallgat a hun gyalázók sakálkórusa Alexandriai Hypathia rettenetes lemészárlásától is. Hypathia (355-415) matematikus, csillagász és feltaláló, az eddig ismert első női polihisztor. Elsők között volt, akik a Nap központi helyzetét, a bolygók elliptikus mozgását felismerték és hirdették. Már édesapja is híres matematikus volt. Nagy Theodosius még megtúrta a „pogány” Hypathiát, folytathatta tudományos munkásságát. Fia, Honorius (uralk. 395-423) idején azonban az álkeresztények vezetője, Kyrillosz püspök felhergelte az őt követő ostoba vadállatokat (embernek nem nevezhetők), akik Hypathiát elfogták, ruháit letépték, kövekkel, éles kagylókkal testét szétmarcangolták, darabjait szétszórták. Tehát szadista, brutális elmebetegéről van szó, akik hazug módon kereszténynek nevezték magukat. Hypathia műveit megsemmisítették, de az ókori hivatkozásokban fennmaradtak. Hypathiát megfestette Raffaello is az *Athéni iskola* c. képén. Mégsem terjesztik olyan széles körben ezt a rémtörténetet, mint a hunokról szólókat. (Forrás: többek között Bognár József, 2013/93-94.)

Ilyen rágalom a koponyatorzítás szokása is, amelyet Roga hun király c. könyvemben (2009/52-54) cáfoltam. Priszkosz rétor, aki járt a hunoknál, átment országuk nagy területén, nem ír torzított koponyákról.

Továbbá két idézet ezzel kapcsolatban László Gyulától:

„Vannak még jelenségek, melyek nem is annyira a hun néphez, mint az általa megindított nagy népmozgáshoz kapcsolhatók. Ilyen pl. a koponyatorzítás...” (1974/185)

A gótok „terjesztik el (a Dél oroszországból magukkal sodort alánokkal együtt) azt a szokást is, hogy a kisgyermeknek pólyákkal (s néha deszkalapokkal) elkötik a koponyáját, úgy hogy az nem tud rendes irányban fejlődni, hanem torz, megnyúlt formájú lesz (koponyatorzítás). Valószínűleg ez az előkelőség előjoga volt, akár csak később Kínában a nők lábának eltorzítása.” (1979/81, 1995/63).

A mongol rokonságot is erőltetik napjainkban, sőt Székelyföldön egyes előadásokon mongol sámánokat szerepeltetnek. Itt csak egy idézet nagy tudósunktól, **Szentkatolnai Bálint Gábortól**: „...mióta a szegény piszkos mongolok Európa fiatal és rendezetlen államaira zúdulva sáskák módjára csúnyán ráijesztettek a nyugatra, a mongolomorfizmus a nyugati tudósok valóságos mániájává lett úgy, hogy a hunokban is mongolokat kezdtek látni, amiért is az Akadémia portentumai is a székely-magyar kérdésnél a hún vagy hunn kérdést a nemzeti hagyomány dacára is mellőzendőnek tartották.” (A honfoglalás revíziója (1901/7.).

Ugyanő a hunokról sok zagyvaságot összeíró Ammianus Marcellinus történetírót jogosan Hári Jánoshoz hasonlítja (1901/32. old).

A hunok gyalázói többnyire azok közé tartoztak, akik élőködtek rajtuk, s amikor ők ezt már nem tűrték tovább, akkor vérszívóik ellenük fordultak. Legjellemzőbb példája ennek Aetius Flavius pannóniai származású nyugat római államférfi magatartása. Ő még Roga (Ruga) király idején került kezesnek a hun udvarba. Barátként, családtagként bántak vele, sokat tanult a hunoktól, főként Rogától diplomáciát. Nagyratörő terveihez sokszor vette igénybe a hunok segítségét, Roga pl. 423-ban 60 ezer fős sereggel indult megsegítésére Ravennába. Amikor már Aetius a hunok segítségével elég hatalomra tett szert, Attila legnagyobb ellenfele lett, ő vezette ellene a csapatokat a mauriacumi mezőn (a mai Franciaország területén, 451-ben). Michael Babcock Attiláról szóló filológiai művében feltételezi, hogy Marcianus császár és Aetius gyilkoltatta meg Attilát (Attila utolsó éjszakája, 2008).

Roga hun király c. könyvemben írtam Jordanes alapján (2009/50): Egy Vinitharius nevű gót fejedelem kivonta magát a hun fennhatóság alól és megtámadta az antusokat (alán-oszét népcsoport). „Boz nevű királyukat gyermekeivel és hetven előkelőjével együtt felakasztatta...Balamber a hunok királya nem tűrte ezt tovább...a harmadik ütközetben ...nyilát kilöve Venethariust fején találta és megölte őt. Unokáját Vadamercat pedig házassági kötelékkel magához láncolta,

ezzel a gótok egész alávetett nemzete felett békében uralkodott, de úgy, hogy a gótok népének, ámbar a hunok tanácsát követve, mégis mindig saját király parancsolt.” (247-249. rész)

Attilát külföldi haszonlesők vették körül (bizonyára az előző hun királyokat is), ezek gyakran magas rangú személyek voltak. Csak két történet ezzel kapcsolatban:

Roga halála után, 435-ben Attila és Buda sikeres békét köt a II. Theodosius császár által vezetett Kelet-Római Birodalommal Margus Duna menti határvárosban (jelenlegi neve Pozsarevác). Ezt a békekötést aztán a rómaiak rendre megszegik. Sőt Margus püspöke és hívei a Margussal szemben, a Duna másik oldalán lévő hun sírok őreit lemészárolják, a sírokat kifosztják, értékes aranytárgyakat, szent hun ereklyéket rabolnak el. Attila követeli a püspök kiadatását, amikor ez nem történik meg, 441-ben háborút indít. A püspök ekkor feladja magát és megnyitja Margus kapuit a hunok előtt. Attila elfoglalja Margust és megindul a főváros, Bizánc felé (akkoriban már Konstantinápoly-nak is nevezik). Ennek eredményeképpen a hunok jelentős területeket nyertek meg a Dunától délre is.

A másik lopási történet **Walthari és Hiltigundi** germán legendájában maradt fenn. (Dömötör Tekla alapján, tömörítve). A békeszerződés betartatása érdekében Attila udvarában kezesként él egy előkelő frank ifjú, Hagen, továbbá a burgund királylány Hiltigundi és a nyugati gót király fia, Walthari. A fiatalok jól élnek Attilánál, aki anynyira megbízik bennük, hogy Hiltigundi a kincstár őre lesz. (Ez nagyon lenéző feltételezés az okos Attiláról, inkább próbatételről lehet szó.) Hagen, aki a fő bajkeverő a Nibelung énekben is, és Shakespeare Jagójaként is, megszökik. Erre aztán Walthari és Hiltigundi is kereket old, de nem üres kézzel. Nemcsak két ládikát töltenek meg kincsel, hanem viszik még Attila sisakját és pajzsát is, mondván a hun király úgyis megadóztatta a szüleit. Hagen hazájába, Frankhonba, saját erkölcsi közegükbe érve, a révész a kincsek cipelése miatt rögtön beárulja őket Gunther királynak. Gunther a hazaszökött kedvenc vitézével, Hagennel együtt megpróbálja fegyverrel megszerezni magának az Atillától ellopott javakat. Miután a viadal során mindhárom férfi elvesztette egy-egy testrészét (fél szem, fél kar, fél láb), kibékülnek, sőt tréfálkoznak. Walthari feleségül veszi Hiltigundit, akinek *„bátor tettéről hosszú évszázadokon át énekeltek a dalnokok.”* (Vagyis a hálátlanságról és a rablásról.)

Roga hun király c. könyvemben írtam: 2009/106:

A hunok történelemformáló erejét mutatja, hogy a népvándorlás-

nak nevezett ötszáz évig tartó folyamatot attól az időponttól számítják, (Krisztus után 375-től), amikor átlépték a Volgát, visszafelé tartva a Kárpát-medencébe, és a magyarok hazaérkezéséig, a IX. századig tart. Az ókor végét és a középkor kezdetét pedig attól, amikor Roga unokája vagy dédunokája Odoaker, Itália király lesz 476-ban. Európa államainak többsége vagy a hunok segítségével, vagy a velük való harcokban nyerte el mai földrajzi helyzetét. A hunok nem tűntek el, folytatódtak az avarokban és a magyarokban. Ma is tovább élnek azokban a magyarokban, akik 2004 december ötödikén IGEN-nel szavaztak az elszakított országrészekben élő nemzettestvéreink kettős állampolgárságára, és azokban, akik időközben szavazásra érettekké válva IGEN-nel szavaznának, ha lenne egy újabb szavazás.

A germánokról

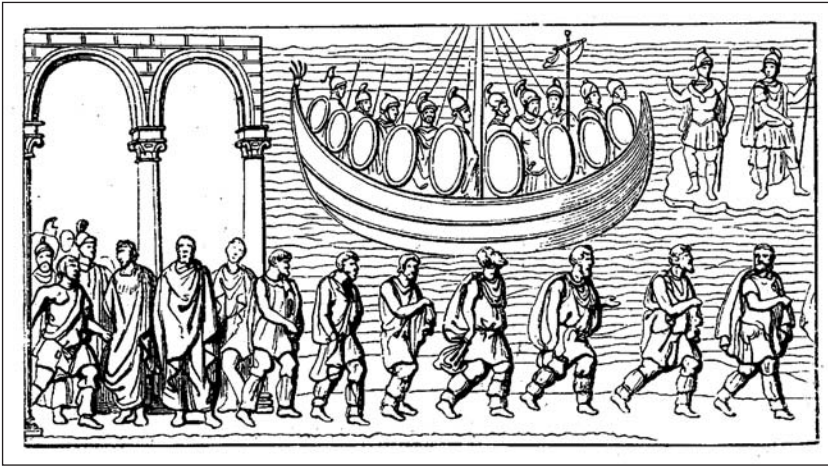

Germán népek: burgundok, frankok, gepidák, gótok, kvádok, langobárdok, markomannok, szvébek (svábok), szászok, vandálok, jütök, szkírek, herulok, rugiak, turcilingok, alemannok, normannok (vikingek, varégok), túringek, hermundurok, frízek, kimberek, skandinávok (svédek-dánok-norvégok)... Az angolszászok három germán törzsre vezethetik vissza eredetüket: anglik, szászok és jütök.

Ne keverjük össze a briteket az angolszászokkal. A britek a brit szigetek kelta nyelvű őslakosai, tehát kelták, utódaik az írek, bretonok, gaelek, skótok, walesiek, cornwalliak, Man szigetiek. A brit Arthur király harcolt a betolakodó angolszászok ellen. A magukat büszkén briteknek nevező angolok éppenséggel leigázták a briteket. A világhálón a briteket elnagyoltan úgy határozzák meg, mint a brit szigetek lakóit. Nézzük mit ír erről az 1926-os, még világháló mentes Tolnai Lexikon: „*Albion (napjainkban Anglia) és Jerne (Hibernia, Irland) szigetek régi kelta eredetű lakossága...*”. Tehát a kelta eredet a lényeg. A Ribáry-Molnár könyv szerint (1881/24.) a germán szót a kelták használták gúnynévként a germánokra, jelentése kelta nyelven *gairman: zajongó, kérkedő*.

Az Újszövetségben a kelták neve: galátabeliek. Az írásuknak külön istene volt, Ogma, akiről az ogham írásjeleket elnevezték, ezeket kőbe vésve főként Írországból találták meg, több mint 300-at (Eliade, 2/374).

A germán népnév írásban a Kr. e. 3. században fordul elő a Rómában, a Capitolium domb tábláin, melyeken olvasható, hogy Claudius Marcellus consul győzelmet arat a germánokon, s megöli vezérüket Vidumart. (Ribáry-Molnár, 1881/24).

*Fogoly germánok. Dombormű a bizánci Theodosius oszlopról.
A kép forrása: Ribáry Ferenc – Molnár Antal (1881)*

A germán szó Julius Caesar (Kr. e. 100 – Kr. e. 44) által kerül a köztudatba, de Rodoszi Poszeidoniosz történetíró, földrajztudós is használja a kifejezést a Kr. előtti II. században (Mitológiai Ábécé, 1970/201). Julius Caesar abban látta a legfőbb különbséget a kelták és a germánok társadalmá között, hogy az utóbbiaknak nem volt a druidákhoz hasonló jól szervezett papi rendje.

László Gyula írja: *„Valamennyi germán nép őshazája Északkelet-Európában volt, Dániában, Skandináviában, s innen indultak útnak, Legelőbb a skirek népe vonult le Dél-Oroszországba, még az időszámításunk előtti II. században. Ott késő szkíta-szarmata környezetben teljesen átformálódott, pusztai néppé változott s később, mint Attila leghívebb szövetségese került hazánk területére... A gótok történetírójuk, Jordanes szerint három hajóval jöttek át Skandináviából a Visztula partjaira. (Ez a három nyilván mítikus szent szám, nem csak a germánoknál, de sok más népnél is)... Dél Oroszország területén már 200 körül megalakult a két részre oszló gót hatalom: a Dnyeszter és a Duna között a nyugati gótok (visi vagy wesi gótok, vizigótok) és tovább Keletre a keleti gótok (osztrogótok) telepedtek rá a helyi, főként szarmata lakosságra.”* (László, 1974/160, 161).

A germánoknál a férfiak és nők egyenrangúak voltak, ugyanúgy mint a szkítáknál és a hunoknál. Bizonyítja ezt a germán mitológia sok rangos, nagy hatalmú istennője. Broby-Johansen írja az 1979/204-es ábra alatt szövegben (miután a könyvben alig van oldalszám, kénytelen vagyok így meghatározni a helyet): *„Föl kell tennünk, hogy (a nők) egyenrangúak voltak a férfival, sírjaik még gazdagabbak, mint a férfiak sírjai, legtöbbjük még a törét is magával vitte a föld alá.”*

Tacitusnál olvashatjuk: *„Mert majdnem egyedüliek a barbárok között, akik egy feleséggel beérik, kivéve nagyon keveseket, de azok sem a gyönyör kedvéért, hanem mert előkelőségük miatt sokan környékezik meg őket házassági ajánlással...Tehát jól védett szemérmességben élnek, a látványosságok csábításai, a lakomák bujtogatóssai nem rontották meg őket”* (18, 19. rész).

Tacitus a germánok hibáit a torkosságban, iszákosságban és a kockajátékban való szenvedélyességben látja. (Ez utóbbihoz olyan kockákat használtak, melyekre a runák voltak faragva, tehát nem számok. Legmagasabb érték az üres kocka volt, mely Odint jelentette, ez volt az ÁSZ. Attila királyunk neve – Othila – is szerepelt e kockákon. F.K.)

A germán nyelveket az indoeurópai nyelvek közé sorolják. Régebben ezeket indogermánoknak nevezték. A szkíta forrást elhallgató indoeurópai nyelvcsalád elmélet ugyanolyan spekuláció, mint a szkíta forrást szintén mellőző finnugor nyelvelmélet. (Ezt, hogy spekuláció, nem a szakirodalomban olvastam, hanem saját megállapításom. Nincs nyelvészeti végzettségem, de főiskolai éveim alatt tanultam nyelvészetet, és az ésszerű gondolkodás is alátámasztja kijelentésemet, F.K.) Vagyis az ősforrásból, azt elhallgatva alkották ezt a két spekulatív elméletet. Mi is ez az elhallgatott ősforrás? A szkíta nyelv. Pedig ezt már megnevezte két külföldi tudós is: a holland Boxhornius a 17. és az angol Rawlinson a 19. században. Boxhornius az indoeurópai nyelvek közös őséne a szkítát tartotta, Rawlinson pedig az elamita-méd írást nevezte szkíta írásnak. Miután sir William Jones a 18. században kipucolta az ősnyelvet adó szkítákat a nyelvcsaládból és a szanszkritot, perzsát, görögöt, latint tette alapjává, hálából mindenféle tudományos és társadalmi rang birtokosa lett, ugyanúgy, ahogyan Magyarországon a finnugristák és a turkisták. Az indoeurópai nyelvcsaládba napjainkra már minden tücsök-bogár bekerült, kb. 150 nyelvre terjesztették ki, és így még az ebből élő nyelvészek számára is kibogozhatatlanná vált a történet.

A hun – germán kapcsolatokról

A habsburgista és marxista történetírásban kevés szó esik a hunok és germánok jó kapcsolatáról. De aki keres, az talál, gyűjtöttem néhány bizonyítékot erre az elhallgatott jó kapcsolatra.

Ehhez a fejezethez először Jordanes Getica-jából idézek, mint Roga és Attila korához időben közel álló történeti műből.

Jordanes gót származású, ariánus vallású történetíró, püspök ismeretei a hunokról Attila kortársának, Priszkosz rétornak 470-ben megjelent művén alapulnak. Nem tudni, hogy az eredeti művet, vagy Cassiodorus itáliai jogtudós, történetíró szintén Priszkosz-on alapuló Historia Gothorum-át (kb. 525.) használta-e fel, mivel Priszkosz írása csak töredékekben maradt fenn. Jordanes Getica-ja 550-re készült el. Jelen műben idézett kiadás: L'Harmattan Könyvkiadó, 2005.

199. rész: Catalaunum-nál (Jordanesnél nem Mauriacum) 451-ben „ott volt a gepidák igen híres királya, Ardaricus és megszámlálhatatlan menetszlopa is, akik az Attila iránt rendíthetetlen hűségük miatt, annak megfontolásából voltak jelen. Ugyanis Attila éleslátóan, alaposan mérlegelve őt és Valamert, az osztrogót királyt minden további királynál jobban tisztelte.”

201. rész: „Attila, minden király királya, egyedül uralkodott mindenki fölött és aggódott mindenkiért.”

249. rész: Balambér, Attila dédapja Venetharius osztrogót király unokáját vette feleségül.

257. rész: Jordanes Attila temetéséről: A hunok Attilát egy se-lyemsátorban ravatalozták fel, majd e körül lovagolva így magasztalták többek között: „Büszke Attila, hunok uralkodója, Mundzucus nemzettje, a legbátrabb népek királya, aki úgy uralkodott soha nem hallott nagy hatalmával Scythia és Germánia felett, mint őelőtte még senki sem.”

Kiss Magdolna Jordanes könyvéhez írt jegyzeteiből:

167. oldal: Ermanaricus halála utána keleti gótok két pártra szakadtak, többségük behódolt a hunoknak.

170. oldal: Ardarik gepida királyt feltehetően Buda helyezte a gepidák élére. Részt vett Attila hadjárataiban, a Mauriacumi csatában és Attila haditanácsiban.

Kérdéses a Priszkosznál szereplő Berikhus személye, őt Priszkosz egyértelműen szkíta főembernek nevezi, aki számos szkíta falun uralkodik. Babcock viszont germán törzsfőként említi (2008/345). Akárki is ő, Berich, Berig nevét vehette fel, ő Jordanesnél a gótok nagy királya, aki Skandináviából három hajóval kihozta őket (2005/25, 26, 94. rész).

Edward Gibbon angol történész *The history of the decline and fall the Roman Empire* című 6 kötetes műve Londonban jelent meg 1776 és 1789 között. A hunokról szóló részt az Attraktor Kiadó 2016-ban tette közzé. Ebből idézem:

„...Attila nyugodtan pályázhatna a barbárok* legfőbb és egyedüli uralkodója címére. A régi és modern idők hódítói közül egyedül ő egyesítette Germánia és Szkítia két hatalmas királyságát...Leigázta az óceáni szigeteket, a skandináv királyságokat, amelyeket a Balti tenger vize vett körül és választott el; s a hunok szőrmében fizetendő adót hajtottak be még talán azokban az északi régiókban is, amelyeket zord klímájuk és őslakóik bátorsága minden más hódítótól megóvott...(2016/48.)

...Azon népek büszke számbavételénél, akik elismerték Attila korlátlan uralmát, s akikben, amíg ő élt, sohasem merült fel a lázadás gondolata, a gepidák és a keleti gótok túntek ki nagy számukkal, bátorságukkal, valamint vezéreik személyes érdemeivel. A gepidák királya, a híres Ardarik, hűséges és eszes tanácsadója volt az uralkodónak, aki nagyra becsülte rettenthetetlen génuszát, de szíve szerint valók voltak a keleti gótok királyának, a nemes Valamirnak szelidségre és tapintatra valló erényei is. A közönséges királyok tömegei azonban, oly sok harcias néptörzs vezérei, akik Attila zászlaja alatt szolgáltak, pusztán uruk személye körüli örök és háziszolgák alázatos rendjébe lettek besorolva. Lesték fejbólintását, s megre-megtek, ha a szemöldökét ráncolta, akaratnyilvánításának már az első jelére mindenféle morgás és habozás nélkül hajtották végre szigorú és megfellebbezhetetlen parancsait.

Béke idején a tőle függő fejedelmek szabályos sorrendben követék nemzeti csapataikkal a királyi tábort; de ha Attila egybegyűjtötte katonai erejét, akkor ötszázezer, – vagy más számítás szerint – hétszázezer barbárból álló sereget volt képes hadba küldeni.” (2016/49.)

*a görögök barbárnak neveztek mindenkit, aki nem volt görög. A szónak akkoriban még nem volt a mai rossz értelme, de mindenképpen volt lenéző éle.

Amadé Thierry francia tudós írt a 19. században sok ókori forrással Attiláról, elődeiről, utódairól, történelmi koráról. Megtudjuk, hogy Attila birodalmában főként hun és gót nyelven beszéltek (1865, 2001/93.), továbbá Attila és Ildikó esküvőjén a hun költők mellett a gót énekmondók, a skaldok is szerepeltek (1865, 2001/195).

A germán vezetők Attila iránti tiszteletéről írja: *„E hemzsegő törzsek főnökei, Attila előtt reszketve, távolban álltak tőle, mint apródai vagy testőrei, szemeiket rá szegezve, feje legkisebb intésére, szeme legkisebb pillantására figyelve, akkor oda siettek venni parancsait, melyeket habozás és zúgolódás nélkül végrehajtottak. Ketten voltak kiket Attila e tömegből kiválólag megkülönböztetett, kiket minden tanácsába meghívott, a gepidák és az ostrogothok királya.”* (Ardarikh gepida, Valamir osztrogót, 1865, 2001/127). *„Aetius maga is erejét Attilától vette”* írja másutt (1865, 2001/202).

Thierry azon külföldi tudósok közé tartozik, akik nem csak rosszat írtak a hunokról. Ezért érthetetlen, hogy miért tiltották ki könyvét a Kurultáj nevű rendezvényről. Ezzel szemben a hunokat két lábon járó állatoknak nevező és más szavakkal is gyalázó Ammianus Marcellinus nem szerepel a Kurultájról kitiltottak listáján.

Zajti Ferenc hivatkozik R. Haage Geschichte Attilas (1862): c. könyvére: *„Attila volt az első, aki alatt a legtöbb német nép egyesítése és majdnem minden német nép összekerülése bekövetkezett...”* (1939/257-258.)

Bóna István régész írja: *„Attila szövetségesi rangra és méltóságra emelte a hun birodalom különböző népeinek vazallus királyait, emléke ezért számos nép, főleg uralkodó dinasztia körében legendássá, sőt mitikussá vált, a mondákban Attila királyok gazdájává, dinasztikiák ősvé lett. Ugyanakkor Gallia és Itália elleni pusztító háborúi miatt Nyugat-Európa népei számára mindmáig ő a keleti barbarizmus jelképe.”* (1993/40.)

A gepidák királyát, Ardarichot éles esze és hűsége miatt Attila az összes hozzá csatlakozott fejedelemmel többre becsülte, népe már a 447-es balkáni hadjárat idején a hun hadsereg legerősebb szövetségese. (1974/14. tömörítve)

„Attila idejében ő volt (t.i. Ardarik) az egyetlen vazallus király, aki esze és hűsége miatt a hun fejedelmi tanács tagja lehetett” (1993/38).

Götz László a Keleten kél a Nap c. nagyszerű művében írja (1994/1/284-287, tömörítve): *a germanocentrikus történetírás, de főleg a filológia olyan neveket is gót vagy egyéb germán neveknek könyvel el, amelyekről a rendelkezésünkre álló adatokból, körülményekből világosan megállapítható, hogy csakis hun nevek lehetnek. Edekon, valamint fiai, Odoaker és Hunwulf például bizonyíthatóan hunok voltak, sőt Edekon egyenesen a hun királyi család tagja volt,*

Attila unokaöccse. Apja vagy nagyapja a forrásokban Rua, Rova, vagy Ruga, Roga hangalakban szereplő hun király volt, aki Attila nagybátyja.

Catalaunumi csata a Mauriacum nevű helység melletti mezőn zajlott, Catalaunum-tól 80 km-re, Északkelet-Franciaországban, 451. júniusában. Mindkét sereg létszáma 30 és 50 ezer fő között volt.

Attila mellett: Hun birodalom, osztrogótok, burgundok, rugiak, szkírek, türingek, alemannok, gepidák, herulok, szvébek, longobardok, frankok egy része.

Aetius mellett: Nyugat római birodalom, nyugati gótok (Wisigothi vagy Wesigothi, vizigótok – a népnévnek nincs köze a vízhez), frankok, szászok, burgundok egy része, bretonok (armorikák).

„451-ben Catalaunumnál ‘a gepidák megszámlálhatatlan serege’ alkotta Attila hadseregének a rómaiakkal és Aetius-sal szemben álló jobb szárnyát” (Bóna, 1974/14).

Götz László írja (1/287-288): *„Az állítólagos római győzelem Catalaunumnál minden valószínűség szerint hazugság. Veszett háború után nem állhatott volna Attila a következő év tavaszán Itáliában, a birodalom szívében...a csataleírás szöveganalízise megmutatta, hogy Jordanes majdnem szó szerint Herodotost másolta le, még pedig a salamisi csata leírását.”*

Bár nem vagyok hadtörténész, de ha Attila seregét szétverték volna, akkor nem maradhatott volna még öt napig a helyszínen, miközben Aetius és szövetségesei elvonultak. Ez csak azt jelentheti, hogy Attila nemes lelkűségből futni engedte régi barátját és fontosnak tartotta sebesült honfitársait összeszedni a véres mezőről, az elhunytaknak pedig megadni a végtisztességet.

Roga hun király fiát vagy unokáját Edikont (Edekon, Edica), Attila 440-ben a germán szkírek királyává nevezte ki. 469-ig viselte ezt a tisztséget. (Jordanes, 182) Edikon a tévesen germán zsoldosnak nevezett Odoaker édesapja. Priszkosz töredékei vele kezdődnek: *„Ismét eljött követként a szkíta Edika...”*

Germán feleségek

Balambér, Attila dédapja Venetharius osztrogót király unokáját vette feleségül (Jordanes: 249. rész. Venetharius a 174. oldalon Vithimir

néven is szerepel). Attilának három germán feleségéről is tudunk: Ardarik gepida király húga, aki Gheism-Géza édesanyja, de neve nem maradt fenn. Továbbá a burgund Krimhild, Aladár édesanyja. A harmadik, Ildico, aki megölte, vagy összejátszott a gyilkosokkal.

Párhuzamok a hunok és germánok mondáiban

Kard, égig érő fa, szarvas, vérszerződés, pajzsra emelés...

A kardtisztelet a hunoknál, germánoknál egyaránt megvolt. Attila kardja az Isten kardja. Az erős Agantürt, germán mondák hőstét Tirving nevű kardjával temették el. A Tirving elnevezés valószínűleg Tyr isten szárnyát jelenti. Szigurd (Szigfríd, Siegfried) kardjai a Gram és a Balmung. Frithiof kardját Angurwadel-nek hívják, törpék kovácsolták és runák díszítik.

És olvassuk csak, mit ajándékoz az Öreg Isten Attilának (Arany János: Buda halála 8. Ének):

*„...Nagy tettekre én ma Etelét eljegyzem
Isteni kardommal derekát övedzem*

*Szólván kimagasult deli nagy személye
Fegyveres ünneplő házába beméne
Pöngé vasat, melyen titkos betű, választ
Nincs földi halandó, ki megolvassná azt...”*

A magyar népmesékben, regéinkben sok szó esik a világfáról, az égig érő fáról Ipolyi Arnold szerint is. Ő maga is párhuzamba állítja a germán mitológia Yggdrasil fájával (1854/252). Ez a hatalmas kőrifa a Világmindenséget jelképezi, a Mennyországtól az Alvilágig kifelé világ helyezkedik el rajta.

Mircea Eliade vallástörténész írja, hogy a szarvast a germánok és a kelták mitikus ősöknek tekintették. (1999/II./120.)

A germán istenek közötti szerződés kevésbé elegáns, mint a magyarok vérszerződése, a germánoké inkább köpetszerződésnek nevezhető. Amikor az Ázok és Vánok között megtörténik a békekötés, minden Isten beleköp egy edénybe. A mézsör úgy készült, hogy ebből a köpetből felbukkant egy bölcs lény, Kvazir, akit megölnek, a vérét összekeverik mézzel, ezzel elkészült a mézsör. Aki iszik belőle, költő, vagy tudós lesz. (Eliade, 1999/II./127.)

A normannoknak is van bajtársi vérszerződése, erről a Frithiof monda részben olvashatják az idézetet.

A Frithiof mondában a főhős pajzsra emeli Ring király kisfiát, mondván: „*Normannok, itt a fejedelmetek!*” Ismerős nekünk ez a pajzsra emelés, Biborbanszületett Konstantin írja, hogy a turkok Árpádot „*meg is tették fejedelmöknek a kozárok szokása és törvénye szerint, pajzsukra emelve őt.*” (A magyar honfoglalás kútfői, 1900/122.) Konstantin azonban téved, mert Tacitus római történetíró már nagyjából 850 évvel előtte germán szokásként ír a pajzsra emelésről. Dr. Négyesi Lajos hadtörténész és Dr. Tóth Sándor László történész szerint Odoakert szintén pajzsra emelve választották nyugati római királlyá 476-ban. Többek között Fehér Mátyás Jenő történész és Götz László szerint Odoaker nem germán zsoldos volt, hanem hun származású, apja a Priszkosz rétor által szkíta Edikának nevezett főember Attila udvarában, valószínűleg a hun királyi család tagja. Odoakerről bővebben írtam a Roga hun király c. könyvemben (2009).

Ahogy a szkítáknak, hunoknak, avaroknak, magyaroknak nem voltak sámánjaik, úgy a germánoknak sem. Alaposan kifejtettem a táltos és sámán különbségét már 1999-ben, a *Ház a hídon* c. füzetemben, ezt azóta is kiegészítettem újabb érvekkel.

A felmorzsoltság hun-germán szövetség

Annak elemzése, hogy mikor ért véget a hun-germán jó kapcsolat, a váll-váll melletti küzdelem a romlott, cselszövő, vérgőzös Bizánc és Róma világhatalmi törekvéseivel szemben, meghaladja e könyv kereteit. Csak néhány adat, hogy mi vezetett a szégyenletes quedlinburgi szerződéshez 973-ban. Attila bölcs nagybátyját, Roga hun királyt, aki egy szövetséget szervezett e világhatalmi törekvésekkel szemben, még nyíltan a bizánciak tették el láb alól 434-ben. De Róma már talált magának olyan germán „egyéni vállalkozókat”, mint a burgund Krimhild, akinek lelkén Attila testvérének, Budának és még sok jó hun vitéznek halála szárad. Vagy a „szépséges” Ildikó, aki mérget töltött Attila poharába. A germán származású Aetius, aki fényes pályafutását a hunoknak köszönheti, mégis a hun birodalom és Attila ellen vezeti seregét 451-ben Catalaunumnál (Mauriacum). Odoakert napjainkban germán zsoldosnak kisebbitik, holott Roga hun király unokája és 14 évig (476-490) a római birodalom királya volt, a „népek királya”, ahogyan Jordanes nevezte. Odoakert az osztrigót „nagy” Theodorik vendégségbe hívja és ott csalárdul legyilkoltatja.

*Nagy Theodorik névjegye
egy ravennai oszlopfőn
(Ribáry-Molnár, 1881)*

Nem folytatom Bizánc és Róma áskálódásának eredményeként elkövetett árulások sorát, ezeknek egyik következménye volt az I. Ottóval 973-ban, Quedlinburgban kötött szégyenteljes szerződés. Ebben a Géza fejedelem nevében eljáró 12 követ jelentős magyar területekről, a német betöréseket akadályozó, az Enns és a Traisen folyók közötti fontos határvédelmi gyepről mondott le a német császár javára.

Napjainkban ezt az országcsönkítést azzal mentegetik, hogy a Lech mezei (Augsburg) vereség következménye volt. Ez azonban 955-ben, 18 évvel Quedlinburg előtt történt! Egyébként nem az a szégyen, ha túlerővel szemben csatát veszünk, hanem ha utána még le is térdelünk a győztes előtt.

A magyar rovásírásról – rövid összefoglaló

Baranyai Decsi János, a Marosvásárhelyi Református Főiskola tudós tanára írta 1598-ban a rovásírásról: *„...Ezen betűket bárki igen rövid idő alatt, igen könnyen... megtanulhatja. Miért is ezen betűket nemcsak arra tartom érdemesnek, hogy minden iskolában tanítsák és a gyermekekbe csepegtessék, hanem arra is, hogy minden rendű honfitársunk, gyermekek, öregek, asszonyok, nemesek és parasztok, egy szóval mindazok, akik azt akarják, hogy magyarnak neveztessenek, tanulják meg.”*

A magyar rovásírásról már több ezer oldalt írtam, ezért kerül ide csak egy „rövid összefoglaló”. Régebben én is általában *székely-magyar*

rovásírásnak neveztem, azonban gyakran előfordult, hogy erről tartott előadásaim után a székely jelenlévők megkérdezték, hogy hát a székely nem magyar? És jogosan! Legkifejezőbb egyébként Forrai Sándor nagy könyvének borítóján szereplő elnevezés: *Az ősi magyar rovasírás*. Mert ebben benne vannak a szkíták, a hunok, az avarok, a székelyek, tehát a magyarok.

A rovasírás fogalma

A rovasírás egy jellegzetes, vonalas, többnyire egyenes szárú betűkből álló régi írásfajta, amely minden íráshordozóra, (kő, fa, fém, pergamen, papír, selyem, stb.) alkalmazható. A **rovasírás** szó tehát főfogalmat jelöl, ez alá tartozik a **rovas** fogalma, amelyről akkor beszélünk, ha az írás faragással, véséssel, karcolással történik, tehát ennek során az íráshordozó felületébe mélyítjük a betűket. Ugyancsak a rovasírás, mint főfogalom alá tartozik a számítógépes rovasírás fogalma is.

Rovasírása más népeknek is volt (például pelazg, föníciai, etruszk, görög, germán, türk), azonban írástörténeti kutatásaim azt bizonyítják, hogy ezek a magyarok elődeinek rovasírásából fejlődtek.

Nemzeti írásunkat, a magyar rovasírást szkíta, hun, avar elődeinktől örököltük.

Régészeti, tárgyi emlékek lapján elmondhatjuk, hogy ez a legelső „egy hang-egy betű” írás Földünkön.

A rovasírás tehát a magyarok legértékesebb művelődéstörténeti kincse, a hagyományörzés legnemesebb formája. Krónikásaink, történetíróink is megemlékeztek róla, többek között Kézai Simon, Kálti Márk, Thuróczy János, Antonio Bonfini, Verancsics Antal, Szamosközi István, Bél Mátyás és szkíta-hun írásnak nevezték. A rovasírás elnevezést a XX. század elején Tar Mihály juhász, aki őseitől tanulta és Fadrusz János, legnagyobb szobrászaink egyike, a kolozsvári Mátyás szobor alkotója adta régi írásunknak, amellyel tökéletesen kifejezték fába róható, kőbe véshető, papírra egyaránt írható jellegét. Székely-magyar rovasírásnak is nevezik, mivel legtöbb emlékét a székelyek őrizték meg számunkra. 1945 utáni fennmaradása a cserkészmozgalomnak is köszönhető.

Rovasírásunk magyar nyelvünkkel együtt fejlődött, mert minden hangunkra van benne jel, ezért mondhatjuk, hogy a mienk és nem vetjük át senkitől. Tehát mint már említettem, a betűírások közé tartozik,

ahol minden hangot egy külön betű jelöl, így még a legelvontabb fogalmat is könnyen le tudjuk jegyezni. Amikor a X-XI. században át kellett térnünk a latin betűs írásra, ebben 13 hangunkra nem volt jel (TY, GY, NY, LY, SZ, ZS, CS, K, J, Á, É, Ö, Ü). Így alkalmatlan volt szép magyar nyelvünk lejegyzésére és írásbeliségünket erősen visszavetette.

Rovásírásunk emlékeivel bizonyítom, hogy igen régen jelen vagyunk a Kárpát-medencében, ez az őshazánk. Ilyen emlék többek között a bajóti Jankovich barlang csont pálcavége, a tatárlakai sírlelet írásos korongja, vagy Torma Zsófia erdélyi régésznő (1832-1899) írásjegyes korong gyűjteménye az újkőkorból. E két utóbbi a Tordos-Vinca műveltséghez tartozik, melynek írásjelei között egy kivétellel a magyar rovásírás minden alaki párját megtaláltam és több táblázatban tettem közzé.

A rovásírás bizonyíték szkíta-hun-avar-magyar folytonosságunkra, mert ezeknek a népeknek tárgyi, régészeti emlékein megtalálható. Szkíta-hun elődeink írását már a Krisztus előtti III. században említi a görög Agathon, a Krisztus utáni II. században Lukiánosz szír-görög utazó, az V. században Priszkosz, a tudós görög, aki Attila hun királynál járt követségben. Ezt az írást kutatásaim szerint szkíta elődeink adták át az etruszkoknak és pelazgoknak, akiktől átvették a latinok és a görögök. A szkítáktól-hunoktól vették át a germánok, később pedig az avaroktól a törkök.

Rovásírásunk az egész Kárpát-medencében elterjedt volt, ezt elsőként bizonyítottam, főként a felvidéki rovás emlékek összegyűjtésével és kiadásával egy könyvben. Az akadémiai írástörténet korlátozni, csökkenteni igyekszik rovásírásunk elterjedési területét és ezzel jelentőségét, ezért azt állítja, hogy csak a Székelyföldön használták. A székelység érdeme az, hogy náluk maradt fenn a legtöbb rovás emlékünk.

Bizonyíték a rovásírás arra is, hogy elődeink közül mindenki írástudó volt, a juhászgyerekektől a fejedelmekig, olyan korokban, amikor még a frank császár, Nagy Károly sem tudott írni, saját életrajzírója, Einhard tanúsága szerint. Ebből a korból származik a már említett Szarvasi Tűtartó, mely köznépi női sírból került elő és amelybe 60 rovásjelből álló szöveget karcolt írástudó készítöje.

A rovásírás cáfolja, hogy csak 1000 táján, a nyugati térítő papoktól tanultunk meg írni-olvasni, továbbá a 896-os besenyő beüldözéses honfoglalást, őseink sámán vallását, a finnugor-török származás és nyelvrokonság elméletet. A nyelvrokonság is csak akkor igaz, ha az akadémiai nyelvtudomány elismeri, hogy a magyarok elődei voltak az átadók.

Legismertebb rovás emlékeink:

– A szarvasi csont tűtartó a 8. századból, megtekinthető a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumban.

– A vargyasi keresztelőmedence a 12. századból és a székelyföldi Vargyason, a Makovecz Imre által tervezett református templomban található.

– A gyergyószárhegyi, kb. 200 szavas rovás botnaptár a 13. századból. Luigi Ferdinando Marsigli olasz tudós és hadmérnök másolatában maradt fenn.

– A Nikolsburgi ábécé, amely 1483 előtt készült, az Országos Széchényi Könyvtár tulajdona.

– Az énlakai unitárius templom kazettás mennyezetre festett rovásfelirata 1668-ból.

1. ábra:
A Nikolsburgi
ábécé
(Országos
Széchényi
Könyvtár)

1598-ban tankönyv is megjelent, *Rudimenta, azaz a hunok régi nyelvének elemei* címmel, latin nyelven. Thelegdi János, későbbi római katolikus főpap, nyitrai püspök és kalocsai érsek, 24 éves korában, leideni diák korában készítette. A 16 oldalas könyvecske kéziratot másolatokban maradt fenn.

Legrégibb, hiteles rovás ábécéink többsége 32 betűből áll, hosszú magánhangzókat nem tartalmaz. Az első **É** betű ugyan már megjelent 1654-ben Miskolczi Csulyak Gáspár emléksorában, de nem vált általánossá. (Ő Miskolczi Csulyak István, a wittenbergi és heidelbergi egyetemen tanult református esperes, Bethlen Gábor fejedelem tábori lelkészének fia.)

A rovás **Á** és **É** betű használatának általánossá válása Magyar Adorján (1887-1978) néprajz kutatónak és díszítőművésznak köszönhető, ábécéje így 34 betűből áll.

2. ábra:
Magyar Adorján
kézzel írt betűsora
(Fehérné W. A.
1975)

Mivel Forrai Sándor gyors és gépirás tanár, rovásírás oktató és kutató iskolában is tanította és nem akart az akadémiai helyesírási szabályokkal ellentétbe kerülni, hiteles régi rovás emlékekből válogatott jelváltozatokat a hiányzó hosszú magánhangzók számára. Ábécéje így 39 betűs lett.

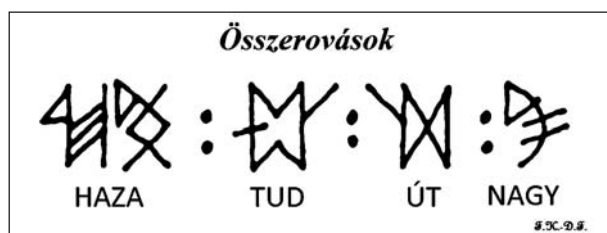
Rovás ábécé

A	4	í	↑	P	‡
Á	4	J	↑	R	H
B	X	aK	↓	S	Λ
C	↑	eK	◊	SZ	
CS	H	L	Λ	T	Y
D	†	LY	⊗	TY	X
E	X	M	‡	U	⊗
É	∫	N	)	Ú	X
F	⊗	NY	D	Ü	4
G	Λ	O	J	Ű	Q
GY	‡	Ó	⊗	V	M
H	X	Ö	K	Z	H
I	†	Ő	X	ZS	Y

3. ábra:
Forrai Sándor
kézzel írt betűsora
(1996)

Összerovások

Ősi írásunk fejlettebb voltát, és azt, hogy mi voltunk az átadók, bizonyítja rövidítési rendszere, főként az összerovások, betűkötések, idegen szóval ligaturák. Ezeket írás közben kell a szövegből adódóan gondolatban megalkotni, majd leírni, mindezt gyorsan, hogy az írás ütemét ne lassítsa. Tehát magasabb szintű gondolkodási művelet kell hozzá, mint a gépies betűhasználatnál. A szöveg írás közben állandóan újabb és újabb összerovási lehetőségeket és változatokat kínál, ezért azt is el kell döntenünk, hogy mennyire akarjuk nehezíteni, titkosítani a szöveget, tehát az összerovásoknak ugyanazon szó esetében is különböző fokozatai lehetnek. Mesterien alkalmazta az összerovásokat az Árpád-kori botnaptár rovója, erről Luigi Ferdinando Marsigli olasz tudós és hadmérnök másolata tanúsodik. Más népek átvették ugyan rovásírásunk jeleit, de az összerovásokat egyáltalán nem alkalmazták, vagy pedig említésre sem méltóan ritkán. Ez is ősi írásunk igen régi voltát és fejlettségét bizonyítja, valamint azt is, hogy nem vettük át senkitől.

4. ábra:
Dittler Ferenc rajza

Tanári tapasztalataim alapján azt ajánlom, hogy a rovásírás oktatását legkorábban az általános iskola harmadik osztályának elvégzése után kezdjük, a latin betűs írás-olvasás-helyesírás megfelelő elsajátítása után, hogy ezek szabályai alaposan rögzüljenek. Felső korhatár nincs, mivel több kedves ismerősünk nagyszülő korában tanulta meg és adta tovább unokáinak, vagy egy egész magyar közösségnek, mint a Kanadában élő 80 éves Kovács Ilonka.

2000 és 2011 között Szakács Gábor újságíró, író 12, az egész Kárpát-medencére kiterjedő rovásírás versenyt szervezett, több helyszínen zajló elődöntőkkel.

2013-ban Forrai Sándor rovásírásos munkássága Magyar Örökség Díjat kapott Szakács Gábornak és támogatóinak köszönhetően.

A magyar rovásírás 2014-ben bekerült a Unicode-ba, az írásrendszerek nemzetközi szabványába Szondi Miklós tanárnak és támogatóinak köszönhetően. Sajnos azonban a Nemzeti Alaptanterv-be 2020-ban sem került be nevesítve, ezzel a döntéshozók megfosztották a magyar tanulókat attól, hogy büszkék lehessenek bolygónk legelső betűírását létrehozó őseikre.

2017-ben írtam, a helyzet azóta sem változott: „Rovás emlékeink pusztulnak, eltűnedeznek, a hivatalos szakemberek semmit nem tesznek megmentésükért, összegyűjtésükért, pedig tekintélyük, idejük lenne rá. Azért sem tettek semmit, hogy a magyar rovásírás a Unicode-ba kerüljön, vagy Forrai Sándor munkássága Magyar Örökség díjas legyen. Mindezeket a feladatokat az általuk dilettánsnak, laikusnak, délibábosnak gúnyolt magyar emberek – kis fizetésből, kis nyugdíjból élők – idejüket, pénzüket, egészségüket feláldozva végzik el.”

A betűk felosztása és oktatási sorrendje Friedrich Klára szerint

‡	Y	Y	1	†	†	†	1
GY	TT	T	J	D	I	Í	SZ
	‡	‡	‡	‡	K	Y	↑
	M	P	Á	A	Ő	ZS	C

Egy száras betűk

RR	R	L	G	S	TY	B
Ú	U	V	ZZ	Z	CCS	CS

Két száras betűk

É	E	Ó	Ó	O	H	NY	N
		AK (?)	K	Ü	Ü	F	LY

Hajlítgatott betűk

5. ábra

A magyar rovásírás szabályai a 4. oldalon olvashatók.

A runáírásról – eredete, kora, változatai, használata...

Raymond Page angol runológus szerint általában az a vélemény, hogy a germán nép a kereszténységre térítés előtt írástudatlan volt. (Illiterate). Az egyház, a keresztény Róma tanította meg olvasni és arra is, hogy mi a bűn és mi a bűnbocsánat. Bár ez alapjaiban igaz lehet,

de több germán népnek volt saját írásmódja, a runáknak nevezett betűkből álló, jól megkülönböztethető ábécéje. (1987/6. Ford: F.K.)

A Frithiof monda gyűjtője, költője Tegnér Ézsaiás, a görög-svéd nyelv egyetemi tanára írta a 19. sz.-ban: **„Runa: a.m. betű, írás és olvasás jegy, néha egész dal”** (1868/186).

A runa szó jelentése a szakirodalom szerint titok, titkos ismeret, rejtély, bölcsesség. R. Page szerint az óangol „run” szó titkos, vallásos szertartást is jelent. Tóth András régész írja, hogy a kelta nyelvekben, pl. ó-ír: RUN = titok, walesi: RHIN = titok. *„Talán a dalt jelentő finn RUNO szó is a germán népektől került át”* (2012/97). Sajnálatos, hogy a magyar „róni” szót nem említi.

A magyar rovásírást kutató-oktató ember számára egyértelműnek tűnik a kapcsolat a rovás és runa szó között. Erre napjaink akadémiái irányítás alatt álló szakemberei nem térnek ki, de legmagyarabb mitológiánk szerzője Ipolyi Arnold 1854-ben még le merte írni: *„Ős és kétségtelenül pogány korunk s vallásunkban keletkezett s gyakorlott írásnak tudata s nyoma maiglan fenn van: sőt valószínű, hogy az annak gyakorlata módját s fogalmát tökéletesen kifejező s a runa szóval szinte rokon hangzású rovás szóban, ezen ős írás hason régi s eredeti nevét is bírjuk, miután már hún emlékeinkből hason alakú Rua, Reuva, Rova tulajdonnevet is ismerünk”* (1854, 1987/88).

Eredetileg a runákat is fára rótták, ezeket a rovásbotokat vagy fa lapokat runakefli-nek nevezik. Erre a célra *„legalkalmasabb a fehér bükkfa, az ófelnémet BUOH ennek ága a BUOHSTAB, RUNSTAB, ó-szász BOK, BOC-STAB, ó-angol BOC-STOEF, RUNSTOEF. Ezekből lett a mai német BUCH – könyv, BUCHSTAB-betű... Az írás fogalmát az ó-északi RITA, az angolszász WRITAN, ófelnémet RIZZAN, (napjainkban ritzen), gót WRITS (vonal-betű) fejezte ki.”* írta Sebestyén Gyula (1915/148).

Ebből következik, hogy az ófelnémet BUOH, a német BUCH, az angol BOOK (könyv) is a magyar bükk szóból származik.

R. Page írja: Az óangolban (Old English) a WRITAN szó azt jelenti: inscribe, engrave, azaz bevés. A to read (olvasni) ige rokonai a régi angolban RAEDAN, ó-északi (Old Norse) nyelven: RÁDA, többek között jelenti bevéssett szöveg értelmezését. Így a germán népeknél az olvasás-írás legrégebbi fogalmai összeolvadtak a bevéssett betűk fogalmával. (1987/6. Ford: F.K.)

Ehhez hozzáteszem, hogy az amerikai Reno-ból származó ismerősünk, amikor azt mondta, hogy *„written by Hemingway”*, nagyon rá-

csodálkoztam, mert teljesen úgy hangzott a *written*, hogy róttal! S még a legelfogultabb finnugrista és török-mongolista sem tagadhatja, hogy a Page által említett ó-északi RÁDA rokona a magyar RÓDAL (fába ró) szónak.

A runairás eredete

Sebestyén Gyula leszögezi: *A runák forrása is a Középtenger melléki (Földközi tengeri) föníciai-görög rovásírás volt* (1915 /150.)

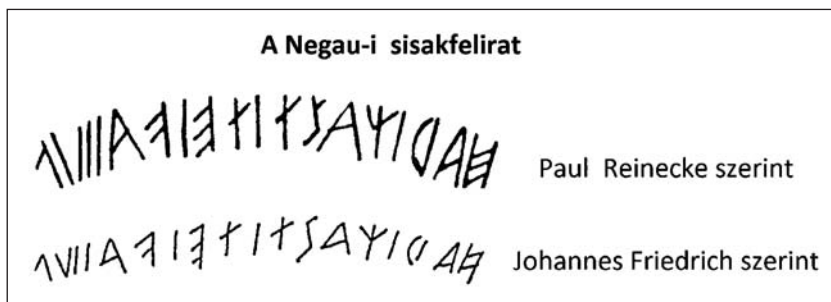
Karl Faulmann írástörténész és gyorsírás szakértő szerint a föníciai, ógörög és római jelekre alakilag hasonlító runák a görög és latin írás alapján jöttek létre (1880.).

Hans Jensen írástörténész véleménye az, hogy a germánoknak az ősidőkben (*Vorzeit*) volt egy primitív fogalom írásuk, amelyet nem közlésre, hanem mágikus célokra használtak. A runa ábécé (*Runenalphabet*) és a valódi runairás nem sokkal Krisztus születése után jött létre és szerinte félreismerhetetlen rokonságot mutat a déli betűírásokkal. Johannes Friedrich német írástörténész írja ugyanitt, hogy könyve megjelenése idején (1966) élénk tudományos viták tárgya volt, hogy a runairás a latin írásból származik-e, vagy saját germán találmány. (1966/115. Ford: F.K.)

Johannes Friedrich szerint egy, az Alpok területén letelepedett germán törzs az északi etruszk írás alpesi változatát tovább fejlesztve alkotta meg a runa írást. Ezt azzal támasztja alá, hogy a stájerországi Negau-ban, 1812-ben előkerült, a Kr. e. 2. századból származó 26 bronzsisak közül kettőn feliratot találtak, az egyiket itáliai nyelven, a másikon az etruszk írás alpesi változatával, de germán nyelven. Ez lenne tehát a runairás őse. A jobbról-balra haladó felirat jelentése: „A seregek ura Istennek”, azaz Odinnak. (J. Friedrich, 1966/117. és E. Hering, 1966/105-106.)

A feliratot az *Írástörténeti áttekintő magyar szempontból* c. könyvemben is bemutattam ábrákkal: „Az eddig megtalált első írásemlekek a Kr. e. II. sz.-ból maradt ránk egy bronzsisakon, amelyet a mai Ausztria területén találtak. A felirat jelei azonban legalább ugyanolyan arányban sorolhatók az ősmagyar és etruszk rováshoz, mint a runákhoz.” (2010/64.)

(Megjegyzés 2019-ben: E. Heringnél és Kéki Bélánál 20 db. sisak, E. Doblhofer-nél 22 db. sisak, G. Must észt nyelvész-nél 26 db. sisak szerepel).

1. ábra:

Fehérné Walter Anna és Johannes Friedrich könyvéből

Raymund Page őszintén bevallja: „*Where and when runes were invented, we do not know*”. Hol és mikor találták fel a runákat, nem tudjuk. (1987/9.)

A Klaus Düwel – Jurij Kuzmenko szerzőpáros szerint az előkép valamelyik mediterrán ábécé volt, valószínűleg a latin. (2013/327. Ford: F.K.)

Tóth András régész háromféle eredet elméletet említ: a görög, az etruszk és a latin elképzelést, ezek közül a latin a legelfogadottabb. (2014/98.)

Véleményem: szkíták – hunok írásából származik a runaírás

Természetesen tudom, hogy két betű csak akkor azonos, ha hangértékük is azonos, de a kb. 70 %-os alaki hasonlóságot nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A nagymértékű alaki hasonlóság miatt azt feltételezem, hogy szkíta elődeink adták át az írás tudományát. A nagy kérdés az volt számomra, hogy átadó eleink mikor és hol találkoztak a germánokkal. Egy közös területet kerestem abban az időszakban, amikor a runaírás megjelent. Végül László Gyula könyvének alapján (Vértesszőlőstől Pusztaszerig, 1974/160-180) találtam erre a közös területre: a germánok nagy csoportjai (szkírek, gótok, gepidák, kvádok) Kr. e. 2. század és a Kr. u. 2. század között Skandináviából Dél-Oroszországba vonultak, itt szkíta-szarmata környezetbe kerültek. Közösen harcoltak a rómaiak ellen, még a lovas temetkezés szokását is átvették. László Gyula nem ejt szót arról, hogy az írást is átvették, azonban a közös terület alapján szerintem itt, Dél-

Oroszországban adhatták át a betűvetés tudományát a szkíták a germánoknak.

De mint e könyv hunokról szóló részében olvashatjuk, Dr. Bárdi László keletkutató már bizonyítottanak tekinti a hunok megjelenését Kr. e. 820- ban egy kínai forrás alapján. Így a hunok is részt vehettek az írás átadásában.

A runaírást a germánoknak átadó másik hely a Kárpát-medence lehetett, ahol a szkíták kb. Kr. e. 500-tól tartózkodtak. Egy írás központ volt a Kárpát-medence, hiszen a Torma Zsófia által feltárt Tordosi műveltség írásjelei is alakilag azonosak rovásbetűinkkel. Wulfila gót püspök (310-383) is itt alkotta meg a gót írást. A germánok a Kr. u. 4-5. században hun uralom alá kerülve részesei lettek Balambér, Uldin, Roga, Attila birodalmának.

Mint az Előszó-ban említettem, az akadémiai írástörténet elhallgatja a nagy mértékű alaki hasonlóságot a magyar rovásírás és a runák között: 37 rovásbetűvel alakilag 27 runa azonos. Ezzel szemben teljesen indokolatlanul nagy hangsúlyt kap, hogy mi vettük át a türköktől az ábécét, holott nagy jóindulattal is csak 10 jel hasonlít, a türk írás pedig sokkal később jelent meg. Az akadémiai hozzáállást jellemzi Bálint Csanádnak, a M.T.A. régészének egy mondata a Nagyszentmiklósi Kincs runákhoz hasonló jeleivel kapcsolatban: *A kincs feliratainak „germán runákkal való dilettáns kapcsolatba hozatala mindössze egy korai és szerencsére efemer (múlékony) kutatástörténeti jelenségnek bizonyult.”* Bálint Csanád: *A nagyszentmiklósi kincs* (Balassi Kiadó, 2004/571).

A runaírás kora

Tacitus római történetíró I. században írt Germania-jából megtudhatjuk, hogy a nemzetségfők a gyümölcstermő fák ágait levágva, ezekre jeleket rónak, majd az ágakat egy fehér vászonra dobják. A nemzetségfő az égre tekintve találomra kiválaszt hármat e rótt botokból, és ezeknek betűiből következtet a jövőre. Emiatt általában az a vélemény, hogy ezekre az ágakra még csak tulajdonjegyeket vagy titokzatos fogalomjegyeket róttak. Ez azt jelenti, hogy az I. században már megvoltak a jelek.

Ezzel szemben Sebestyén Gyula számára a busztrofedon (ökörszántás) írásvezetés kétségtelenné teszi, hogy a runaírás nem a Kr. utáni első századokban, hanem az ókor utolsó századaiban keletkezett (1909/157). Az ókor vége 476, amikor Roga hun király unoká-

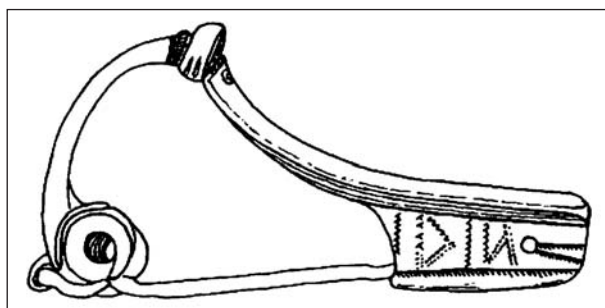
ja, Odoaker kerül a nyugat-római birodalom élére. Sebestyén tehát elég későre, a Kr. utáni 4-5. századra teszi a runák keletkezését.

Johannes Friedrich szerint: „Die älteste Runeninschrift etwa der Zeit von Christi Geburt steht auf dem Pokal von Vehlingen am Niederrhein.“ *„A legrégebbi runafelirat valamivel Krisztus születése előttől (der Zeit von Christi Geburt) az alsó-rajnai Vehlingenben előkerült serlegen található.”* (1966/115. Ford: F.K.) Sajnos nem találtam róla képet. Nem tudjuk meg, hogy a felirat a kehellyel együtt készült-e, vagy utólagos karcolat. Így csak a serleg korában lehetünk biztosak.

R. Page írja, hogy régészeti alapokon a legrégebbi fennmaradt runák kora a Kr. u. 2. század. A korai feliratok azt mutatják, hogy a Krisztus utáni 2. században a runákat már gyakorlottan használták. Továbbá az Illerup mocsárban talált pajzsdudor szerint erre az időre már széles körben elterjedt. (1987/6, 25.)

A Düwel – Kuzmenko szerzőpáros szerint a runírás a Kr. u. I. században vagy a II. sz. elején jött létre *...a legrégebbi feliratot egy csont fésűn a dán Fyn sziget Vimose nevű településén találták, Kr. u. 150-160-ból származik. A felirat HARJA, egy férfi név, valószínűleg a tulajdonos neve.* (2013/327-329. Ford: F.K.)

Tóth András régész: *„Ezt az írásmódot szisztematikusan a Kr. u. 2. századtól használták írásra, de az első rúnafelirat Kr. u. 50-ből származik már amennyire a Meldorf fibula az”* (2012/97).

2. ábra:
A Meldorf fibula

A Meldorf fibula (ruhakapocs, ruhatű) képe innen származik:
<http://www.runemal.org/it/reperti-archeologici/monili-runici>

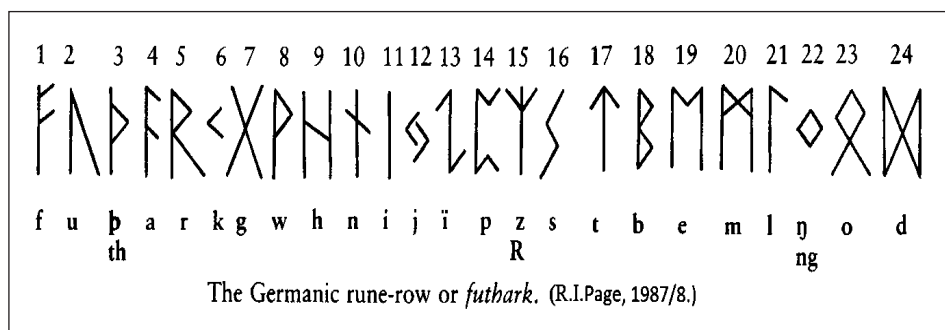
Olvasatom a magyar rovásírás hangértékeivel, balról-jobbra: **A, R** vagy **Á, R**. A függőleges vonal nem **SZ** betű, hanem elválasztó. Runaként: **W, H**. Mindkét nyelven név rövidítés vagy jelentésfelidéző szó első, akrofónikus betűje lehet.

A runaemlékek, valamint a fentiek alapján az a véleményem, hogy a runaírás nem csak a betűvarázslás eszközeként, hanem már az I. században mint közlésre alkalmas írás jelent meg.

A runák változatai

R. Page angol runológus könyvéből: „A runaírás legkorábbi példái azt mutatják, hogy néhány betűnek több változata volt, így nem lehetséges egy szabványos, állandó germán runa ábécét felmutatni.” (1987/6.)

1. Legkorábban az úgynevezett közgermán (Gemein-germanische) runák terjedtek el az egész germán nyelvterületen. Kb. Kr. u. 150 és 800 között használták általánosan. A közgermán runa betűsor neve az első 6 betű alapján: Futhark. Nevezik régebbi, angolul elder futhark-nak is.

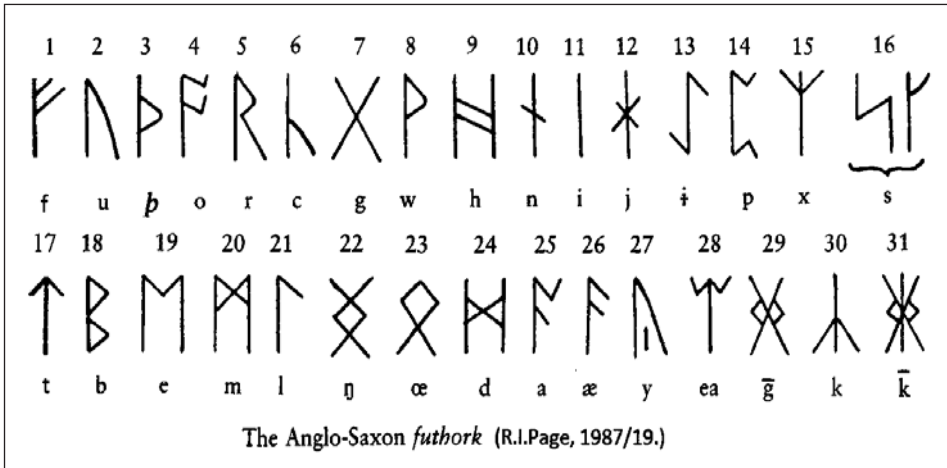

3. ábra: A közgermán futhark (R.I. Page)

Az egyes betűkhöz R. Page magyarázatait fűzöm hozzá, angolból fordítva.

A **3**-as betű kiejtése, mint az angol *think* szóban. **13**-as: Meghatározhatatlan magánhangzó az I tartományában. **15**-ös: Eredetileg a **Z** mássalhangzó, de az északi változatokban **R**-ré alakult, melyet a runáról latin betűre való átírásokban nagy nyomtatott **R**-el jeleznek. **22**-es: Mint az **N** a *sing* és az **NG** a *finger* szóban. A **12**-es **J** átírása latin betűre egyes szavakban, mint pl. a *year*, Y-al történik.

2. Az angolszász runasor kb. Kr. u. 400 és 1100 között volt használatos. Ennek az elnevezése *Furhork*, mivel a 4. betű alakja az idők folyamán és a különböző germán népek egymástól való földrajzi eltávolodása miatt a közgermán runasorhoz képest némileg megváltozott, hangértéke pedig **A**-ból **O** lett.

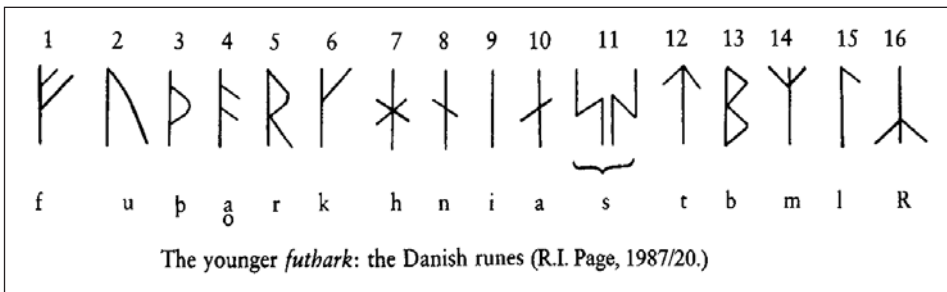

4. ábra: Az angolszász futhork (R.I. Page)

Ugyanebből az okból megváltozott némileg a **H, J, NG, D** hangértékű runák formája, néhány további közgermán runa hangértéke és 31-re növekedett a betűk száma. A felső vonallal jelzett 29, 31 és a középső vonallal jelzett 13-as betű hangértéke némi eltérést mutat a hasonló hangértékkel jelzett 7-es, 30-as és 11-es betűétől.

3. A fiatalabb Futhark-ot (younger futhark), melynek két fő változata van, 800 és 1100 között, azaz a viking korban használták. Ezek 16 betűsek.

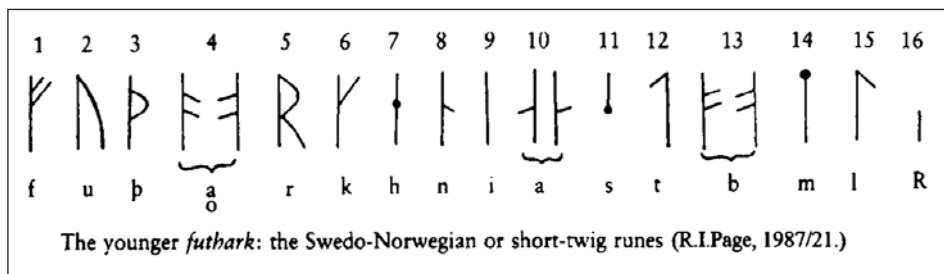
A. Dán futhark, a „hosszúágú” (long branch runes)

5. ábra: A fiatalabb futhark, dán runák (R.I. Page)

B. A svéd-norvég runák, a „rövidgallyú” (short twig) változat

A földrajzi nevek (dán, svéd-norvég) nem jelentenek területi kizárólagosságot, a skandináv területeken mindkettőt használták.

6. ábra: A svéd-norvég futhark (R.I. Page)

*Ág-bog rúnák titkát tudd, általuk javasember légy,
sebeket serényen ápolj; fakéregbe véss jelet,
faháncsba véss jelet, keletnek álló ágakra.*

(Verses Edda, Szigdriva ének, ford: Tandori Dezső)

Ennek a négy fő típusnak alváltozatai is vannak, melyek egyes rovásemlékeken maradtak fenn. A változatok földrajzilag nem határolódtak el egymástól szigorúan. Ezekre nem térek ki. A „hosszú ágú” és a „rövid gallyú” elnevezések a mellékvonalkák hosszára, de a fába rovott jellegre is utalnak.

„A runairás tehát bevésésre lett tervezve, elsősorban fára, ennek megfelelő jellegzetességei vannak. Ezzel a módszerrel a közlés és feljegyzés egyszerű, olcsó és kényelmes volt. A legtöbb germán férfi viselt kést a derékszíján, fabotot pedig bárhol találhatott.” (R. Page, 1987/6. old.)

Nagyobb terjedelmű szövegeket később már tollal-tintával írták, ez magánlevelezésben a 16.-17. századig fennmaradt. A rovott runa jegyeket az északi germánok naptáraikon használták legtovább. (Sebestyén, 1909/150.)

A bemutatott betűsorokból világosan elénk tárul a hasonlóság a magyar rovásírással. Később táblázatokon is mutatom.

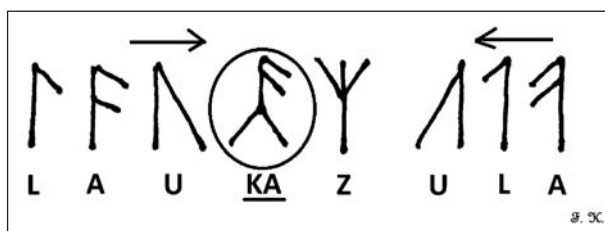
A runairás iránya változó, többségében balról-jobbra halad. A jobbról-balra haladók inkább a korai emlékek között található. Jobbról balra halad többek között a Koweli lándzsavég, a Dahmsdorfi lándzsavég, Vadstenai brakteáta. Sebestyén Gyulát a busztrufedon-ökörszántás jelleg-arról győzte meg, hogy a runairás eredeti iránya jobbról-balra haladó volt (1909/147). A busztrufedon használatára példának a Strandi és a Tunei (Norvégia) sírkövet hozza fel (1909/158-159). Lentről felfelé, de jobbra néző betűkkel készült a norvégiai Valsfjord nagy sziklafelirata.

A kőbe vagy kemény anyagba vésett szavakat többnyire nem választották el szóközökkel vagy egyéb írásjellel, de előfordul, többek között a Vadstenai brakteátán, a Man-szigeti Braddan-i keresztén (R. Page 58.), a híres Kensington kövön (R. Page 61.) pontokkal. A papírra írt szavakat, szövegeket is pontokkal választották el. A pergamenre írt Codex Runicus szavait két ponttal, a nagyobb gondolathatárokat 5-6 ponttal vagy pontokból alkotott körökkel választották el. Előfordul kereszt és rövid függőleges vonal is.

„A legrégebb feliratokon a runa jegyek összerovásának van némi nyoma. Pl. a Srandi és Tunei köveken. Strandí: HLAAIWIDO-ban a HL betűk. Tunei: WITADA HALAI-ban a DA és a HA szótagok.” (Sebestyén, 1909/161.) Tehát a runaírásnál is előfordulnak összerovások, de a runaemlékek számához képest elenyészően kevés alkalommal. Kb. ötezer runafelirat maradt fenn, ennek legalább a felét a régi és újabb könyvek szerzőinek, a nagyobb könyvtáraknak és a világhálóknak köszönhetően megismerhettem az utóbbi 20-25 évben. Különösen nagyszerű munka az angol Georg Stephens-é (régész-nyelvész), akinek a 19. században egyéb tudományos munkája mellett nem lehetett könnyű a hatalmas runagyűjtemény összeállítása, ismertetése és gyakran meg is fejtette ezeket.

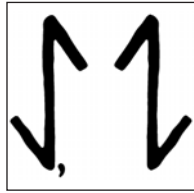
A kb. 2500 runafelirat között három összerovást találtam, ez Sebestyén példájával együtt 5 darab. R. Page azt írja, hogy „runes can be ligatured”, azaz runákból képezhetők összerovások. Ez így is van, a betűalakokból következően. R. Page be is mutat három lehetőséget, bár nem írja, hogy milyen runaemléken vannak, az egyiket megtaláltam a Skrydstrup-i brakteátán (nyakban hordható amuletten), bekarikázva:

7. ábra:
Runa összerovás

A runa kapocs jel sem egyszerű eset

A magyar rovásírásban is gondot okoz a két **K** betű (elnevezésem szerint kapocs **K** és négyyszög **K**) használatára vonatkozó, rovásemlékekkel alá nem támasztható szabály.

A runa kapocs jel

Ez a szép alakú rovás jel a runaírásban sem egyszerű eset. A kapocs runa a közgermán, az angolszász és a gót runák között fordul elő, hol jobbra, hol balra néző alakban a különböző runasorokban és runa emlékeken. A neki tulajdonított hangértékek változatosak, nem is teljes a gyűjteményem: **AE, IH, EO, AE, EI, EU(?)**, **É, Y, KW, Q, K**... Számunkra ez a **K** izgalmas, végre egy kis hangérték egyezés a magyar rovásírással, még ha igen bizonytalan is.

De van **i** hangértéke is a kapocs runának, csak nem egy, hanem két pont van fölötte. Sőt olyan „i” is előfordul, ami derékban át van húzva.

Legőszintebben Sebestyén Gyula oldotta meg a kérdést, ahol a könyvében mutatott runa sorokban a kapocs jel volt, az alá nem írt hangértéket, csak egy kis vízszintes vonalkát.

A runákat a díszesebb, fontosabb tárgyakba runamesterek készítették, közöttük nők is voltak. Erre Tóth András régész hoz példát. (2012/100)

A runák nevei

Minden runához tartozik egy hangérték, egy név, így fogalomjegyként is használható. A runák elnevezésének magyarázatát Page angol könyvéből fordítottam (1987/15). A sorszámok a közgermán runasor számozásának felelnek meg.

1. **Fehu:** *money, cattle, wealth:* pénz, tehén, jószág, jólét, vagyon
2. **Uruz:** *wild ox:* vad bivaly
3. **Thurisaz:** *giant, monster:* óriás, szörny, Thor isten (Thursday-csütörtök)
4. **Ansuz:** *God:* Istenség, az Áz istenekre vonatkozik. (lásd: Mitológia fejezet)
5. **Raido:** *riding, carriage:* lovaglás, szállítás
6. **Cen:** *Torch:* fáklya (óangol), Kaun: fekély, seb (óészaki)
7. **Gebo:** *gift:* ajándék, tehetség

8. **Wunjo:** *joy: öröm, vidámság*
9. **Hagalaz:** *hail: jégeső, de üdvözlés, köszöntés is (Szerintem istennév maradvány is, mert az AZ szótag az ÁZ istenekre utal).*
10. **Naudiz:** *need, necessity: szükség, baj, nehéz helyzet, szegénység, nyomor*
11. **Isa:** *ice: Jég, Iceland: Izland*
12. **Jera:** *year, fruitful part of the year: év, esztendő, az év termékeny része, aratás*
13. **Ichwaz, eihwaz:** *yew tree: tiszafa (Szerintem istennév maradvány is, mert az AZ szótag az ÁZ istenekre utal).*
14. **Perth:** *meaning quite unclear: jelentése tisztázatlan, talán a runa kockarázó pohár vagy körtefa*
15. **Algiz:** *also unclear: jelentése tisztázatlan, talán jávorszarvas*
16. **Sovilo:** *Sun: Nap*
17. **Tiwaz, Teiwaz:** *the God Tiw, whose name survives in Tuesday: Tiw (Tyr) isten, akinek neve fennmaradt a Tuesday-kedd szóban*
18. **Berkana:** *Birch twig: nyírfa ág*
19. **Ehwaz:** *Horse: ló, lovas, lovaskatona, lovagol (Szerintem istennév maradvány is, mert az AZ szótag az ÁZ istenekre utal).*
20. **Mannaz:** *Man: férfi, ember, katona, felnőtt, férj (Szerintem istennév maradvány is, mert az AZ szótag az ÁZ istenekre utal).*
21. **Laguz:** *Water: víz, tó,*
22. **Ingwaz:** *The God Ing: Ingwi, később Freyr Isten*
23. **Othila, Othala:** *Hereditary land, possession: örökletes föld, birtok, örökség (Szerintem Attila hun királyról nevezték el a betűt.)*
24. **Dagaz:** *Day: napi időtartam, nappal lovagol tiszafa (Szerintem istennév maradvány is, mert az AZ szótag az ÁZ istenekre utal).*

Az elnevezéseknél két eset kivételével érvényesül az akrofónia elve, vagyis a hangérték egyezik a név első hangjával. Pl. **F**runa=Fehu, **U**runa=Ur stb. A 15-ös runánál azonban a **Z** neve Algiz, a 22-nél az **NG** neve Ingwaz. Ez utóbbinál bizonyára nincs NG-vel kezdődő szó. Ebből arra következtettek, hogy a runák neve nem volt a kezdetektől kőbe vésve. A runák történetét bemutató könyvekben egyéb runa neveket is találunk.

Több runa név utal arra, hogy eredetileg a betűsört a germán mitológia isteneiről nevezték el. Pl. az Ansuz az **ÁZ**-okra, **Thurisaz** Thorra, aki szintén az **ÁZ** istenek közé tartozik. A kereszténység felvételével azonban a germán Istenek pogánynak minősültek, így a runa neveket is le kellett cserélni. Bizonyos vagyok abban, hogy a tisztelt és szentnek is tartott runákat eredetileg nem nevezték el sem pénz-

ről, sem fekély-ről. Bizonyos vagyok abban is, hogy az **U** hangértékű runa eredeti neve nem uruz (vad bivaly) volt, hanem az UR, azaz Ős. Die *Ur-Runen* = Ős runák, írja Karl Faulmann a 19. században fejezetcímként és nem 'vad bivaly' runákat ért alatta, az *Urquelle* sem 'vad bivaly' forrás, hanem ősforrás, az *Urzeit* pedig ősidők és nem 'vad bivaly idők'.

Ez a 'vad bivaly' meg a 'jószág, marha, tehén' fogalmak abból a szolgalelkűségből fakadnak, amellyel Nagy Károly (742-814) a hatalomért ki akarta szolgálni Rómát, mivel az a hun Odoaker (433-493) aljas meggyilkolása után lassan ismét hatalmi tényezővé vált. Ezért Nagy Károly legázolta, kirabolta az avarokat, kivágatta a szászok szent tölgyét, irtotta a germán hagyományokat, germán ősből „vad bivalyt” csinált, hogy betűsoruk hasonlítson a föníciai ábécére, amelyben az első betű neve: aleph, azaz ökör.

Áttérítés a latin betűkre

Szent Patrick, Írország védőszentje és apostola (Kr. u. 380-460) személy szerint 180 kelta nyelven írt könyvet égetett el. (Deanna J. Conway, Édesvíz Kiadó, 2000/105)

„A 6. sz.-ban tours-i Gergely püspök írta: Chilperich király (539-584) elrendelte, hogy a régi könyvek pergamen lapjait tajtékkövel kaparják le, és írják át az új helyesírással.” (E.Hering 112.)

Nálunk is hasonló történt. Koricsánszky Attila fedezte fel, hogy Anonymus gesztájának pergamenlapjain néhány helyen átütnek a rovásbetűk. Ez a hasonmás kiadásban is látható.

„...amikor a VIII. században a németeket Bonifatius angolszász bencés szerzetes áttérítette a keresztény hitre, a római egyház hatására bevezették a latin betűket, amelyek a runákat csakhamar teljeseen kiszorították.” (E. Hering: 108.)

<https://archiv.katolikus.hu/szentek/0605.html> oldalon olvasható:
„A Geismar melletti Gundensbergen állt egy hatalmas Donar-tölgy (Thor isten fája), az istenekbe vetett hit jelképe. Annak a kidöntésével akarta megmutatni a mitikus istenek tehetetlenségét...”

Bonifatius (673-754) tehát nem éppen jézusi türelemmel és szeretettel térített. Jelképe is a fejsze, mellyel aprította a „pogány” jelképeket, a szent fákat.

8. ábra:
Bonifác, a fejszés szent (Ribáry-Molnár, 1881)

Végül a 13. században általában megszűnik a runák használata, bár néhány 16. sz.-i sírkövön, később pedig naptárakon előfordul. A németek, angolok, skandinávok hagyományörző közösségeinek és nemzeti Tudományos Akadémiáinak köszönhetően azonban nem merül feledésbe, őrzik, óvják, kiállítják emlékeit.

Elisabeth Hering írástörténeti művéből: „A runákhoz azonban, ahogy a nevük is elárulja, bizonyos titokzatos, varázslatos elemek tapadnak. A Run szó az ó-északi nyelvben titkot jelent s rokona a német „raumen”, azaz mormolni szónak. Kénytelenek vagyunk hát úgy képzelni, hogy a jeleket mindig csak kevesen ismerték és a runák sohasem váltak a mai értelemben vett közhasználatú írássá.” (1966/108.)

Bóna István régész véleménye is hasonló:

„A latin írásból kialakult germán runaírás már a római korban elterjedt a germán törzsek körében, de egészen a viking korszakig elsősorban csak babonás-mágikus célokat szolgált... A runajelek e viszonylagos gyakoriságából korántsem következik valami langobard írásbeliség, vagy akár az, hogy a jeleket olvasni tudták volna. A runaírás a pogány papság (jósok, orvosok) titkos tudománya volt, eddig előkerült

pannoniai példái kivétel nélkül a varázslás, a névmágia körébe tartoznak.” (1974/80.)

A nagy számú runa emlék azonban cáfolja ezt a két véleményt, de cáfolja a runák erőteljes alaki és hangértékbeli változása is az idők folyamán. Ha nem használták volna a hétköznapi élet különböző területein, akkor változatlan maradt volna. A runa naptárak is bizonyítják a mindennapos használatot.

A runák szakrális-mágikus használatára vonatkozó ismereteket legjobban Tóth András régész foglalta össze néhány Magyarországon előkerült felirathoz fűzve. Ebből tömörítve: *„A runák önmagukban is mágikus jeleknek tekinthetők... A hétköznapi feliratok esetében is felmerül annak a lehetősége, hogy ezeknek köze lehet a névmágiához, betű/jelmágiához, mint a teljes, minden síkot felölelő birtokbavétel eszközéhez, esetleg ennek egy kevésbé értett „népi” rétegéhez és alkalmazásához... A runafeliratos tárgyak viselése összefügg az amulettek viselésével, főként nőknél és gyerekeknél, férfiaknál a hadi felszerelésen... Az amulettek a két területen fejtik ki hatásukat: védelem és termékenység. A germánok körében tehát jelen volt a jel és betűmágia, az ilyen tárgyak amulettként is funkcionálhattak.”* (2012/106.)

A runák nagy területen való elterjedtségének és védettségének köszönhetően a fennmaradt feliratok száma 5000 körüli. Legnagyobb mennyiségben Svédországban található. Norvégiában 1000, Dániában 700, Izlandon 60. Találhatók még Grönlandon, a Faröer szigeteken, a Man szigeten, az Orkney szigeteken, Skóciában, Írországban, Angliában, Németországban, Fríziában és elszórta más hol. A számok R. Page könyvéből származnak (1987/13). Jelenleg a holland Friesland és Groningen tartományban lakik a frizek többsége, eredeti nyelvük az angol rokona. A runaírás emlékeit példamutatóan megbecsülik. Fonatminták között kigyóznak a runasorok a gyönyörű és büszkén mutogatott emlékköveken, márványoroszlán vállán, kőkereszteken...

A runaírás bekerült a **Unicode**-ba, az írásrendszerek nemzetközi szabványába is. <http://www.unicode.org/charts/PDF/U16A0.pdf>

A magyar rovásírást a külföldi szerzők nem hozzák kapcsolatba a runa írással, ez a hivatalos akadémiai felfogásnak köszönhető, mely szerint a magyarok származása, nyelve finnugor vagy török eredetű, csak 896-ban üldöztek be minket a besenyők a Kárpát-medencébe, a rovásírást a törköktől vettük át, de azt is csak néhányan ismerték és a nyugati térítő papok tanítottak meg minket írni-olvasni.

Ide illeszttem, hogy a kappadókiai születésű Wulfila (Farkasocska, 311-383), a gótok püspöke itt, Magyarország területén alkotta meg a gót ábécét. (Ribáry-Molnár, 4. kötet/33). Ő volt az, aki az ariánus kereszténységre térítette a gótokat, lefordította gót nyelvre a Bibliát. Wulfila gót ábécéje nem azonos a runaírással, abból csak két betűt vett át, az **O**-t és az **U**-t. A Miatyánk első mondata gót nyelven: ATTA UNSAR THU IN HIMINAM (Mi Atyánk, te a mennyekben...)

Mint látjuk, Wulfila a betűket számokként is használta. Ezzel át is térünk a számírásra.

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ζ	Η	Θ
ΑΗΣΑ	ΒΑΙΚΚΑΝ	ΓΙΒΑ	ΔΑΓΣ	ΛΙΘΝΣ	ϜΑΙΚΦΚΛ	ΙΟΥΑ	ΗΑΓΛ	ΘΙΟΥΘ
ahsa	bairkan	giba	dags	aihvus	qairthra	iuja	hagl	thiuth
a	b	g	d	e	q	z	h	þ
[a/a:]	[b/v]	[g/ŋ/x]	[d/ð]	[e/e:]	[k ^w]	[z]	[h/x]	[θ]
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ϛ	Π	Ρ	Ϙ
ΕΙΣ	ΚΝΣΜΑ	ΛΑΓΝΣ	ΜΑΝΝΑ	ΝΑΠΦΣ	ϚΕΚ	ΠΚΝΣ	ΡΑΙΚΦΚΛ	
eis	kusma	lagus	manna	nauths	jer	urus	pairthra	
i	k	l	m	n	j	u	p	
[i/i:]	[k]	[l]	[m]	[n]	[j]	[u/u:]	[p]	
10	20	30	40	50	60	70	80	90
Κ	Σ	Τ	Υ	Ɔ	Χ	Ο	Ϛ	↑
ΚΑΙΔΑ	ΣΑΝΙΑ	ΤΕΙΥΣ	ΥΙΝΓΑ	ƆΑΙΗΝ	ΙΓΓΥΣ	ΟΑΙΚ	ϚΦΛΛ	
raida	sauil	teiws	winja	faihu	iggws	hwair	othal	
r	s	t	w	f	x	h	o	
[r]	[s]	[t]	[w/y]	[f]	[k ^h]	[ʌ]	[o/o:]	
100	200	300	400	500	600	700	800	900

9. ábra:

Wulfila ábécéjének forrása:

<https://www.omniglot.com/writing/gothic.htm>

A germán számírás

A előző fejezet végén bemutattam Wulfila gót ábécéjét, melyet számírásra is használtak.

A germánok számírásáról szinte semmit nem lehet találni, sem a szakirodalomban, sem a matematika történeti művekben. Bár csodálatra méltóan megbecsülik a runa emlékeket, és nagyszerű könyveket írnak róluk, de a számírásról nincsenek adatok, ábrák. Pedig egy fejlett írás mellé számírásnak is társulnia kellett. Amit az angol-német nyelvű szakirodalom igen homályosan sejtetni enged, az anynyi, hogy a runákat, a betűket használták számjegyekként, vagy leírták, hogy pl. háromszázkilencven. Előbbire Faulmannnál találtam utalást, mivel a svájci Wallis kanton őslakói még 1880-ban is használták saját runáikat számjegyekként.

1. ábra:
Wallis kanton
számjegyei
(Faulmann,
1880)

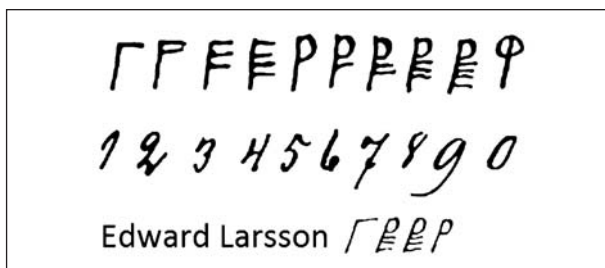
Bár a magyar számrovás is elhanyagolt terület, de mégis a 20. század elején Herman Ottó és Sebestyén Gyula végeztek kiemelkedő és senki által azóta sem folytatott kutatásokat a magyar számrovás ügyében. Mint ahogyan Magyar Adorján és nyomában Forrai Sándor kimutatta, az etruszk és a latin számsor a magyarok elődeinek számrovásából származik.

Végül a germán számírással kapcsolatban is Sebestyén Gyula jött segítségemre. „Ha használatban lévő német rovásokat akarunk tanulmányozni, akkor legtöbb sikerrel a felvidéki németségénél lehet kutatnunk.” (1909/75, 76.) Ellen lehet vetni, hogy túl nagy a térbeli és időbeli távolság, de a rovás botnaptárak is hosszú évszázadokon keresztül használatban voltak. Szepes-Béla vidékén a mulató német legénység a táncot vezető Altknecht (Öregszolga? Rangidős alkalmazott?) páros rovására iszik, melyet *robsch*-nak neveznek. A morágyi német kőfejtők kétfejes páros rovásán a kőszállítást rögzítették, ez olvasható rajta: Moragyer Steinbruchrawasch (Morágyi kötőrő rovás). Látjuk itt is, hogy a német Rawasch a magyar *rovás* szóból származik.

A szögletes rovásbotokon a magyar számrováshoz, de a római számokhoz is hasonló számjelek vannak. Sebestyén bemutat néhány felvidéki német és rutén rovást, de a fénykép minősége miatt ezek nem másolhatók.

Nagy segítség volt Edward Larsson 1867 és 1950 között élt svéd szabó és zenerajongó feljegyzése a runáírásról. Az egész kincs egy oldalnyi papíron maradt fenn, melyet unokája őrzött meg. Betűk, két runasor, titkosírás és a számjegyek. Larsson számai alá és neve mellé az ábrán beillesztettem levelének dátumát, ennek alapján kiszámíthatja a Kedves Olvasó, hány éves volt, amikor ezt a fontos feljegyzést készítette.

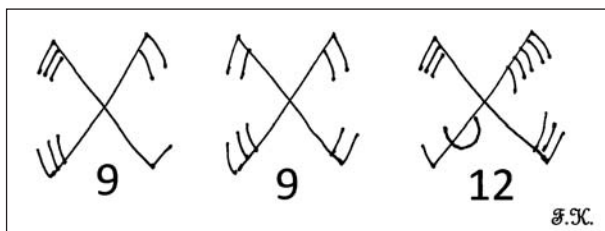

2. ábra:
Larsson számjegyei

Larsson számjegyeit valószínűsítik a régi runa naptárak, valamint a Kensington kő és a Spirit Pond kövek is, bár a köveket hamisítványoknak tartja néhány szakértő.

Larsson levelének forrása: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edward_Larsson_1885_1.jpg

Számok a Rök runakövön

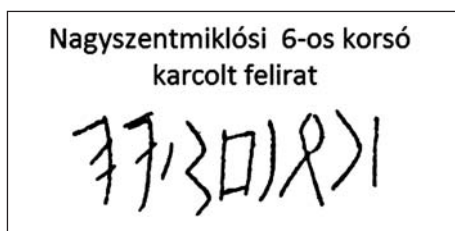

3. ábra:
Friedrich K. rajza

A köről bővebben a *Híres runafeliratok* részben olvashatnak. A hátoldalán a legfelső sort három olyan vésett jel alkotja, amelyeket számírásnak tartok. Ezt sehol nem olvastam eddig a szakirodalomban. Kétszer 9 és egyszer 12 „bojtot” számolhatunk, az összesen 30. Biztosan jelentősége van a 12 bojtos véseten látható félkörnek is. Edward Larsson számjegyei is rokonságban vannak a Rök runakőnek ezekkel a véseteivel.

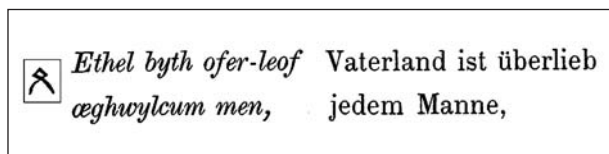
Attila hun király neve és az Othila runa

A *Runairásról...* fejezetben, *A runák nevei* résznél találkoztak a 23. runa, az **O** runa nevével, ez pedig Othila. Sem az Attila hun király személyével és korával foglalkozó történészek, sem a mai német-angol runológusok nem említik hun királyunk nevének (Atilla – Atila- Etele) és a germán Othil – Othila – Ethel runa név rokonságát, amely pedig teljesen egyértelmű. Véleményem szerint a régi germánok Attila iránti tiszteletükből eredően, **O** hangértékű runájukat hun királyunkról nevezték el. Ezt alátámasztja, hogy a jel alak nem idegen a hunok között. Hunok általi használatát bizonyítja, hogy előfordulását láthatjuk hun birtokhatár jelzések között (Kiszely, 2000/618). Ezeknek hangértékeiben nem lehetünk biztosak. Előfordul a hun kori Nagyszentmiklósi Kincsen a 6-os korszán, továbbá a 2-es korszó nyakán díszítésként is. Hasonló díszítés látható az ugyancsak hun kori szabadbattyáni övcsat csattüskéjén.

1. ábra

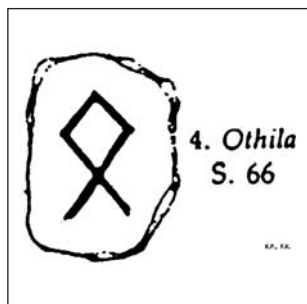
Véleményemet megerősíti a Karl Faulmann német írástörténész könyvében található „Runenlied” azaz runa-dal, runa vers, amellyel a germánok a runák jelentését rögzítették az emlékezetükben. Ebben a runa dalban az **O** betűnél Attila nevének Ethel változata szerepel. A szövegmagyarázatból kiderül, hogy az Ethel szót Vaterlandnak „apaföld”-nek, azaz hazának értelmezték (Faulmann, 1880/178, 185).

2. ábra:
Karl Faulmann
könyvéből, (1880)

Krasznai Petur mérnöktől kaptam kb. 20 éve egy képet, kavicsokra festve láthatók a runajelek, ezeket a germánok kockavetéshez hasonló szerencsejátéknál használták. A 3. ábrán látható kavicson Attila hun királyunk neve áll Othila változatban. A 24 betűs germán runasorhoz még egy jeltelen kavicsot illesztettek, ez a fő Istené,

Odiné. Ez bizonyára ÁSZ-ként működött, a legnagyobb értékű kavics volt. Annál is inkább, mert Odin a germán istenségek ÁZ, ÁSZ nemzetségének feje. A teljes runás kavics gyűjtemény látható a *Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás című*, Szakács Gáborral közösen írt könyvünk 122. oldalán.

3. ábra:
Runakavics
az **O** betűvel

Ez az **O** a germán futhark sor része, a legrégebb emlékköveken már megtalálható pl. a svédországi Vanga és Berga települések felirataiban a 2. és 4. század között, valamint ugyanebben az időszakban Norvégiában, Stenstad-ban (Georg Stephens, 1884).

Tehát a jelforma és a hangérték már megvolt Attila születése előtt. Kérdés, hogy a germánok mikor adtak nevet a runáknak. Véleményem szerint akkor, amikor Futhark sorba rendezték őket, ez pedig a fennmaradt emlékek szerint az 5. században történt. R. Page angol runológus négy ilyen emléket mutat be az 5. századból, az egyik a Breza-i, Bosznia-Hercegovinában került elő, bővebben is szót ejtek róla külön fejezetben. A runák Futhark sorba rendezése után keletkeztek a runa nevek megtanulását könnyítő runa versek. Attila is az 5. században élt, tehát nincs olyan tényező, amely kizárná, hogy az **O** runa róla kapta Othila, Ethel elnevezését.

A germán törzsek területi eltávolodása az évek során maga után vonta a runasor kis mértékű változását, bővülését is. A 24 betűs közgermán runasorból kialakult a 31 betűs angolszász runasor. Hangérték változások is bekövetkeztek, többek között az eddig **O** hangértékű és **Othila** nevű runa hangértéke **OE**, neve pedig Ethel, Edhel lett.

R. Page angol runológus írja a változásról (tömörítve): „Néhány runa neve változik a kiejtésétől, hangértékétől függően az íráshasználat folyamán... the name of rune 23 (othila in Germanic) became oethil or ethel depending on date and dialect.” A 23-as runa, (othila a germánban) oethil vagy ethel lesz, a kortól és nyelvjárástól függően. (1987/17. old. Ford: F.K.)

Az Othila runa név a következő jelentést kapta: birtok, örökség, vagyon, rang, társadalmi rend, földbirtok.

Faulmann a görög omegával rokonítja az **O** runát (1880/522). Nagyon jó észrevétel, főként mert szerintem a görög betűk is a magyar rovásírás elődjéből, a szkíta írásból származnak.

Wulfila gót ariánus püspök (310-383) ábécét szerkesztett a gót nyelv számára görög és latin betűkből, de két runát is felhasznált, megtartott: az **O**-t és az **U**-t. Ezzel az ábécével átírta gót nyelvre a Bibliát, 187 bíborszínű pergamenlapra.

4. ábra:

*Namo dein = a te neved
(részlet a gót Miatyánkból,
az Othila runával)*

A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ELŐKERÜLT, TOVÁBBÁ A MAGYARSÁGGAL KAPCSOLATBA HOZHATÓ RUNAFELIRATOK

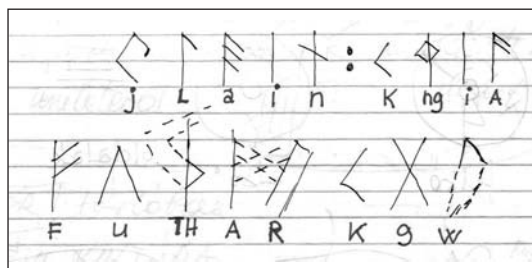
D.M. Wilson runológus: *Minden feliratnak annyi értelmezése lehet, ahány tudós dolgozik rajta.* (R. Page, 1987/10.)

Az utóbbi 20-25 évben sokat foglalkoztam a magyar rovásfeliratok megfejtésével, ezek közül kiemelném a Nagyszentmiklósi Kincset, a Szarvasi tóttartót, vagy a Marsigli féle Botnaptár megfejtetlen szavait. Feltételezem, hogy különösen a rövid, a helyszűke által korlátozott feliratoknál, pl. gyűrűkön, nem szavak, hanem jelentésfelidéző betűk vannak. Ilyenek gyakran előfordulnak a hétköznapi életben is, pl. B.U.É.K. (Boldog Új Évet Kívánunk), vagy S.O.S. (Save Our Souls – Mentsetek meg lelkeinket). **Ezeket az akrofónia elvén alapuló jelentésfelidéző betűknek nevezem, amelyek a betű hangértékével kezdődő szót idézik fel.** Rovásfeliratos gyűrűknél, kis tárgyaknál előfordulhat, hogy valaki a szerettei, gyermekei nevének kezdőbetűjét véste, vésette rá, vagy egy fogadalomét, esküét. Ilyen esetekben többnyire lehetetlen vagy erőltetett és hamis a megfejtés, mert nem tudhatjuk biztosan, mit titkosított betűk készítője. Azért írom ezt ide, mert a runa feliratoknál is gyakran előfordul hasonló eset.

Ismét hangsúlyozom, hogy az írásemlékek korát illetően kizárólag régészek, történészek, tehát szakemberek által meghatározott időpontokat használom, mivel sajnos nem vagyok sem régész, sem történész. Ahol vita van közöttük, ott annak az eredményeit fogadom el, akinek tanulmányaiban a hazaszeretet, a rovásírás iránti tisztelet nyilvánul meg. Kétes esetekben a néphagyomány és a néprajz is jó iránymutató.

Aquincum – runás fibula

2007 júliusában másoltam le a Budapesti Történeti Múzeum II. emeletén lévő *Az őskortól az avarkor végéig* c. kiállításon az Aquincumi fibulát – azaz ruhatűt, ruhakapcsot – a runák hangértékeivel és a következő szöveggel együtt: *„A felső felirat az ékszer tulajdonosának neve, az alsó sor a Futhark sor, melynek mágikus erőt tulajdonítottak. Runafeliratos fibulát találtak még 59 helyen, ebből Magyarországon Aquincumban és Bezenyén”.*

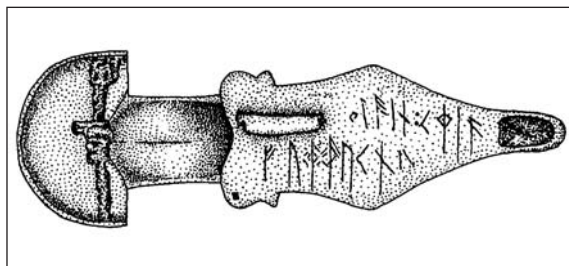

1. ábra:
Az aquincumi fibula runa felirata és a hangértékek a Budapesti Történeti Múzeumban.
Rajz: F.K.

Később Raymond Page könyvében olvastam az aquincumi ruhatűről a következőket, tömörítve: *Az aranyozott ezüst ruhatű egy elásott kincs részeként került elő, Aquincumban, Budapest közelében. Két szöveg van: egy nagyon bizonytalan értelmű és a FUTHARKGW. Aligha fogadhatjuk el, hogy ez csak egy alkalmi felirat, ahogyan más viseleti tárgyakon, tűkön és brakteátákon (amulettek) lévőkön sem az. A betűsorba rendezett runák erejét használja fel viselője védelemre és bajelhárításra.* (1987/26) Fordította: F. K.)

A *Budapest régiségei XLVII. 2014. kötet* világhálós elérhetőségén Tóth András régész *Az aquincumi fibula runafeliratának újabb értelmezése* c. tanulmányából tudtam meg többet. https://www.academia.edu/22589931/AZ_AQUINCUMI_FIBULA_R%C3%9ANAFELI-

A fibula (ruhakapocs, ruhatú) egy kincslelet része, amely 1940-ben került elő Aquincumban. A lelet készítésének ideje az 5. sz. vége és a 6. sz. eleje közé esik. Valószínűleg a germán szvébek vagy herulok készítették. Két aranyozott ezüstfibula tartozik a lelethez, de csak az egyikben van runairás.

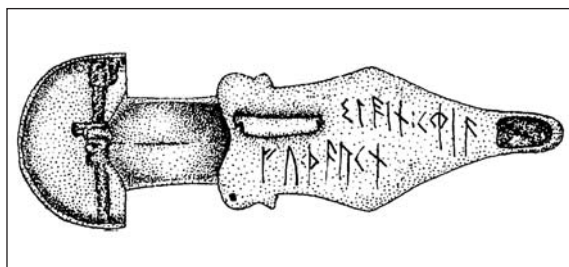
2. ábra:
Nagy Tibor régész rajza
(Tóth: 2014/106.)

Tóth András közli Bóna István régész, Wolfgang Krause német nyelvész valamint a saját olvasatát.

Bóna István, 1956: Felső sor: *JIALN KNIA*. Alsó sor: *FUThARKGW*

Wolfgang Krause, 1964: Felső sor: *JLAIN KNIA*. Alsó sor: *FUThARKGW*

Olvasata – felső sor: *J(ára) l(aukar) ain-k(unn) ingia.* = Jó év! Hagyma(egészség)! Egy közeli barát (kívánja ezt a fibula tulajdonosának). Alsó sor: A runasor első nyolc betűje

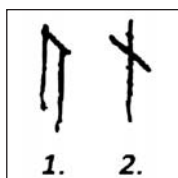

3. ábra:
Tóth András régész rajza
(2014/107.)

Tóth András olvasata (2014), a ruhatú alapos vizsgálatát után: felső sor: *SLAIG : KNIA* . Alsó sor: *FUThARKG*

Felső sor: *s(alu/egun) l(aukar) aig : kngia* (áldás, jó egészség (pó-réahagyma) a fibula tulajdonosának). Alsó sor: a runasor első hét betűje. A 8. betűnek nem találta nyomát a fibulán. Ezt alátámasztja Raymond Page is, amikor „*shortened Aquincum futhark*”-ról ír (rövidített Aquincumi futhark-1987/26).

Számomra az alsó sor, a futhark sor 4. ábrán látható két betűje kérdéses.

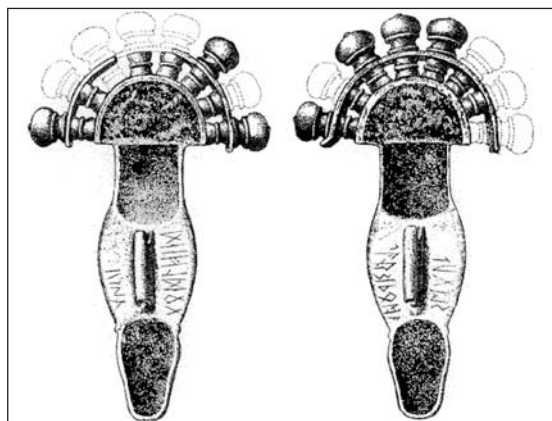
4. ábra:

Az **1**-est **U** hangértékkel ismerjük, pl. hasonló van a Lippói korongon (Szöllősi Kálmán, Turán, 2000/okt-nov.), a **2**-est pedig **N** hangértékkel, itt viszont az **1**-es **R**, a **2**-es **G** hangértéket kapott. Természetesen bizonyos, hogy a felirat készítőjének a Futhark sor első 8 betűjét volt szándékában leírni, annál is inkább, mert balról a 2. betű sok runafeliraton előforduló **U** változat.

Tóth András összefoglalásából: „*A rúnák, mint mágikus jelek, a hordozó tárgyat elsődlegesen vagy másodlagosan amulettfunkcióval ruházták fel, a tárgy készítésének szándékától függően... Az amulettek leginkább két területen fejtik ki hatásukat: védelem, bajelhárítás (apotropaikus funkció), és pozitív erők (pl. termékenység) bevonása... Az eddigi megállapítások alapján a fibulát egy, lényegében a mediterrán hagyományokat követő, alfabetikus mágiával operáló szerencsét és védelmet invocáló amulettnek tekinthetjük.*” (2014/101.)

Bezenye – runás fibulák

1893 december 3-án fejezte be Koppenhágában Ludwig Wimmer dán nyelvész és runológus (1839-1920) a **Bezenyei runás fibulák** c. tanulmányát. Ebből megtudjuk, hogy Sötér Ágost (ügyvéd, földbirtokos, régész) 1885-ben a bezenyei népvándorlaskori temető 8-as számú sírjából két runás ezüstfibulát ásott ki. Ezt a típust gombos fibulának nevezik. Több gomb letörött róluk.

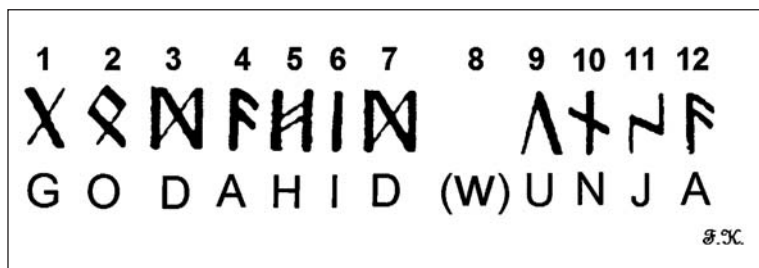
1. ábra:
A Bezenyei fibulák

A fibula ruhakapocs, ruhatű, tulajdonképpen egy díszes biztosító-tű, gyakran előforduló régészeti lelet. Bezenye Győr-Moson-Sopron megyében található. Nevét valószínűleg a honvisszafoglalás után hátrvédelemre ide telepített besenyőkről kapta. Ez megint ellentmond a hivatalos besenyő beüldözéses honfoglalás elméletnek.

A runákat a tűk hátoldalára karcolták, két szó van mindegyiken. Az írás balról-jobbra halad. Wimmer véleménye szerint a fibulák a Kr. u. 700 és 720 közötti években készültek. Feltételezése, hogy Salzburgból, az ottani, Szent Rupert alapította klostorból küldte két apáca, Godahild és Arsipoda egy Avarországban élő keresztény hittérítő nővérnek, így kerültek a bezenyei sírba. Wimmer kiderítette, hogy a salzburgi kolostorban a Godahild név többször fordul elő, de Arsi... kezdetű tulajdonnév is található.

Wimmer olvasatai:

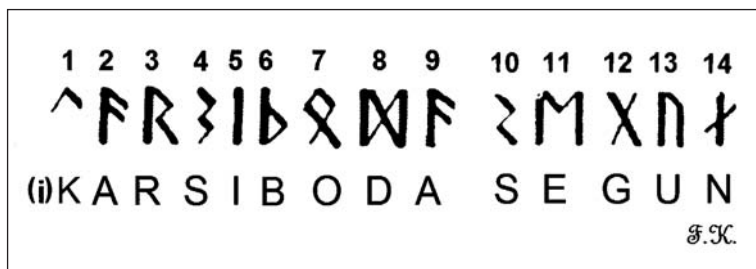
1. tű: GODAHI(L)D = ősgermán női név. WUNJA=jó kívánság, öröm. E második szó runái nagyon kopottak, Wimmer egészítette ki a W betűvel (8-as számú). Az ófelnémetben a WUNNA fordítása: „A legjobb a mennyei dicsőség” Tehát ez Godahild kívánsága a címzettnek: „Az Úr kegyelmében részesülj” (2. ábra).

2. ábra:

2. tû: ARSIPODA = női név, SEGUN = ófelnémet Segan = áldás. Arsipoda kívánsága a címzettnek: „Az ég áldása legyen veled” (3. ábra).

3. ábra:

Az Archaeologiai Értesítő 1894-es adatainak pontosítását Tóth András tanulmányában olvashatjuk (2012/99). 1964-ben tárták fel teljesen a bezenyei 6. századi langobard temetőt, tehát langobard női sírból került elő a két ruhatű. Tóth András feltételezi, hogy női runamester készítette a feliratokat.

Wimmer úgy írja, hogy az 1-es runa más feliraton nem fordul elő és a magánhangzó hosszúságát jelzi. Azonban Tóth Andrásnak van igaza, hogy ez a **K** runa, jelentése itt **IK** (Ich), azaz én. A név pedig szerintem inkább ARSIBODA, mint ARSIPODA, mivel a 6-os számú jel egy hiányos **B** runa. Továbbá ezt a **K**-t megtaláltam a Breza-i feliraton, amely Wimmer idejében még nem lehetett ismert.

A feliratok a közgermán runákkal készültek. Mindkét ruhatűn az OTHILA nevű runát használják **O** betűként, mely Attila hun királyunkról nyerte nevét. A Nagyszentmiklósi és a Pietroasai Kincsen is szerepel, ez utóbbit gót kincsnek tartják.

Figyeljünk fel arra, hogy a dániai Ludwig Wimmer 1893-ban Avarországot ír, miközben az 1945 utáni akadémiai történetírás a 8-9. századi Kárpát-medencét szláv területnek minősíti. Legalábbis az én általános és középiskolás koromban ezzel butították a tanulókat.

Breza – runás márványtöredék

A Breza nevet egy runafeliratos márványtöredék tette ismertté az írásrajongók táborában.

Hol is van Breza? Sokfelé. Nekünk magyaroknak több Brezánk is van a történelmi Magyarország területén. Az Árva megyei Brezát Vályi András földrajztudós idejében (18. sz.) „gróf Pálffy uraság” birtokolta. Breza van Belovár mellett Horvátországban is. Brezó van Nógrád vármegyében és Kis-Hont vármegyében, ugyanitt a Brezó-i hegyek. Bereg megyében van egy Berezinka, Máramaros-ban egy Berezna és egy Bereznik, Ung megyében Kis-Berezna, Nagy-Berezna. Brezing és Breznóbánya Zólyom vármegyében, utóbbi településen született Herman Ottó. Breznóka Sáros vármegyében, Breznicz-Alsó, Breznicz-Felső és Brezáni Trencsén vármegyében, Kis-Breznicza, Nagy-Breznicza Zemplén megyében, de van egy Breznica Horvátországban is, ugyanitt még egy Breznicki. Brezovicza van Zala vármegyében és a Magyar Élettér Autóatlasz szerint 5 darab Breza van Erdély területén.

De még Ukrajnában is van Berezányi nevű sziget (Berezanji Isle) a Dnyeper torkolatánál és egy runaemléket is találtak ott. Arrafelé szkíta-hun elődeink is jártak. Vályi András és Fényes Elek földrajztudósoktól még több Brezához hasonló településnevet gyűjthetünk be.

És ne felejtjük el II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi Miklós lengyelországi, Brezán-i (vagy Brezna-i) Kiáltványát, 1703. május 12-én, mellyel elindították a szabadságharcot. Mikszáth Kálmán is megírta az „Ott künn Brezinán az a fekete folt” magyar monda alapján megrendítően szép történetét.

A breza szó jelentése egyébként nyírfa. Biztos vagyok benne, hogy az akadémiai nyelvészet a szláv-ból eredezteti a fenti településneveket, és egy-két „tudományosan” megmagyarázott hangzócsere bakugrás után vissza tudná vezetni a finnugor, türk, de akár a mongol nyelvre is.

Nekünk most a Bosznia-Hercegovinában, Szarajevo-tól kb. 30 km-re északnyugatra lévő Brezá-ra van szükségünk, az ott előkerült runasor okán. R. Page angol runológus írja, hogy a runákat egy márvány oszlop töredékére karcolták, mely valaha egy 6. századi templom részét képezte, ezt 1930-ban tárták fel.

A 24 betűs közgermán runasor, a futhark van a töredéken, utolsó három jele azonban hiányzik. Balról jobbra halad. Ezt a régebbi betűsort az egész germán nyelvterületen, így Skandináviában is használták a 7. századig. Itt feltehetően a langobardok készítették.

*A Breza-i
felirat
R.I. Page
könyvéből,
1987/18.*

Csákvár – feliratos fibulák

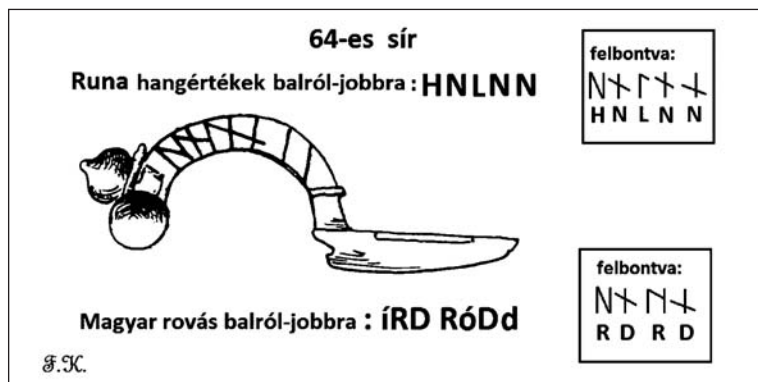

A csákvári 4-5. századi temetőből került elő számos más lelet mellett két feliratos fibula, ruhakapocs, ruhatű. Rajzuk látható Salamon Ágnes és Barkóczi László régészek német nyelvű tanulmányában: *IV. század végi, V. század eleji temetkezések Csákváron* (1971), valamint Tóth András régész tanulmányában: *Runafeliratos tárgyak Magyarországról...* (2012). A régészek késő-római korinak határozzák meg az akkori Floriana nevű jelentős település temetőjét és római-hun-gót-alán népességről írnak.

Salamon Ágnes-Barkóczi László nem írják, hogy melyik írásrendszer jelei láthatók a ruhatűkön. Jómagam a napjainkban székely-magyaroknak nevezett rovásírásként értelmeztem a feliratokat. A továbbiakban magyar rovásírásként említem. Azért van alapom arra, hogy 4. század végi – 5. század eleji feliratokat a magyar rovásírás betűivel vessem össze, mert sok krónikásunk és történettudósunk ezt az írást szkíta-hun írásnak nevezte.

A **64-es** számú sírból előkerült ruhatű ismertetésénél olvashatjuk a Salamon-Barkóczi tanulmányban: *„Zwiebelkopffibel aus Bronze mit eingeritzte Zeichnungen an den beiden Seiten des Bügels...“* (1971/55). Hagymafejes bronz fibula, bekarcolt jelekkel a kengyel mindkét oldalán... (Ford: F.K.)

Később olvastam Tóth András tanulmányát, melyben a 64-es sírből (férfisír) előkerült bronz hagymafejes fibuláról írja: *„A bal oldalán bekarcolt, nehezen kivehető, eddig olvasatlan runajelek láthatóak.“* (2012/104.)

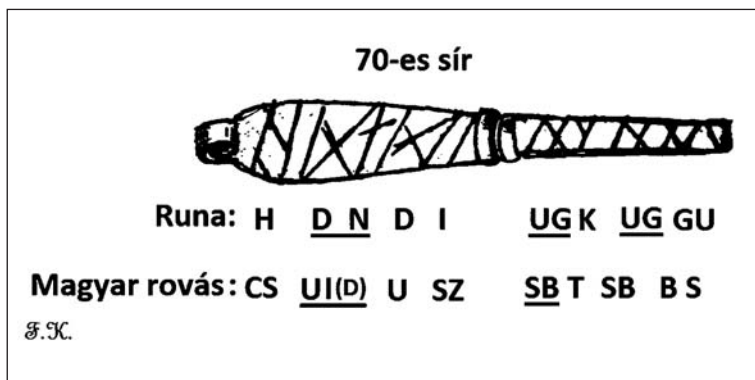
*1. ábra:
Csákvári
ruhakapocs
jelei
(64-es sír)*

A jelek az alaki hasonlóság alapján valóban értelmezhetők runáknak is. Itt csak a hangértékeket adom meg, mert az 1600 évvel ez előtti germán nyelv alapos ismeretének hiányában merészség lenne megfejtéssel előállnom. A lelet korából adódóan a germán futharkról van szó. Balról-jobbra haladva a **H, N, L, N, N** runák sorakoznak, még pedig összeróva, ami a runáknál nagy ritkaság. Számomra ez a tény kérdőjelezi meg azt, hogy runairás van a ruhatűkön.

A runairással ellentétben összerováások (ligaturák) a magyar rovásírásban gyakran előfordulnak. Ez is alátámasztja, hogy a ruhatűn a hunok írásemléke van. E szerint értelmezve a jeleket, a következő az olvasatom (balról-jobbra): **íRD RóDd**, azaz ÍRD, RÓDD! A szöveget jobbról-balra olvasva vagy fejre állítva sem kaptam ennél jobb értelmezést. De nem zárható ki az sem, hogy személynév, amelyet napjainkban már nem tudunk megfejteni. Csak tréfából írom, de lehet az eRDő, eRDő szó is és máris itt van a népdal: *Erdő, erdő, erdő, Marosszéki kerek erdő...* Főként, ha tudjuk, hogy a földrajzi nevek milyen hosszú ideig fennmaradnak... Egy Csákvárra, pontosabban Floriana-ba került hun legény hazavágyó dala.

A **70-es** sír ruhatűjéről olvashatjuk a Salamon-Barkóczi tanulmányban: „*Fibel aus Bronze... An Bügel und Fuß eingeritzte Zeichnungen*” (1971/56). Bronz fibula. A kengyelen és a lábón bekarcolt jelek. (Ford: F.K.)

Tóth András írja: „...sérült fejrészű bronz fibula, melynek hátoldalán bekarcolt, még feloldatlan runajelek láthatók”. (Tóth: 2012/104.)

2. ábra:
Csákvári
ruhakapocs
jelei
(70-es sír)

A régészek itt nem írják, hogy férfi vagy nő volt az elhunyt, miután azonban nyakláncot és fülbevalót is említenek, női sírról lehet szó. Runaként értelmezve a feliratot, balról jobbra: **H**, **D-N** (összeróva), **D**, **I**, **U-G** (összeróva), **K**, **U-G** (összeróva), **G**, **U**. Az összerovások miatt itt sem valószínű, hogy runairás van a ruhatűn.

Magyar rovásírással balról jobbra: CSUIUSZ vagy CSUDUSZ, mert a betűk dőléséből balról-jobbra haladó szövegre következtek. A Czuczor-Fogarasi szótárban a *csud* egyrészt, mint csuda és származékai: a csoda, csodál, stb. Másrészt a szótár összefüggésbe hozza a szkíták *csud* elnevezésével is: így nevezték az orosz krónikák a szkítákat, a hellén sküth (szkíta) szó után. Jelenleg a Wikipédián csak egy finnugrista szerzőre hivatkoznak a *csud* címszónál, kisa-játítva a lappoknak a *csud* nevet. A Czuczor-Fogarasi szótár szerint azonban a *csud*-ok éppen a lapokkal hadilábon álló csatanép voltak, akik a *csudvár*-ban laktak. A *csud*-okat a lappokkal azonosító forrás itt is árulkodó: Andreas Sjögren (szintén finn/ugrista nyelvész) és Hunfalvy Pál. Egy kis tettenérés és adalék östörténetünk átírásához.

Amadé Thierry francia tudós, az Attiláról és a hunokról írt, ókori szerzőkkel bőségesen alátámasztott nagy művében szintén scytháknak nevezi a csúdokat (1865, 2001/127).

Szerintem a szkíták *csud* elnevezése a magyar csudálatos szóból származik, hiszen fegyverzetük, ruházatuk, szépségük a fennmaradt ábrázolások alapján valóban bámulatra méltó volt.

Fényes Eleknél: *Csuda*: népes puszta Bars megyében. *Csudabala*: Puszta Békés megyében. **Vályi Andrásnál** van még *Csudalla*, *Csudány* nevű település. Szakács Gábor hívta fel figyelmemet a jelenlegi Észtország és Oroszország határán lévő *Csúd* tóra, mely bizonyára a szkíták után kapta ezt a nevet.

Itt a ruhatűn a CSUDUSZ szó tehát lehet ige, személynév, népnév, helységnev, jelenthet szkíták közül való embert is.

A fibula lábán (elvékonyodó részén) lévő **SBT**, **SB** és **BS** betűkből ki lehet hozni a *SeBeT*, *SeB* és *BeSe* szavakat. Bese településnév van a felvidéki Bars megyében és Erdélyben. Ragadózó madár is lehet és a besenyő népnév.

Összegezve: Az összerovások, ligatúrák és a magyarul megfejthető szavak alapján a Csákvári feliratok a krónikások, történettudósok által *szkíta-hun*-nak nevezett írásrendszerbe sorolhatók, melyet napjainkban székely-magyar rovásírásnak nevezünk.

Debrecentől Wapno-ig – brakteáták, amulettek

---

*„Brage (Braga, Bragi, Bragur) a dalnokművészet istene. Ő Oden fia, s a runák a nyelvére vannak vésvé, így minden, amit mond bölcsesség”.
(Tegnér Ézsiás, 1825.)*

A brakteáta tágabb értelemben vékony nemesfém lapból készült egyoldalú érme. A források szerint a név a latin *bracteata* szóból származik. A latin szótárban a *bractea* vékony fémlapozat jelent.

A brakteáta szűkebb értelemben a germán népek által nyakban viselt amulettet jelenti. Ezekből a germán területeken több százat tartanak nyilván, beszámozva, leírással főként az 5.-6. századból. A brakteáta szó gyökerét is itt kell keresnünk, nem a római birodalomban. Szerintem Odin fiának, Braginak (Brage, Braga, Bragur) nevéből ered, aki a nyelvére vésette a runákat és a költészet istene. A szakirodalom szerint Odin látható a brakteátákon, azonban több példányon olyan fejet ábrázoltak, amelynek a száján van valami. Véleményem szerint, tehát ezt nem a szakirodalomban olvastam, itt nem Odinról van szó, hanem fiáról, Bragiról és a nyelvére vésett runákra utalnak ezek az ábrázolások.

Debrecen környéki brakteáták

Hazánk területén három runafeliratos brakteáta került elő. Egy Szabolcs-Szatmár megyében, kettő Debrecen környékén. Ez utóbbi-

ak rajzát Bóna István régész könyvéből mutatom, őt idézem: „Dél-Svédországban 500 körül működő ötvösműhelyből kerültek Debrecen környékére az eddig ismert gepida brakteáták... A bikafejes lóábrázolás éppúgy sajátosan északi germán, mint a brakteáták runafelirata.” (1974/56.)

A két Debrecen környéki érmét a svasztikák száma, a jelek köpottsága, a lovas száján látszó alakzat és még néhány apró díszítés különbözteti meg.

1. ábra:
Debrecen környéki brakteáták,
Bóna: 1974/56., Tóth: 2012/105.

A szakirodalomból (Tóth András régész, Klaus Düwel-Jurij Kuzmenko runológusok) megtudjuk a következőket: A brakteáták a kölni Römisches-Germanisches Museum-ba kerültek. (Római-Germán Múzeum). A hosszabb szöveg mindkét érmén **TUALELT** vagy **TUALEWTL**. Düwel szerint a szövegnek nincs olvasata, jelentése elvont, valószínűleg mágikus értelmű (2013/332).

A bal oldali érmén egy, a jobb oldalin két svasztika látható. Tóth András szoláris szimbólumnak, Nap jelképnek tekinti ezeket. A lovasok szerint Odin-t jelképezik, akinek a szájából előtörő nyelvszerű alakzat az életerő kifejezése, vagy annak megjelenítése, hogy az Isten átlényegülésre készül, esetleg ez már folyamatban van. Mások úgy gondolják, hogy a lovát gyógyítja, bár ez Tóth András szerint nem derül ki egyértelműen.

A feliratok fenti hangértékeivel, olvasatával nem értek egyet. Mellékelem a véleményem szerinti hangértékeket:

A hosszabb szöveg (Kiegészítés a W és E betűnél)

2. ábra:
Friedrich K.
rajza

Az írás balról jobbra halad, mint ahogyan az érméken látható lovas is. Olvasatom a szaggatott vonallal jelzett kiegészítésekkel: *T LAW EWE*. Magyarázat: **T**: Tyr, az Istenek egyike. **Law**: törvény, szabály, jog. **Ewe**: ever, evermore: örök, örökké. Vagyis: TYR TÖRVÉNYE ÖRÖK.

Lehet azonban egy másik, elvontabb, mélyebb rétege is a feliratnak. Az **Ewe** jelentése főnévként bárány, anyajuh. **Ewe neck**: szarvasnyak. Igeként: szarvasnyakúvá tesz. Itt lett izgalmas a megfejtés. Mert mit is látunk a két brakteátán? Lovat agancssal. Kabay Lizett művészettörténésztől tudjuk, ha egy állat ábrázoláson a szokásostól eltérő megkülönböztető jegy van, akkor nem természetes lény. Az agancsos ló az anyagi világtól elvonatkoztatott jelkép, amely nem természetesen jelenik meg, az átalakulást jelenti egyik megjelenési formából a másikba.

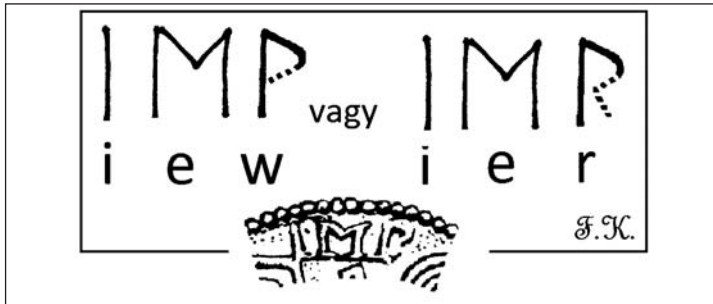
Ezt támasztja alá a svasztika is. A brakteátán szerintem Bragi látható és a szájából kiálló alakzat a nyelvére vésett runákat jelenti, mint ezt fentebb kifejtettem. A jó öreg Czuczor-Fogarasi szótárban a **JUH** szót kikeresve a következő fontos adatokat találtam: „*Hasonlít hozzá... némely német szójárásokban: Euwe, Uewwe, Auwe, angol ewe (olvasd: JÚ).*”

Ez utóbbinak a kiejtése különösen megragadott, mert bár nem tartozom azok közé, akik a magyar „bö ing” kifejezést fedezik fel a Boeing repülőgép nevében, de itt el kell ismerni, hogy a JUH szó tőlünk kerülhetett a germánokhoz, a hun-germán jó kapcsolatok idején, a 4-5. században.

Amennyiben az ewe-neck szarvasnyak, akkor az EWE nem csak bárányt vagy anyajuhot, hanem szarvast is jelent.

A rövidebb szöveg (Kiegészítés a W és R betűnél)

3. ábra:
Friedrich K.
rajza

A(z) **IEW** nem szerepel a szótárakban, nem tudok jelentést kötni hozzá, de ettől még az óangol, ógermán nyelvben létezhetett. Amennyiben **IER**, akkor talán YEAR (év, esztendő) jelentésű.

A svasztikát úgy értelmezem, hogy az idő múlását, az évszakok körforgását, az újjászületést jelenti, nem csak itt, hanem a jel formából adódóan egyértelműen más ábrázolásokon is.

A Düwel-Kuzmenko szerzőpáros bemutatja még a harmadik brakteáta rajzát, amely Szabolcs-Szatmár megyében került elő (2013/334). Ennek a füle letörött és a rövidebb felirat a ló farka mögött **INI** vagy **LNL/U** (2013/332). A hosszabb felirat talán azonos a debreceniekével, de azok kopottsága miatt nem biztos.

Wapno – Lengyelország

A lengyelországi Wapno-ban is előkerült egy brakteáta, mely felirata alapján a magyarsághoz kapcsolható. Wapno-nak szép koronás címere van, sassal, búzagalással. A brakteáta másolata jelenleg egy berlini múzeumban található. Képét Klaus Düwel mutatja (2013/332-333). Olvasata: **SABAR** Véleménye a feliratról: „The meaning is not clear. It might be an abbreviated writing of a dithe-matic name – cf. saba-ricus.” Jelentése nem tisztázott. Két elemből álló név rövidített írása lehet – v.ö. saba-ricus. (Ford: F.K.)

4. ábra:
A Wapno-i brakteáta,
Düwel, 2013/333.

Düwel nem kapcsolja a jelentést a magyarsághoz, így nekünk kell megtenni. (Ez nem bírálata a Düwel-Kuzmenko szerzőpáros felé, nagyon sok ismeretet köszönhetünk nekik a runákról, pontos rajzokkal.)

A **SABAR** szó a szabirokat jelentheti az itt felsorolt források alapján: Bóriszországi Konstantin császárnál ezt olvassuk a magyarokról: *„Abban az időben nem hitták őket turkoknak, hanem Szabartoiaszfalóknak, valamilyen okból.”* Másutt: *„...ezeket mai napig a turkok régi nevén Szabartoiaszfalóknak nevezik.”* (A magyar honfoglalás kútfoái, 120, 121.)

A szabirokról Jordanes ezt írja: (Getica, 37. rész): *„Itt hajtott ki két helyen, mintegy a legbátrabb nemzetnek, a hunoknak terebélyes törzsfája, a népek veszedelme. Ugyanis az egyiket altziagirusoknak, a másikat savirusoknak hívják.”* A történészek sabar, szabar, szavir, szavárd... néven írnak róluk. Fehér Géza szerint viszont a szabirok azonosak a magyarokkal. (Kiszely, 1996/ I./ 247.) Bakay Kornél Thury Józsefre hivatkozva írja az *Óstörténetünk régészeti forrásai* c. könyvében (1998/II./55.): *„A szabirokat Jordanes húnoknak mondja, akik rokonai az onoguroknak, akiket a magyarokkal kell azonosítanunk.”* Ugyanitt: *„...a sabartoi aszfalói két részre bontandó, az első rész a szabar vagy szabir, míg a második szó jelentése máig vitatott”* (Kuun Géza alapján).

Serafim Patkanov orosz néprajzkutató szerint a Szibéria szó is a szabirokra vezethető vissza. (Kiszely, 1996/ I./247.) A szabir rováírás egyik sziklába vésett bizonyítéka a Kaukázus déli lejtőjénél lévő Karacsajevszk (ma Khumara) faluból került elő. (Kiszely, 1996/ I./361.)

A Wapno-i brakteáta szerintem egy szabir, azaz magyar személy birtokában volt, aki származására büszkén vésette ezt az amulettre. Azért runákkal, mert germán közösségben élt. Arra is utal ez, hogy a germán közösség megbecsülte a magyarok elődeit.

Két szabir rovásfeliratot ismertettem a *Megfejtések könyve II.* c. munkámban (2015/115.) Ezekon találunk összerovásokat és rokon jeleket a Nagyszentmiklósi Kinccsel, bizonyítva a magyar rováírással való kapcsolatát.

A Debrecen környéki brakteáták betűi balról-jobbra, a lengyelországié jobbról-balra haladnak. Érdekeség, hogy mindháromnál a lovas feje és a svasztikák forgási iránya követi a betűk irányát.

A brakteátákon, a nyakban hordott amuletteken gyakran előfordul az **ALU** szócska. Más runaemlékeken is megjelenik, néha a három betű sorrendjét keverik, vagy más betűt is hozzátesznek. Pl. LAUKAR vagy SALUSALU. A runaszakértők szerint három runa nevéből áll össze a jelentése: **A**: Ansuz, **L**: Laguz **U**: Uruz és varázsszóként használatos. R. Page szerint is „magical word”, azaz mágikus szó, védelem, bajelhárítás és termékenység ügyében alkalmazták. Pl. a női sírban talált Vaerloose-i mellett az ALUGOD szó áll. (Vaerloose Dánia fővárosának, Koppenhágának külvárosa.) R. Page szerint női névre hasonlít, tehát női istenséget sejtethetünk a szóban.

Enns vidéki feliratos cseréptöredék

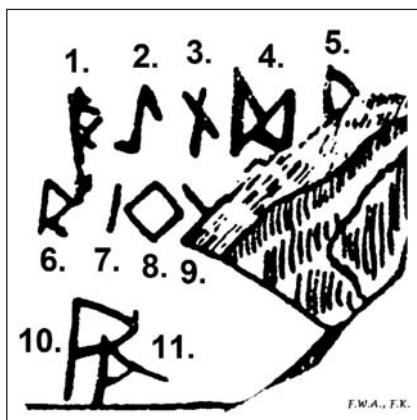

Fehérné Walter Anna *Az ékírástól a rovásírásig* c. műve I. kötetében tárgyalja az avar kori rovásemlékeket (1975/1./231). Itt olvasható az *Enns vidéki rovásírásos cseréptöredék* c. írása. Enns település és folyónév Ausztriában. Az Enns folyó volt Avarország határa. Géza fejedelem 973-ban, a szégyenletes quedlinburgi szerződés értelmében átadta ezt a területet I. Ottó német császárnak.

A cseréptöredék az *Archeologia Austriaca* 1958-as 24. füzetében is megjelent. Otto Haus osztrák régész Csallány Dezső régész nyomán a 2. sort **IDI**-nek olvasta. Ennél több megfejtést nem közöl Walter Anna, akinek Bornemissza Katalin juttatott el ausztriai leletleírásokat az 1970-es években, köszönjük neki, mert erről a területről nagyon kevés rovás anyagunk van.

Bornemissza Katalin a magyar rovásírás hangértékeivel azonosított három betűt, **B**, **U** és **K** (négyszög K), azonban a kapocs **K**-t az ótörök **A**, **E** hangértékkel ruházta fel. Ilyen nyelvi keveredés talán a hadititkok világában előfordul, de egy cseréptöredéken nem. A 6-os betűt magyar és ótörök **R**-nek nevezi, de ez inkább összerovás vagy runa **R**, az ótörökben nincsen ilyen betűalak.

Bornemissza Katalin ábrájához a könnyebb áttekinthetőség érdekében számozást készítettem. Véleményem szerint a következőképpen alakulnak a hangértékek:

A kép forrása:
Fehérné Walter Anna
(1975/I.)

Magyar rovás balról-jobbra:

1-5 ig: **A (Á) K D U A** vagy **M**

6-9-ig: **AR (ÁR) SZ K T**

10-11: **rovás A** és **latin A**

A 6-9-ig betűk hangértékeiből ki lehet hozni az **ARSZÁK-OT** szót. Nagy Arszák pártus király volt a Kr. e. 3. században. Nem zárható ki, hogy neve fennmaradt az avarok között. Lukácsy Kristóf szamosújvári történész-plébános egyenesen az avarokkal hozza kapcsolatba az arszákidákat. (Második könyv, 1870/39.)

Runa balról jobbra:

1-5 ig: **W CH** (vagy **eu**) **N D W** vagy **B**

6-9-ig: **R I NG K**

10-11: **W** és **latin A**

A magyar rovás mellett szól, hogy egy, a magyar hagyományokban fennmaradt pártus király neve kiolvasható, továbbá a 10-es rovás **A** hangértékét feltüntették latin betűvel.

A runák mellett szól a 6-os jellegzetes runa **R** és a **RING** (gyűrű) szó. Így bizonytalan, hogy magyar rovás vagy runa felirat.

Garbány – runás cseréptöredékek

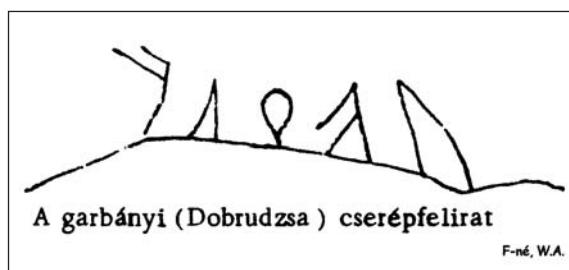
A feliratokat Fehérné Walter Anna mutatja be, mint annyi más rovasemlékünket. Őt sajnos az akadémiai írástörténetben még dilet-

tánsként sem említik. Talán olyan dolgokért, mint itt is, hogy Garbányt régi magyar területként határozza meg. Rovásírásunkat megőrző munkássága okán íteltük neki oda Szakács Gáborral a Szkíta-Hun-Pártus-Avar-Magyar Díjat 2011-ben.

Garbány régészeti szempontból jelentős hely. Brassótól keletre 190 km-re, Bodzavásártól északkeletre 100 km-re fekszik. Tehát a híres Pietroasai kincs megtalálási helyétől nem messze. Szkíták, hunok germánok uralták ezt a tájat.

Garbány sajnos nem szerepel sem Vályi Andrásnál (1796), sem Fényes Elek-nél (1851), pedig magyar név. Fehérné Walter Annának köszönhetően találjuk meg a világhálón, Dinogetia Garván néven. A Garbányból tehát Garván lett és ősi geto? dák település. A Dinogetia elnevezés talán azt jelenti, hogy már a dinoszauruszok idejében is a geto-dákok lakták.

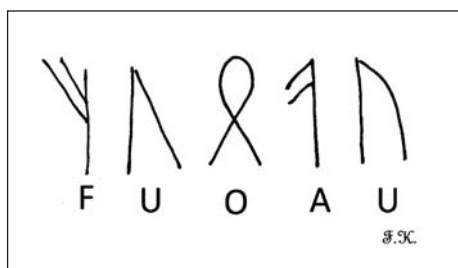
Az 1. felirat

1. ábra:
Fehérné Walter Anna
könyvéből (1975/I.)

Fehérné szerint a 6. századi felirat az ótörök és a magyar rovásrendszerrel mutat azonosságot. A runákat sajnos nem említi.

Két megoldási javaslatom van a töredék kiegészítésével, a runák hangértékei alapján.

2.A ábra

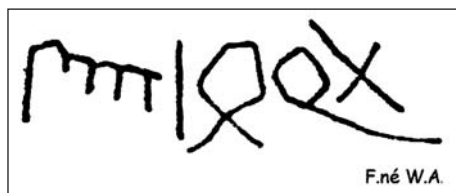
2.B ábra

Friedrich K. rajzai

Az **A. ábrán** a középső betű az **O** runa, melynek neve Othila, tehát a mi hun királyunkról kapta a nevét. Ennél az ábránál csak a kiegészítésemet tudom mutatni, nem tudok „értelmes” szót kihozni, mert a felirat nagy része hiányzik. A runológusok szerint azonban nem minden szövegnek van hétköznapi jelentése, lehet mágikus hátterű is. Ilyenek az egyes brakteátákon lévő, ritmusos, egymással is rímelő szavak: **salusalu** (Lellinge-Dánia) vagy **luwatuwa** (Wadstena-Svédország). Talán esetünkben is ilyesmiről van szó. De lehetnek az akrofónia elvén alapuló jelentésfelidéző betűk is, ezek a betű hangértékével kezdődő szavakat idézik fel, pl. neveket, vagy egy fogadalmat, esküt. Ezért lehetetlen, vagy erőltetett értelmes szót kihozni belőlük.

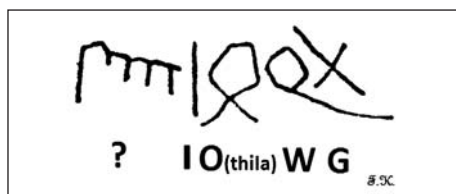
A B. javaslat, szintén a betűk kiegészítésével. A rovó a runa betűsört, a futharkot örököltte meg, nem tudjuk, hogy az egészzet-e, mivel csak egy kis cserépdarabka maradt. A bolgár régészek természetesen protobulgár írásemléknek tartják a runafeliratot.

A 2. felirat

3. ábra:
Fehérné Walter Anna
könyvéből (1975/I.)

Ez a másik garbányi cserépdarab, Petre Diaconu román régész szerint Konstanza régészeti múzeumában van. A kerítés szerű részlet szerintem nem tartozik a runa íráshoz. Itt is látjuk az Othila runát. Mivel a hunok betűi között is előfordul, alátámasztja azt, hogy a germánok a szkítáktól, hunoktól vették át az írást.

4. ábra:
Friedrich K. olvasata

Megfejtésem a 4. ábrán a runák alapján: **Ik Othila WeG**

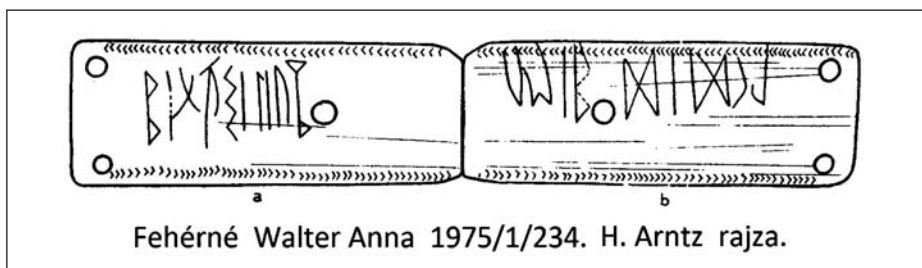
I= ik=én, Othila=Attila, Weg=út. Olvasatom: **ÉN ATTILA ÚTJÁT JÁROM.** Ha a függőleges vonal nem tartozik a betűkhöz, akkor: **ATTILA ÚTJA.**

Érdekesség, hogy a Kismartoni vagy Kiskőrösi korongon is előfordul a német WEG (út) szó.

Heidenheim – feliratos szíjvég

Szintén Fehérné Walter Anna könyvében olvashatunk a heidenheimi (Németország) avar kori szíjvégről. Pontosabb évszám nincsen. Forrása H. Arnzt régésznek Neue Runenschriften (Új runafeliratok) c. írása volt. (Fundberichte aus Schwaben, évszám nélkül).

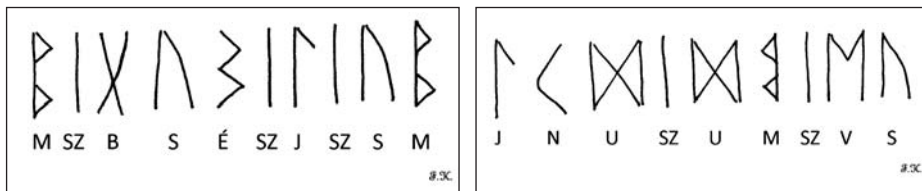
13 cm-es, szegeccsel összefogott ezüst lemezpárról van szó. Az 1. ábrán szétnyitott állapotban látható, a **b.** lap fejjel lefelé.

1. ábra

Heidenheim jelentése Pogányokháza (F-né, W.A) vagy Pogányotthon. Hogy a hunokról, avarokról, vagy a germán őshitűekről kapta-e nevét, nem tudjuk.

Fehérné magyar és ótörök betűkkel azonosítja. Magyarral lehet is, de az „ótörökkel” lehetetlen. Előbb az „ótörök” szó fogalmát kéne tisztázni, de ezzel foglalkozzanak a Kárpát-medencében mindenütt „ótörököket” vizionálók.

2.A ábra

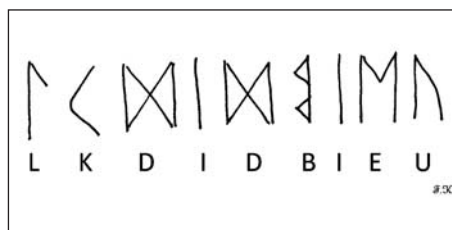
2.B ábra

Magyar rovás hangértékek (F.K. rajzai)

Sok magyar szó előállítható a betűkből, de sajnos ez nem több, mint egyszerű betűjáték. Többek között: Bal oldali lemezen: MÉSZ, SZaB, ÉSZ, SZáJ, JásZ, SeM. Jobb oldali lemezen: JöN, JaNUSZ, MÉSZ, VÉS, stb.

3.A ábra

3.B ábra

Runa hangértékek (F.K. rajzai)

Runa hangértékekkel olvasható szavak németül, bal oldali lemezen: GUS, GUß=záporosó, öntvény, SILber=ezüst (mint amiből a szíjvég van),

Runa hangértékekkel olvasható szavak angolul: Bal oldali lemezen: BIG=nagy, US=mi, minket, IL =beteg (ill), SILver=ezüst. Jobb oldali lemezen: LaKe=tó, Kid=kölyök, fiú, DID= tette, csinálta, stb.

Összegzés: A runák és a magyar rovásírás betűinek nagymértékű alaki hasonlósága miatt a heidenheimi szíjvégről nem állapítható meg pontosan, hogy a kettő közül melyik írásrendszerhez tartozik.

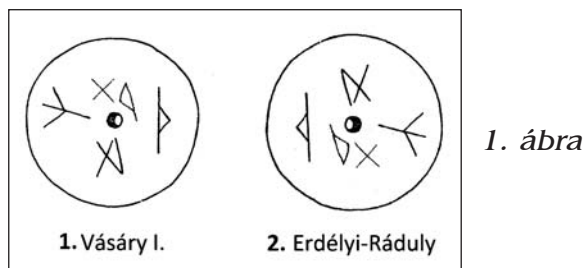
Kismarton vagy Kiskőrös, magyar rovás vagy runa?

Vásáry István turkológus, nyelvész *Runiform signs on objects of the avar period* (Rovás-szerű jelek az avar időszak tárgyain – Acta Orientalia Academiae..., 1972/340-341. old.) c. írásában bemutat egy orsógombot Burgenlandból, melyet az eisenstadt-i, azaz kismartoni Burgenlandisches Landesmuseum-ban őriznek. Leírja, hogy a közölt rajz Kovrig Ilona régész által mutatott fénykép alapján készült, és a fénykép útját a régésznőhöz. Dicséretes tárgyilagossággal nem csak a türk, hanem a székely-magyar és a germán jelekkel való hasonlatosságot is említi.

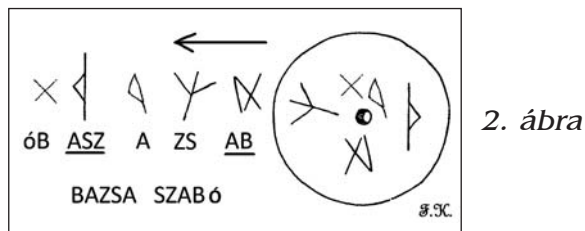
Ugyanezt az orsógombot bemutatja Erdélyi István és Ráduly János is (*A Kárpát-medence rovásfeliratos emlékei a Kr. u. 17. századig*, Masszi Kiadó, 2010/24. old.) némileg elfordítva. Lelőhelyeként a Kiskőrös-Órcsik tanya Csukástó nevű részét adják meg. Szerintük a Kiskőrösi Múzeumban van, leltári száma 26/1933. Hogy mindezt honnan tudják, arra semmiféle utalás nincs. Az „Első írásos említése” rovat kitöltetlen, pedig Vásáry István fenti cikke szerepel a szakirodalmukban.

Tehát vagy két egyforma orsógomb van, vagy a két akadémikus szakértő közül egyik téved.

Az orsógombon magyar rovásírással és germán runairással egyaránt jól értelmezhető szöveg van.

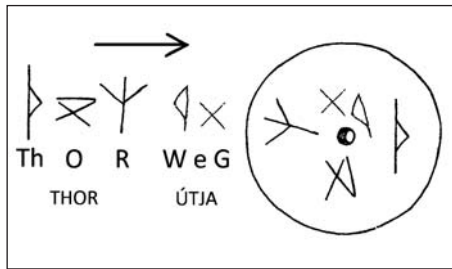
Magyar rovásírással:

A Bazsa nevű személy foglalkozása tehát szabó. Ebből adódóan, biztosan ismert fonalat készítő asszonyokat, akiknek orsógombokat készített ajándékba s ráróttá, hogy kitől kapták. Alátámasztja az olvasatomat, hogy a Konstantinápolyi rovás emléken hasonló **BA (AB)** összerovás látható a *B(a)rlabás* szóban. 3. ábra

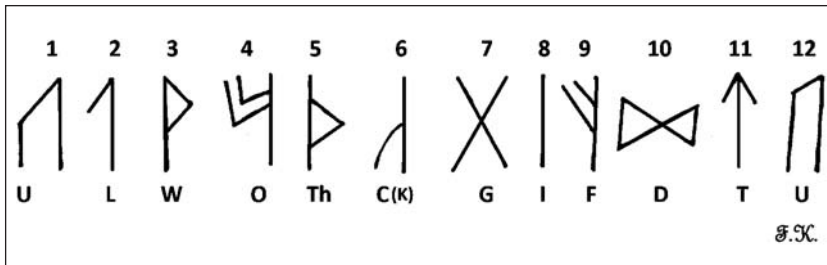
Runaírással is értelmezhető a szöveg. Míg a magyar olvasatot a Konstantinápolyi Felirat erősíti, addig a német olvasatot a TH hangértékű jel, mely jellegzetes tagja a runasornak. A THOR WEG (Thor útja) olvasat Mandics György könyvéből származik (2010/II.361.) Az olvasat egyetlen gyengéje, hogy a W „arca” nem az írás irányába mutat. De ilyesmi más runafeliraton is előfordul, pl. a Lippói korongon. A Garbányi cseréptöredéken is látható a német WEG (út) szó. Thor a germán mitológia egyik istene, Odin fia.

4. ábra

Lippó – runás korong

Szöllősi Kálmán pécsi kutató írása a Turán történelmi folyóiratban jelent meg a Lippón (Baranya megye) „kincskeresés” során előkerült égetett agyag orsógombról (2000/okt.-nov.). Átmérője 4-5 cm. 12 jel található a korongon, kiégetés előtt karcolták őket.

Szöllősi Kálmán nem határozza meg a jeleket: „Azt sem zárhatjuk ki, hogy esetleg runák volnának... viszont lehetnek ligaturák is.”

A cikket kiegészítő Erdélyi István régész helyesen állapítja meg, hogy egyértelműen runákról van szó, olvasatot is ad, a szöveg a két ponttól jobb felé tart: ULWOTHA (vagy ULWOTHE) GIFD TU, azaz

ULWOTHA AJÁNDÉK NEKED. Vagyis az orsógomb ajándék az Ulwotha nevű személynek, vagy az Ulwotha nevű személytől. A megfejtés nagyon valószínű és egy bizonytalan jel kivételével megfelel a hangértékeknek. A régész szerint az orsógomb egy korsó aljából lett kifaragva. VII. századi, gepida eredetű tárgynak tartja.

Számomra a 6. jel kérdéses, melynek Erdélyi István **A** vagy **E** hangértéket ad. Ez így csak Fischer K. A. északi runái között fordul elő, de ezek között nincs **W**, **D**, amelyek itt megvannak. A közgermán és az angolszász runasorban viszont mindegyik jel megtalálható, így a 6. jel **C** (**K**) hangértékű.

Az olvasat tehát szerintem így alakul: ULWOTH **iC** GIFD TU. Az **iC** jelentése: ICH = én. Tehát: ULWOTH ÉN AJÁNDÉKOZOM NEKED. Ulwoth valószínűleg férfinév.

Nagyszentmiklós – vannak-e runák a kincsen?

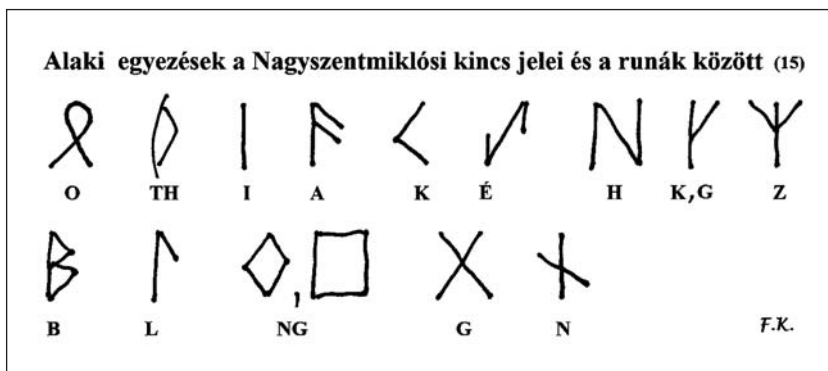
Ezt a kérdést már feltettem a *Nagyszentmiklósi Kincs megfejtési kísérlete* című tanulmányomban (Megfejtések könyve II., 2015/8.)

A kérdéssel kapcsolatos korábbi írásokra vonatkozóan utasítja vissza Bálint Csanád régész a lehetőséget *A nagyszentmiklósi kincs* c. könyvében: A kincs feliratainak „*germán runákkal való dilettáns kapcsolatba hozatala mindössze egy korai és szerencsére efemer (múlékony) kutatástörténeti jelenségnek bizonyult.*” (2004/571)

E vélemény ellenére jogosnak tartottam legalább az alaki összehasonlítás erejéig felvetni a kérdést. Annál is inkább, mert ha a tisztelt szakemberek 5. századi készítési idejét fogadjuk el, akkor lehetlenség türköktől, kazároktól átvenni a kincs betűit, mivel nekik ez után kb. még 150 évig nem volt írásuk. A germánoknak viszont volt és a hunok Roga és Attila idején igencsak atyafiságos viszonyban voltak velük. Pl. Roga fia, Edikon a germán szkírek fejedelme lett. Attilának pedig három germán felesége is volt.

Mivel a legtöbb szerző a türk betűkkel hasonlítgatja a kincs jeleit, az esélyegyenlőség miatt álljon itt a runákkal való alaki azonosság bemutatása is. A Nagyszentmiklósi Kincssel 15 alakilag azonos runát találtam. A magyar rovásírás összes jelének és a runaváltozatoknak alaki azonossága 70 % körül van, tehát magasan felülmúlja a türk,

vagy más sztyeppeí írásokkal való alaki azonosság mértékét. A 2-es korsó nyakán lévő díszítő sor is az **O** hangértékű runára hasonlít.

Az NG-nél a kocka a rovás CS. (A Konstantinápolyi Feliratban van ilyen CS. Így jön ki a 15.)

A türk nyelvű megfejtések készítőivel ellentétben (akik egymásnak is ellentmondó hangértékeket mutattak ki) én őszintén bevallom, hogy hangérték egyezéseket a runákkal nem találtam (talán a runa TH és a magyar rovásban az összerótt SZA). A türkkal is mindössze kettőt lehet, ráadásul ez a kettő is csak bizonyos magánhangzók mellett igaz. Csúsztatásnak tartom, amikor egy szakember „nagyszámú” jel egyezésről ír a türkkal vagy a kazárral, de nem teszi hozzá, hogy ezek csak gyakran vitatható alaki hasonlóságok, a hangértékek pedig nem egyeznek.

A germánok Attila iránti tiszteletét mutatja, hogy **O** (Othila nevű) runájukat hun királyunkról nevezték el. Erről bővebben az *Attila hun király neve és az Othila runa* c. részben írok.

A kincs megfejtői között vannak, akik runáknak tartják a jeleket. Így Franz Dietrich (1866), aki gót neveket fejt meg belőlük. Fischer szellemesen bírálja, ezzel egyet értek, mivel a nagyszentmiklósi a hunok kincse, így a gót olvasat ugyanolyan valószínűtlen, mint a türk.

Összegzésképpen a címben feltett kérdésre azt válaszolhatom, hogy a kincsen hangérték egyezések nincsenek, de alaki egyezések bőségesen vannak a runákkal. Ennek oka, hogy a germánok a szkítáktól és a hunoktól vették át írásukat, a mai Dél Oroszország vagy a Kárpát-medence területén. Ezt igyekeztem bizonyítani ebben a könyvben.

Pietroasa – runafeliratos nyakpánt, Attila ajándéka

Havasalföldön 1837-ben kincslelet került elő, melyet 4-5. századnak tartanak a régészek. Havasalföld, a világhálós ismertetésekkel ellentétben a 4-5. században még nem a románoké volt. Akkoriban Balambér, Uldin, Roga, Attila hun királyok uralkodtak ezen a tájon, később pedig az avarok. Központjának neve Bodzavásár, mely két magyar szó. Bóna István régész feltételezése, hogy Attila székhelye a Bodza (Buzau) folyó völgyében volt (1993/39).

Bodza megyében, Pietroasale településen találták meg az arany edényeket és ékszereket. Pietroasalénak is volt bizonyára valami értelmes neve, például a Hunyad-megyei Petrozsényhez hasonló. Az arany 40 kilót nyomott, a kincs darabszáma 22 vagy 24 volt.

Sajnos a tudományos ismertetések is Romániaként határozzák meg a lelőhelyet, mintha a trianoni határok már ekkor léteztek volna. (Ugyanez a mi kőkori leleteinkkel is gyakran előfordul, még Magyarországon élő szerzőknél is, erre a kirekesztésre vagy csak tudatlanságra már első írásaimban is felhívtam a figyelmet.) Vajon miért olyan nehéz azt a három betűs szócskát odatenni, **mai** Magyarország, **mai** Románia...

A címben jelzett nyakpántot majdnem láttam is személyesen, amikor 2018. szeptember 21-én megnéztük Szakács Gáborral a szegedi Fekete Házban „**Ősi arany- és ezüstkincsek Romániából**” c. kiállítást. Az emberek számára már a cím is felháborító volt, még jó, hogy nem másként csoportosították a szavakat. Erre csak rátett egy lapáttal, hogy magyar nyelvű ismertetőt nem lehetett kapni. Azért írtam, hogy majdnem láttam, mert biztonsági okokból soha nem állítják ki egyszerre az egész kincset és most éppen a runafeliratos nyakpánt maradt a Bukaresti Nemzeti Múzeumban. Ráadásul az erről készült fénykép is homályos volt.

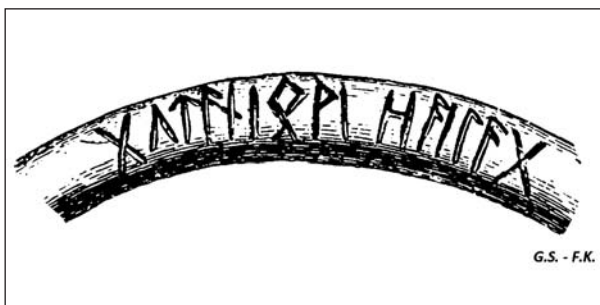
Először ismerkedjünk meg a lelet sorsával, mely a kincsek sorsára annyira jellemző. Hasonló a Nagyszentmiklósi és a Seuso kincs sorsa is. 1837-ben két földműves találta meg a Kraszna folyónál, amikor egy dombról köveket szállítottak el. Rejtegették, majd olcsón eladták, a kereskedő pedig baltával összelapította, hogy vevői számára a szállítást megkönnyítse. Ahogyan lenni szokott, kiderült a dolog és az akkori uralkodó testvére éppen belügyminiszter lévén, elkobozta a saját páncélszekrénye számára. Ez is kiderült, így a kincset az 1867-es párizsi világkiállításon bemutathatták, előtte egy

ottani ékszerész megjavította őket. 1875 decemberében a Bukaresti Régészeti Múzeumból a tetőn át kötéllel leereszkedve lopta el egy fiatal ember, talán karácsonyi ajándéknak szánta. A kapkodó tolvaj el is vesztett egy darabot és börtönben végezte életét. Később tűzvész keletkezett a múzeumban, a kincseket az ablakon hajigálták ki, majd a román király Berlinbe vitette javításra. 1916-ban a magyar és német seregek előtt a Szovjetunióba szállították, de ott is olyan sikerre volt, hogy csak 1956-ban került vissza Bukarestbe. A hányattatások során az eredetileg 22 vagy 24 darab, 40 kg súlyú kincs 19 kilóra és 12 darabra apadt.

A kincset egyébként a „Kotlós és csibéi” beceneven is emlegetik egy régi erdélyi monda alapján.

Vida Tivadar régész: A kincs fejedelmi tulajdonosra utal. Az 5. század közepe előtt rejthették el. *„A pietroasai kincs olyan előkelő személyhez tartozott, aki a Római Birodalom uralkodójának partnere volt, mert királyi jelvényeket birtokolt, és olyan, késő római birodalmi műhelyben készült aranyedényekkel rendelkezett, amelyek a szövetség diplomáciai elismerésének bizonyságaként kerülhettek hozzá.”* (2016/49).

A felirat

A kincs tehát tartalmaz egy runa feliratos arany nyakpántot (nem gyűrű és nem karkötő!). A nyakpántot feldarabolták, valószínűleg még 1837-ben a kereskedő. A szegedi kiállításon lévő homályos fényképen is látható, hogy a barbár daraboló a szövegnél és éppen az Othila nevű runánál vágta el.

A tudomásom szerinti első megfejtő a 19. században élt **Georg Stephens**, az óangol és angol nyelv professzora, a koppenhágai egyetem tanára, régész, filológus volt. A runafeliratok első tudományos gyűjtője, összefoglalója, megfejtője. 1884-ben megjelent könyvében közli a nyakpánt rajzát. Ezt a rajzot sokan másolták, de kevesen

hivatkoznak Stephens-re. A készítés idejét a Krisztus utáni 200-250 közé teszi. Úgy írja, hogy Old Dacia-ban, a régi Daciá-ban került elő, szerinte 1838-ban. „A halom és a romok pont az a hely, ahol a gótok pogány temploma állt, melynek a nyakpántot felajánlották” (Ford: F.K.). Valóban, a földművesek úgy találták meg, hogy a dombról köveket, a templom maradványait szállították el.

Stephens megfejtése: GUTAE NIO WI HAEILAEĠ.

Azaz: Of-the-GOTHS to-the-NEW WIH (temple) HOLY=A gótoktól az új, szent templomnak. Vagyis a nyakpánt egy áldozati ajándék, felajánlás a templomnak. (1884/203-204.)

Raymond Page angol runológus 1987-ben megjelent könyvében a következő megfejtés szerepel: GUTANIOWIHAILAG. Az első részlet, a GUTANI világosan tartalmazza az akkor ott élő törzs nevét: GUTANI, azaz gótok (a latinban Gutones). A második részlet a WI(h) és a HAILAG, az angol holy (szent) szóval vethető össze, bár itt az értelem inkább: érinthetetlen, sérthetetlen. R. Page az értelmezésbe bevonja a két részlet között álló **O** hangértékű runa nevét (Othila, Othala) és jelentését: hereditary possession – azaz örökletes birtok. Az elfogadható értelmezés: „*The property of the Gothic people, sacred, inviolate.*” A gótok tulajdona, szent és sérthetetlen. R. Page azonban megjegyzi: „Nincs rá garancia, hogy helyes.” (1987/10-16).

Klaus Düwel német runológus szerint a kincs egy 400 és 500 között élt osztrogót fejedelmé volt. A nyakpánt célja vitatott, talán a királyi vagy fejedelmi erőt jelképezte. A felirattal pedig az aranykincset védelmezték. (2013/332-333. Ford: F.K.)

Saját olvasatom: Raymond Page angol runológus, viking kutató megfejtését használom fel. Ki is merne vitatkozni ekkora tekintéllyel, ha úgy gondolta, hogy a szót nem három, hanem négy részre lehet bontani: GUTANI O WI HAILAG. Én biztos, hogy nem, mert pontosan alátámasztja az elképzelésemet. Az O runát szerintem Attila hun királytól nevezték el. Tehát az olvasatom: GÓTOKNAK OTHILA (Attila, Ethel) SZENT SÉRTHETETLEN. Vagyis Attila ajándékozta az egész kincset vagy csak a nyakpántot a gótoknak, amely ezért szent és sérthetetlen. Vagy: GÓTOK és OTHILA (Attila, Ethel) szövetsége SZENT SÉRTHETETLEN.

Ezt nem zárja ki, ha a kincs Attila életénél korábban készült – vagyis ha Stephens kormeghatározása jó – mert a hunok őrizhették kincseik között nemzedékeken át. Talán Valamir keleti gót király volt a megajándékozott, aki 447-468-ig uralkodott és részt vett Attila

oldalán mauriacumi csatában. Thierry írta: *„Ketten voltak kiket Attila e tömegeből kiválólag megkülönböztetett, kiket minden tanácsába meghívott, az ostrogothok és a gepidák királya: Valamir és Ardarikh.”* Gibbon írta ugyancsak e két germán királyról: *„A gepidák királya, a híres Ardarik, hűséges és eszes tanácsadója volt az uralkodónak (Attilának), aki nagyra becsülte rettenthetetlen géniuszát, de szíve szerint valók voltak a keleti gótok királyának, a nemes Valamirnak szelídségre és tapintatra valló erényei is.”*

Szabadbattyán – feliratos övcsat

Szabadbattyán Székesfehérvár közeli település. 2015-ben a Megfejtések könyve II. című kiadványomban már írtam az övcsatról (180. oldal):

Kiszely István mutatja be a *„kora népvándorlás kori”* Szabadbattyáni övcsat feliratait A magyarság őstörténete c. könyvében. 1996-ban a fényképét, 2000-ben pedig a rajzát Szabó Árpád kazincbarcikai mérnök megfejtésével: SZABOLCS S ŐK IS AVATJÁK JÓ LOVON ÍGY. 1. ábra.

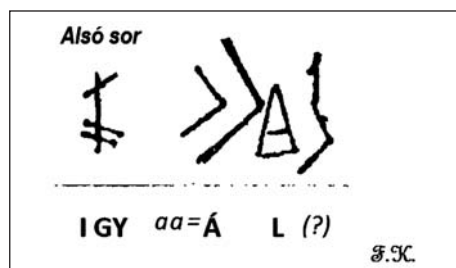
1. ábra

A 2015-ös könyvemben a felső sorral nem foglalkoztam, mert mint akkor írtam: runaként is értelmezhető jelek vannak rajta, ezek

megfejtését későbbre terveztem. Csattüskéje az **O** (Othila) nevű runára hasonlít, mely a Nagyszentmiklósi 2-es korszó nyakán is látható. Fettich Nándor régész is „Szabadbattyáni runás nagy ezüst csat”-ként említi (1953).

Az alsó sor megfejtése a 2015-ös könyvemben balról-jobbra: **IGYÁL**. 2. ábra

2. ábra

Érdekesség, hogy a Nagyszentmiklósi Kincs **A** betűje és a Homoródkarácsonyfalvi Felirat **L** betűje együtt szerepel rajta. A gyenge minőségű fényképek alapján bizonytalan az alsó sor, de főként az utolsó jel megléte. A Nagyszentmiklósi Kincs **A**, **Á** betűje kettőzve szerepel. Latin betűs régi iratokban is előfordul, hogy a hosszú magánhangzót kettőzött rövid magánhangzóval jelölik. Pl. Rád és Lád község a régi iratokban: Raad, Laad.

2015-ös könyvemben itt zártam le az övcsat ügyét. Később olvastam a *HADAK ÚTJÁN XX. Népvándorláskor Fialal Kutatóinak XX. Öszszejavetelének konferenciakötete* c. kiadványt, melyben Tóth András régész *Runafeliratos tárgyak Magyarországról* c. tanulmányában foglalkozik a Szabadbattyáni ezüst övcsattal (2012/102-103).

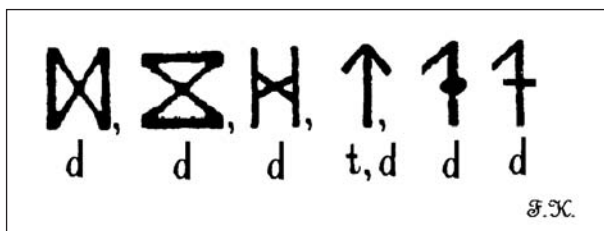
A tanulmányban nem esik szó az alsó rovás sorról, ami azt jelenti, hogy Tóth András és az általa felhasznált irodalom szerzői szerint ez a felirat részlet nem létezik. Mint akkor írtam, ezekben én is bizonytalan voltam és vagyok, bár az 1996-os Kiszely könyv fényképe alapján nem zárom ki.

Az 1966-os Kiszely könyvben lévő képpel ellentétesen, fordítva jelenik meg a Tóth András által mutatott képen a felirat több eltéréssel együtt. Mivel az övcsatot nem foghattam a kezembe, sajnos nem tudom, hogy melyik a helyes állás.

Jobb fényképet a <https://docplayer.hu/46949793-Nepesseglakossag-bevezetes-az-okori-regeszetbe.html> elérhetőségen találtam. Ezt rajzoltam le, mert a fénymásolt képek használhatatlanok.

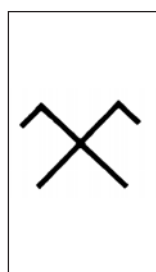

A fenti két olvasathoz fűzöm, hogy véleményem szerint a 6-os jel nem **D**, hanem egy átalakított jel.

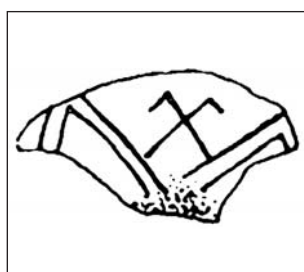

5. ábra
Runa **D** változatok

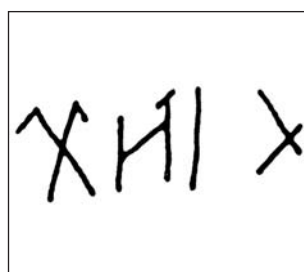
A runa **D** változatok közül balról a 2. hasonlít rá némileg. Véleményem szerint itt eredetileg a következő régi Kárpát-medencei nemzetségjel volt, mely bányászelhez hasonlít:

6.A ábra

6.B ábra

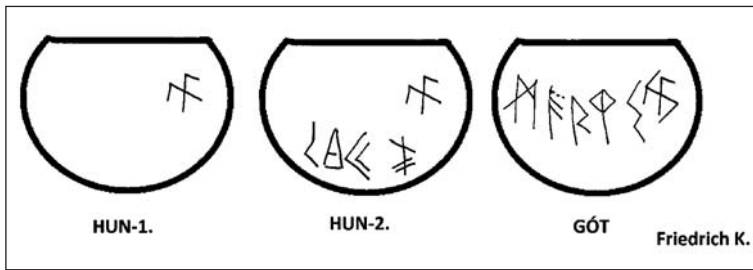
6.C ábra

Ez a Tordos-Vinca műveltségben már előfordul (**A**, **B**), attól kezdve folyamatosan jelen van a Kárpát-medencében, pl. Tászk-tetői kővön (Gyergyószentmiklósi múzeumban), Ozora-Tótipusztai avar fejedelem korszóján (**C**) Kunágotai korszón, 7. század, Szarvasi tútar-tón, Benepusztai szíjvégen, 9. század. Előfordul a 18. sz.-ban épült Görgénynádas fatemplom jelei között is.

Feltételezésem szerint három tulajdonos keze nyomát őrzi az övcsat. A régi kárpát-medencei nemzetségjel lehetett az első az övcsat hátoldalán, az első hun tulajdonos nemzetségjele.

Ez után ismét hun tulajdonoshoz került, aki az alsó részen lévő szöveget karcolta be, mely csak Kiszely István könyvében látható.

Ezt a harmadik tulajdonos, aki már lehetett gót, igyekezett eltávolítani, a nemzetségjelet is átalakította és runákat karcolt mellé. A felirat változásainak bemutatásához készítettem a 7. ábrát:

7. ábra

Olvasatom:

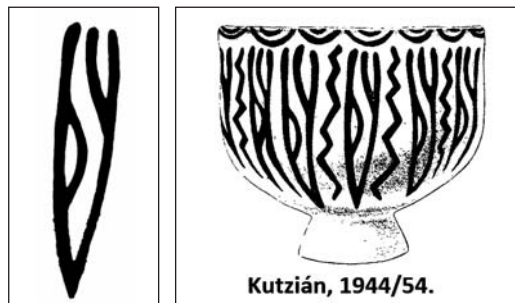
HUN-1: Nemzetségjel, HUN-2: Nemzetségjel + IGYÁL (a Kiszely féle változathoz képest tükrözve, jobbról balra)

GÓT (balról jobbra): MARING: személynév, S=SEGUN: áldás és az átalakított nemzetségjel.

Tárcsó – díszítés vagy runa?

Kutzián Ida ősrégész a Körös kultúra c. füzetében (1944) mutat képeket az újkőkori Körös és Tárcsó-i (Sztárcsova-Starcevo) műveltségek területéről. Az újkőkor a Kárpát-medence területén Kr.e. 5500 – Kr.e. 2300 közötti időszakra esik (László Gyula). A Tárcsó-i területen, Nándorfehérvárhoz közel, tehát a történelmi Magyarországon került elő ez a szép edény a meglepő díszítésével, melyen mintha a runa TH és K kapcsolódna össze. Azonban a szakemberek álláspontja szerint a legkorábbi runafelirat a Kr. u. I. századból származik.

Egyelőre csak ennyit tudok írni, keresnem kell az edényhez további adatokat. Mintázatának késői rokona a következő Vajdasági gyűrű.

Vajdaság – feliratos pecsétgyűrű, 12. század

Dr. Zombori Lajos fedezte fel és fényképezte a bronzból készült délvidéki, vajdasági pecsétgyűrűt. Mandics György a *Róvott múltunk* c. könyvében említi (II./589).

1. ábra:
A gyűrű és lenyomata

2. ábra:
Beszámozott betűk

Véleményem szerint magyar rovásírásként és runaként is megfejthető a felirat. Jobbról az első kis hajlított jelet nem betűként értelmezem, mivel ha betű lenne, nagyobbra készítették volna, amit első jelként, könnyű lett volna megtenni. Díszítésnek, kis Hold rajzolatnak, térkitöltőnek gondolom.

Megfejtésem magyar rovásírással, az 1. ábra bal oldali rajza alapján jobbról – balra: **M**MaMA, azaz *Mária mama*. Feltételezésem szerint gyermekáldást kérő gyűrűről van szó, Máriának, Jézus édesanyjának segítségét kéri a gyűrű tulajdonosa.

A *mama* szó ritkán fordul elő korai nyelvemlékeinkben, inkább az *anya* használatos. Azonban a 11. sz.-ból van egy szövegünk, a veszprémi apácák görög nyelvű adománylevele Szent Istvántól, amelyben görög betűkkel írt magyar szavak is vannak, itt jelenik meg a *mama* szó. Igaz, hogy nem anyai minőségben, hanem mint az egyik ajándék falu neve. Azonban értelme bizonyára az *anya* szóból ered, mint például a székelyföldi Atyha község neve az atyából. A *mama* későbbiekben Czuczornál és Ballaginál is olvasható, mint gyermeknyelvi szó. És ez így is van, mert első kiejtett mássalhangzóink a két ajakkal képzett zárhangok közé tartoznak (P, B, M). Sok nyelven hasonlóan ejtik és hasonló a *mama*, *papa*, *baba* szó jelentése.

Az 5-ös jel a Marsigli féle botnaptáron is előfordul, május 22-én, az Ilona szóban, az **NA** összerovásban a 2. ábrán, valamint a 3. ábrán látható részleten, Harangozó Imre mángolóján is van hasonló

alakzat. (F.K: Megfejtések könyve I. 2013/133). A jelforma egyébként is emlékeztet az áldott állapotra.

3. ábra:
A mángoló jelei

Megfejtéseim, olvasataim gyengéit sem szoktam elhallgatni. Az a gyengéje ennek az olvasatnak, hogy a 4-es **M** betű különbözik a 2-es és 3-as **M**-től, hajlítottak a vonalai, alul nyitott. Az 5-ös betűt pedig **NA**-nak gond nélkül lehet olvasni, de **A**-nak bizonytalan.

Ha germán vagy angolszász runaként fogjuk fel a jeleket, hasonló értelmezést kapcsolhatunk hozzá. Jobbról – balra 2-3: **B**, 4: **R**, 5: **Th**. Tehát: **B BIRTH**.

A 2-es **B** betű jelentésfelidéző lehet, a blessed, azaz *áldott* angol szót hívatott felidézni. A *Birth* születést jelent, ugyanez németül: *die Geburt*. Runaként megfejtve tehát: „*Áldott születés*”.

A gyűrűről már írtam a Megfejtések könyve I. című kötetemben (2013/73.)

Yarmouth – rovásírásos kő

A Yarmouth-i kő (Nova Scotia, Új-Skócia, Kanada) kapcsolatba hozható a vikingekkel, velük rokonságban is álltak Árpád-házi királyaink. A feliratos kőről – tovább fejlesztve a megfejtést – többször írtam. (Honlapunkon és Megfejtések könyve I. 2013/182.) A grönlandi legendák szerint Leif Eriksson, viking felfedező csapatában ott volt délről származó nevelőapja is: Tyrkir, akit neve után magyarként azonosítanak. Lehet magyar, de határozottan nem türk, nem török, hanem hun eredetű. Ugyanis a szintén hun Odoaker népét a néhány évtizeddel később élt Jordanes „turcilingusok”-nak nevezi. A Tyrkir név tehát innen eredhet, vagy Tyr germán hadisten nevéből, és nem az akadémiai történettudomány által a magyarságra kényszerített

„ötörökök”-tól. Továbbá Tyrkir Vinlandet, a mai Új-Fundlandot fedezte fel, Yarmouth pedig nem ott, hanem Nova Scotia (fél)szigeten van. Térképen nézve nem nagy a távolság, lehet, hogy Leif Eriksson csapata eljutott Yarmouth-ig is.

A kőről sok zöldség olvasható a világhálón, a legviccesebb, amikor a Vargyasi keresztelődmedence fényképét mutatják be a kőé helyett.

A Yarmouth-i kövön runákhoz hasonlító betűk is találhatók, de többségükben a magyar rovásíráshoz tartoznak. Két megfejtést és a sajátomat is közöltem az előző írásokban.

A kőről a **Tomory Zsuzsa** által szerkesztett *Magyarságtudományi Értesítő* 3. számában (1998) olvastam először. Címe: *A Yarmouth-i Rovásírásos Kő*. Tomory Zsuzsa kereste meg a kővel kapcsolatos kérdéseivel a Yarmouthi Múzeum és Történelmi Kutató Intézet könyvtárát. 1996 december 14-én kapott választ, amelyben a köre vonatkozó több közleményt ismertettek.

Ezek tömörítve:

A kő felfedezője 1812-ben dr. Richard Fletcher nyugalmazott katonai sebész. Egyes írásszakértők szerint ő hamisította a követ, amely 400 font súlyú, azaz 200 kiló, a teteje lapos s ezen látható a 13 betű. Ezekről számtalan különböző vélemény alakult ki, vikingek, baszkok, ójapánok, korai görögök írásának tartják, volt kutató, aki minden betűt más néptől származtatott.

A magyar eredetet Frank Kovatch vetette fel először, az 1936 január 21-én megjelent Yarmouth Heraldban, egyúttal kutatásainak eredményét közölte a szittyák, ujugurok és az észak-merikai indiánok rokonságáról. Megfejtése nem olvasható a kő feliratáról.

1953-ban a Nova Scotia Történelmi Tájainak Tanácsadó Csoportja is céljaul tűzte ki a kővel kapcsolatos ismeretek bővítését. A kőtől 6 mérföldnyire található skandináv eredetű építmények egyikéről azt tartják, Leif Eriksson „hosszú háza” volt. A Csoport egy 1934-es megfejtést is begyűjtött: Strandwold Prosser, a Washingtoni Iskolák felügyelője, aki a runákat is tanulmányozta, imígyen fejtette meg: LAEIFR ERIKU RISR – LAEIFR. A kövön valóban megtalálható az **A**, **S**, **K**, **U** runa, talán az **L** is, de hiányzik az **F**, **R**, **I**.

A Magyarságtudományi Értesítő e cikkében találjuk még, hogy „Yarmouth ősi felirata érthető a transylvániai rovásbetűk segítségével,

amelyeket jobbról balra kell olvasni. Tudományos kutatás bizonyította, hogy Lief Ericson és vikingjei ezer évvel ezelőtt, 992-ben értek Amerikába. Krónikáikban említenek egy idegent, akit Tyrkir-nek (Turk-nak) hívtak, s a Yarmouthi ősi felíratot lehet, hogy ő készítette.”

A **Magyarság** nevű újság 1996 augusztusi számában Szilváné Rábl Mária megfektése olvasható: „(Erik)son járt e hejen (így) is sok társával.”

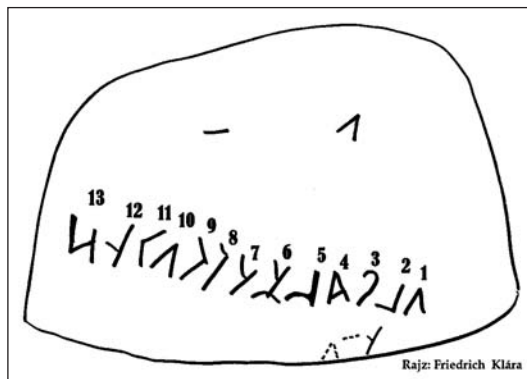
Tomory Zsuzsa írja, hogy Yarmouthban 1966-ban is találtak egy rovásírásos követ, ez szerintem biztosan kizárja, hogy az 1812-es kő Fletcher doktor hamisítványa lenne.

A kőről a jó minőségű képet Szakács Gábor Réthi Árpádtól kapta.

Véleményem szerint a kövön az ősi magyar rovásírás betűi láthatók, ezt a jelek kárpát-medencei párhuzamai támasztják alá.

A jelek alakj párhuzamai megtalálhatók a Tászkok-tetői köveken, (Székelyföld), a Tisza műveltségben, Torma Zsófia tordosi leletein az újkőkorból, Baráth Tibor könyvében (A magyar népek őstörténete, 1997) látható hun-székely rovásírás jegyei között, a szarvasi avar túrtartón, a svájci hunok penszéki feliratán, a rugonfalvi templomfelíraton és még több hiteles magyar rováslelken.

A Kárpát-medencén kívüli párhuzamok a franciaországi Glozel nevű település leletein, a bosnyák Nap piramishoz vezető alagút kövein, uruk-i jelek között, a krétai lineáris **A** írásban, az oszk betűsorban és a skandináv runák között fedezhetők fel többek között.

2009 májusában tettem közzé először ezt az írást a következő jel azonosítással:

A kő betűi jobbról-balra olvasva:

1. **S**
2. **J** (Baráth Tibor szerinti betűsorban és a svájci hun feliratban is van)
3. **N**
4. **SAS** ligatúra-összerovás, amely a latin A betűre hasonlít, a Tászok-tetőn is megtalálható, továbbá a magyarvalkói templon mesterjegyei között a XVI. századból.
5. **L** (Baráth Tibor szerinti betűsorban)
6. **T** az alsó vonal talán egy T-SZ összerovást jelez.
7. Ez a jel talán szintén T, kissé elferdülve, de pont ilyen található egy hétezer éves agyagedényen a Tisza kultúrából, Magyarországról. Hangértéke bizonytalan.
8. **I** vagy **J**
9. **N**
10. **S**
11. Hangértéke bizonytalan, több újkőkori cserépen látható.
12. Ez a jel látható a rugonfalvi református templom feliratán is. Hangértéke bizonytalan. Az is lehetséges, hogy a következő Ü betűhöz kapcsolódó R összerovás
13. **Ü**

2009-ben olvasatot még nem adtam, gyűjtöttem a bizonytalan hangértékű jelek párhuzamait. Mivel minden jelnek van Kárpát-medencei párhuzama, feltételezhető jogosan, hogy egy Kárpát-medencei elődünk véste a jeleket a kőbe.

A 13 jelből runának is értelmezhető betűk hangértékei: 1, 10: **U**, 6, 7: **K** (norvég futhark), 9, 11: **K** (közgermán futhark), 12: **A** (norvég futhark), 13: **S**.

2011-ben a 2009-es rajzomat kiegészítettem a szöveg fölötti különálló rovás S-hez hasonló jellel és más bizonytalan karcolatokkal, amelyek keletkezhetnek a múzeumba szállítás közben. Némileg módosítottam a 2009-ben feltételezett hangértékeket is:

1. **S**
2. **N**
3. **ON** összerovás (ez a jel ezzel a hangértékkal megtalálható Forrai Sándor tankönyvében: A magyar rovásírás elsajátítása, 1996, 72. oldal)
4. a: **T-A** összerovás vagy **SAS** összerovás, amely a latin **A** betűre hasonlít, a Tászok-tetőn is fényképeztem, továbbá a magyarvalkói

templom mesterjegyei között a XVI. századból. Nem kárpát-menedencei párhuzamai többek között: a pelazg, etruszk, ó-görög írásban.

5. **N**
6. **T** – az alsó vonal talán egy **T-I** vagy **T-SZ** összerovást jelez.
7. Ez a jel szintén **T**, pontosan ilyen található egy hétezer éves agyagedényen a Tisza kultúrából, Magyarországról.
8. **I** vagy **J**
9. **N**
10. **S**
11. Több újkőkori cserépen látható. Itt ez is N betű, a rovó díszítő szempontok miatt megfordította, hogy a két N betű szépen fogja közre az S-t. (Hasonló szépészeti szempontokat fontosnak tartottak és alkalmaztak az egyiptomi hieroglifáknál is.)
12. Ez a jel látható a rugonfalvi református templom feliratán is. Svéd-norvég runák között is előfordul. Hangértéke bizonytalan. Lehet **SZ-I** vagy **SZ-D** összerovás, itt azonban a következő R betűhöz kapcsolódó R összerovás.
13. **R**

Tehát a betűk jobbról-balra: S, N, ON, TA, N, IT, T, J, N, S, N, R, R.

Olvasatom: SN-ON TANÍTOTT JENSEN ERRE

Az SN-ON helymeghatározás, a régiség miatt ma már nem azonosítható nevű helyen történt a tanítás.

Magyarázata: egy bizonyos helyen – amely lehetett település vagy akár egy viking hajó is – egy Jensen nevű ember tanította a rovónak az írást. Bár a Jensen név német és dán területen gyakori, lehetett ő tolmács vagy követ, aki jól ismerte az avarok-magyarok nyelvét, így tovább is adhatta.

Egyet értek azokkal, akik a vikingekkel hozzák kapcsolatba a követ, így a felirat keletkezését a 8-10. század közé feltételezem.

2013 áprilisában kaptam levelet Madarász Kingától (dr. Kinga La Chapelle), aki Albanyban, New York államban él. Írta, hogy a honlapunkon (www.rovasirasforrai.hu) bemutatott Yarmouth-i megfejtésével kapcsolatban új eredményre jutott. Ezt a *Megfejtések könyve I.* c. kötetem 185-186. oldalán ismertetem.

Itt a runás könyvben a Yarmouth-i kőről szóló írásomat Szucsán Károly (Charles Sucsán) Kanadában élő kiemelkedő tehetségű festő-

művész és keramikus egyik nekem írott leveléből vett idézettel fejezem be:

„Nagy élmény volt részemre megtapogatni azt a követ, ami a vikingek partraszállását igazolja több mint 1,100 éve, még hozzá magyar rovásírás üzenettel a múltból.”

Gerberga apátnő ládikájának feliratai (Brunswick casket)

Szkíta-hun elődeink több népnek adták át az írás tudományát. Kutatásaim alapján a germán népeknek is. Néhány írásomban foglalkoztam már runafeliratos tárgyakkal. Elsősorban azokat szeretném bemutatni, amelyek a magyarsággal kapcsolatba hozhatók.

Közéjük tartozik a X. században élt Gerberga apátnő ládikája is, amelynek kevés magyarországi szakirodalma van, ellenben külföldön bizony nagyon híres. De haladjunk időrendben!

Magyar kutatók tudósításai, megfjtései

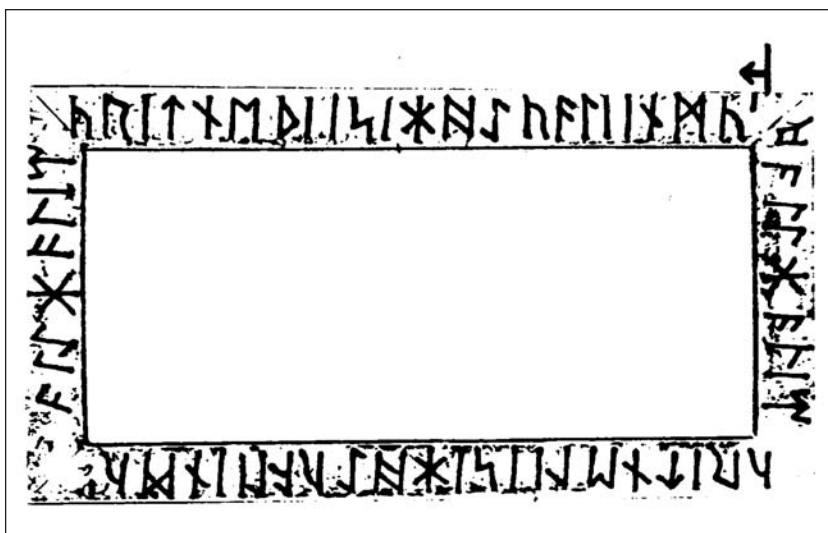

Fehér Mátyás Jenő, 1977.

A teológus, pap, történész Fehér Mátyás Jenő írása a Magyar Őskutatás folyóiratban (1977/4. szám) jelent meg *Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovásírásos ládikája Gandersheimben* címmel. Ebből megtudjuk, hogy Gerberga (Árpád fejedelem, Sur besenyő király és Arnulf bajor herceg ükunokája vagy dédunokája) apátnő volt a gandersheimi (Németország) kolostorban és egy szépen faragott, elefántcsontból való, vagy elefántcsont faragással díszített ereklyetartó ládikát kapott Magyarországról. Ezt Géza nagyfejedelem követei adták át neki, amikor a Lech mezei csata után Quedlinburgban jártak. (A Lech-mezei /Augsburg/ csata 955-ben, a szégyenletes quedinburgi követjárás és szerződés 973-ban volt.)

A felirat az ereklyetartó ládikán belül, az alján van, egy restaurálás alkalmával fényképezték le. A ládikában ismeretlen szent csontjai voltak becsavarva egy Emese álma jelenetet ábrázoló hímzésbe,

ez Fehér Máttyás Jenő szerint megegyezik a Nagyszentmiklósi Kincs égberagadási jelenetét ábrázoló korsó vésetével. Besenyő rovásírásnak tartja a feliratot, szerinte ez egy üzenet, köszöntés a ládika belsőjében őrzött ereklyéhez. Ígéri, hogy felesége, Walter Anna, *Az ékírástól a rovásírásig* c. nagy művének 3. kötetében olvashatjuk majd a bővebb leírást. Sajnos sem Fehér Máttyás Jenő, sem felesége nem tudták folytatni a magyarság igaz története szempontjából rendkívül fontos munkájukat, a 3. kötet nem jelent meg.

1. ábra:

A felirat Gosztony K. tanulmányából (1986/88-89. old. között)

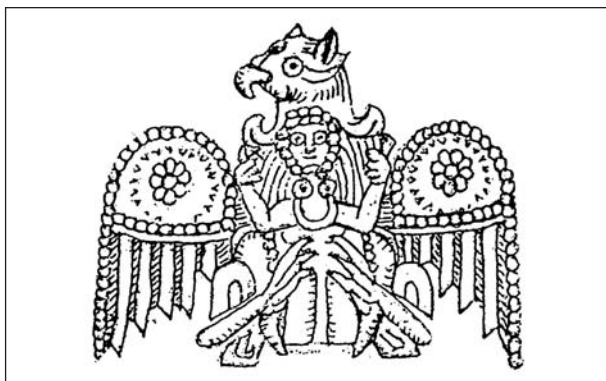
Megtudjuk Fehér Máttyás Jenőtől azt is, hogy Gerberga apátnő magyar és besenyő ősei iránti tiszteletből a Lech mezei vereség részletet eltávolította a szintén Gandersheimben élő apácatársa, **Hrotsvitha*** krónikájából, ez a kitépett szöveg ma a wolfenbütteli levéltárban van. (Egyébként Wolfenbüttelben, a Herzog August Bibliothek-ben két magyar rováslemlék is van.)

*Hrotsvitha von Gandersheim a 10. században élt, apáca, költő, verses legendák, színdarabok írója.

Mire is céloz Fehér Máttyás Jenő ebben a rövid írásában? Szerintem nem kevesebbre, mint arra, hogy Gerberga apátnőük vagy dédapjának, Álmos vagy Árpád fejedelemnek csont ereklyéjét tartalmazta a ládika.

Fehér Máttyás Jenő másik írásában is foglalkozik Gerberga ládikájával, ez a *Besenyő őstörténet* c. kötetben jelent meg, a Kárpáti

Ház Kiadónál, 2004-ben. A hiánypótló könyv közzétételét Bencsik Andrásnak, a Magyar Demokrata főszerkesztőjének és Bognár József szerkesztőnek köszönhetjük. Magyarországon addig meg nem jelent írásokat tartalmaz az akkor már 26 éve elhunyt történésztől. Ebben láthatjuk is a hímzést. Az előzőeken túl megtudjuk, hogy létezett egy oklevél is, melyet XIII. János pápa küldött Gerbergának. A Lech mezei csata leírása Hrotsvitha legendaíró apáca *Modus Ottonis* c. verses történetében olvasható.

2. ábra:
A hímzés rajza,
Fehér M. J:
2004/104.

Gosztony Kálmán, 1986.

A következő tudósítás a ládikáról a *Magyar Múlt* (Hungarian Past) című, Ausztráliában, Sydney-ben kiadott folyóiratban jelent meg, a felirat is bemutatásra került. (1986/1-2.szám). Az *Egy X. századbeli ómagyar nyelvű rovás-felirat* című írás szerzője Dr. Gosztony Kálmán. Róla ugyanebből a folyóiratról megtudjuk, hogy a párizsi Sorbonne Egyetem tanára. Igen rokonszenves, hogy írását rovás kutatók méltatásával kezdi.

A bemutatott ábra alatt a következő szöveg olvasható: „*Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának X. századbeli – ómagyar eredetű – ereklye ládikójának rovás felirata.*” A felirat szövege kétszer ismétlődik, két-két egymással szemben lévő oldalon, egyetlen betű eltéréssel.

Gosztony Kálmán a magyar rovásírás hangértékeivel készítette megfejtését:

R-ÉV-U-ED-/E/SZ SZ-EJ-P ER-K-ECS NAP-SZ-ÜSZ-SZ SZ-ENY-V-ED-EC
SZ-Ü-R-END SZ-EJ-P NAP-ÉK-J-E/P/-/AZ/ (így fejeződik be)

Mai magyar nyelven:

RÉVEDEZEL SZÉP ERKÖLCS NAP SZÚZ SZENYVEDESZ
BESZŰRŐDIK MAJD SZÉP NAP SUGARA AZ

Sajnos nem írta a jelek alá az általa vélt hangértékeket, így nehéz az egyértelmű egyeztetés. A felső soron a jobb sarokban kezdi és halad jobbról-balra, ezt nyíllal is jelezte. A „csillag” szerű jelet nem rovás szóznak értékeli, hanem a Nap szóznak.

Gosztony Kálmánétól eltérő a véleményem, ugyanis a rajzon nem jobbról-balra haladó magyar rovásírás, hanem balról-jobbra haladó runa felirat látható. Gosztony ezt ugyan észreveszi, de a runákkal való hasonlóságot a következőképpen próbálja jelentékteleníteni: *„Az R jele háromszor fordul elő e rövid szövegben. Némelyik északi runa jellel való véletlen és teljes egyezése ennek a jelnek jelenleg nem sokat jelent, mert az értelmi összefüggés szerint a felirat szövege egyértelmű, vagyis magyar. Feltehető azonban mégis, hogy a rovónak a keze itt rájárhatott egy runa-jel alakjára, mert talán ez ismeretes volt a runák nyelvén (?) a Gerberga apátnő rokona.”*

Bár Fehér Mátyás Jenő és Gosztony Kálmán írása arra sarkallt, hogy fogjak neki a szöveg megfejtésének – a rajzhoz be is írtam a runa hangértékeket – de az iskolai munkám, a székely-magyar rovásírás terjesztése, kutatások a helyszíneken, könyvírás és persze a háztartás nem hagyott erre időt.

Sebestyén László, 1997.

1997-ben ismét megkísértett az ügy, a nagy tudású Sebestyén László: *Kézai Simon védelmében* c. könyvén keresztül. Nem említi ugyan a ládikát, de végre levezeti Gerberga származását, így ez tisztázódik. Nála *Gerbega* változatban (a második *r* nélkül) van a név. Sebestyén azokat a forrásokat sorolja elő, ahol a hunokat-avarokat-magyarokat egy népként említik: *„...Hrosuita X. századi gandersheimi apáca nevezi avaroknak a magyarokat 959-968 körüli költeményében... Hadd hívjam fel a figyelmet egy szenzációsnak is számítható kis adalékra: Egy Falkenstein János nevű szerző múlt századi összeállításából tudjuk, hogy Árpád dédunokája, keresztnevén Gerbega, a X. században a gandersheimi apácakolostor fejedelemszönya volt. Szolgálatáévei megegyezhetnek Hrosuita apácaidejével, mert a nagyanya, Árpád leánya 938-ban halt meg. A leszármazás fonala ez: Ágnes-Arnulf házasságából Judit, Judit-Henrik (Madarász Henrik császár fia) frigyéből Gerbega. A minden ágon uralkodói környezetből származó Gerbega – könnyen hathatott verselő apácájára – értesültsége bizonyosan nem számítható mendemondának.”*

A név írásáról: A Gerberga változat lehet a helyes, mert Jordanesnél előfordul pl. az Amalaberga név, Nagy Theodorik unokahúgát hívták így.

Mandics György, 2011.

Mandics György *Róvott múltunk* c. munkája 3. kötetében azt írja, hogy az írásemléknek csak a rajza maradt fenn (2011/223). Közli Gosztony olvasatát és Libisch Győző megfejtési próbálkozását. Ez pedig a mellékelt rajz szerint helyesen, a runák hangértékeinek segítségével történt, bár sem ennek megállapítása, sem olvasat nincs hozzá.

Gyárfás Ágnes és szerzőtársai, 2013.

Dr. Gyárfás Ágnes – Záhonyi András – Bubcsó Gábor: *Gerberga apátnő rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból* című írása a rangos Ősi Gyökér folyóirat 2013. október-decemberi számában jelent meg.

Először is köszönöm a hivatkozást Szakács Gáborral közös munkásságunkra. Gyárfás Ágnes, a Miskolci Bölcsész Egyesület igazgatója és szerzőtársai a betűket vegyes eredetűnek tartják: türk, szibériai, orkhoni, magyar (ezen belül a Nikolsburgi ábécé), Egyiptomból származó ótörök, Révai Miklós betűsorai, Egyiptomból származó hettita, hurrita, mezopotámiai... Ezek között nem említik a runákat, noha a ládika felirata egységesen éppen ezekből áll. A szerzők bemutatják olvasatukat, melyhez magyarázatot nem fűznek, hanem felajánlják az olvasónak továbbgondolkodásra: **TUDSZITÜNG NAPASSZINT SZERETI ÉRSZIK NAPODIG.**

Köszönöm ezt a felajánlást, mert ez indított arra, hogy összerakjam a gyűjtött anyagaimat és megpróbálkozzam a megfejtéssel.

Ládikánk külföldön bizony nagyon híres...

A szereplők tehát megvannak, bizonyítottan éltek, de hol van a ládika, hogy néz ki, mekkora – erre az eddigiekből nem kaptunk választ. Németországi levelezőtársamtól – aki tudott készülő írásmóról – néhány éve két olyan angol nyelvű tanulmányt is kaptam, amelyek sok kérdésre feleletet adtak.

Georg Stephens tanulmánya

A részleteket angoltól fordította: Friedrich Klára

Dr. Georg Stephens, 1863-ban megjelent tanulmányának címe: **On an ancient runic casket now preserved in the Ducal**

Museum, Brunswick. Magyarul: *Egy ősi runás ládikáról, melyet napjainkban a Braunschweigi Hercegi Múzeumban őriznek.*

Stephens az óangol és angol nyelv professzora, a koppenhágai egyetem tanára volt. Angliában született és tanult, régész és filológus is, később Svédországban, Dániában élt és dolgozott. Egy nagy összefoglaló művet írt a runa feliratokról *Handbook of The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England* címmel, elsőként egybegyűjtve az akkor ismert emlékeket.

Stephens professzor stílusa élvezetes, dicséri a készítő mestert, a ládika szépségét, érezni az íráson egy nagy tudású személyiség lelkesedését kutatásának tárgya iránt. Végre láthattam milyen is a ládika, Stephens közli a gyönyörű alkotás fekete-fehér fényképét minden oldalról.

Nézzük, mit tudunk meg Stephens professzortól: *„Noha nem a legrégebb, de a leggondosabban és választékosabban kidolgozott, legbecsesebb darabja a nyugati művészetnek... soha nem találkoztam még hasonlóval”.* Pedig a régészettel is foglalkozó tudós sok gyönyörű műalkotást láthatott!

A ládika vékony elefántcsont vagy rozmár agyar lemezből készült, sárgás bronz foglalatban. A felirat a ládika belsejében, az alján lévő, kiemelhető bronz kereten van, kétszer ismétlődik, egymással szemben. Jelenleg néhány kevésbé fontos relikvia van benne, talán a 13. századból.

Nincs adat arról, mióta van a múzeumban, mikor jutottak hozzá. *„We are, therefore, entirely in the dark”* – írja Stephens. (Ennek következtében teljes sötétségben vagyunk.) Lehet, hogy Gertrud hercegnő, Oroszlán Henrik anyjának szerzeménye, amikor Franciaországban relikviákat vásárolt. (Oroszlán Henrik, 1129-1195, szász bajor királyi herceg, főként Braunschweigben, a ládika jelenlegi őrzési helyén élt.)

A ládika (ahogyan Stephens írja: coffer) koráról előljáróban azt állapítja meg, hogy semmiképpen nem lehet 9. századinál későbbi, mert akkor már latin betűkkel írták volna a szöveget. Nem skandináv, hanem angolszász runákkal készült, angol nyelven. Említi kutatótársát, aki szerint ír nyelvű a felirat.

Stephens megfejtése: Az első 3 sor az átírás runákról latin betűre, a második három sor az olvasata mai angol nyelven.

**URIT NETHI
SIGHyOR ÆLI,
IN MUNGPÆLyO GÆLIeA.
WROTE (carved-this) NETHII
for-the-SIG-HERRA (victory-lord, most noble) ÆLI,
IN MUNGPÆLyO (Montpellier) of-GAUL.**

3. ábra:
Georg Stephens megfejtése (1863)

Hosszabb oldalak: **URIT NETHII SIGHyOR Aeli IN MU**

Rövidebb oldalak: **NGPAeLyO GAELIeA**

Mai angol nyelven:

WROTE (carved this) NETHII for the SIG – HERRA (victory lord, most noble) AELI IN MUNGPAELYO (Montpellier) of GAUL

Magyarul: *Írta (karcolta) Nethi a győzedelmes úrnak, a legneme-
sebb Aeli-nek Montpellier-ben, Galliában.*

Stephens ez után ismerteti kutatásai eredményét, kik is a szereplői a feliratnak.

A frank Eligius (kb. 590-660) először pénzverést tanult, különleges tehetsége volt a fémekkel való munkához, Ő maga is készített szakrális tárgyakat. Majd mindezt abbahagyta és szerzetes, később püspök lett. 20 évig térített a germánok között. Jótékonykodott, beteget segített, templomokat építtetett, kolostort alapított. A katolikus egyház szentté avatta, az aranyművesek védőszentje lett. Névváltozatai Aely, Eloy. Latinosan Eligius. Francia neve: Saint Éloy, Saint-Eloi. Olasz neve: Saint Eligio.

A rovó, a vésnök, a runamester személyének kiderítése már nehezebb feladat volt Stephens számára. A dublini Trinity College könyvtárában talált rá a NETHI ó-ír névre, mégpedig Szent Kolumba, Írország és Skócia védőszentjének latin nyelvű evangéliumos könyvében. Stephens megállapította, hogy a ládikán lévő szöveg Northumberland-i nyelvjárásban készült. Szerinte Nethi egy ír ötvös-művész volt, aki Northumberlandbe (Északkelet-Anglia) költözött.

Eligius és Nethi ugyanabban korban éltek, a 7. században, tehát találkozhattak, ismerhették egymást. Nethi ajándékba készítette Eligiusnak a ládikát, ez 650 táján történt. A ládika Stephens szerint nem ereklyetartó, mert akkoriban még nem virágzott az ereklye kereskedelem, hanem a Szent Evangéliumok tartója volt. Bár Stephens nem adja meg a ládika méreteit, de egy világhálós adatból kiderül: 12.6 x 12.6 x 6.8 cm.

Stephens közli, hogy tanulmányának ábrái a múzeumban készült fényképfelvételeken alapulnak. Az általa mutatott felirat képén látni, hogy két sarokban még további apró jelek vannak. Ezeket berajzoltam Fehér-Mátyás Jenő ábrájára, lejjebb mutatom.

A ládika mintázatával kapcsolatban Stephens megállapítja, hogy hasonló a szintén runafeliratos Bewcastle és Ruthwell kereszthez.

Stephens semmiféle magyar vonatkozást nem említ.

A tanulmány adatai: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick. Author(s): George Stephens. Source: The Journal of the Kilkenny and South-East of Ireland Archaeological Society, New Series, Vol. 4, No. 2 (1863), pp. 267-276. Published by: Royal Society of Antiquaries of Ireland Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25502635>. Accessed: 25/12/2014 13:15.

Nem említenek magyar vonatkozásokat a következő szerzők sem:

Raymond Ian Page angol történész, a viking kor és a runák kutatója írja:

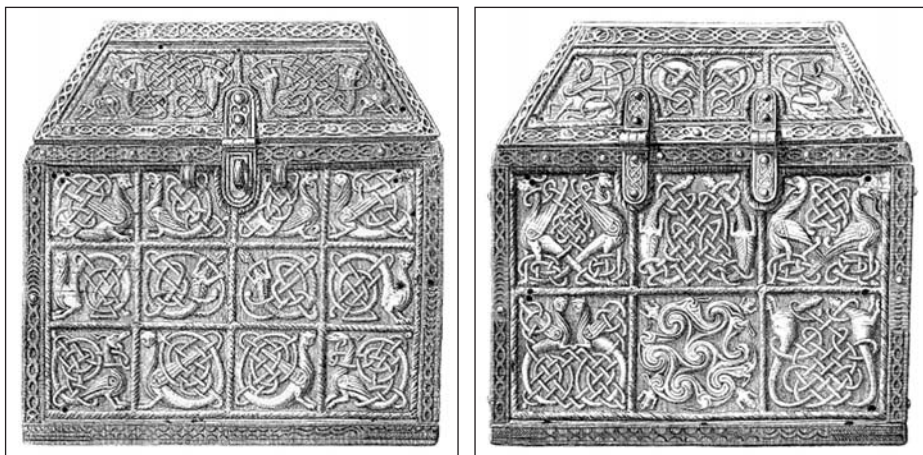
„Három runafeliratos dobozt fedeztek fel Anglián kívül, bár hogyan és mikor, azt csak találgatni lehet. Az egyik Brunswick-ban (Braunschweig) az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeumban van, ez egy választékosan kidolgozott elefántcsont doboz a VIII. századból. Lehetséges, hogy a közeli Gandersheim templomi kincseiből származik. Az aljára erősített fémlapon, elegánsan kidolgozott runák vannak. Két ismétlődő szöveg van. Sajnos senki nem készített még meggyőző értelmezést.” (Raymond Ian Page: Runes 1987/40. old. Fordította: Friedrich Klára)

Eddig tart Page tudósítása a ládikáról, említi még a normandiai Mortain templomának bükkfából készült runafeliratos dobozát és a híres, bőségesen ismertetett Franks dobozát.

Tineke Looijenga – Theo Vennemann tanulmánya

Ez a másik tanulmány Georg Stephens-éhez hasonlóan szintén példa értékű kutatói munka eredménye, bár a megfejtés eltér az előzőtől. Szerzője két nemzetközileg elismert nyelvész: Dr. Tineke Looijenga holland egyetemi tanár, nyelvész, és Dr. Theo Vennemann német egyetemi tanár, szintén nyelvész.

Megérthetjük belőle, milyen fontos ez a felirat és hogyan kéne a magyarországi nyelvészet és történettudomány akadémiai képviselőinek a kényelmes dilettánszás helyett megbecsülni, kutatni, közzétenni írástörténeti értékeinket.

4., 5. ábra:

A ládika, forrás: <https://www.arild-hauge.com/eanglor.htm>

Előlnézet

Hátulnézet

Tineke Looijenga – Theo Vennemann: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket *A gandersheimi ládika runa felirata*

Angolból-németből fordította: Friedrich Klára

(Kolloquiumsbande des Herzog Anton Ulrich Museums, herausgegeben von Jochen Luckhardt) Bd. I. Das Gandersheimer Runenkästchen, Internationales Kolloquium, Braunschweig, 24-26. März, 1999, herausgegeben von Regine Marth.

Az Anton Ulrich Herceg Múzeum kollokvium kötetei. Kiadta: Jochen Luckhardt, I. kötet: A gandersheimi runás ládika, Nemzetközi kollokvium (vizsgálat), Braunschweig, 1999. március 24-26, kiadta: Regine Marth.

1999-ben nemzetközi tudományos tanácskozást tartottak Braunschweigben, az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeum rendezésében, jelenleg ehelyt őrzik a ládikát. Itt megállapították, hogy díszítése keresztény jellegű, így a runaszöveg háttere is ez lehet. Meggyőződésük, hogy a szöveg utal az alján lévő kereten a ládika rendeltetésére és jelenleg elveszett tartalmára is. A kereten kétszer találjuk ugyanazt a runasort, a hosszabb és rövidebb oldalon.

A szöveg nincs tagolva, elválasztva, szavakra bontva. A csillag runa, mely mindenütt a szöveg közepén van, négyféleképpen értelmezhető: **1.** **G** hangértékű runa. **2.** Krisztus monogram. **3.** A kereszt jele. **4.** A krizma jelképe. (Krizma: görög eredetű szó, szent kenet, szent olaj és balsam keveréke, melyet a keresztény egyházi szertartásoknál, pl. keresztelésnél, bértálásnál használnak.)

A ládika származhat a Gandersheimi Apátságából, de ez bizonytalan. Ennél nagyobb gond, hogy az alsó keret a runákkal későbbi, 19. századi lehet. Tehát másolat, így minden olvasat és értelmezés feltételezés a szerzők szerint. Ennek ellenére nem gondolják azt, hogy hamisítvány, a runák kivitelezése ehhez túl jó és az ó-angol szöveg is bonyolult. A korai 19. század ismeretei a runákról gyérek voltak az ilyen minőségű felirathoz. Abban az időben nem találhattunk volna senkit, aki az angolszász runákat és a 8. századi ó-angol nyelvjárást ismeri.

A szerzők egyet értenek a fentebb idézett Raymond Ian Page-el: bárki készítette is a feliratot, képzett szakember volt. Jól ismerte a runákat, vagy egy jó minta volt előtte.

A runákat hordozó keret lazán mozgatható nincs hozzáerősítve a dobozhoz. Nincsenek lyukak, ahova be lehetne csavarozni.

A felirat átírása runákról latin betűkre:

C	U	ritneþiisi	*hīræliinm	C	**	 	hæli	*æliea
1	5	10	15	20	25	30	33	

6. ábra:
Looijenga –
Vennemann
tanulmányából,
2000/113. old.

Az első és a 22. runa hangértéke kétséges, **C** vagy **U**. 1991-ben Page az 1. runát **U**-nak, a 22.-et **C**-nek értelmezte. 1998-as véleménye: mindkettő lehet szerinte **U** és **C** is. (A két csillag a sarkokban lévő kisebb méretű véseteket jelöli, ezeket később mutatom.)

A rövid oldal olvasata (az ábrán 25-33.-ig):

H Ae L I G Ae L I EA

A csillag jel itt **G** hangértékű runaként jelenik meg. Bal oldalon az utolsó runa hangértéke egy kettőshangzó: **EA**. Szavakká tagolva: HAELIG AeLI EA=**szent olaj víz**. Az **EA** kettőshangzó használatát a *water, waeter* (víz) szó helyett a helyszűke indokolja a szerzők szerint.

A hosszú oldal olvasata latin betűkkel:

C (vagy U) R I T N E T H I I S I ✱ H I R Ae L I I N M C (vagy U)

A **CRITNETHI** önmagában értelmezhetetlen, ezért a szerzők feltételezik, hogy a runakészítő kihagyott egy runát. Az **S** runát javasolják a kihagyott helyre, az értelme így: CRI(S)TNE THI, azaz **megkeresztellek**.

Ez után következő runák: **ISI** és a csillag runa **G** hangértékkel. A szerzők feltételezik, hogy rövidítésről van szó: **I** (n) **SI** (gno crucis): **a kereszt jelében**.

Tehát az eddigiek: **I CHRISTEN THEE IN THE SIGN OF THE CROSS**. Megkeresztellek a kereszt jelében vagy jegyében.

A következő szöveg egység volt a legnehezebb a szerzők számára: SIGHĪRAE LI (a második l-n két pont). Úgy oldották meg, hogy kétszer vették az **S**, **i** runákat. Tehát egyszer felhasználták a Signo-hoz, most pedig SIGHIRAELI-hez. Értelmezésük szerint ez a „**sick men's oil**”-t jelenti.

Ehhez egy kis magyarázat: A szertartásokhoz Aelfric X. századi angol püspök leírása szerint háromféle „kenést”, olajat használtak: **1.** szent olaj: Oleum sanctum=a Holy oil – különféle szertartásokhoz **2.** Oleum crismatis=crism (krizma) – kereszteléshez **3.** Oleum infirmorum=**sick men's oil** – a betegeteket kenték meg vele. A sick men's oil ugyanaz, mint a manna, azaz **seocra**. Tehát a SIGHIRAELI értelmezhető **sick men's oil**-nak és **seocra**-nak is.

INMC/U szöveg egység jelentése: **In nomine**. Felhasználva a keret sarkában lévő kis méretű jeleket: **In NoMine Sancti**

Amennyiben az első betű **U**, akkor a következőképpen alakul a szöveg: **URITNE THI**, ami megfelel a latin **ego te linio**, azaz **megkenlek, felkenlek** kifejezésnek.

Még egy értelmezési lehetőséget közöltek a nagyon alapos meg-
fejtésben a szerzők: a CRI(S)TNE THI és az URITNE THI mellett lehet-
séges a **WRITNE THI**, azaz „megírlak”, vagyis „rád írom a kereszt je-
lét”.

Összegezve Looijenga és Vennemann értelmezését:

A: **c/uri[s]tnepiisi[gnó]* (= crucis) (sig)hīræliinmc/u****
| hælīgæliea
or
B: **c/uri[s]tnepii[n][nomine]s[ancti]* (= Iesu Christi)**
(sig)hīræliinmc/u** | hælīg (* = chrism) æliea

7. ábra:

Looijenga – Vennemann tanulmányából: 2000/118. old.

Magyarul: **Megkereszteltek a kereszt jegyében, Krisztus szent
nevében.**

Vagy: **Rád írom a kereszt jelét a krizmával. Betegek olaja,
Krisztus nevében. Szent olaj, krizma, víz.**

A szerzők megállapították, hogy a házikó alakú gandersheimi ládi-
ka szent olaj és krizma tartójaként szolgált. Ezeket keresztelésre és
beteg emberek kenésére használták. A ládika Northumbriából vagy
Merciából (angolszász királyság a 6. és 9. század között) származhat.
Egy missziós tevékenységet folytató püspök hivatalos felszerelésé-
hez tartozhatott, aki a frank birodalom szász részén térített a késői
8. és korai 9. században.

Hiányzó jelek a Fehér Mátyás Jenő és Gosztony Kálmán által közölt ábráról

Mindkét külföldi tanulmány mutat képet, ábrát a feliratról, így az
eltérések jól észrevehetőek. **1.** Hiányoznak a kis méretű jelek a jobb
felső és a bal alsó sarokból. **2.** A kezdő runa **H** hiányzik a bal alsó
sarokból. **3.** A fejjel lefelé álló, alsó hosszabb oldalon a 7. jel egy
runa **Th**, ez Fehér és Gosztony ábráján runa **L**-nek látszik. Mindezek
csak fénymásolási hibák, nem Fehér Mátyás Jenő hibája, akinek ma-
gyar művelődéstörténeti értékeket mentő nagy életművéért köszö-
nettel tartozunk. Viszont a további megfejtők érdekében szükséges
felhívni a figyelmet az eltérésekre.

Saját megfejtési kísérletek, olvasatok

Első megfejtési kísérleteim Fehér Máttyás Jenő írásának hatása alatt készültek. Mert mire is céloz ebben, melyet sajnos halála miatt nem tudott kifejtetni? Úgy értelmezem a célzást az Emese álma hímzésre, hogy a ládikában Álmos vagy Árpád csont ereklyéjét juttatták el Gerbergának Gandersheimbe. A második Gerbergának. Ugyanis volt egy első Gerberga apátnő is ugyanitt, aki figyelemre méltó módon Árpád fejedelem kortársa volt és 874-896-ig, haláláig viselte a tisztséget.

II. Gerberga, a mi történetünk Gerbergája 949-1001-ig, 52 évig volt apátnő a világhálós forrás szerint: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gandersheimi_ap%C3%A1tn%C5%91k_list%C3%A1ja

Hogy ez az 52 év elírás, vagy az élettartamára, vagy a tisztsége idejére vonatkozik, bizonytalan. Alátámasztja a hosszú tisztségviselést, hogy az előző apátnő, Wendelgarde 949-ben hunyt el, ekkor követte II. Gerberga. Mit is bizonyít ez az 52 év szolgálat, azon túl, hogy közkedvelt lehetett? Elsősorban azt, hogy királyi-fejedelmi vérből származott, ezért egészen fiatalon kapta a tisztségét a kolostor nagyobb dicsőségére. Bizony, Badiny Jós Ferenc jól állapította meg, hogy kolostorban hervadt el az Árpád-házi királylányok színe-virága.

Könyves Kálmán orvosságos ládikája?

Legelső változatom Álmos fejedelemmel kapcsolatos volt, ezt most itt nem közlöm, nem tartom eléggé alátámasztottnak.

Könyves Kálmán királlyal már 15-16 évvel ezelőtt kapcsolatba hoztam Gerberga ládikáját, ekkor írtam a gyűrűjéről, melyen kösvény elleni varázsmondás van a hivatalos értelmezés szerint is. A gyűrűkarikán belül rovásnak is értelmezhető írás van. (Magyar Jelen, 2004/8/12.) Ez a feltételezésem az évek folyamán megerősödött.

Kálmán a koronázása előtt már felszentelt pap volt, nagyváradi és egri püspök. Műveltségéről híres, de beteges ember. A Képes Krónika, bár valószínűleg eltúlozva így jellemzi: *„Jelentéktelen külsejű ember volt, de ravasz, tanulékony, borzas, szőrös, félszemű, púpos sánta és hebegő.”* (Európa Kiadó, 1986/179.) E rossz vélemény oka valószínűleg az volt, hogy II. Orbán pápa utasítására 1096-ban át kellett volna engednie az országon a kereszties lovagokat, akik a törökök ellen indultak és egyáltalán nem keresztényi módon viselkedve rabolták, gyilkolták, fosztogatták a magyarokat. Kálmán alattvalóit és hazája rendjét védve, sikeresen verte szét e hor-

da egy részét, ezzel viszont nem nyerte el a pápa tetszését. Halála állítólagos középfülgyulladás miatt következett be. Molnár Antal *A középkor története* c. művében írja: „*A heves fejszaggatásokhoz, melyek előbb is nem egyszer eszméletétől is megfosztották, s melyeket olasz udvari orvos Dráco, a király füleire tapasztott írral nem volt képes eloszlatni, lelki gyötrelmek járultak...*” (Ribáry-Molnár, 1881/653.)

A korabeli Európában azonban nagy tekintélyt vívott ki Magyarországnak. A cseh történetíró, Cosmas véleménye Kálmán uralkodásának idejéről: „*A magyar nemzet erős, gazdag, fegyverben kitűnő és a föld bármely királyával képes szembe szállni.*” (Dümmerth: 1977/309.)

A szöveg, mint a tanulmány elején írtam, runákkal íródott. A runairás három fő típusa a germán, az angolszász és az északi (skandináv) runák. Ahogyan Stephens is megállapította, itt angolszász runákkal készítették a feliratot. Jőmagam inkább a germán runairást vártam volna el, mint legkorábbi változatot. Viszont mint Looijengától megtudtuk, a jelenlegi szöveg későbbi másolat. Az angolszász runák csak kis mértékben térnek el a germán runáktól és kb. kétszáz évvel később kezdték őket használni.

Az óangol nyelv is a germán nyelvekből ered, az angolszászok tulajdonképpen három germán törzs leszármazottai. Ezért a ládikánál is a megfejtések nyelve angol-német és köz-latin.

Ábrámon jelöltem a runák további hangértékeit.

A hosszabb oldal olvasata:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.																																																																																																																														
<table border="0"> <tr> <td>K</td><td>R</td><td>I</td><td>T</td><td>N</td><td>E</td><td>Th</td><td>i</td><td>i</td><td>S</td><td>I</td><td>G</td><td>H</td><td>CH</td><td>K</td><td>A</td><td>Li</td><td>i</td><td>N</td><td>M</td><td>K</td> </tr> <tr> <td>U</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>J</td><td></td><td></td><td>Ae</td><td>U</td><td>Ae</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>U</td> </tr> <tr> <td>C</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>H</td><td></td><td></td><td>IH</td><td>C</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>C</td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>EU</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>T=Y</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>ICH</td><td>WAS</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table>																						K	R	I	T	N	E	Th	i	i	S	I	G	H	CH	K	A	Li	i	N	M	K	U										J			Ae	U	Ae					U	C										H			IH	C						C														EU																					T=Y																					ICH	WAS						
K	R	I	T	N	E	Th	i	i	S	I	G	H	CH	K	A	Li	i	N	M	K																																																																																																																															
U										J			Ae	U	Ae					U																																																																																																																															
C										H			IH	C						C																																																																																																																															
													EU																																																																																																																																						
													T=Y																																																																																																																																						
													ICH	WAS																																																																																																																																					
<i>Friedrich K.</i>																																																																																																																																																			

8. ábra:
Friedrich Klára megfejtése

Szavakra tagolva: **KRITNETHII SIGH CH KALIINM K**

Magyarázat:

KRITNETHI: név, **esetleg** Krétai Nethi. *Latin:* Cretaeus, creten-sis=krétai (mn.), cretani: krétai(fn.), cretes: Kréta lakói. *Angol:* Crete= Kréta

SIGH: *Latin:* Sigillum=pecsét, signum: jel, jegy, bélyeg, signatura=hitelesítés, aláírás. *Angol:* sign=jel, aláír. *Német:* Siegel=pecsét

CH: *Latin:* chirurgus=sebész. *Német:* Chirurg=sebész. A CH itt rövidítés, mint napjainkban a Dr.

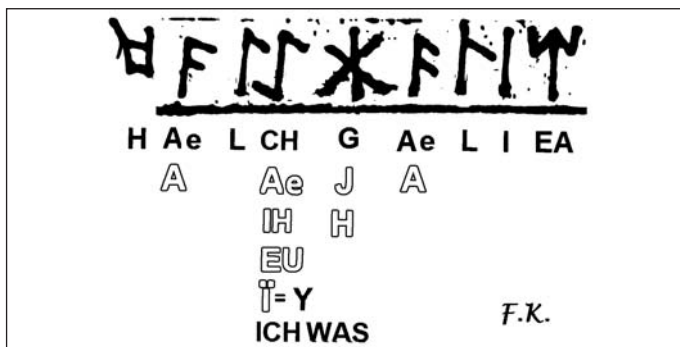
KALIINM=Kálmán, Kálmánnak (Egyéb névváltozatai pl. a gyűrűfel-iratán: Coloman, Tarih-i Üngürüszen: Kolomanusz)

K=King vagy König

A hosszabb oldal olvasata tehát:

KRITHNETI (vagy KRÉTAI NETHI) PECSÉTES (bejegyzett, hivatásos) SEBÉSZ KÁLMÁN KIRÁLYNAK

A rövidebb oldal olvasata:

9. ábra:
Friedrich Klára
megfejtése

Szavakra tagolva: **HAeLCH GAeLIEA**

HAeLCH: *Angol:* health=egészség, heal=gyógyít. *Német:* heilen=gyógyítani. *Latin:* Halitus=pára, párlat.

GAeLIEA: **Gallia:** történelmi terület, a kelták, latinul gallok élet-tere (a mai Olaszország, Franciaország, Belgium, Svájc, Németország egyes részein).

Galilea: Palesztina egy része, Jézus életének fő területe (Bibliai Kislexikon, Kossuth Kiadó, 1978.)

A rövidebb oldal olvasata: EGÉSZSÉG (vagy GYÓGYÍTÁS) GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

A *halitus* (párlat) szót felhasználva: PÁRLAT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

Az egész szöveg olvasata, értelmezése:

1. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK, EGÉSZSÉGET (kívánva) GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

2. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

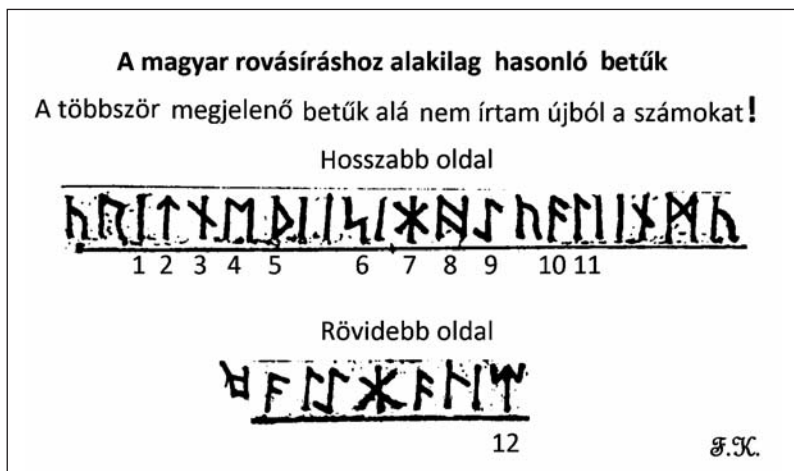
3. változat: KRITNETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

Tehát véleményem szerint a fennmaradt runa felirat Könyves Kálmán királlyal kapcsolatos, aki gyógyszerei tartójaként használta a ládikát, ezek hatását erősíteni vélte a hímzésbe tekert csont ereklyével, főként, ha tudatában volt, hogy ez Álmoshoz vagy Árpádhoz tartozott.

A magyar rovásíráshoz alakilag hasonló betűk a feliraton

A bevezetőben már említettem, hogy a magyarok elődei adták át az írás tudományát a germán népeknek is. Ennek alapvető bizonyítéka a nagy mértékű alaki hasonlóság. A hangértékük azonban különböző. Ahogyan 2004-ben írtam a Tatárlaka titka c. tanulmányomban a Dobogó történelmi folyóiratban, majd a Kőbe vésték fába rótták c. könyv 80. oldalán: *Őseink egy 30 vagy 32 betűs jelkészletet alkottak, amelynek hangértékeit mindvégig megőrizték Kárpát-médenicei utódaik számára. (Ezt nevezzük napjainkban székely-magyar rovásírásnak.) A jel alakokat azonban továbbadták, többek között a germánoknak is. Ezért azonos például a runa változatok 27 betűje alakilag a magyar rovásírás betűivel.*

Hogy a székely-magyar rovásírás idősebb, korábban keletkezett a runáknál, azt egyértelműen bizonyítja, hogy az újkőkori, tehát legalább 7 ezer éves, dél-erdélyi Tordos-Vinca műveltség jeleiből épül fel.

10. ábra

Magyar hangértékekkel: 1: **SZ**, 2: **C**, 3: **D**, 4: **V**, 5: **A**, **Á**, 6: **Ü**, 7: **TY** és **100**-as, 8: **CS**, 9: **K**, 10: **G** vagy **P**, 11: **J**, 12: **NT**.

Ezek közül magyarázatra szorul a 7-es és a 10-es. A 7-es betű általában a **100**-as számjeggy, de Portsalmi Andrásnál 1657-ben **eTY** hangértékkel is látható.

A 10-es betű balról-jobbra néző alakban az 5. századi, hun Nagyszentmiklósi Kincsen **P** (Csallány) vagy **G** (Friedrich) hangértékű. A Dálnoki Feliratban és Rettegi Istvánnál **G**, Portsalmi Andrásnál és Dobai Istvánnál **P** hangértékű.

A 12 betűből balról-jobbra olvasva, magánhangzók betoldásával néhány magyar szó kihozható, pl. DéVa, SZÚ (szív), CSaK, PeJ, SZeD, SZeNT. Ennek ellenére a szöveg egésze, valamint néhány jellegzetes betű azt mutatja, hogy a ládika felirata runaírással készült.

A sarkok kis méretű jelei: a magyar rovásírás betűi

Fehér Mátyás Jenő fénymásolatán nem láthatók a sarkokon lévő kis betűk, azonban a két külföldi tanulmány fényképein a jobb felső és a bal alsó sarokban jól észrevehetőek. A jobb felső sarokban rovás **S** és **N**, a bal alsóban szintén **S** és két vagy három **N** szerű jel. A rovás **S**-hez hasonló runa előfordul **U** hangértékkel, de a rovás **N**-hez hasonló nincsen. Ez alátámasztja, hogy valóban a magyar rovásírás betűiről van szó. Mit jelenthetnek ezek? Valószínűleg név kezdőbetűk, talán Kálmán király idejéből. Az **N** alátámasztja a NETHI nevet, mégis inkább a felirat készítő névjele. Akkoriban még külön vezetéknevek nem léteztek, de valamilyen megkülönböztető jelzöt gyakran használtak.

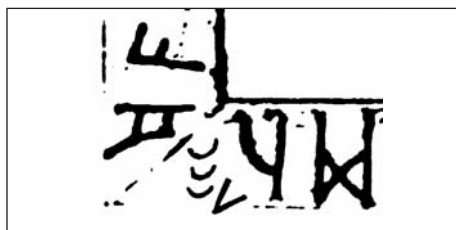
A kis méretű jelek a sarkokon:

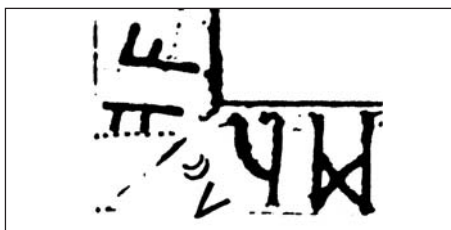
11. ábra Stephens –
jobb felső sarok 1863.

12. ábra Looijenga –
jobb felső sarok 1999.

13. ábra Stephens –
bal alsó sarok 1863.

14. ábra Looijenga –
bal alsó sarok 1999.

A sarkokon lévő kis méretű jelek különbsége is azt bizonyítja, hogy a feliratot többször cserélték az idők folyamán. A legfontosabb azonban, hogy a magyar rovásírás jelei is lehetnek: **S** és **N**. Szaggatott vonallal jelöltem a bal alsó sarokban lévő **H** runának a halványan látszó vonalát Looijenga tanulmányában lévő fényképről. Kis mértékben különbözik még a hosszú oldalon balról a 15. runa, nem csak a fejjel lefelé álló párjától, hanem Stephens és Looijenga ábráin is van eltérés a bal alsó sarokban. Ez természetes, hiszen kézzel készültek a betűk, de utal a felirat cseréjére is.

Miért ismétlődik kétszer ugyanaz a szöveg?

A szöveg értelme mellett legfontosabb kérdés kezdettől fogva ez volt számomra. Erre csak egy ésszerű válasz lehet: a legelső keretre a szöveget nem csak runákkal, hanem magyar rovásírással is felvették. Ennek bizonyításához nézzük először az általam feltételezett történet szereplőit. Ezt bonyolítja, hogy Gandersheimben két Gerberga is élt.

- Álmos fejedelem: **819-895** (Élettartam)

- **I. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben **874-896-ig**

- Árpád fejedelem: **845-907** (Élettartam)

- **II. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben: **949-1001** (Tisztségének időtartama) Ő a „mi Gerbergánk”.

- Könyves Kálmán király: **1074-1116** (Élettartam)

Egy Gerberga feltűnik Szent István feleségének, Gizellának családjában is, apácafőnök nagynéniként, mint aki nem akarta engedni, hogy vallásos unokahúga a „barbár” magyar herceggel kösse össze életét: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0507.html> Az életrajzi adatokat összevetve lehetséges, hogy a „mi Gerbergánk”-ról van szó. Azonban így ellentmondás mutatkozik jellemében a Fehér Máttyás Jenő által említett östisztelet és a „barbár”-nak tekintett magyar vőlegény elleni berzenkedés között. Az esküvő 996-ban volt, tehát az időpontok sem zárják ki egymást. Lehetséges, hogy valamely német legendagyártó nem tudta leküzdeni a magyarokkal szembeni ellenszenvét és találta ki a világhálós mellékleten olvasható történetet.

Hogyan történhetett?

Véleményem szerint a ládikában, amit II. Gerberga apátnő kapott Magyarországról, Álmos vagy Árpád csont ereklyéje volt és a benne lévő felirat erről tudósított magyar rovásírással és runaírással is. Runaírással azért, mert német kolostorba küldték, annak kincseit gazdagította, de azért is, mert a runáknak szakrális-mágikus értelmezést tulajdonítottak, erről több tanulmány szól (pl. Page, Tóth). *„...mindenképpen feltételezhetjük, hogy a rúnafeliratok szakrális (akár mágikus) kontextusban is értelmezhetők.”* (Tóth A., 2012/98.)

Tehát eredetileg nem kétszer volt a runa szöveg, hanem egyszer és ugyanannyi terjedelműre szerkesztve, mint a magyar rovás. Ez az első szöveget hordozó keret nem maradt fenn, vagy nem tudunk hol-létéről. Ha aranyból volt, ami Álmos vagy Árpád csont ereklyéjéhez méltó lett volna, akkor sorsa meg volt pecsételve. Lehet, hogy a hímzés akkor már benne volt a ládikában, lehet, hogy később maga Gerberga készítette.

Kálmán bizonyára tudott a szász apátságban lévő ereklyés ládikáról, melynek gyógyító hatást tulajdonított, hiszen varázsgyűrűt is hordott, rovásnak is értelmezhető betűkkel. Így gyógyulása reményében visszakérte Gandersheimből. Elküldték neki, de nem tudjuk, hogy ekkor, körülbelül 130 évvel később, megvolt-e még a rovásírás a kivehető belső kereten. Az biztos, hogy Kálmán a hímzést és a

csontocskát megőrizte, de új szöveget vésetett, rovásírással és runaírással. Ez a szöveg maradt ránk, de csak runaírással, ezt fejtegetjük Magyarországon, Németországban, Angliában...

Kálmán halála után a kolostor visszakérte az ereklyét, ekkor készíthették az új keretet, de mivel a „barbár” magyar eredetet el akarták tüntetni, a rovást lehagyták. Ekkor vésték rá kétszer a runákat, a beléjük vetett mágikus hatalom hite miatt, biztos, ami biztos, meg nem is merték kihajítani az egészet, hátha Odin mégis létezik. Szerencsére a hímzést és benne a csontocskát is, az ereklye erejében bízva megőrizték. Mint olvastuk Fehér Mátyás Jenőnél, 1977-ben még benne volt a hímzés a csontocskával. Looijenga és Vennemann már elveszett tartalomról ír 1999-ben.

Összefoglalva a feliratos kereteket:

1. keret: Rovásírással és runaírással a csontereklyéről Gerbergának Gandersheimbe. Nem maradt fenn.

2. keret: Kálmán készítette Magyarországon. Rovásírással és runaírással az orvosságról. Nem maradt fenn.

3. keret: Gandersheimben készítették, a rovást hagyva, csak runákkal Kálmán király orvosságáról. Ez maradt fenn.

Az a kérdés is felmerült bennem, hogy miért keret és miért nem lap? Talán eredetileg egy kivehető lap volt, középen az Emese álma jelenettel. De már túl sok a feltételezés, fejezzük be annak megisméltésével, hogy a ládika valószínűleg Magyarországról került Gandersheimbe. Talán Csomor Lajos Szent korona kutató és ötvösművész biztosabban tudna mondani. Csomor Lajos és Fehér Mátyás Jenő sok műkincsünkről bizonyították, hogy Magyarországról került külföldre. Minden esetre a ládikára jellemző fonatdísz nálunk is készítették, többek között Attila kardján, a XI. századi Székesfehérvári bazilika egyik kőtöredékén és a Lehel kürtjén is látható.

Magyarországon nem ritkaság a runafelirat, ezek a nemzetközi szakirodalomban is szerepelnek. Akit érdekel, a Budapesti Történeti Múzeumban is megtekinthet runás ruhatűket.

Amióta 1863-ban Georg Stephens leírta, hogy *„Teljes sötétségben vagyunk”* a ládikát illetően, neki köszönhetően is lassan világosodik. A teljes világossághoz azonban az kéne, hogy a Tudományos Akadémia régészei, nyelvészei, történészei, a kutatási engedélyek, az utazásokhoz, kutatásokhoz szükséges bőséges akadémiai támogatások

birtokában ne azt kutassák, hogy mi magyarok mit vettünk át másoktól, hanem azt, hogy mi magyarok mit adtunk át Európának, Ázsiának, sőt az egész világnak.

Hun betűsor angol tudós könyvében

1703-ban a magyar rovásírás egyik betűsora runák társaságában megjelent a régi írásokat gyűjtő George Hickes angol hittudós, nyelvész *Antiquae Litteraturae Septemtrionalis libri duo* c. művében. A betűsor felett ez áll: *Antiqua Hunnorum Elementa* (Régi hun ábécé).

A betűsor forrása Harsányi János magyar egyetemista, aki 1678 táján John Mill teológusnak egy hun betűsort adott. George Hickes erről így ír: „*Nyelvtani munkámban különféle ABCz-kbe osztva bemutattam a gót betűket, vagyis az ősi runákat, melyeket a régi scano gótok használtak. Néhány tudós megkért, hogy pótolnám hozzájuk a régi hunok 34 ősi betűjét is, melyeket a keletiek szokása szerint balra írtak. Megfelelve a kérelmezők kívánságának, elkészítettem a melléklet VII. száma alatt közölt eme betűket, a magyar Harsányi János 25 esztendővel ezelőtt készített vázlata szerint...*” (Sebestyén Gyula, 1915/7).

A továbbiakból megtudjuk, hogy a betűsört nem közvetlenül Harsányi Jánostól kapta, hanem Mill Jánostól (John Mill angol teológus). Fontos ezt megjegyezni, mert néhány forrásban úgy szerepel, hogy Hickersnek közvetlenül Harsányi nevű erdélyi barátja adta. Egy lényeges láncszem kimaradt.

Milyen tanulságos ez a levél! Megtudjuk belőle, hogy a 17-18. században még angol tudósok is ismerték rovásírásunkat, sőt olyan fontosnak tartották, hogy a kor jelentős szerzőjének, Hickersnek a könyvébe is beajánlották. Nem pazarolok most betűt a *„mindent mi vetünk át, sőt loptuk, raboltuk másoktól”* hivatalos hozzáállásra.

Runás pecsétnyomó vagy díszgomb

Azt a véleményemet, hogy a germánok írásukat a szkítáktól-hunoktól vették át, előzetes tanulmányozás alapján már 14 évvel ez előtt közzé tettem egy runafeliratos tárggyal kapcsolatban. Az írásom a Magyar Demokrata hetilapban jelent meg, 2006 március 16-án.

Ebből idézem a felvezető szöveget:

Az elmúlt néhány évben a Kárpát-medence felé fordult több nemzetközi tekintélynek örvendő, őstörténettel foglalkozó külföldi kutató figyelme. Az angol lord Colin Renfrew régész és Richard Rudgley őskortörténész, az amerikai Grover S. Krantz antropológus, az olasz Mario Alinei nyelvész egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít hazánk területének és elődeinknek bolygónk szellemi és anyagi értékeinek létrehozásában.

A műveltség fontos összetevője az írás, amely Erdély területén már az újkőkorban megjelent, amint ezt az Alsó-Tatárlakai sírlelet, valamint Torma Zsófia régész nő gyűjteménye és az ő munkássága nyomán megindult feltárások bizonyítják. Európa, Ázsia írásait és keletkezésük idejét összehasonlítva joggal feltételezhető, hogy a mi Kárpát-medencei elődeink terjesztették el az írás tudományát ezekben a térségekben. Álljon itt most csak egyetlen érv e mellett: Kállay Ferenc A pogány magyarok vallása című könyvében (1861) a forrást meghatározva írja, hogy a pelazgok 16 szkíta betűt vittek le a mai Görögország területére. Ebből a 16-ból 12 megfelel a ma székely-

magyarnak nevezett írás betűinek. Forrai Sándor írástörténész véleménye szerint a latin nagybetűk is a rovásírásból eredeztethetők.

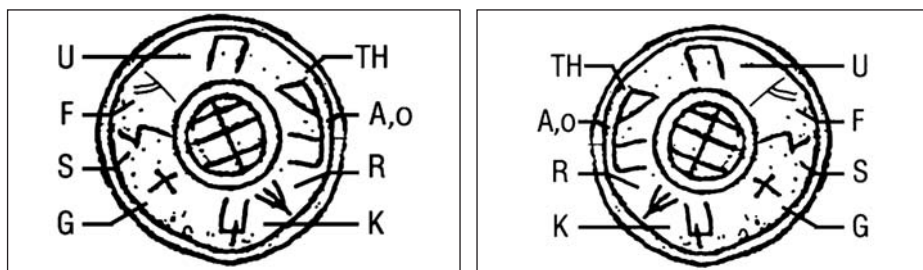
Szkíta és hun elődeink voltak az átadók a germán írásbeliség létrejötténél is. A germánok egyik korai írásemlékét hordozza annak a Kr. előtti 2. századból származó 22 bronzsisaknak egyike, amelyeket 1812-ben a stájerországi Negau mellett ástak ki. A rajta lévő feliratot nyugodtan nevezhetnénk szkíta-hun írásnak is, mert minden betűje megtalálható rovásírásos emlékeinken.

(Megjegyzés 2019-ben: E. Heringnél és Kéki Bélánál 20 db. sisak, E. Doblhofer-nél 22 db. sisak, G. Must észt nyelvésznél 26 db. sisak szerepel).

Az írásban egy runafeliratos ezüstitárgyat mutattam be, amely lehet pecsénnyomó, amulett, esetleg ünnepélyes alkalmakkor viselt köpenyt, palástot nyakban összefogó díszgomb. Átmérője 2,7 cm, magassága fogantyúval együtt 3,5 cm.

Itt most csak a 2008-ban készült új olvasatomat ismertetem.

A 2006-os olvasatom a közgermán futhark alapján készült, azonban helyesebb az angolszász runák (futhork) alapján olvasni. Korábban a megtévesztő felső vízszintes vonala miatt **W** hangértékűnek gondolt runa inkább **F**. Ez a felső vonal a pecsénnyomón látszik, a rajzra nem került rá. A **Z** hangérték az idők folyamán **R**-ré módosult, tehát ezt is lehet használni a megfejtéshez. A „szent” jelentésűnek gondolt jelhez hasonlót Fischer Károly Antal könyvében, szintén az angolszász runák közt találtam, hangértéke: **K**. (1889/95).

A pecsénnyomó talpának rajzolata és lenyomata

Az új olvasat tehát: FUTHA(o)RK G S. A runasor első 6 betűjének hangértékeiből áll össze a **futhark**, ez a közgermán runasor elnevezése. A kb. kétszáz évvel későbbi angolszász runáknál a 4. betű **A**-ból **O** hangértékűre változott, így elnevezése **futhork** lett. Ezt a 6 betűt a runasorokban általában a **GW** követi, itt azonban a **GS**-t vésték

a tárgyra. A runasor első 8 betűjének védő varázserőt tulajdonítottak és sok személyes tárgyra, amulettre felvésték.

A tárgyon található 8 jelből alakilag azonos a magyar rovásírással **7**, a pelazggal **4**, az ógöröggel **6**, az etruszkkal **5**. Ez szintén azt bizonyítja, hogy közös forrásból erednek, ez pedig a szkíta írás, amely a Tordos-Vinca műveltségben gyökerezik.

Mivel nem vagyok régész vagy ötvös szakember, a tárgy korát bizonyossággal nem tudom megállapítani. A jelek alakja alapján a Kr.u. 2. századtól kezdve bármikor készülhetett.

Fénykép: Veres Nándor Rajz: Barta József

Viking kapcsolatok, viking runák, magyar rovások

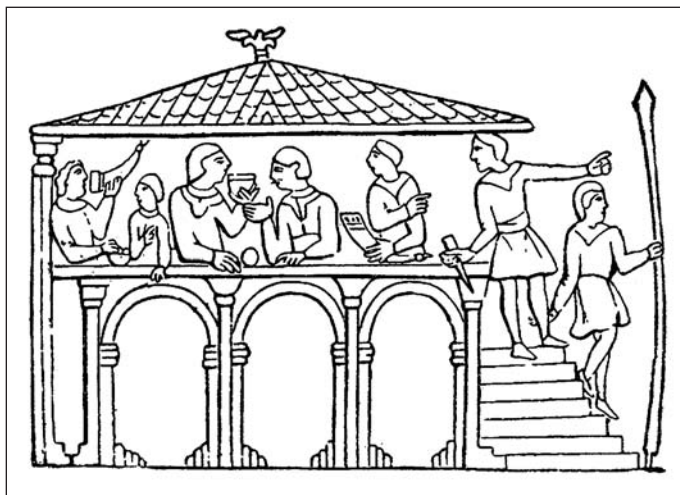
A vikingekről bővebben írok, mivel Árpád-házi királyainkhoz családi kapcsolatok fűzték őket.

A történészek a viking kort 800 és 1100 közé helyezik. A **Tolnai Lexikon** a *Vikingek* címszótól a Normannokhoz utal (1928/93). Tömörítve: Normann=Nordmann, azaz északi ember. A germán népcsalád skandináv törzséhez tartoztak. A 9, 10. sz.-ban Svédországban és Dániában királyságokat alapítottak. Akik a királyi hatalom alól szabadulni akartak, vagy nem jutott nekik családi örökség – kalózkodni kezdtek, idegen országokba jártak a „vikingek” vezetése alatt. A viking szó eredete vitatott, feltételezésem szerint a „water king”, vizi király szavakból alakult.

Az orosz államot is normannok alapították, itt varégoknak nevezték őket. Bátor hajósok és vitézek voltak. *„A varég azt jelenti, hogy idegenek (vendégek). Ők alapították a IX. század végén a behódolt szláv törzsekből az orosz államot.”* (Tolnai Lexikon, 1930/273). Más források szerint a svéd vikingeket hívták varégoknak.

Molnár Antal a normannokról: *„Mint kortársaiknál, a jellemre s vitézi tulajdonokra nézve velök sok tekintetben rokon magyaroknál, hadi kalandjaik hű társa a paripa, sírba követte urát, a normann kalózkirályok igen gyakran hajóikkal együtt temetkeztek el. Fejedelmek, a vikingek vezetése alatt kalóz hadjáratokon nyerte harci kikép-*

zését a normann ifjú. Hosszú idővel Kolumbusz előtt felfedezték Amerikát. E látogatásnak egyik nyoma egy runa írással teli kőszikla.” (1881/314). Molnár Antal talán a Yarmouth-i kőre gondolhat, mert azt 1812-ben fedezték fel, tehát a könyv megjelenése előtt, az egyéb amerikai runaemlékeket pl. a Kensington követ és a három Maine-i runakövet viszont utána.

1. ábra:
Normann ház a
bayeux-i
szőnyegről
(Ribáry F.
- Molnár A.,
1881)

Az ábra aláírása ugyan Normann ház, de az ivókürtök és a kupa alapján inkább kocsmának néz ki.

Rurik normann (varég) vezér és testvérei a Rusz törzsből az orosz birodalom megalapítói. Az egymással ellentétben álló szláv népeket szervezték állammá 862-től. Felszabadították őket a kazár uralom és adófizetés alól. Rurik 879-ben halt meg. Dédunokája, Valdimár alatt a Rurik család felvette a kereszténységet. Valdimár fia még svéd hercegnőt vett feleségül, de halálával (1054) megszakad az érintkezés a nyugati és északi fajrokonokkal s a hódító normannok és a szlávok orosz nemzet gyanánt lépnek a történelem színterére. A Rurik család utolsó sarja, Fedor cár 1598-ban hunyt el. (A Tolnai Lexikon alapján.)

A magyar „kalandozások” néven elhíresült, nagyjából 860 és 970 közötti időszakban sokat emlegetik a „Magyarok nyilaitól ments meg uram minket” bizonytalan eredetű fohászt. Valószínűleg nem a magyarokkal volt kapcsolatban eredetileg, ugyanis itt a Ribáry-Molnár kötetben az olvasható (1881/331), hogy a német nép a viking korban ezt imádta a templomokban: „A furore normannorum libera nos Domine!” (Szabadíts meg uram a normannok dühétől!). Aztán ezt is rákenték a magyarokra.

Ide tartozik egy másik vonatkozás is, melyben a magyarok, illetve elődeik, a hunok cselekedeteit igazságtalanul szigorúbb mércével mérik, mint másokét. Pl. Rurik dédunokája Valdemár (Vlagyimir) megölte testvérét annak öröklött országrészéért. Majd felvette a kereszténységet és szentté avatták! Attila hun királyunknak pedig azóta is felróják Buda megölését, amit el sem követett.

László Gyula írja, hogy *„...a X. században találunk északi, viking kapcsolatokat hazánk régészetében.”* (1974/180.)

Győrffy György *István király és műve* c. könyvében olvashatjuk, hogy a kijevi nagyfejedelemnek rúsz, illetve varég (varang, varjág) testőrsége volt, a magyar királyi testőrséget pedig az államalapítás után az a népelem alkothatta, amelynek Orosz és Varang helyneveinkben maradt emléke...(1977/313.)

„István pénzei Dániából 10, Svédországból 20, Norvégiából 2 helyről kerültek elő... István király nehézfegyverzetű királyi serege javarészt ilyen varég-orosz vitézekből állt, ezekről pedig tudvalévő svéd runafeliratos kövekből, hogy zsoldos szolgálatuk végével gyakran hazatértek, számolnunk kell vele, hogy István pénzeinek északi elterjedésében nekik is részük volt” (1977/339).

A Magyar Katolikus Lexikon Szent István kardjáról, tömörítve: *1000 körül készült Gotlandban vagy Jütlandban. Markolatának gombja és ellenzője csontból van, az ellenzőn állatalakos, szalagmintás faragvány. A prágai Szt. Vid-székesegyház kincstárában őrzik, ennek 1335-ben készült leltárában nevezik Szent István kardjának. IV. Béla leánya, Anna hercegnő vitte magával atyja halálakor a királyi kincstárból.*
<http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%20Istv%C3%A1-n%20kardja.html>

A normann-viking Rurik házból választott feleséget I. András királyunk. Így Rurik Anasztázia, vagy Kijevi Anasztázia 1046 és 1060 között Magyarország királynéja volt. Tihanyban szobrot is állítottak számára.

Könyves Kálmán királyunknak két felesége is viking származású volt. Az első Felicia (Buzilla néven is emlegetik) szicíliai normann hercegnő, fiuk II. István magyar király lett. Kálmán második felesége, Eufémia is a Rurik házból származott, II. Vlagyimir kijevi nagyfejedelem lánya volt. Gyermekeiket, Boriszt Könyves Kálmán nem ismerte el sajátjának, a hölgyet pedig visszaküldte Kijevbe. II. Géza felesége Rurik Eufrozina 1146-tól volt magyar királyné, majd öz-

vegyként 1162-től 1193-ig anyakirályné. Első fia III. István alatt befolyásolta a politikát, másik fia III. Béla ezt nem tűrte, börtönbe záratta, majd Jeruzsálembé száműzte.

A magyar királyok és a normann Rurik fejedelmi ház közötti házassági kapcsolatokat Font Márta pécsi történész, egyetemi tanár dolgozta fel alaposan.

„Az Árpád-ház házasságkötései között első helyen a Rurik-dinasztia szerepel, 15 házassággal.” Tanulmányának elérhetősége a szakirodalomban.

Tegnér Ézsaiás *Vikinga balk* (Viking hajós törvény) fejezetcím-mel közöl néhányat a versbe foglalt szabályokból. A vikingek kegyetlen híre ellenére egyik szabályuk így szól:

*„S békét, aki eseng, ha már fegyvere nincs, /
többé nem lehet ellened az,
Ég szülé a sóhajt, szánd meg a halaványt; /
nem-mel nem felel itt csak a gaz.”*

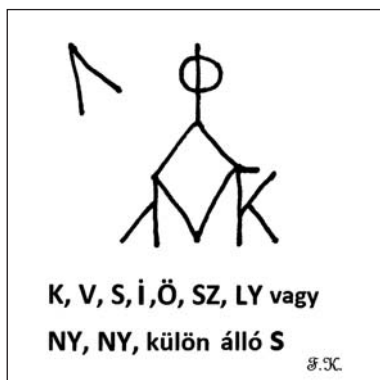
Nézzük ezek után néhány viking runa emléket.

A leghíresebbek az isztambuli Hagia Sophia székesegyházban találhatóak. Sajnos rajzok nincsenek, a fényképek alkalmatlanok papírkönyvben való megjelenítésre. Egy márvány korlátra, könyöklőre a 9. században vésett runákat a Varang Gárda (Viking Gárda) egyik tagja, ebből következtetnek a nevére: HALVDAN vagy HALFDAN. A Varang Gárda tagjait olyan nagyra becsülték, hogy a 10. századtól a bizánci császároknak is ők adták a testőrséget. A második feliratot az előzőtől nem messze fedezték fel egy fülkében. Ez szintén egy név, ARI, és még egy **K** betű.

Ezek is cáfolják azokat a „tudományos” feltételezéseket, hogy a runákat csak varázslásra használták. Közlésre használt írás volt, ezt bizonyítják kiforrott, a germán nyelv hangkészletének lejegyzésére alkalmas betűsorai, melyek az idők változását is követték, lásd az angolszász futhork, valamint a dán és svéd-norvég runasorok változásait a germán futhark-hoz képest.

Egyébként a márvány könyöklőn Halvdan vagy Halfdan nevétől pár centire jobbra még látni egyes világhálós képeken egy betűépítményt is. Erről nem esik szó a leírásokban, nem tudjuk, hogy mikori. Az összerovások alapján feltételezem, hogy egy magyar elődünk készítette. **K, V, S, I, Ö, SZ, LY** vagy két **NY** és külön egy

S látható rajzomon az összerovásban. Akár **NY**, akár **LY**, ilyen hangértékű betűk csak a magyar rovásírásban vannak.

2. ábra:
Friedrich K. rajza

Raymond Page angol runológus könyvéből fordítottam néhány gondolatot az Észak-Amerikában található viking feliratokról (tömörítve):

Régészek azonosítottak egy normann települést Új-Fundlandon és egyértelműen a viking jelenlét bizonyítékaként üdvözölték. Köztudott és bizonyított, hogy a vikingek elérték az Észak-Amerikai szárazföldet és azt a területet Vinlandnak nevezték. A vikingek vittek magukkal runáikat is, így az Újvilágba költözött utódok lelkesen keresik skandináv őseik feliratait.

1961-ben Hertha Maquardt német kutató negyven Észak-Amerikai helység nevét tette közzé, ahol feltételezhetően viking runafeliratok vannak (voltak). R. Page nem ennyire derűlátó, hiszen sok feliratról csak bizonytalan beszámolók vannak. Néhány megfejtett szöveg, bár tartalmaz normann elemeket, de ezek nem egyeztetettek az ismert történelmi korszakokkal.

R. Page két követ ismertet röviden:

A Spirit Pond (Szellemtó) követet Maine államban, Phippsburgban lelte egy régiséggyűjtő 1971-ben. 3 kőről van szó, egyik térkép szerű. A helyi múzeum alkalmazottjával közösen keresett szakértőt. Időközben az állami hatóság magának követelte a leletet, ez felbosszantotta megtalálót és újból elásta a követet. Végül megegyeztek és a kövek az állami múzeumba kerültek. Page nem ad meg méreteket, viszont a világhálón megtaláljuk: 6 és 11 inch, azaz 15 és 28 cm. közöttiek. Innen származnak a méretek: <https://www.ancient-origins.net/news-general/do-spirit-pond-inscriptions-show-holy-grail-was-taken-north-america-001449>

A világhálón többnyire ugyanazt az egy forrást színezik ki elég sok zöldséggel körítve.

Ezeket olvasva az is bizonytalanná válik, hogy két vagy három kőről van-e szó. A képek alapján úgy néz ki, hogy az egyik kőnek mindkét oldalára véstek, tehát csak két kő lenne, de három felirat.

A Page által ismertetett másik amerikai kő Minnesota államban, Kensingtonban került elő 1899-ben. Nevét a településről kapta. Ádáz harc dül a feliratról, a skandináv runológusok és néhány amerikai kollégájuk megvetően elutasítja, a helyi patrióták pedig makacsul védik eredetiségét.

Wahlgren professzor olvasata: „8 svéd és 22 norvég felfedező útra indult Vinlandból nyugat felé. *Táborunkat két sziklás szigetcskén ütöttük fel 1 napi járásra északra ettől a kőtől. Egy nap múlva kifogytunk a halból. Mikor visszatértünk 10 embert vértől vörösen halva találtunk. AVM* mentsen meg minket a gonosztól. 10 emberrel tengerre szálltunk, hogy utána nézzünk a hajóinknak, 14 nap távolságra ettől a szigettől. Az 1362. évben.*”

Izgalmas (vagy zavaros) a történet, ám nincs nyoma a közép-amerikai normannok történetében, írja R. Page. (1987/60-61).

*AVM: Latin betűvel: Ave Maria Virgo=Üdvözlégy Szűz Mária.

Klaus Düwel és Jurij Kuzmenko: *Runa feliratok Kelet-Európában – áttekintés* c. tanulmányából származik az itt köv. feliratos tárgyak rajza és leírása. (Runic inscriptions in Eastern Europe – an overview. Ford: F.K.)

A szerzők Elena **Mel'nikova** tanulmányára hivatkoznak. Megtudjuk, hogy L. Duchits belorusz régész Fehéroroszországban Vityebszk közelében, a viking hagyomány egyik területén, Maskovichi-ben (Maszkavicsi) ásatása során kb. 120 tárgyat talált feliratokkal és rajzokkal. Ezeket 12-13. századnak határozták meg. Sok tárgy latin és cirill betűs, továbbá a hosszúágúnak (long branch) nevezett skandináv runák láthatók rajtuk, vagy a skandináv bind-runák, a kötött runák, azaz ligaturák.

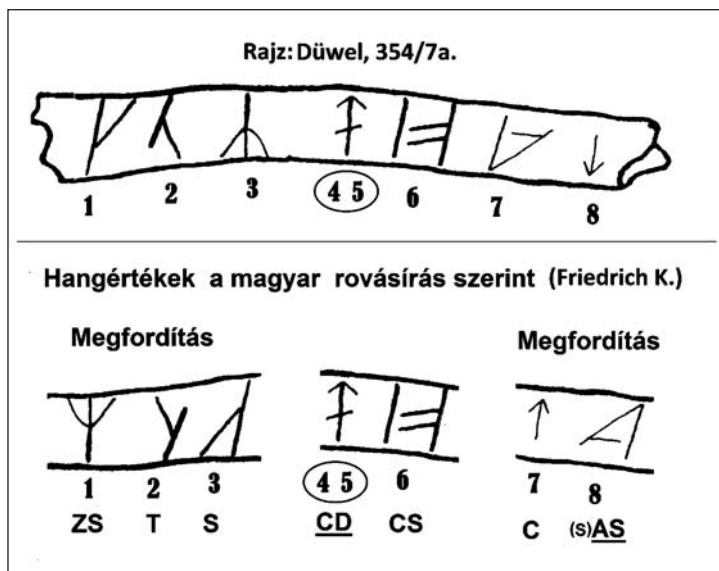
A skandinávnak feltételezett runákat Mel'nikova értelmezte. Mivel sem megbízható skandináv szavak, sem ilyen eredetű tárgyak nem kerültek elő a Maskovichi-ben történt feltárás során, a jelek azonosítása skandináv runaként bizonytalan. Lehetséges, hogy a jelek olyan fajta íráshoz tartoznak, ahol használtak néhány runa

formát, de mindezidáig a Maskovichi-i feliratok megfejtetlenek maradtak, írja a Düwel-Kuzmenko szerzőpáros.

Mivel a tudós szerzők így nyilatkoznak, ráadásul a jelek alakja és az összerovások is indokolják, megkísérlem magyar rovásírás szerint értelmezni a viking területen feltárt tárgyak jeleit.

Összevetés és értelmezés magyar rovás és runa hangértékekkel

7/a. Bordacsont töredék (8,6 x 0,9 cm)

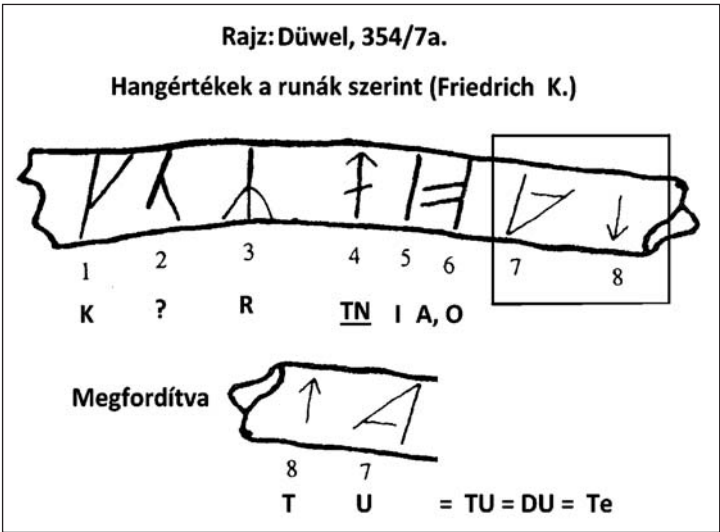

3. ábra:
Hangértékek
a magyar
rovásírás
szerint

A csontra szerintem hárman írtak. Ez különösen a 7-8. betűknél észrevehető. Az 1, 2, 3. és a 7, 8. betűket megfordítottam. Minden betűre van hangérték a magyar rovásírásban.

Mivel valószínűleg nevek, vagy jelentés felidéző, emlékeztető betűk, sajnos biztosra vehető magyar szöveggént nem tudom értelmezni, legfeljebb a 8-as jelet **SAS** összerovásként vagy a 3-as, 2-es jelet a **Süt** szónak. Bár bordacsontról van szó, mégsem valószínű, hogy a szakácsnő az elfogyasztás után rávéste, hogy **Sütötte ZS**, vagy azt, ki köszönte meg neki a finomságot. Közvetett bizonyíték a magyar eredetre a **ZS** és **CS** hangérték, valamint a két összerovás.

4. ábra:
Hangértékek
a runák
szerint

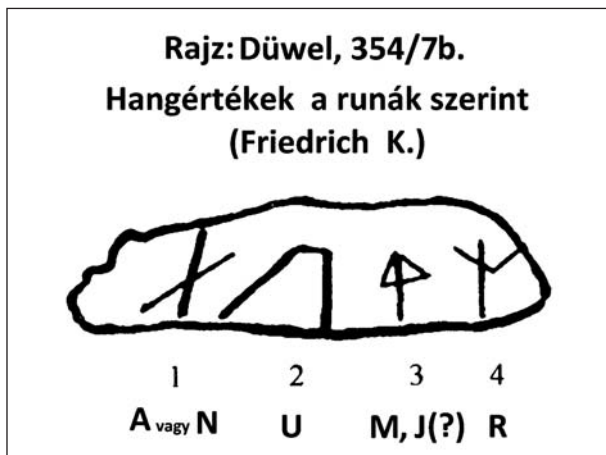
Nézzük runa hangértékekkel is: itt kaptunk egy balról – jobbra olvasott DU (Te) személyes névmást, de csak akkor, ha lovagiasan nem vesszük figyelembe a 7-es jelben lévő vízszintes vonalat. A többi szintén jelentésfelidező betű vagy runák nevéhez kapcsolta az értelmet a készítője.

7/b. Csont töredék (4,8 x 1,3 cm)

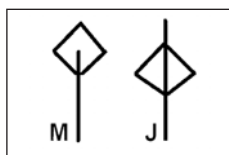
5. ábra:
Hangértékek
a magyar
rovásírás
szerint

Magyar eredetre utal a jellegzetes **ACA** összerovás, amely megtalálható a 8. századi Szarvasi tűtartón. Miután ez is töredék, nem tudhatjuk, hol az eleje, vége, hány jel volt rajta...

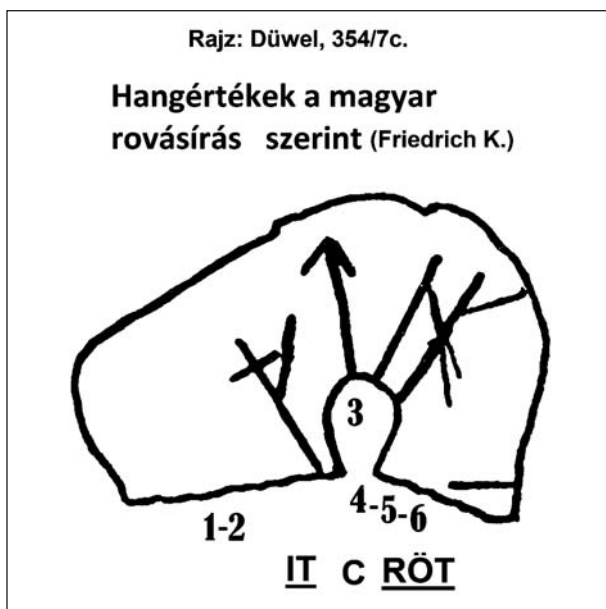
6. ábra:
 Hangértékek
 a runák szerint

Runák alapján kijönne a NUMER (szám, összeg) szó, ha a runa **M** pont úgy nézne ki, mint a töredéken. De pont nem úgy néz ki, hanem ahogyan az ábrán mutatom. Mellette a hasonló runa **J** egyik változata. A NUMEN szó istenséget is jelenthetne, ha a 3-as jel mégis **M** lenne.

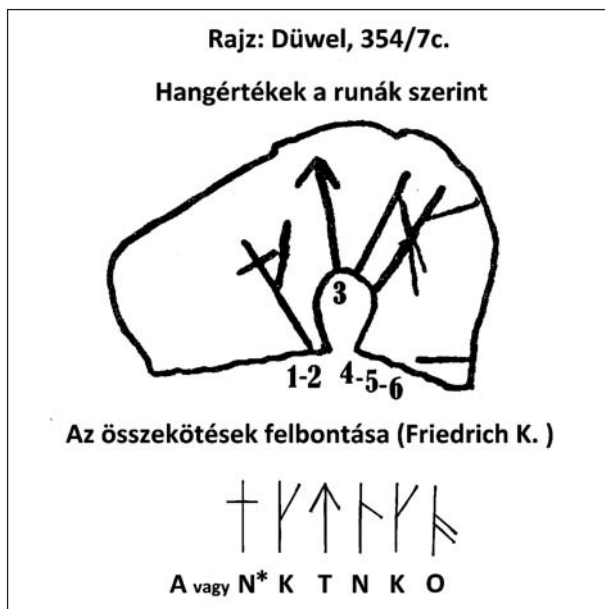
7. ábra

7/c. Kő nehezék (4,6 cm átmérőjű)

8. ábra:
 Hangértékek
 a magyar rovásírás
 szerint

Szép, ötletes összerovások. Jobbról-balra a **TÖR** és a **TI** szót lehet belőle kiolvasni. Hálósúly, hálónehezék vagy orsógomb lehetett.

9. ábra:
Hangértékek
a runák szerint

***A** vagy **N** a dán runák szerint, de itt lehet a kereszt, kereszténység jele is.

Számomra úgy tűnik, hogy itt sem önálló szóról vagy szavakról van szó, hanem bizonyos szavak jelentését felidéző első betűről, vagy a runák nevében rejtette el a jelentést a készítő. Ha az utóbbi, akkor egy példa az értelmezésre:

A: jelentése: Ázok, vagyis az Áz isten család tagjai. Tizenketten vannak, királyuk Odin.

K: jelentése: fáklya vagy fekély, kelevény

T: jelentése: Tyr, az Áz istenek egyike

N: jelentése: szükség, baj

K: jelentése: fáklya vagy fekély, kelevény

O: egyik értelmezése a régebbi runák szerint szintén az Áz isteneket jelenti. Másik értelmezése az Othila névből adódóan: örökség, birtok, föld. Szerintem a germánok által tisztelt Attila hun királyt jelenti.

Értelmezésem szerint a hálósúly vagy orsógomb feliratának készítője a bajok betegségek ellen a runák jelentésében szereplő régi istenekhez fordult védelemért, valamint a tisztelt Attila királyhoz, de a kereszt jelét is rávéste, mintegy háromszorosan is bebiztosította önmagát, vagy akinek a tárgyat ajándékozta.

A Temerovo-i fél dirhem felirata

Klaus Düwel és Jurij Kuzmenko ad rövid leírást és mutat ábrát a temerovoi fél dirhem-ről. Temerevo (más forrásokban: Timerevo, Timeryovo) Oroszországban található. Normann terület volt, a vikingek egyik útvonala haladt itt (2013/345, 346). A dirhem a középkortól kezdve használatos arab pénz, jelenleg dirham néven.

Nem szeretnék minden viking rovásemléket kisajátítani, de a Temerovo-ban előkerült felirat ide kívánczok, mivel egy magyar ősünk nevét feltételezem rajta. Egy fél arab dirhemre karcolták. Az érme a 8. sz. végéről vagy a 9. sz. elejéről származik. Klaus Düwel és Jurij Kuzmenko tanulmányában láthatunk róla egy elég sötét fényképet és tollal vagy ceruzával átírt betű körvonalakat.

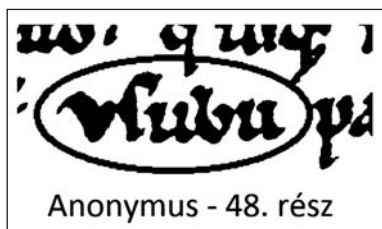

10. ábra:
Düwel–Kuzmenko
alapján

A dirhem olvasata a Düwel – Kuzmenko szerzőpáros szerint a runák hangértékei alapján balról-jobbra: **GUD**, azaz GOD, Isten. Véleményük, hogy a feliratos pénzeket talizmánként hordták a régiek. „In many cases, when only one or two signs are carved on the coin, it is not possible to determine the origin of the signs.” (Sok esetben, ha csak 1-2 karcolt jel, van az érmén, lehetetlen meghatározni ezek eredetét. Düwel-Kuzmenko, 345. Ford: F.K.)

A felirat betűi magyar rovásírás alapján jobbról-balra **USB**, ez azonban itt nem elődeink magas műszaki műveltségét bizonyítja (vagyis nem azt, hogy a számítógépes kütyük csatlakozóját is ők találták fel már a 9. században).

Az USB itt Ősbő vezért jelentheti, aki Anonymus latin nyelvű művében, mint USUBU jelenik meg. Anonymus azt írja, hogy igen nevezetes nemzetségű ember volt, Gesztájában is többször szerepel.

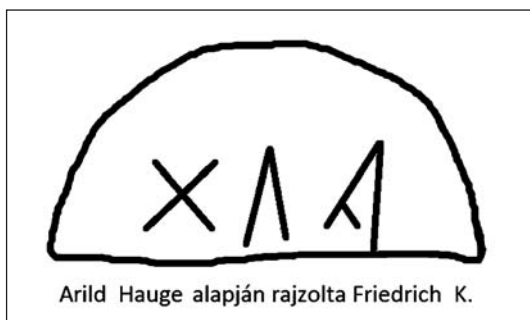
11. ábra

A „bö” nem csak gazdagságot, bőséget jelent, hanem táltos képességű vezetőt is. Helységnevekben is fennmaradt, Bősárkány, Alsóbú, Tiszabő...

Olvasatom a magyar rovásírás alapján: **USuBu**, azaz **ŐSBŐ** (vezér).

Az, hogy a pénzt a 8. sz. végi, 9. sz. elejinek határozták meg, nem zárja ki, hogy egy 60-70 évvel később élt személy nevét karcolták rá, mert ezeket a dirhemeket hosszú évtizedeken át használták és mint látjuk, kettétörve is elfogadták fizetségként. A név a kettétörés előtt került az érmére, ez az **U** betűn látszik, mert kis rész hiányzik belőle. Ezzel a felirattal talizmánként is őrizhették, elvonatkoztatva a pénz értékétől, magasabb szinten, Ősbő iránti tisztelet jeleként.

Miután a felirattal ilyen szépen elkészültem, a források ellenőrzése közben találtam a dirhemről egy jobb fényképet Arild Hauge dán kutató gyűjteményében, melyen jobbról az első jel egészen máshogy néz ki, mint a Düwel – Kuzmenko tanulmányban. Rovás **U** helyett rovás **G**-nek néz ki, vagy egy hiányos etruszk **A**-nak, de az etruszkok a 9. században már nem karcolgattak betűket. A runák között pedig ilyen alakú nincs. Így marad a magyar rovás **G**, a betűk pedig **B**, **S**, **G**. Balról – jobbra a **BŐSÉG** szó olvashatjuk ki, mely kapcsolatba hozható a pénzzel, talán a rovó ezzel a felirattal szerette volna magához varázsolni a többi dirhemet.

12. ábra:
Arild Hauge alapján

Összegzés: A négy felirat legalább olyan arányban értelmezhető magyar rovásírásnak, mint runáírásnak. A tudós szerzők is azt írják,

bizonytalanok benne, hogy a tárgyakon skandináv runák vannak. Nem kizáró ok az sem, hogy északi, fehérorosz területen találták őket. Ugyanis, mint fentebb olvashatták, szoros kapcsolatban álltunk a vikingekkel.

A vikingekről még olvashatnak a könyvben a Yarmouth-i, a Jelling-i és a Rök-i runafeliratos köveknél.

Végül egy idézet az Eddából, Várkonyi Nándornak az *Írás és a könyv története* c. művében találtam, a szöveg a viking hajósokhoz szól:

*„...Hullámrúnákat tanulj, ha azt akarod,
Hogy vitorlás paripád bizton járja a tengert;
Az evezőkbe égesd a runákat,
Vésd a kormánylapátra és tatra.
Zúghat a hullámverés, feketén tajtékozhat a hab,
Épségben térsz vissza a tengerekről...”*

HÍRES RUNAFELIRATOK

A Björketorp runakő

A gyönyörű Björketorp runakő Svédországban, Blekinge megyében, Björketorp településen található. 4 méter 20 centiméter magas, felirata a 6. vagy a 7. században készült. Két másik menhir áll a közelében, ezeken azonban nincs felirat. Kőkörök is találhatóak a területen. A kutatók vitatkoznak azon, hogy valódi temető-e, vagy pedig emlékhely az ősöknek és a germán isteneknek. Az 1914-es ásatásnál nem találtak sírokat, temetésre utaló leleteket.

A feliratban mind a régebbi, mind az újabb runaírás betűi megtalálhatók. Mind a két oldalán van szöveg. Ez tulajdonképpen egy átok, a runamester elátkozza, pusztulással fenyegeti azokat, akik megrongálják a feliratot és a területet.

Ugyancsak itt, Blekinge megyében található a Stentoften településről elnevezett runakő, a felirat készítője szintén átokkal sújtja azt,

aki kárt tesz benne. Sajnálatos, hogy a székelyföldi, Tászok-tetői feliratok készítői nem védték ilyen módon a köveket, mert akkor talán még mindig gyönyörködhetnék ezekben az elpusztított, elhanyagolt művelődéstörténeti kincseinkben, amelyekkel aztán az akadémia tudomány szakembereinek közömbössége is végzett.

Sajnos az anyagi lehetőségeim kizárják, hogy ebbe a könyvbe több színes képet helyezzek el a gyönyörűen megőrzött skandináviái runakövekről. Akinek van számítógépe, annak könnyű a dolga, mert sok kép van a világhálón róluk. Akinek nincs, annak érdemes számítógép tulajdonos rokonnál, barátnál megtekinteni ezeket.

A Codex Runicus

A Codex Runicus egy 202 oldalas könyv runairással, mely 1300 körül keletkezett Dániában, pergamen lapokra írták.

Néhány történész szerint a kódex a skandináv runás kéziratok egykori jelentős gyűjteményének fennmaradt része. A protestáns reformáció idején elpusztították a kolostori könyvtárakat és ezekkel együtt runás könyveket, kéziratokat. Olaus Magnus (1490-1557, svéd térképész, történész) szerint sok könyvet írtak runákkal a fontos svéd vallási központokban, mint Skara és Uppsala. https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Runicus

Ellentmondást érzek itt, mert eddig arról volt szó, hogy a kereszténység felvétele idején, mint a pogányság részét pusztították el a runairódmalmat, még a szent fákat is kivágták. Itt pedig az áll, hogy a katolikus kolostorokban őrizték, írták, majd a protestánsok elpusztították. Ebből úgy tűnik, hogy a pogányság vádjával mindkét keresztény vallási irányzat pusztította, de a bűnt most egymásra tologatják.

A kódexhez a fiatalabb futharkot használták fel, mind a hosszú-ágú, mind a rövid gallyú, azaz a dán és svéd-norvég runákat vegyessen. A szavakat pontokkal választották el, többnyire két ponttal, de pontokból alkotott körrel is. Piros betűkkel színesítették. Több ilyen látható a javítások, a pergamenről levakart szövegek helyei. Két vagy három különböző személy jegyezte le.

A kézirat a leírás szerint három fő részből áll, ami azonban négy: a skandináv tartományok egyházi törvénye, korai dán uralkodók krónikája, a dán nyelv leírása, Svédország és Dánia határainak leírása. Végül az utolsó pergamenlapon egy népdal egy lányról, a legelső dán kottázott mű. A dallamot a dán rádióban szünetjelként használják.

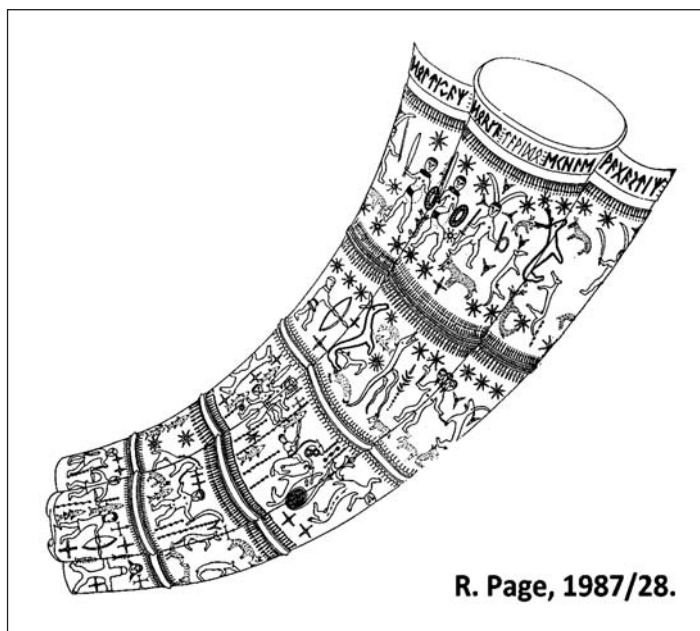
A runakövek gondos megőrzése mellett ez is bizonyítja a dán művelődési szakemberek hazaszeretetét, elődeik megbecsülését. Sajnos nálunk nem csak akadémiai, de még tájékozatlan újságírói szinten is előfordul a rovásírásos, vagy bármely magyar őstörténeti anyag leszólása, gúnyolása, megőrzőinek dilettánsosága, a finnugor és török sosemvolt rokonság felmagasztalása. Az egész kódex rendkívül szép, lapjainak nézegetése lélekemelő hatású. Egyúttal szívfájdító is, ha arra gondolunk, hová lettek a mi hasonló rovásírásos kódexeink.

A kódex Dániában, a Koppenhágai Egyetem *Arnemagnæan* gyűjteményében található. Forrás: Wikipédia

A Gallehus kürtök

Dániában, Gallehus falu közelében 1639-ben gyönyörű arany kürtöt fedezett fel Kristine Svendsdatter, aki ezért egy szoknyát kapott a királytól, az utókortól pedig egy szép emlékkövet a helyszínen.

1734-ben Erik Lassen is talált a közelben egy aranykürtöt, ő már 200 rigsdaler-t kapott (korabeli dán pénz. Itt jegyzem meg, hogy ez a pénznév is, és a dollár szó is a magyar tallér-ból származik). Ez a kürt rövidebb volt, viszont runafeliratos. Lassen is kapott az utókortól egy szép emlékkövet. Az emlékkövek itt láthatók: <https://slks.dk/fortidsminder-diger/danmarks-oldtid-i-landskabet/oplevelstederne/gallehus-findedest-for-guldhornene/>

1. ábra:
A runafeliratos
Gallehus kürt
R. Page
könyvéből
(1987)

R. Page, 1987/28.

Mindkét kürt ember és állat alakokkal (pontosabban különleges lények alakjaival) gazdagon díszített. A nagyszerű kincset a királyi kincstárba szállították, ahonnan 1802-ben ellopták és beolvastották! Azonban 17. és 18. századi rajz másolatok alapján újra elkészítették, kiállították Koppenhágában a dán Nemzeti Múzeumban és Aarhusban, a Moesgard Múzeumban. A másolatokat 1993-ban és 2007-ben ismét ellopták, de megkerültek.

A felirat: EK HLEVAGASTIR : HOLTIJAR : HORNA : TAWIDO.

Magyarul: Én, Hlevagastir, Holti fia, készítettem a kürtöt. (R. Page, 1987/28.)

Az 1825-ben kiadott Frithiof monda négy sorát bizonyára a felírtos Gallehus kúrtról írta Tegnérek Ézsiás:

*„S tülköt vón a királyné, mely állt az asztalon:
Böleenynek szarva volt ez és drága kincs nagyon,
Fénylő ezüst a talpa s a gyűrű rajt arany,
S írással, régi képpel körül-czifrázva van...”*

A Gallehus Kürtök és a Jászberényi Lehel kürt rajzolatai valamint a Csíkrákosi műemléktemplom néhány fennmaradt külső festménye között komoly hasonlóságokat vettem észre, erről bővebben írtam a *Megfejtések könyve I. c.* kötetemben (2013/31-32.)

Jelling: Vikingek a pogányság és kereszténység határán

„A vikingek történetét az ellenségeik írták” olvashatjuk Raymond Page runológus és viking kutató könyvében (1987/43). Ezt mi magyarok is elmondhatjuk, ha a ránk erőszakolt finnugor és török származás, nyelvrokonság elméletre gondolunk.

A viking runafelírtos kövek emléket állítanak a tekintélyes elhunytaknak, a nemzetségüknek dicsőséget szerzőknek, szeretett családtagoknak, vagy annak, aki távol hazájától esett el harcban.

Két híres felírtos kő Dániában, a Jelling nevű településen található. Két király állíttatta a köveket a X. században. A régebbit a még pogány „Öreg Gorm” dán király, felírtata a 2. ábrán.

**:kurmR:kunukR:
:karþi:kubl:þusi:
:aft:þurui:kunu
:sina:tanmarkaR:but:**

2. ábra
R. Page, 1987/45.

Mai angolsággal: *GormR / King made this monument / in memory of his wife Thorvi / Denmark's adornment.* Magyarul: Gorm király állította ezt az emlékművet felesége Thorvi, Dánia ékessége emlékére. (Ford: F.K.)

A másik, nagyobb követ fia, I. Harald király állította édesapja Gorm és édesanyja Thorvi tiszteletére. A kő három oldalú, az egyik oldalon négy soros runa szöveg, második és harmadik oldalra alulra még egy-egy runasort véstek. A második oldalra Jézus domborműve, akit indafonatok szorítanak béklyóba, a harmadik oldalra pedig egy szintén indák által megbéklyózott négy lábú keveréklény került. A nagyobbik kő felirata: 3. ábra.

**:haraltr:kunukR:baþ:kaurua
kubl:þausi:aft:kurmfaþursin
aukaft:þaurui:muþur:sina:sa
haraltr:ias:sąR·uan·tanmaurk
:ala·auknuruiak
auktanikarþi kristną**

3. ábra
R. Page, 1987/45.

A rajta lévő szöveg mai angolsággal: *„HaraldR King ordered this monument to be made on memory of his father GormR and his mother Thorvi. This was the HaraldR who won all Denmark for himself and Norway and made the Danes Christian.”* Magyarul: Harald király rendelte meg ezt a követ (vagy utasított a kő elkészítésére) atyja Gorm és anyja Thorvi emlékére. Ő volt az a Harald, aki megnyerte magának egész Dániát és Norvégiát és kereszténnyé tette Dániát. (Ford: F.K.) A kövek eredetileg élénk színekben pompáztak.

Figyeljünk fel mindkét szövegben a 10. századi KUNUK szóra, melynek jelentése: király. A király szó napjainkban németül KÖNIG, angolul KING. Azon kívül, hogy a második **K**-hang **G**-vé zöngésedett, egyéb runafeliratok olvasatából is feltételezhetjük, hogy a 10. századi skandináv nyelv inkább a némethez állt közelebb, mint az angolhoz.

Harald király jelzője a Bluetooth volt, a Kékfogú. Állítólag azért, mert sok áfonyát evett. 960-ban keresztelkedett meg és 980-ban hunyt el. Ebben az a nagyon szép, hogy bár az Öreg Gorm leromboltatta a keresztény bevándorlók templomait, Harald fiúi tisztelettel és szeretettel, az ősi írással emléket állított szüleinek. Ő maga pedig, aki bevezette a kereszténységet Dániában és Norvégiában, keresztény templomokat építtetett, mégis megőrizte, kőbe vésette az ősi betűket. Ezt nevezhetjük Jézusi térítésnek, igazi kereszténységnek, nem a tűzzel-vassal térítést, az ősműveltség elpusztítását, az idegen papok és térítők erőszakosságának elnézését egy ország saját lakosságával szemben. Kékfogú Harald egyébként részt vett 973 Húsvétján azon a nagy „nemzetközi” tanácskozáson, amelyet I. Ottó német császár hívott össze Quedlinburgba. Itt találkozhatott azzal a 12 magyar követtel, akik Géza fejedelem nevében eljárva, szégyenletes módon lemondtak a császár javára az Enns és a Traisen folyók közötti, a magyarokat a németek betöréseitől védő fontos gyeplőről.

Jellingben két nagy halomsírt is kialakítottak még az Öreg Gorm idejében. Az egyiket viking szokás szerint hajó alakban rakták körül nagy kövekkel. A halomsírok között áll a 11. századi kőtemplom, a Harald által állíttatott fatemplom helyén.

A köveket üvegfallal védik, a területet gyönyörűen rendben tartják. A Világörökség része. *„Nekünk is lehetne ilyen”* írtam néhány éve cikket, egy másik megbecsült külföldi lelőhely ürügyén, az elpusztított magyar rovás emlékeinkre és felelőtlen felelősökre célozva.

A Rök emlékkő

A Rök runakő Svédországban, Östergötland megyében Rök településen, található. Az Östergötland és Vestergötland elnevezések is mutatják, hogy ezen a tájon volt valaha a gótok őshazája. A Rök runakő neve kapcsolódhat a germán mitológia Ragnarök vagy Ragnarok eseményéhez, amely az Istenek alkonya, a világvége. A ragna, regin régi skandináv nyelven az uralkodókat, királyokat, a *rok*, *rök* pedig a sorsot jelenti. A runakő tehát a skandináv emlékkövek, „sorskövek” jelentős 8-9. századi darabja. Valamikor a 12. századi templom falába építették be, onnan a 19. sz.-ban került elő. Jelenleg is a templom közelében áll fedett helyen.

A feliratot egy Varin nevű szomorú viking apa véste, vagy vésette kőbe, harcban elesett Vämodr nevű fia emlékére. A betűk színesek lehettek, mert egy latin betűs átírásban az áll, hogy Varin színezte ki a runákat. A Jézust ábrázoló jellingi runakő is színes volt.

A Rök kő hordozza a leghosszabb runa szöveget. A svéd nyelvészek annyira megbecsülik, hogy a svéd irodalom első alkotásának tartják. Sajnos nálunk az akadémiai nyelvészet még mindig nem vette a bátorságot, hogy elszakítsa Habsburg, marxista és liberális kötelékeit, így rovásírásos emlékeinket türk és nem magyar nyelvemlékként kezelik.

720 és 760 közötti jelet számoltak a kövön. A runamester kivételes tehetséggel oldotta meg feladatát. Otto von Friesen svéd egyetemi tanár, nyelvész, runológus fejtette meg többek között a szöveget, amelyet Elizabeth Hering közöl könyvében. Itt csak a bevezető részt mutatom (4. ábra).

„Vämod emlékezetére állnak ezek a runák. Atyja Varin véste őket elesett fiának.

Elmondom az ifjú embernek, mi volt a két hadizsákmány, melyet tizenkétszer zsákmányoltunk együtt, ember ember mellett. Elmondom egy másiknak, ki volt az, aki kilenc nemzedékel előbb az övéivel Reidgoten* földjére lépett, és ennek következtében velük együtt meghalt.

*Vitézlelkű Dietrich, vikingek királya
uralkodott régen a Reidgot parton:
gót hadilován ül a hatalmas
hősöknek ura, hátravetett pajzssal.*

4. ábra
E. Hering
1966/111.

*Reidgoten a gót birodalmat jelenti (E.Hering)

A világhálón más megfejtést is lehet olvasni, pl. hogy Varin feláldozta, megölte saját fiát, mert az felvette a kereszténységet. Az ilyen változat beteg lelkületre utal. Látjuk, hogy Jellingben jól megfért egymás mellett a pogány Öreg Gorm király és keresztény fia, Harald. (A mi történetírásunkban is felvetődött az a beteg gondolat, hogy a magyarok feláldozták Álmos fejedelmet, de ez a Képes Krónika félreimagarázása, hogy kazár szokásokat aggathassanak ránk. Koppány fejedelem kegyetlen felnégyelése megtörtént ugyan, de az sem emberáldozat, hanem idegen befolyás és hatalmi harc tragikus eredménye volt.)

Saját észrevételek a feliratról

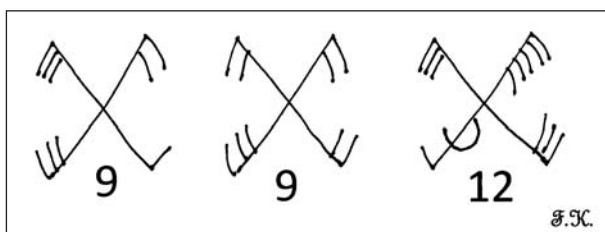
A Rök runakövet főként magyar nyelvű papírkönyvekben gyakran nevezik Rök sziklának. Bár feljebb láttuk, hogy a Rök, Rok jelentése 'sors' régi skandináv nyelven, de ne felejtjük ki az angol rock (szik-

la, kőszikla, kőszál, szirt, kavics, zátony) szóval lévő kapcsolat lehetőségét sem.

A kő hosszabbik oldala közel 4 m. magas, ezért bizonyára nem felállítva, hanem fektetve vésték rá ilyen szépen a betűket, főként mivel oldalt állnak. Ezt alátámasztja, hogy a hátoldalán az alsó sorban fejfelé állnak a betűk.

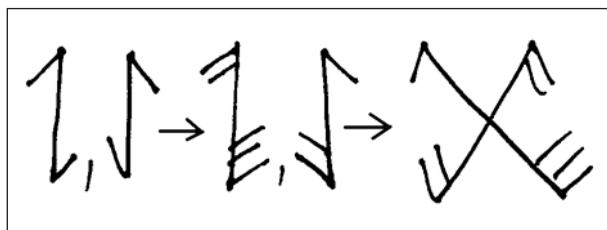
A kő első oldalán a fiatalabb, viking runákat használta a runamester.

A kő hátoldala nagyon változatos és érdekes. Itt a régebbi, germán, angolszász runák is megjelennek. Sűrűn előfordul a jellegzetes **O**(thila, Ethel) nevű runa. A hátoldalon a legfelső sort három olyan jel alkotja, amelyeket számírásnak tartok (5. ábra). A runa számoknál bővebben ejtettem róla szót. Ismétlem, hogy ezt eddig én tételeztem fel egyedül a Rök runakőnek ezekről a jeleiről. Ezt csupán azért hangsúlyozom, mert sokszor bántó, lekezelő dilettánszászás éri a rovásírás oktatókat, verseny szervezőket, terjesztőket, nem hivatalos kutatókat, olyan rovásírással is foglalkozó szakemberek részéről, akik semmivel sem léptek túl az 1875 óta változatlan finnugor vagy török dogmákon és rováslelész felfedezése sem fűződik a nevükhöz.

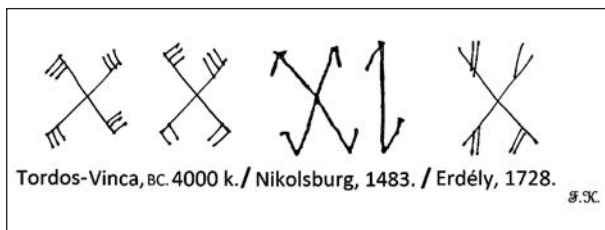
5. ábra:
Friedrich K.
rajza

A Rök sziklának ezeket a jeleit a szakirodalomban Zweigrunának (ág vagy gallyruna), Bindrunának (kötött runának), ligaturának nevezik. Ez a három jel tehát összerovással, ligaturaképzéssel alakult ki, Dr. Joachim Henkel szerint a következőképpen (6. ábra):

6. ábra:
J. Henkel
alapján

Az alapjel alakilag azonos a mi kapocs **K** betűnkkel. Hasonló jelek nálunk a Tordos-Vinca műveltség területén már a kőkortól előfordulnak (7. ábra). Hogy ez a minta fennmaradt, mutatja többek között Nikolsburgi Ábécé két betűje és az erdőfülei ácsolt láda díszítése, de hímzésen is láttam már.

7. ábra

Itt a Rök emlékkövön számokat, az évek múlását, évszakok forgását, az újjászületést is jelenthetik. Bizonyára jelentősége van a mellékvonalkáknak, az elsőnek, másodiknak kilenc, a harmadiknak tizenkét mellékvonalkája van. Talán eltelt évek számát mutatják.

A Rök runakövön felülről a második, harmadik, negyedik sor betűi vízszintesen futnak, azonban a negyedik sor fejjel lefelé áll, ez busztrofedon, ökörszántás sorvezetés. Ugyancsak fejjel lefelé állnak itt a hátoldalon a legalsó sor betűi. Azt jelentheti ez, hogy az ökörszántás sorvezetésű régebbi szöveget másolták át egy régebbi kőről. Mivel az olvasat egy része a runológusok szerint is vitatott, a régebbi szöveg kora is bizonytalan.

A germán mitológiáról röviden

A germán mitológia két fő forrása a verses és a prózai Edda. Vitatott, hogy melyik mű a korábbi. A verses Edda a Codex Regius-ban maradt ránk, ezt a 13. században másolták Izlandon egy régebbi szövegből.

A prózai Eddát Snorri Sturluson (1178-1241) izlandi költő, történetíró jegyezte le, skaldok, vándordalnokok alapján. Jelenleg Uppsalában őrzik kéziratának egy 13. századi másolatát.

Ezekon kívül a népi emlékezet és az ezt kiegészítő képzelet még sok legendával, történettel gazdagítja a mitológiai anyagot.

Az Edda név eredete: „Egy idős asszony, nemzetségének utolsó tagja éldegélt egy izlandi halászkunyhóban. Messzi országokból jött, senki sem tudta, ki volt ő, és hogy hívták. A gyerekek, akik különös meséit szívesen hallgatták, Eddának, a dédnagymamának nevezték...” (Gleichen-Russwurm, 1912/17. Ford: F.K.)

Ezt az összeállítást főként Tegnér Ézsaiás, Dömötör Tekla és a Mitológiai ábécé alapján készítettem.

A germán mitológia fő alakjai:

Ymir vagy **Ümer**: Az óriások ősatyja, akivel Odin és testvérei harcba keverednek, majd testéből megalkotják a Földet.

Az isteneknek két csoportja van: az **Áz**-ok és a **Ván**-ok. A vallástörténészek feltételezik, hogy az **Áz**-ok a harcosok, a **Ván**-ok a földművelők istenei voltak. A napjainkban a köztudatba átment **ász** szó bizonyára innen ered. Jelentése *a kártyajáték legerősebb lapján kívül*: **Magyar Értelmező Szótár**: Kiemelkedő képességű, fontosságú személy, kulcsfigura. **Molnos Angéla**: Nagyfej, menő, csúcs, legjobb...

Áz istenek (As, Ász, Aesir)

- **Odin** a főisten, jelzője: **Allfader**, a Mindenség atyja. Névváltozatai: Oden, Odhin, Wuotan, Wodan, Goudan... Ő az **Áz**-ok ősatyja. A hét napjai közül a szerda, Wednesday (Wodan's day) őrzi nevét. Odinnak két hollója van, melyek a világon szerte repülnek s neki mindenről hírt visznek. Nevük: Hugin és Munin, a Gondolat és az Emlékezet. Odin további csodás állatai: Szleipnir, a 8 lábú lova, Geri és Freki a két farkasa. Odin kilenc éjszakára dárdaival átverve, étlen-szomjan, függesztette fel önmagát a Világfára, hogy megtudja a runák titkát. Így ő a tudásvágy jelképe is, a tudás megszerzése fájdalmak árán is, áldozatokat hozva a tudásért. Ezért emelkedik ki a többi germán isten közül. **Havamal „a Fenséges beszéde”**: Odin bölcsesség szabályait tartalmazó régi ének az Eddából.
- **Frigga** (Frigg): Odin felesége, így első az Istennők között. Odinnak nem csak Friggától vannak gyermekei.
- **Vili** és **Vé**: Odin testvérei
- **Baldur** (Baldr, Balder): Odin fia, a jóság és kegyesség istene, jelzője: Hwite, azaz fehér.
- **Nanna**: Baldur felesége
- **Forszete**: Balder és Nanna fia, ítélőmester, a jogszolgáltatás istene, jogász, (t.k.Vorsitzer)

- **Bragi** (Braga, Brage, Bragur): Odin fia, a dalnokművészet istene. A runák a nyelvére vannak vésve, így minden, amit mond bölcsesség.
- **Iduna** (Idunn): az ifjúság istennője, az ifjúság aranyalmájának őrzője. Bragi felesége.
- **Höder**: Odin fia, a sötétség istene, vak.
- **Vidar**: Odin fia, szótlan, hallgatag isten.
- **Jörd**: A Föld istennője. Odinnal való kapcsolatából született Thor isten.
- **Thor** (Donar): Odin fia, az erő, mennydörgés, égiháború (Donnerwetter), harc istene. Nevéből származik az angol Thursday és a német Donnerstag (csütörtök) szó.
- **Tyr** (Tiu, Tiw, Ziu, Ziw): Odin fia, hadi isten, nagyon bátor. A **thing**-ek, a nemzetgyűlések vezetője. Neve fennmaradt a Tuesday – kedd szóban.
- **Hermod**: Odin fia, ő fogadja a hősöket a Walhallában, a Mennyorszámban.
- **Heimdall**: Odin fia, a Walhalla, a Mennyország őre.
- **Váli**: Odin fia, íjász és bátor harcos.

A Ván istenek (Vanir)

- **Njörd**: A tenger, a hajózás istene
- **Szkádi**: Njörd felesége. Külön laknak, mert Njörd a tengert szereti, Szkádi pedig az erdőket és a hegyeket.
- **Freyja**: Njörd lánya, a szerelem istennője
- **Frej**, Frejr, Freyr: Az évi termés istene. Frej vagy Freyja nevéből alakult a péntek (Friday, Freitag) elnevezése.
- **Gerda**: Frej felesége

További istenek (Nem Áz-ok és nem Ván-ok)

- **Mano**, Máni, Mane: A Hold istene (férfi), Monday – hétfő őrzi nevét, a Moon-Hold alakban maradt fenn.
- **Sol**: A Nap istennője, Sunday – vasárnap szóban maradt fenn.
- **Loki**: Az óriások közé tartozik, nagy bajkeverő. Tyr és Thor istenek feleségeit is elcsábítja (Eliade, 2/132). Mivel ravaszságával néha segít, Odin az istenek közé emelte.
- **Hel** (Hele, Hela): Loki lánya, az alvilág istennője.
- **Hildur**, Hildir: a harc istennője (Tegnér, 186.)
- **Aegir**: A tenger istene
- **Ran** (Rana): Tengeristennő, Aegir kedvese
- **Saga**: A történetírás, história istennője

- **Gefjon:** A szűzek istennője
- **Var:** Esküvések és fogadalmak istennője
- **Nornák:** Sors istennők, kezükben tartott pajzsra a múlt-jelen-jövendő rúnái vannak felírva. Nevük: Urda = múlt, Verandi = jelen, Skulda=jövő

További mitológiai személyek, lények, fogalmak

Yggdrasil: Idő fa, Világfa, Égig érő fa, kőris fa. A hatalmas kőrisfa a Világmindenséget jelképezi, a Mennyországtól az Alvilágig kilenc világ helyezkedik el rajta. Az Yggdrasil gyökereit az alvilág sárkánykígyója rágja, de a három Norna a közeli forrásból öntözi, hogy ki ne száradjon. A Nornák az Yggdrasil ágai alatt laknak. A Világfán lévő kilenc világ:

1. **Asgard:** Az Áz istenek kertje, a Felső Világ, benne a Walhalla, a hősök csarnoka
2. A **Ván** istenek világa
3. **Elfheim:** Tündérek világa
4. **Midgard:** Az emberek kertje, a Középső Világ
5. **Jotunheim:** Óriások otthona, földje
6. **Svart alfheim:** A sötét tündérek otthona
7. **Nifelheim:** A köd, a jég világa
8. **Helheim:** Az alsó világ, a holtak birodalma
9. **Muspelheim:** A tűz világa, birodalma

Midgard kígyója: A Középső kert kígyója, szintén Loki gyermeke

Nidhögg: Az északi mondák rém sárkánya, az Yggdrasil gyökereit rágja.

Bifroszt: Szivárvány, régi északi felfogás alapján ez egy híd, melyen át a holtak mennybe jutnak.

Mimer: Táltos kovács és a bölcsesség forrásának tulajdonosa (Tegnér, 185.)

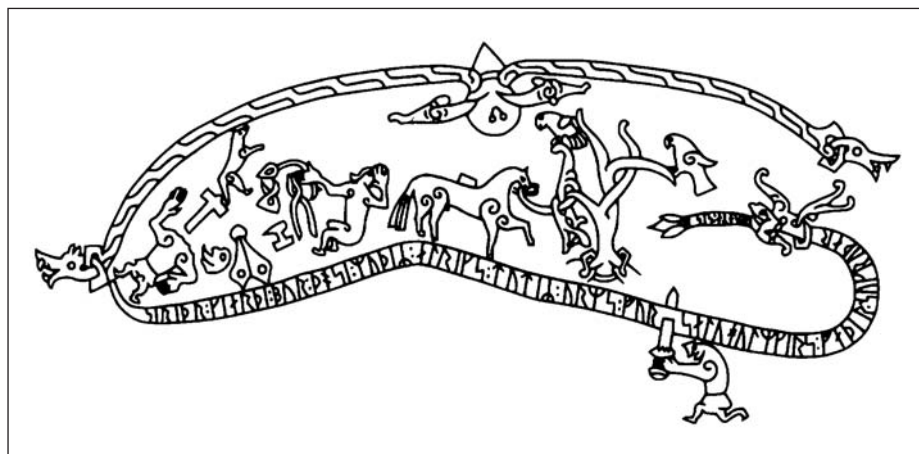
Vaulund: Az északi mondák híres kovácsa

Valkűrök: szép szűzek, akik a mennyben szolgálnak, Odin őket küldte alá a csatába, hogy a Walhallába (mennybe) vezessék azokat, akik hős küzdelemben hunytak el.

Vála: Jósno (Tegnér, 201.)

Skald: Dalnok, vándorénekes, hősénekek tudója

Szigurd (Sigurd, Szigfrid, Siegfried): Az Edda énekek és a Nibelung hősmonda egyik főszereplője, ő a sárkányölő. Svédországban egy kb. 900 éves sziklarajz műalkotás született az életéről, a véseteket runa felírt sárkány ábrázolás veszi körbe (Broby-Johansen). Véleményem szerint Szigurd a Szent György legendák előképe.

A kép forrása:

<http://www.yokoiscool.com/BenjaminRunesLMNO2015.pdf>

Fafner: Törpe, majd sárkány, akit Sigurd megölt.

Fenrir: A farkas, Loki gyermeke, aki a világ végén megöli Odint, de aztán a mitológia szereplői újra születnek.

Troll : Tengeri szörnyeteg, melyet varázslással lehet előidézni az utasok megrontására

Ting: Hongyülés, törvénytevés a király és népe között. A **Ting köve:** a hongyülés, nemzetgyűlés szónokai ezen állva beszéltek, szent kő, törvénykő

Runa: Betű, írás és olvasás jegy, néha egész dal (Tegnér, 168.)

Runa kő: *„Runákkal, vagyis betűkkel bevéselt kő vala, miket sírok fölé, vagy más egyéb helyeken is emlékjelül szoktak felállítani”* (Tegnér, 175.)

Gjalla (Gjallar, Gjallarhorn): Kürt, melyet a Walhalla öre, Heimdall használt, s amely mindannyiszor megharsant, valahányszor valamely hős tért meg a földről mennyei hazájába. (A Gallehus kúrtról bővebben a Híres runafeliratok-nál)

Jul: Svédeknél a karácsony neve. *„Frey istennek szentelt ünnep vala, a téli napéj egyenlőség ideje táján. A kereszténység sem tudta kitörteni a svédeknél e pogánykori kifejezést.”* (Tegnér, 184.)

A világ keletkezése

Dömötör Tekla alapján tömörítve. Dömötör a Völuspá, a Völva jövendölése Edda ének alapján állította össze.

A Titokzatos Világszellem megteremtette a Ködök, a Jég és a Tűz birodalmát. Ahol a Jég és a Tűz találkozott, keletkezett Ymir,

a dóróiások ősatyja. A jeges sziklából kilépett a szép Bur isten, aki-
nek gyermekei óriáslányokkal házasodtak össze. Bur unokája, Odin
volt a legbölcsebb és leghatalmasabb az istenek között. Tőle és fe-
leségétől, Frigg-től származnak az **Áz** (As, Ász) istenek. Vita, harc ke-
letkezett az istenek és a dér óriások között, az istenek győztek.
Ymirből alkották meg a Földet és az Eget. Az Ég és Föld között egy
hidat építettek, ez a szivárvány. Az Istenek maguknak alkották meg
Asgardot (Valószínűleg a Garden, Garten angol-német szóból = Ázok
kertje). Ebben a kertben van a csodálatos, fellegekig érő kőrísa, az
Yggdrasil. A szárazföld, Midgard (Középső Kert) lett az embereké.

Odin és testvérei két, tengerparton talált fatörzsből alkották meg
az első emberpárt: Askert és Emblát, akiktől minden ember szár-
mazik. Egyes forrásokban az embert alkotó testvérek: Odin, Vili és
Vé, más forrásokban Odin, Hönir és Loki. Megint más forrásokban
az első emberpár az Yggdrasil fából lépett elő.

Az istenek egy másik csoportját **Ván**-oknak nevezik. Harcoltak az
Áz istenekkel. Amikor az Áz-ok és a Ván-ok békét kötöttek egymás-
sal, felvágták erüket és a vért egy közös tálba csorgatták. Hasonlít ez
a magyarok vérszerződésére idáig, azonban a vért nem itták meg,
hanem mézet kevertek bele és a mindent tudó embert, Kvaszirt al-
kották belőle. A Mitológiai Ábécében és Eliade-nél viszont az a ke-
vésbé elegáns változat van, hogy az istenek a nyálukat köpték egy
edénybe. A mézsör úgy készült, hogy ebből a köpetből felbukkant
egy bölcs lény – Kvaszir, akit megölnek, a vérét összekeverik mézzel,
ezzel elkészült a mézsör. Aki iszik belőle, költő vagy tudós lesz.

A világ pusztulása, Ragnarök, az ítéletnap

Az istenek uralma egy időre véget ér a Ragnarök, a végítélet ide-
jén. Loki gyermekeivel folytatott harc során elpusztul a Föld. A ten-
gerből egy idő után új Föld emelkedik ki, új Nap támad az égen,
szébb, mint a régi volt. Az istenek újra megjelennek, a fűben meg-
találják a régi aranyablákat és a rájuk vésett runákból megismerik a
régii történeteket. Felépitik újra a váraikat és benépesítik a Földet...

Nyelvészek, filológusok, történészek úgy magyarázzák, hogy
mindez az évszakok változását jelenti. Ez is benne lehet, de szerin-
tem ennél sokkal több is. Ennek a bolygónak a története, történel-
me, attól kezdve, amikor még a földrészek nem is ilyenek voltak,
nem is így helyezkedtek el, mint napjainkban.

Mircea Eliade vallástörténésztől rendkívül sok ismeretet szerezhethetünk,
azonban az indogermán nyelvemlékkel és a germánok kereszténység

előtti hitével kapcsolatban nem értek vele egyet. Az általam egyébként nagyra tartott Eliade téved abban is, hogy a germánoknak „sámánisztikus” hite lett volna. Pl. az 1999/ II./127. oldalon Odin „sámáni arculatáról , sámáni típusú okkult technikáról” ír. Ugyanezt ismétli A *samanizmus* c. könyvében: „A régi germánok vallásának és mitológiájának egyes részletei alkalmasak arra, hogy összevessük őket az észak-ázsiai sámánizmus elgondolásaival és technikáival. Odin... alakja és mítosza több meglepően samanikus elemet kínál.” (2005/343.) Több írásomban tényekkel cáfoltam a táltos és sámán azonosságát, egybemosási próbálkozásokat. Legutóbbi változata honlapunkon: www.rovasirasforrai.hu, a KITEKINTŐ rovatban. Ugyanezek az érvek alkalmazhatók germán népek hitére is a szakirodalom alapján.

Nagyon szép, érdekes, izgalmas, elragadó a germán mitológia, egyre beljebb és beljebb csalogatja az olvasót az istenek, hősök, tündérek társaságába, de ezt a szövevényes világot lehetetlen pár oldalban összefoglalni. Nehezíti a dolgot, hogy néhányuknak több neve van, többüket pedig ugyanúgy hívják, függetlenül attól, hogy férfi vagy nő. Ilyen például az Eddá-ban Jörd, a Föld istennője, akit Fjörgun-nak is hívnak, mint Frigg (Odin felesége) apját. Bizonyára valamikor egységesek voltak a nevek, de a szájhagyomány másképp őrizte meg Izlandon, Norvégiában, a Faröer szigeteken, Friziában, stb. Előfordulhat, hogy egyik helyen a név maradt fenn, másutt a névhez kapcsolt állandó jelző. S amikor már az ember úgy érzi, hogy nagyjából tudja ki kicsoda, akkor jön Tacitus Tuisto-val...

Tacitus a *Germania* c. munkájában olyan isteneket említ, akik az északi regékben nem szerepelnek. „Régi énekeikben – ez náluk az emlékezésnek és az évkönyveknek egyetlen fajtája, – Tuistót, a földszülte istent ünneplik. Ennek fiát, Mannust, népük őséneke és alapítójának tartják.” (2. rész). A szakirodalom nem sok felvilágosítást ad Tuistóról (Tuisco változatban is előfordul) és Mannusról. Kezdetben azt gondoltam, hogy Tuisto valamely elfeledett kelta isten, akit Tacitus tévedésből helyezett a germán panteonba. Mannus jelentését még ki lehet következtetni a Mann (ember, férfi) szóból, ugyanez az értelme az **M** (Mannaz) runának. Ugyaninnen eredhet a szlengben, a tolvajnyelvben a *manus*, *manusz* szó. A runák alapján Tuisto neve a **TH** (Thurisaz), vagy a **T** (Thivaz, Teiwaz) runa elnevezésében maradt fenn. Thurisaz jelentése: óriás, gigász. Teiwaz jelentése: Tiw, Tyr, Tiwaz, Ziu, régi germán isten. Egy világhálós forrás szerint Tuisto tulajdonképpen Tyr isten, és neve a Tuesday-a kedd szóban is fennmaradt. Úgy tűnik, Tuisto-ról Tacitus az egyetlen forrásunk. Sok ábrázolás született róla, idős férfiként jelenítik meg. Az egyik képén ez áll: *Tuiscon, aller Deutschen Vater.* (*Tuiscon*, minden német apja).

Ne feledjük, hogy Odint is Allfader-nek, a „mindenség, mindenki atyjának” nevezték.

*Siegfried,
a sárkányölő
(Gleichen-
Russwurm,
1912)*

A Nibelung ének és hun vonatkozásai

A **Nibelung ének** a németek nagy nemzeti hőskölteménye. Ennek gyökerei, töredékes elemei a kereszténység előtti germán hitrege gyűjteményben, az Eddában és mint ezen írásból látni fogjuk, a szkíta-hun őstörténetben is megtalálhatók.

Gyermekkorom kedves olvasmányai közé tartozott a Remekírók sorozatban megjelent *Nibelung ének és Frithiof monda*. A Nibelungban legjobban a sárkányos és a mi Attilánkkal kapcsolatos részek ragadtak meg. Bizony haragudtam Szigfríd-re (a kötetben így írják nevét) a sárkány megölése miatt. Hiszen a sárkány tulajdonképpen őrállat, ebben a történetben pedig elpusztítása után is védte a lovagot. Annak viszont nagyon örültem, hogy Attiláról jót is olvastam, pl. több forrással ellentétben nem ő öli meg testvérét, Budát, hanem a Krimhild által bosszúból Etzelburgba hívott burgundok egyike, Hagen embere, Dankwart. (Attilát e műben Etelnek hívják, hasonlóan Arany János Etele névváltozatához.)

Nyolc sort a Nibelung énekből már 1997-ben felhasználtam a *Roga koronája* c. tanulmányomban. Később a Roga hun király c. könyvembe is belekerült Attila – Etel dicsérete:

*„Etel király uralma oly messzire terjedett,
Hogy az egész világon legjobb vitézeket
Ő gazdag udvarában láttak sok más előtt
Pogányt úgy, mind keresztényt. Ez most mind véle jött.*

*Körüle udvarában, példátlan egyebütt
Keresztény hit, pogányság, mi jól megfért együtt
Mindenki azt követte, amit hite kívánt,
Mert a király kegyelme mindennek egyaránt.”*

A művet Szász Károly fordította, aki ezt 1858-ban a Tudományos Akadémián mutatta be és tartott előadást *A Nibelung ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről* címmel.

Szász Károlytól megtudjuk, hogy a Nibelung Éneknek a 13.-tól a 16. századig több kézírata maradt fenn. A három leglényegesebb: a Hohenemsi Kézirat 2316 versszakkal, a Saint Galleni Kézirat 2376 versszakkal és a szintén Hohenemsből (Ausztria) származó kézirat, melyet egyik tulajdonosa után Laszberg Kézirat-nak neveznek, 2440 versszakkal. *„Az ős monda mesealakban a hagyomány által nemzedékről-nemzedékre adva, idomítva, megvolt valószínűleg a németiség pogány korában”* írja Bevezetőjében Szász Károly (XX. old.)

A mű az idők folyamán többféle címen jelent meg: Der Nibelunge Noth (vagy Not, Nöt, magyarul: szükség, vész, tehát a Nibelungok bukása, Nibelungok a vészben), továbbá a Das Nibelungen Lied (A Nibelung ének) és a Der Nibelungen Lied (A Nibelungok éneke). A verses regéket énekelve, hangszerrel kísérve is előadták.

Szász Károly véleménye szerint ezt a 10. században, valószínűleg prózában lejegyzett történetet verselte meg aztán a 12. században élt **Kürenbergi Konrád**, egy előkelő felső-ausztriai lovag, kinek több költeménye maradt még fenn. *„Kétségtelen, hogy a tulajdonképpeni Nibelung és Szigfridmonda... még tisztán pogány származású... úgy hogy újabban az ősgermán pogány hit részletének tekintik”* (Szász, XXII. oldal). Kürenbergi Konrád, a 12. század keresztény költője ezt a pogány világnézetet közelítette a keresztényhez.

Szász Károly szerint Kürenbergi Konrád még nem ismerte az Eddát, részint mert a verses Eddát is, és a prózai Eddát is, csak a 13. században jegyezték le, ez utóbbit Snorri Sturluson izlandi történetíró.

Szász Károly több mozzanatot is felsorol a pogány népi rege keresztényítéséről, de nem említi a runák kihagyását. Szerintem ez a leglényegesebb változtatás, ugyanis az Eddában fontos elem a runaírás, a Nibelung énekekben pedig nem esik szó róla. Csak egy példa, a verses Eddában, a Grönlandi Attila énekekben Gudrun runaírással üzen fivéreinek, a Nibelung énekekben ilyesmi nem szerepel és Gudrun neve is Krimhildre változik.

A Nibelung ének tartalma röviden

Krimhild burgund királylány férjhez megy Szigfríd niederlandi királyfihoz. Szigfríd legendás hős, aki birtokolja a Balmungot, Nibelung király kardját, és Alberik törpe láthatatlanná tévő csuklyáját (köpeny fejre húzható része), valamint a Nibelungok kincsét. Sebezhetetlen is, mert sárkányvérben fürdött, csak a hátán van egy falevélnyi hely, ahol nem érte a sárkány vére. (Szigfríd Szigurd néven az Edda énekek főhőse is, ő a sárkányölő. Bővebben lásd a Germán mitológia résznél.)

Az Eddában is, és a Nibelung énekekben is szinte mindenki király, vagy királylány, mint a reinkarnációs történetekben.

Krimhild bátyja, Gunther király szerelmes Brunhild királylányba, ám kezét csak Szigfríd királyfi varázslatos csuklyájának segítségével nyeri el. Krimhild és Brunhild összevész, ebből nagy bosszú történet kerekedik. A bajkeverő Hagen lovag (az Edda Högni-je és Shakespeare Jagó-ja), kiszedi Krimhildből, hogy hol sebezhető Szigfríd, és megöli. Később Attila (Etel) megkéri az özvegy Krimhild kezét. Krimhild több okból is ellenszenves szereplő, pl. kizárólag számításból megy hozzá Attilához: (232.old)

*„Gondolta, sok vitézzel parancsol hős Etel
Kedvem szerint teendek majd valamennyivel
Sok gazdagsága is van, melyet szétoszthatok
Mint itt, a gonosz Hagen, majd meg nem foszthat ott.”*

Attila udvarában is csak bajt csinál, meghívja előző férje gyilkosát, Hagent és vitézeit Attilához, azzal a szándékkal, hogy a hunokkal bosszultassa meg Szigfríd halálát. Ettől kezdve mindenki vérben fürdik. Az összecsapás során sok jó levente, harcos veszi életét Krimhild önzése miatt, többek között Attila kisleánya, Aladár és testvére Buda is. Végül Krimhild személyesen lecsapja Hagen fejét, s ezért őt is leszúrják. Attila hála Istennek, ebben a változatban életben marad.

Több német kiadásban a műhöz csatolták még a *Die Klage* (a Panasz) c. részt. Ebben Attila (Etele), Berni Detre (Attila udvarában tartózkodó lovas) és Hildebrand (Detre fegyverhordozója) siratják el az elesetteket, foglalják össze az eseményeket.

*Attila siratja
Krimhildet.
(Gleichen-
Russwurm,
1912)*

Bár a Nibelung ének sem óvodásoknak való esti mese, de az **izlandi Edda énekek** Gudrun történeteit még napjaink horror szerzői sem tudják felülmúlni. Krimhild itt Attila anyósaként tűnik fel, akit az izlandiak szerint hun királyunk megöl a Rajna kincséért. (A viccek szerint az anyósok már ennél kevesebbért is pórul szoktak járni). Attila ebben a történetben Krimhild lányát, Gudrun veszi nőül és azért rosszfiú, mert állítólag ő hívja meg hunföldre Gudrun testvéreit, hogy kicsalja belőlük a Nibelungok kincsének rejtekhelyét. Harc alakul ki a hunok és Gudrun testvéreinek csapatai között. Azonban Attila a történet szerint ezúttal kispadra szorul a felesége mellett. Gudrun ugyanis a hunok és burgundok vérfürdőjét túllihegve még Attilával közös gyermekeinek, Erpnek és Eitilnek is elvágja a torkát,

szívüket megsüti, megeteti Attilával, majd ráadásként éjjel még meg is öli. Gudrun számára ezután békésebb évek következnek, miközben azon elmélkedik, hogyan végezzen saját magával is. Végül besétál a tengerbe. Érdekes módon azonban nem tud elmerülni, hanem az ár – micsoda véletlen – egy újabb király udvarába sodorja, aki szintén feleségül veszi. Ez már azonban legyen e gyanútlan uralgó gondja.

A **Roga hun király** c. könyvemben írtam arról, hogy egy Roga és Attila által szervezett szövetséget feltételeztek a római birodalom ellenében, mivel a szabad vallásgyakorlat lehetőségét (manicheus és ariánus kereszténység) császári rendeletekkel és a 325. évben a Niceai Zsinat határozataival megszüntették. (2009/71.)

„Ennek a szövetségnek a tagjai – bár erre forrásanyagom nincs – Roga, Oktár, Ojbársz, Buda, Attila, Roga fia Edikon, a germán király Siegfried, (a Nibelung monda főhőse), és a kelta (?), szarmata (?) Arthur vagy Arthus, de ha szigorúan vesszük az időpontokat, akkor Arthur apja, Uther Pendragon. Ítélik-e majd bírálóim csupán a képzelet játékanak e szövetséget és résztvevőit? Rogáról és családjáról olvashattuk a forrásokat. Siegfried emlékét a Nibelung monda őrizte meg, de családi szálakkal is kapcsolódik a hunokhoz. Siegfried gyilkosának, a cselszövő, bajkeverő burgund Hagennek nevét egy osztrák falu, Sankt André am Hagental őrzi. Valószínű, hogy róla mintázta Shakespeare az Othello Jágójának alakját.

Siegfried özvegyéről, Krimhildről Kézainál és Thuróczyánál is olvashatunk az Attila utódairól szóló részekben, ugyanis Attila egyik felesége lesz, az ő fia Aladár. 1388-ból pedig egy okmány őrizte meg az Óbuda melletti „Krumhelt ferdeje” nevű patak nevét (Németh Gy. szerk. 1986/199). Balás Gábor írja, hogy Attila a Nibelunglied szerint Tulln-nál fogadta Krimhildát (1984/39)“.

Zajti Ferenc író, történész, keletkutató, festő 1939-ben megjelent **Magyar évezredek** c. nagy művében írja: *„Géza fejedelem csodálatos belső ösztönzésből összegyűjteté a turáni múlt krónikás emlékeit és feldolgoztatá azt nagyszerű éposszá. Nem latinul szerkesztették, de a magyar udvar németajkú idegen urai kedvéért a saját maguk nyelvén német verseléssel. Így született meg a Nibelung Ének, a skytha múlt másik éposza, amely époszt aztán idővel átírták és bővítették az egykorú események sorozatával.”* (1939/257.)

Ezt a kutatási eredményt **Aloys Schröfl** müncheni egyetemi tanár tette közzé könyvében, melyben a Nibelung kérdés megoldását ígéri. (*Der Urdichter des Liedes von der Nibelunge Not und die Lösung*

der Nibelungenfrage, München, 1920. – magyarul: *A Nibelungok bukása énekeinek eredeti költője és a Nibelung kérdés megoldása*). Zajti Ferenc könyvében látható e mű borítója is. (1939/257.)

Aloys Schröfl könyvének ismertetőjéből: *„A Nibelung éneket Esztergomban írta Gejza árpádházi fejedelem felszólítására egy Pilgrim (Peregrinus*) nevű passau-i hittérítő, akit a némettség és a kereszténység felé erősen hajló fejedelem esztergomi udvarába hívott a pogány magyarság áttérítésének előmunkásául. Pilgrim az ő époszát olyan ófelnémet hősi énekek alapján írta, amelyeket Géza fejedelem választott ki erre a célra és amelyek Attila személye körül forogtak, mert a fejedelem Attila dicsőítésére akart hősi époszt íratni. Dr. Schröfl kifejti, hogy a nagy németbarát Gejza fejedelem Esztergom várában a német nyelvet tette udvari nyelvvé, amíg az akkori német fejedelmi udvaroknál a latin nyelv volt az uralkodó. Az éposz eredeti kézírata elpusztult, amikor Esztergom vára leégett, azonban Pilgrim valószínűleg egy példányt Passaubá vitt és az ottani székes-egyház irattárában elrejtett, mert egy korabeli egyházi törvény megtiltotta a pogány emlékek költői feldolgozását. Az így megmenekült hősköltemény csak a 11. század végén került – középfelnémet átdolgozásban – a nagy német nyilvánosság elé.”*

*A könyvismertető hibásan írja a Pilgrim név latin változatát Peregrinus-nak (amely vándor diák-ot, vándor szerzetes-t jelent. A latin név helyesen Pellegrinus.)

Érdekes, hogy egy passauai püspök, Pilgerin szerepel a Nibelung Ének Szász Károly által fordított 1868-as változatában, mint Krimhild bátyja, tehát az 5. században. (Nibelung ének, 1868/240). Ugyanakkor mint történelmi személyiség, élt a 10. században is. A Nibelung énekhez csatolt Panasz-ban (Die Klage) is passauai püspökként említik, aki Konrád nevű íródeákjával jegyeztette le a Nibelungok köré szőtt népmondákat.

Pilgrim (Piligrim, Pilgerin, 920-991) püspök egyébként hamisító volt, még főnökét, a pápát is igyekezett becsapni. Ribáry Ferenc *Világtörténelmében* (Dr. Molnár Antal: *A középkor története*, 1881/365.) olvashatjuk, hogy Pilgrim püspök szemei előtt az a nagyralátó terv lebegett, hogy térítési érdemeiért a pápától érseki kinevezést nyerjen. *„Nagyítandó ezen érdemeket, néhány hó múltán azt jelenté a pápának, hogy már ötezer előkelő magyar kereszteltette meg magát... Ezen első siker azonban nem lehetett ily nagymérvű...”*

Győrffy György könyve szerint Pilgrim nyolc pápai bullát hamisított, hogy a Magyarország feletti egyházi vezetést magának szerezze

meg. (Győrffy: *István király és műve*, Gondolat, 1977 /77.) Bővebben olvashatunk erről a Szilágyi Sándor által szerkesztett *Magyar Nemzet Története* c. műben (1895-1898, II. fejezet, A térítés kezdete). <http://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400148.htm>

Hunfalvy Pál is megírta a hamisítások tényét, hozzátéve: *„Afféle hamisítás, valamely egyház dicsőségére koholva, nem látszott olly véteknek mint most; Pilgrimet senki sem kárhoztatá a miatt”* (1876/295). Valóban, egyáltalán nem kárhoztatták, sőt még szentté is avatták.

Ezek a hamisítások eltörpülnek amellet, hogy Pilgrim, aki a Géza fejedelem által meghívott térítők egyike volt, nagy szerepet vállalt a szégyenletes és Magyarországnak területi veszteséget okozó quedlinburgi szerződés előkészítésében. Erről bővebben olvashatnak Grandpierre K. Endre sok forrással alátámasztott, *A magyarok Istenének elrablása* c. könyvében (1993/199-232).

Magyar Adorján néprajzkutató és díszítőművész is a magyarsággal hozza kapcsolatba a hőskölteményt. **A Nibelung ének magyar eredete** („A fáklya”-Warren, Ohio, USA, 1963) c. füzetéhez Kur Géza református lelkész írt Előszót, ebből egy részlet a 6. oldalról:

*„Több észrevételt igényel Magyar Adorjának az a megállapítása, hogy a keresztény papság sehol sem üldözte annyira a múlt emlékeit, mint nálunk. Kétségtelenül igaz ez is, de félreértések elkerülése végett tudni kell, hogy ez nem a magyar katolikus papság bűne volt. Azok az adatok, amiket idevonatkozólag ismerünk, bizonyítják, hogy a magyar írók Anonymustól kezdve, az első világi krónikaíróig, Thuróczi-ig mind papi rendűek voltak, akik azonban magyarságukat meg nem tagadták, sőt a magyarságért sokszor nagyon is erősen kiálltak Róma ellen. Anonymus például azt írja munkája IX. fejezetének utolsó mondatában: „Joggal nevezhették Pannonia földjét a rómaiak legelőjének, hiszen most is a rómaiak legelnek Magyarország javaiból... A katolikus magyar papságot a múlt itt említett emlékeinek megőrzésében az 1297-ik évi budai zsinat határozatainak 8.-ik pontja gátolta meg, amely nemcsak a korcsmázást és a szerencsejátékokat tiltotta meg szigorúan nekik, hanem a **regősök színjátékainak nézését és a hegedősök hallgatását is**. Természetes, hogy az ilyen törvényekhez akarva-nem akarva alkalmazkodott a papság, különösen a Mohácsi vész után következett Habsburg uralkodók alatt.”*

Egy ideig azt hittem, én jöttem rá, hogy Odin germán főisten neve a magyar EGY, szóból származik, ugyanis a rovásban a **GY** a **D** be-

tűből jön létre egy vonalka betoldásával. Hangtanilag is közelebb áll a **GY** a **D**-hez, mint a **G**-hez, amelyből a latin betűs írásban kialakították. Azonban Magyar Adorján már ebben az 1967-ben megjelent füzetében levezette Odin és néhány más germán isten nevével kapcsolatban a magyar eredetet. Pl. **IDUN** az **IDŐ** istennője.

Megtudjuk Magyar Adorjától, hogy Odin nevét **YGG** változatban is használták, ami rokon a mi **ŰK** és **AGG** szavunkkal. Az IGG szótagban itt is az ÉG, Ég Isten szavakra ismerhetünk.

Tehát a germán mitológia IGGDRASIL nevű fája tulajdonképpen az *Égig érő fa*, Istenfa magyar hagyományainkból. A láthatatlanná tevő sapka szintén megvan népmeséinkben és megvan a madarak nyelvének megértése is.

Magyar Adorján írja, hogy több mint ötven esztendeje olvasott egy értekezést, amely szerint a Nibelung Ének anyaga az *ősmagyar, csalóközi* eredetű, kereszténység előtti regékből származik. Sajnos azonban nem emlékszik a szerzőjére és címére.

Idézi Dr. Otto L. Jiriczek tanárt, akinek *„Die Deutsche Heldensage“* (Sammlung Göschen. A német hősmonda, Göschen Gyűjtemény, Berlin u. Leipzig, 1913) című művében a 111. oldalon ez olvasható: *„Nach ‘Frankenland’ reitet Sigurd, als er zu dem Walkürenfels kommt; er heisst ‘der südliche, der hunnische Held’...“* Frankország felé lovagol Sigurd s amint a Valkűrök sziklájához ér, déli, hun hősnek szólítják (Ford: F.K.)

Azt jelenti ez, hogy Siegfried-et, a Nibelung ének főhősét hun származásának ismerték, bár a szláv Jiriczek megpróbálja a régi hősi éneket kijavítani, írván, hogy a hun alatt németet kell érteni... Ezt cáfolja Magyar Adorján: *„A Siegfried mondák behatóbb tanulmányozása és a tények el nem hallgatása révén tehát kitűnik, hogy Siegfriednek vagy Sigurdnak német hősként való kisajátítása teljesen önkényes, a tényleges adatokkal ellenkező cselekedet.“*

Magyar Adorján feltételezi, hogy *„Pilgrin és íródeákja sokat jártak a magyarok között s a térítés érdekében bizonyosan megtanultak magyarul, és alkalmuk volt a magyar mese és énekmondókat, regősöket is hallgatniok mindenfelé az országban, így bizonyosan a Dúnántúlon és a Csallóközben is.“*

A Frithiof monda, a viking hősköltemény

Az ősiségétől megfosztott Nibelung Éneknél sokkal életszerűbb, hagyományőrzőbb, lélekkel teltebb a normann-viking történet, a **Frithiof monda**. Ráadásul a runairást szinte minden oldalon említi. Szerzője, **Tegnér Ézsaiás** (1782-1846) svéd költő, a görög és svéd nyelv egyetemi tanára népmondákból gyűjtötte össze. Szintén a Remekírók Sorozatban jelent meg, a Nibelung ének II. kötetében. (Fordította: Győry Vilmos)

A szerző tehát megérdemel egy rövid ismertetést. **Tegnér Ézsaiás** édesapja protestáns lelkész, hitszónok és földműves volt, aki elhunyt, amikor a kisfiú 10 éves volt. Hat gyermek maradt utána, akik szegénységben éltek, de tehetségesek voltak. Ézsaiás is, akit legjobban a természet és a könyvek érdekeltek, már 10 éves korában dolgozni kényszerült írnokként egy adószedőnél, aki felismerve tehetségét, tanulási lehetőséget szerzett számára. Kilenc gyermekes családhoz került, egy szép svéd szigetre, a család egyik kislányával már gyermekkorukban megszerették egymást, később össze is házasodtak.

Nagyon szorgalmas volt, a lundi egyetemen tanult, kitűnően vizsgázott és ott is maradt az egyetemen, az esztétika, majd a görög és svéd irodalom tanára lett. Költői művei közül leghíresebb az 1825-ben megjelent **Frithiof monda**. Nemzete megbecsüli, halála után Lundban szobrot emeltek számára.

A Frithiof monda tartalma röviden

A viking korban, a 8. és a 11. század közötti Skandináviában játszódik a történet, kezdetben Bele király udvarában. A király hűbéresének és barátjának Vikingsson Thorsten-nek a fia, Frithiof és a király leánya, Ingeborg gyermekkorukban sok időt töltenek együtt, Frithiof pl. runairásra tanítja a kislányt. Felnőve egymásba szeretnek. Időközben Bele király és Frithiof atyja elhunynak. Frithiof nagyatyjától és atyjától egy csoda kardot örökölt az Angurvadel-t.

*"...Viking a fegyvert Thorstennek hagyta, fiának
S ő Frithiofnak adá, ha kirántja ez, a szoba csillog
Míntha éjszaki fény vagy a villám futna keresztül
Markolatán színarany, pengéjén sok csoda rúna..."*

Frithiof barátja Björn, akivel vérszerződést kötnek. Ezt a szokást a normannok bizonyára a magyarok elődeitől, szkítáktól, hunoktól, avaroktól vették át.

*„Egy Frithioffal azonkorú ifjú hős, neve Björn
Gyermeki víg, mint férfi erős, bölcs, mint valamely agg
Ő Frithioffal együtt nőtt fel, s véreket egybevegyíték,
Ez norman bajtársi szokás – s esküt fogadának...”*

Az elhunyt Bele királynak két fia van, Helge és Halfdan. Frithiof a trónörökös Helgétől kéri meg Ingeborg kezét a normannok nagy törvényalkotó gyűlésén, a Ting-en. Helge azonban megalázza, mondván paraszté, jobbágyé nem lesz soha a lány. Frithiof jogos sértettségében elhatározza, hogy elhagyja a királyi udvart.

Ingeborgot egy idős király, Ring is megkéri. Azonban ő sem kapja meg, mert a sólyom tüdejéből kiolvasott jós runa jelek nem tanácsolják. Ring király szintén megsértődik és háborúval fenyegetőzik. A háború elől Ingeborgot a hegy tetején álló templomba, Balder templomába menekítik. Balder a germán főisten, Odin fia, a jóság és kegyesség istene.

Frithiof titokban felkeresi a templomban Ingeborgot, hogy elbúcsúzzon tőle. Majd ismét megkéri Ingeborg kezét Helgétől, mondván, hogy erejével meg tudja védeni az országot Ring királytól. Ismét megtagadják tőle a lányt, sőt számúzik, mert megszenstelenítette a templomot, amikor odament búcsúzni Ingeborgtól. Agantür jarlhoz (tartományúr) küldik büntetésből, hogy hajtsa be az adót tőle. Indulása előtt megkeresi Ingeborgot, hogy szökjön meg vele, a lány azonban nem mer bátyjainak akaratával szembeszállni.

Frithiof elhajózik Agantürhöz. Helge király, Ingeborg bátyja sokáig néz utána s a trollokhoz, vihart kavaró, rontó tengeri szörnyetekhez imádkozik, hogy süllyesszék el Frithiof hajóját. Frithiof és legénysége azonban megmenekül, eléri Agantür szigetét. Bár a jarl nem fizet adót, és azt üzeni Helgének, jöjjön fegyverrel a pénzért, a hős Frithiof-ot tiszteli, mert harcban legyőzi legerősebb lovagját, a vad Atle-t (nem a mi Attila királyunk), de megkíméli életét. Agantür meghívja Frithiofot és vitézeit, töltsék nála a telet. Tavasszal egy nagy zacskó pénzzel bocsátja útjára, de ez nem az adó Helgének, hanem ajándék Frithiofnak.

Frithiof haza hajózik birtokára, de feldúlva találja. Hilding, kedves, ősz tanítója mondja el, hogy Helge király gyűjtotta fel otthonát. Ring király pedig megtámadta Helge birodalmát, győzött, a békéért

cserébe pedig Ingeborgot kérte, akit feleségül vett. Megtudja, hogy Helge elvette Ingeborgtól az arany karpántot, melyet Frithioftól kapott és Balder isten szobrára tette.

Frithiof Balder templomához megy, ahol éppen Helge mutat be áldozatot kíséretével együtt. Az Agantürtől kapott pénzes erszényt Helge arcába vágja, melytől az elterül a földön, de Frithiof megvetésből nem öli meg. Viszont amikor le akarja venni saját karpántját Balder fából készült szobráról, lerántja azt az áldozati tűzbe. A szobor elpusztul, a templom kigyullad, leég.

Frithiof elkeseredetten ül hajójában a templom alatti tengerparton. Helge tíz hajóval támad, ezek azonban váratlanul elsüllyednek, mert Björn, Frithiof vértestvére léket vágott rajtuk, a támadóknak úgy kell kiúszni.

Frithiof ismét tengerre száll:

*„Isten veled szirt, te drága hely
Melyre Thor írt runákat fel...”*

(Thor az erő, a mennydörgés, a harc istene.)

Frithiof a tengeren tölt néhány évet, de nem tudja Ingeborgot feledni. Ezért egy fagyos, téli időben elhatározza, hogy meglátogatja Ring királyt, hogy egy **Jul** poharat ürítsen vele. A **Jul** Frey-nek, az évi termés Istenének ünnepe a téli napfordulón, a svédek még Tegnér korában, a 19. században is **Jul**-nak hívták a Karácsonyt.

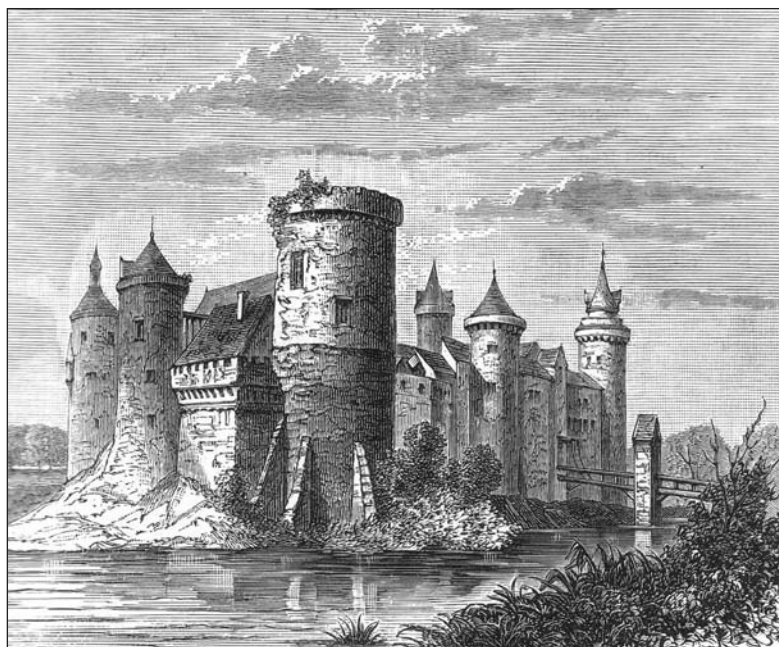
Ring király fogadja, de nem mutatja, hogy ismerné. Ingeborg ellenben reszkető kézzel tölt italt a változatlanul szép, aranyhajú lovagának. A király meghívja, hogy töltse velük a telet. Frithiof egy alkalommal megmenti életüket, amikor lovas szánnal mennek a jégre, és az majdnem beszakad. Ring király egy vadászat alkalmával próbára teszi. Amikor kettesben maradnak az erdőben, fáradságra hivatkozva ledől köpenyére és alvást tettet. Frithiof azonban nem bántja az alvót. Ring ekkor bevallja, hogy próbára tette és kéri, hogy Frithiof halála után vigyázzon majd kisfiára, amíg felnő, Ingeborgot pedig vegye feleségül, addig is maradjon velük, az ő fiaként.

Frithiof túl büszke ezt elfogadni, indulást tervez. Ring azonban öregsége miatt egyre gyengül, emiatt úgy dönt, nem várja meg a szalmahalált, vagyis a szalmazsákon, ágyban, betegségben való végelgyengülést. Ez szégyen volt a skandináv uralkodók, harcosok, vikingek számára. Ezért dárdájukkal sebeket ejtettek mellükön,

hogy elvérezzenek. Ring is így tesz és hősként temetik, lovon ülve, teljes fegyverzettel, kő sírboltba. Átrobog a hét ívű Szivárvány hídon, megnyílik az ég, az Istenek várják, Odin, a főisten nyújtja felé a kezét és bort, Frey koszorút tesz fejére, Frigga, Odin felesége, virágot fűz a koszorúba, Bragi, a költészet Istene, kinek a runák a nyelvére vannak vésve, egy dicsőítő dalba kezd fogadására.

Ring temetése után a normannok ismét Ting-et, nemzetgyűlést hívnak össze királyválasztás céljából. Frithiof a Ting kövére lép, a törvényköre, a szent köre, amelyen a szónokok beszélnek. Egy kisfiú van vele, Ring király és Ingeborg aranyhajú kisfia. A normannok morgolódnak, túl fiatalnak találják a gyermeket az uralkodáshoz, de Frithiof határozottan dönt:

*„Frithiof a pajzsra feltevén a gyermeket,
Normannok, itt a fejedelmetek!”*

*A rouen-i
normann
várkastély
(Ribáry-
Molnár,
1881)*

Ismerős nekünk ez a pajzsra emelés, Bíborbanszületett Konstantin írja, hogy a turkok Árpádot „*meg is tették fejedelmöknek a kozárok szokása és törvénye szerint pajzsukra emelve őt.*” (A magyar honfoglalás kútfoi, 1900/122.) Tacitus római történetíró azonban már 850 évvel Konstantin előtt, Kr. u. 100 körül germán szokás-ként ír a pajzsra emelésről. Bővebben A hun-germán kapcsolatokról c. fejezetben.

Végül elfogadják, hogy a kisfiú felnőtté válásáig Frithiof vezesse az országot. A nemzetgyűlés Ingeborgot is neki adná, a mindig dacos Frithiof azonban először atyja sírjához megy, hogy tanácsot kérjen, hogyan békítheti meg Balder istent, akinek szobra, temploma az ő vigyázatlansága következtében leégett. Az üzenet az, hogy építse fel újra a templomot. Frithiof gyönyörű templomot épített, Balder szobrát pedig ezüsből készítetteti el fa helyett. Az oltár kövén runákkal bevésve Odin bölcs szavai.

*„Amott elől az oltár. Éjszak egy darab
Márvány kövéből áll ez, rajt köröskörül
Kígyó gyűrű kereng, bevéssett runáirás,
Wal' és Havamalból írt mély értelmű szavak.”*

A templomot ünnepség keretében szentelik fel, Balder Isten főpapja beszél a régi Istenek tetteiről, és ebben a beszédben jelenik meg először a kereszténység, Jézus említése:

*„Egy Baldert ismer a Dél, egy szűznek fiát...
Csataszója: Béke, fényes kardja: Szeretet...”*

A főpap az arianus vallás alaptétele szerint fogadja el az új tant: „Allfader egy, habár követje több van is.” Vagyis Isten egy és oszthatatlan, Jézus pedig fia és követe, de nem egylényegű vele.

Végül Ingeborg is megjelenik és Halfdane nevű bátyja hozzájárul ahhoz, hogy Frithiof felesége legyen.

Zsupos Zoltán történész elmélete a székely-magyar rovásírás eredetéről

---

Zsupos Zoltán levéltári kutatásai több új adattal örvendeztették meg a rovásírókat. Pl. 2012-ben a *Rovásírás az anyakönyvekben*, vagy 2015-ben *Szegedi Zsigmond rovásírásos ábécéjéről* írt alapos tanulmánya. Ezeknek az elérhetőségét írásom végén közzéteszem.

Ne ijesszen majd el senkit olvasásuktól Zsupos Zoltán itt következő akadémiai típusú felvezetése, hanem örüljenek az előkerült újabb rovás emlékeknek, adatoknak.

„A székely írás nagy valószínűséggel a nyugati törökség írásaihoz köthető – a kazáriai, bolgáriai és az avar írás emlékeivel együtt. Az Árpád-korban már használt írásról feltételezhető, hogy kialakulásában a kelet-európai rovásírások és bizonyos balkáni kapcsolatok egyaránt fontos szerepet játszottak.” <https://aktakaland.wordpress.com/2015/07/10/szekely-forrasok/>

Ez a dőlt betűs idézet volt tehát 2015-ben Zsupos Zoltán álláspontja a székely írás eredetéről. Tudomásul kell venni, ha valaki az akadémiai írástörténet képviselőinek elismerésére vágyik, akkor ilyeneket kell írnia. Ettől még örülhetünk, hogy felfedezett egy újabb értéket a nemzet számára. Tavaly azonban Zsupos Zoltán közzétett valamit, ami állandóan arra ösztökél, hogy megcáfoljam, mielőtt az Akadémia komolyan veszi és olyan tartósan ránk erőteti, mint a finnugor vagy török származás elméletet. Dolgozatának címe: **Honnan ered a székely írás? A székelység a Kárpát-medencében.** Megjelent a Valóság folyóirat 2017. augusztusi számában.

Sajnos Zsupos Zoltán most nem egy újabb levéltári felfedezéssel ajándékozott meg minket, hanem a rovásírás eredetével kapcsolatos elképzelésével. Ennek lényege pedig az, hogy a székelyek a 9. században az angolszász runákból alkották meg a székely-magyar rovásírást.

Az jó, hogy ez az elképzelés nem annyira valószínűtlen, mint a 3 évvel ezelőtti török, kazár, bolgár és balkáni rokonság és az is jó, hogy Zsupos Zoltán észrevette, sőt le is merte írni, hogy a magyar rovásírás és a runaírás betűi hasonlítanak egymásra. Ugyanis ezt eddig csak a „dilettánsok, árvalányhajások, laikusok”, valamint a Magyar Narancs által „ocsú”-nak, az Ötvös Zoltán (ismeretlen tudományos hátterű újságíró) által pedig „szaporodó dilettánsnak és szubkulturálisnak” nevezettek merték leírni. (Pedig ez az Ötvös a komoly és színvonalas Magyar Nemzetbe ír, nem a 444.hu-ra.)

Zsupos Zoltánt idézem, a 9. században vagyunk, azt kell még tudni, hogy az említett „futhork” az angolszász runaírás betűsora: *„...itt a salzburgi püspökséghez, majd érsekséghez tartozó alsó Pannoniában élő székelyek, a keresztény térítés során, mivel nem rendelkeztek önálló írással, akárcsak a hasonló helyzetben lévő szlávok, rá voltak kényszerítve az írásbeliségre. A magyarul beszélő, önálló népi tudattal rendelkező székelyek nem akarták a szláv, bajor, frank, vagy egyéb népek, népcsoportok által használt írásrendszereket átvenni, hanem sajátot alkottak. Nem kívántak azonban teljesen eltérni a korábbi Avar Kaganátusban élő törökös népek által használt írástól, ugyanakkor a Karoling Birodalom térítőitől egy azokhoz*

hasznoló, bár térben távoli írásrendszert, az angolszász futhorcot megismerhették. Annak betűit használták fel az önálló székely írás megteremtéséhez, de nem szolgálai módon, hanem külön gondot fordítottak arra, hogy a jelek hangértéke ne ugyanaz legyen, mint a felhasznált írásrendszerben. Megalkotói művelt székely emberek voltak, akik így biztosították, hogy a székely nyelven leírt szövegeket az angolszász Futhorkot használók ne érthessék meg, így az csupán a székely írást ismerők kiváltsága lett... Bizonyítékként az angolszász futhorc és a székely írás összevetése szolgál... Mivel a szakemberek feltételezése szerint egy korabeli írásrendszer kb. 20 betűből állt, egyértelmű, honnan származik a székely írás alaprétege: az angolszász futhorc írásból.” (78-79. oldal)

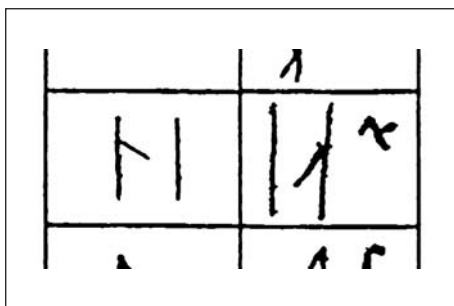
Tehát Zsupos Zoltán szerint a 9. században a székelyek még írástudatlanok voltak, de nem akartak teljesen eltérni a törökös népek írásától, de mégis felhasználták az angolszász Futhorkot a nyugati térítőknél köszönhetően, majd ebből saját, önálló írást alkottak, olyan hangértékekkel, hogy a Futhorkot használók ne tudják elolvasni.

Emlékeztetem az Olvasót a 8. századi szarvasi avar tűtartóra, melynek kapcsán már Vékony Gábor felvetette, hogy a Dunántúlra telepített székelyek hozták magukkal az írás tudást. És nem csak egy avar rovásemlékünk van! Ezek már léteztek 100-150 (száz-százötven) évvel azelőtt, hogy Zsupos szerint a nyugati térítők „megismertettek” minket az írással. Furcsa az is, hogy a székelyek egy másik írás betűit használták fel az „önálló, saját” székely írás megalkotásához. Akkor mitől önálló, mitől saját? Ellentmondás az is, hogy Zsupos azt feltételezi, hogy a „tanítók”, a hittérítők nem tudták volna megfejtetni a székely hangértékeket. Ha a székelyek titokban akarták tartani, amit írtak, akkor jól összerótták a betűiket. Az összeállítás pedig nem jellemző a runaírásra. A kb. ötezer runaemlékből néhány szerzőnek és a világhálónak köszönhetően több ezret megismerhetünk, de jó, ha tízen van összerovás!

Zsupos bizonyítékként bemutatja, összeveti a Nikolsburgi ábécét és az angolszász runákat. Nos ez az, amiért a hivatalos tudomány nyelvészei dilettánsozni szoktak, a főbűn a jel hasonlítás. Zsupos írásának megjelenése után nem hallottam a sikoltozást, a Valóság folyóiratban sem dilettánsozták le, tehát kettős mérce van. Ha én összehasonlítom a Tordos-Vinca műveltség jeleit és a magyar rovásírást, sőt abból következtetek Kárpát-medencei ősiségünkre, akkor „dilettáns szubkulturális ocsú” vagyok.

Ráadásul Zsupos a jel hasonlításnál trükközött egy kicsit. Ugyanis, ami a Nikolsburgi **R** mellett van runaként, az nem egy darab

betű, hanem kettő darab. A Brunswick-i ládikán (azaz Gerberga ládáján) láthatók így egymás mellett, egy **L** és egy **I** hangértékű runa. Tehát Zsupos Zoltán két véletlenszerűen egymás mellett álló betűt egynek vesz és összehasonlít egy önálló betűvel. A rovásírással is foglalkozó akadémikusok és egyetemi tanárok ilyenkor behunyják a szemüket.

Balra: runa **L** és **I**,
jobbra: Nikolsburgi **R**

Térjünk vissza még egy kicsit ehhez az idézet részlethez: *„Annak betűit (a runaírásnak) használták fel az önálló székely írás megte-remtéséhez, de nem szolgálai módon, hanem külön gondot fordítottak arra, hogy a jelek hangértéke ne ugyanaz legyen, mint a felhasznált írásrendszerben. Megalkotói művelt székely emberek voltak, akik így biztosították, hogy a székely nyelven leírt szövegeket az angolszász Futhorkot fu?orc használók ne érthessék meg, így az csu-pán a székely írást ismerők kiváltsága lett...”*

Zsupos Zoltán eszerint halványan emlékezhetett arra, hogy mit írtam 2004-ben a Tatárlaka titka c. tanulmányomban a Dobogó történelmi folyóiratban, majd a Kőbe vésték fába rótták c. könyv 80. oldalán, 2005-ben:

*„Őseink az eredeti, 30 vagy 32 betűs jelkészletet és hangértékeit azonban mindvégig megőrizték Kárpát-medencei utódaik számára. Ez együtt, ezekkel a hangértékekkel csak itt maradt fenn. Bizonyítja ezt a germán runa írás is. A szkíták vagy hunok adták át ennek jeleit, mégpedig úgy, hogy 24 runa jelből 13 formailag azonos a mi betűinkkel, hangértékük azonban teljesen más. Ugyanígy a régi görög ábécéből (amely 23 betűs) 12 formailag egyezik rovásbetűinkkel, közülük hangértékben csak az **A** betű azonos.*

Őseink elkápráztató ötletességgel alkották meg az írásjelek és írásmódok változatait, majd nemes önzetlenséggel és bizonyára nem kis fáradozással adták tovább. Mindegyik továbbadott ábécé tartalmazott több-kevesebb elemet a 30 vagy 32 betűs Kárpát-medencei ábécéből és ezzel utalt eredetére.

A teljes minta azonban csak a mi betűinkből és a hozzájuk tartozó hangértékekből áll össze. Ezt ma székely-magyar rovásírásnak nevezzük...”

(Friedrich Klára: Tatárlaka titka (Dobogó, tört. folyóirat 2004. szept.-2005. jún., Friedrich Klára – Szakács Gábor: Kőbe vésték-fába rótták, 2005/80.)

Nekem tehát Zsupos Zoltánnal ellentétben az a véleményem, hogy a magyarság szkíta-hun elődei voltak az átadók a pelazg, etruszk, görög, türk írás és a runák esetében is.

Bár 2004-ben a 39 betűs magyar rovásírással még csak 13 alakilag azonos jelet említek, a runák alaposabb tanulmányozása után 2006-os táblázatom már nagyobb egyezést mutat, 27-et. Látható a könyvem végén lévő, a magyar rovásbetűket és a runákat alakilag összehasonlító táblázaton. Természetesen tudom, hogy két betű csak akkor azonos, ha hangértékük is azonos, de a nagy mértékű alaki egyezést nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Hogy a székely-magyar rovásírás idősebb, korábban keletkezett a runáknál, azt egyértelműen bizonyítja, hogy az újkőkori, tehát legalább 7 ezer éves Tordos-Vinca műveltség jeleiből épül fel, mint ahogyan a könyvem végén lévő egyik táblázaton is mutatom.

Zsupos Zoltán írásai:

Honnan ered a székely írás?* A székelység a Kárpát-medencében. (Valóság, 2017. aug.)

http://epa.oszk.hu/02900/02924/00056/pdf/EPA02924_valóság_2017_08_075-094.pdf

Rovásírás az anyakönyvekben (2012)

http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/rovasiras_az_anyakonyvekben

Egyedülálló székely ábécé az Országos Levéltárban (2018)

<https://aktakaland.wordpress.com/2015/07/10/szekely-forrasok/>

Jókai Mór: A magyar nyelv ismét itthon

Hozott az ég! keblünkbe zárt
Rég várt vendég, magyar nyelv!
Lelkünk lelke, szivünk vére,
Velünk maradj, ne tűnj el.
Ülj a székbe, mely megillet,
Tedd fel babér-koronád,
Erősödjék meg hatalmad
Hosszú századokon át,
Hogy e honban ne mondhassa
Senki többé ezután:
„Nem tudom a magyar nyelvet,
Mivel nem tanulhatám.”

Szálld meg költő s tudós lelkét,
Hogy irjanak magyarán.
Tisztaságban, helyességben
Tündökölve egyaránt.
Idegen szót, eszmejárást,
Ne hagyj többé mondani.
Van mi nekünk annál jobb, szebb,
Csak ki kell választani.
Hogy e honban ne mondhassa
Költő, tudós ezután:
„Nem tudom a magyar nyelvet,
Mivel nem tanulhatám.”

Szállj az úri teremekbe:
Hol eddig más volt divat.
Tudjon veled elmulatni
Nagyságos lányod, fiad.
Casinóban, versenytéren,
Páholyban, vigalmakon,
Minden nagy úr tudjon szólni
A hazai hangokon.
Hogy e honban ne mondhassa
Gróf és grófné ezután:
„Nem tudom a magyar nyelvet,
Mivel nem tanulhatám.”

Szállj a jó táblabíróra,
A ki azzal kérkedik,
Hogy más nyelven, mint magyarul
Nem is hallott még eddig.

S mondd meg néki, hogy nem elég
Téged viselni szájban,
Hanem olvasgatni is kell
Könyvekben és ujságban,
Hogy e honban ne mondhassa
Senki többé ezután:
„Beszéltem a magyar nyelvet,
De b'z én nem olvasgatám.”
(1859)

* Az eredeti, 19. századi helyesírás szerint.
Forrás: <https://mek.oszk.hu/05100/05177/html/#8>

Friedrich Klára: Novemberi seregek

Beállt az ősz, a hadak visszatérnek
megverten vagy holtan, a sápadt nemzedék
nincs bor, dal, tréfa, csak szalmazsákra dőlnek
és hallgatják az Idő érdes lélegzetét.

Az asszonyok a hídnál véres vásznat mosnak
szürke köd teríti rájuk a köpenyét
eltűnnek benne „most és mindörökké”
nem várják balgán az Igazság kegyét.

Nem térni vissza a csürhe körforgásba
ne nyerítsen ló, ne hívjon a kürt
csak álmodozni Róla, a hatalmas Hazáról
mely valami pocsolyában régen elmerült.

Mégis tudják, a Föld Isten, ha hív majd
szántani-vetni és kizöldül a rét
felkelnek újra a rothadt szalmazsákról
és megélezzik a rozsdás vas ekét.

Hadba mennek újra keserű daccal
idegen parancsra, idegen célokért
minden ismétlődik, forog nyikorogva
azt nyikorogja: miért, miért, miért...

(2019)

Beláthatatlan ősidők

**Magyarok ősei
a Kárpát-medencében
(Rovás) írástudók**

8-9000 évvel ezelőtt

**Magyarok ősei
a Kárpát-medencében
(Rovás) írástudók
Képirás alkotók,
terjesztők**

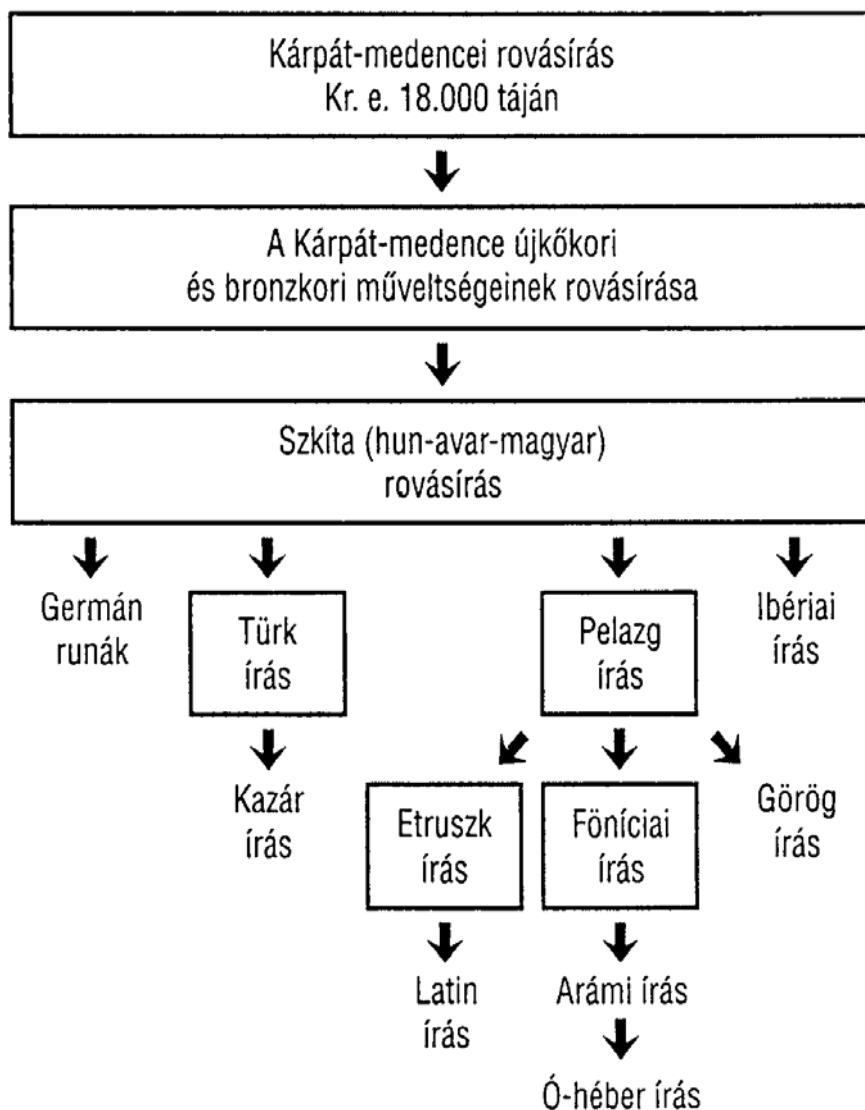
5-6000 évvel ezelőtt

**Magyarok ősei
a Kárpát-medencében
(Rovás) írás
terjesztők**

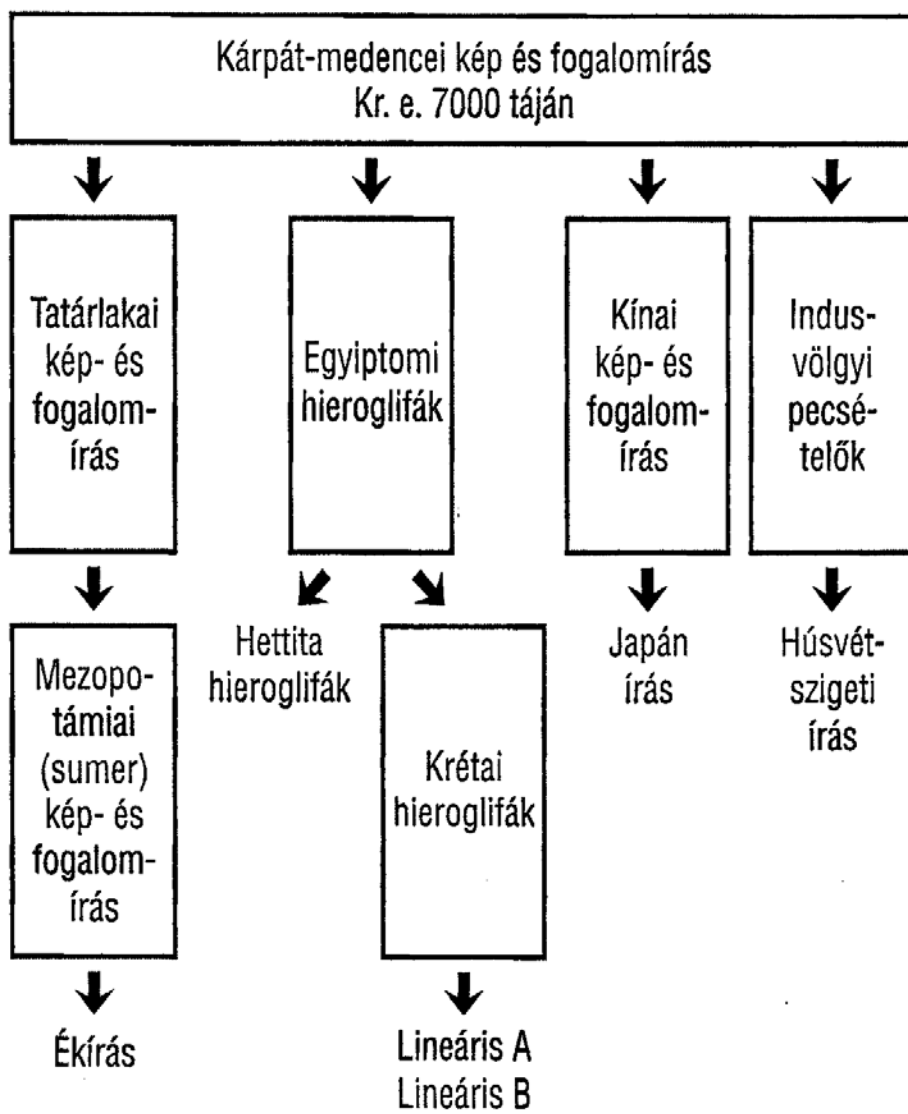
Friedrich Klára, 2005/79.

A magyarok elődeinek betűírásából eredő írások

Összeállította: Friedrich Klára
Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010/49.)

A magyarok elődeinek kép és fogalomírásából eredő írások

Összeállította: Friedrich Klára

Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010/50.)

A székely-magyar rovásírás kőkori előzményei

BAJÓT	LEPENS- KI VIR	TORDOS-VINCA	KIS- UNYOM	TÁSZOK- TETŐ	SZÉKELY-MAGYAR	HANG- ÉRTÉK
*		P, 9	A	P, P, A	9, 9, 9	A, A'
*	X, *X	* X	X	X	X	B
						C
			+	+		CS
						D, É
						E, É
						F
						G
						GY
						H, I
						I, I'
N	N	N, 1,		N, 1	N, 1,	K
						L
						LY
						M
)						N
						NY,
						O, O'
	R			K		O, O'
						P
*	H	S, H, -		-	S, H, H, -	R
			*			S
						SZ
						T
						TY,
						U, U'
						U, U'
						V
						Z
						ZS

Összeállította: Friedrich Klára, 2009.

* Összerovások

Kiegészítés (bekarikázva): 2016.

Hang- érték	Török csoport		Runa	Középtenger-melléki csoport				Phöníciai-órámi cs.		
	Magyar	Ó-török		Ó-görög	Latin	Etrusk	Pe- laeg	Mo- bi	Si- doni	Ar- mi
1. a, á.	ⱭⱭ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	
2. b.	X	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	
3. cz.	↑		ⱮⱮ		ⱮⱮ	ⱮⱮ				
4. cs.	Ɱ	ⱮⱮ								
5. d.	+	XⱮ	Ɱ	ΔⱮ	ⱮⱮⱮ	Δ	ΔⱮ	Ɱ	47	
6. e, é.	Ɱ	ⱮⱮ	M	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	Ɱ		
7. f, ƒ.	⊗ ⊗			⊗ ⊗	88	⊗⊗⊗⊗				
v, f.			ƒ ƒ	ƒ ƒ ƒ	ⱮⱮ	ƒ ƒ ƒ	ƒ	ƒ		
8. g.	Λ	ε	X	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	Λ	ⱮⱮ	
9. gy.	ⱮⱮ									
10. h.	X Ɱ		ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	ⱮⱮ	
11. i.	††	††	†	†	†	†				
12. j.	†	9	4†				z	z	††	
13. ly.	⊗ ⊗	ⱮⱮ								
14. -k-	⊗	ⱮⱮⱮ	<>	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ƒ	77	77	
15. k-k.	Ɱ	ⱮⱮⱮ								
x.				X+V	↓ Y	↓ Y	Y		ⱮⱮ	
16. l.	Λ	ⱮⱮⱮ	M	Λ/	ⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	6	4	ⱮⱮ
17. m.	Ɱ	Ɱ	M	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	4	4
18. n.	Ɱ	ⱮⱮⱮ	††	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	7	4	ⱮⱮ
19. ny.	Ɱ									
20. o.	ⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ		
21. ó.	K ×Ɱ	ⱮⱮ								
22. p.	Ɱ	†	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	ⱮⱮ	ⱮⱮ
23. r.	Ɱ	44†	ⱮⱮ	44†	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	Ɱ	Ɱ	44	
24. s.	Λ	ΛⱮⱮ	ⱮⱮ	MⱮⱮ	MⱮⱮ	MⱮⱮ	Ɱ	w	w	ⱮⱮ
25. sz.	†	†								††
26. t.	†	hⱮ	†	††	†††	X†††	X	††	h	
27. ty.	X X									
θ.			††	⊗	⊗	⊗ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	Ɱ	
28. u.	Ɱ	ⱮⱮ	ⱮⱮ	ⱮⱮⱮ	V	VΛⱮ	Y	4	47	
29. ű.	4 4	ⱮⱮ		VⱮⱮ						
30. v.	M		††		VⱮ	V	Y	4	47	
31. z.	Ɱ	††	Y	††	††	×†	†	†	z	††
32. zs.	Y									
φ.				YⱮⱮ						

Sebestyén Gyula, 1915/157.

Betűalak egyezések - 1. oldal

Magyar rovásírás	Runaírás
q, q, a þ ssa þ ad	P w þ, þ th, dh, þ o
q á	þ w
X b	X g
↑ c	↑ t
H, □ cs	H h □ ng
t, t d	þ n þ ae (é)
z, z e	
z, z é	h n
⊗, ⊕ f	
Λ, Λ g	q, þ a, ae (é)
≠, ≠, † gy	≠ h ≠ ae
z, z h	z ng
t, T i, i	
1, 7 j	þ l
◇, l, N, z, r k	◇ ng l, l i, ch, ae, eo ↙
Λ, Λ l	l kw, q ↘
⊙, ⊙, ⊙ ly	⊙ g (Fischer) ⊙ j (J. Fr.)
β, β, β m	β, β, β b
) n	
D, D ny	
∩, ∩ o, ö	

Összeállította: Friedrich Klára, 2006.

Betűalak egyezések - 2. oldal

Magyar rovásírás	Runaírás
K, Œ, X ö, ő	H n (Cod. Run.)
Œ, E, E n	
H, -, s r	N h
Λ, Λ s	Λ u k c, k
l, l sz φ szk	l i φ j
Y, Y t, tt	Y, P k V f
X, X, X ty	
Ω, Ω u, ú	Ω, Ω, H d M m
z, z, z ü, ú	z, z s k, k ng (j. f)
M v	M e
≡, ≡ z	≡ m (Fischer)
Y, Y, V zs	Y, Y z, k, X
Y, Y, Y nt	Y ziu Y, Y ea, ear
* 100	X, * h, g, ia, io
z, hun betű z	z, z Othila, Ethel O:
h szbita betű	h r, y, k

Összeállította: Friedrich Klára, 2006.

Kiadványaink

- Friedrich Klára: Múltunk szétszóródott gyöngyszemei (Tanulmány, 1994)
- Friedrich Klára: Roga koronája (Tanulmány, 1997)
- Friedrich Klára: Tanuljuk és tanítsuk a rovásírást (Oktató füzet, 1998)
- Friedrich Klára: Rovásírás gyakorlatok nem csak gyerekeknek I.- II. Magyar Ház Kiadó, 2000)
- Friedrich Klára: Attila ifjúsága (Rovásírásos olvasókönyv, 2002)
- Szakács Gábor-Friedrich Klára: Attila ifjúsága (Történelmi zenemű, 2002)
- Friedrich Klára – Szakács Gábor: Kárpát – medencei birtoklevelünk a rovásírás (2003)
- Friedrich Klára: Rovásírás tankönyv és szakköri ötlettár (2003)
- Friedrich Klára: Roga királyfi (Rovásírásos mesekönyv, 2004. A mesét kézzel átírta rovásírással Dittler Ferenc, a képeket rajzolta Szakács Gábor)
- Friedrich Klára – Szakács Gábor: Kőbe vésték, fába rótták (2005)
- Friedrich Klára – Szakács Gábor: Rovásírás játék nem csak gyerekeknek (2005)
- Szakács Gábor – Friedrich Klára: Pogány imák (Történelmi zenemű, 2005)
- Friedrich Klára: Új Rovásírás tankönyv és szakköri ötlettár (2006)
- Friedrich Klára – Szakács Gábor: Tászok-tetőtől a bosnyák piramisokig (2007)
- Friedrich Klára – Szakács Gábor: Ősök és írások: (2008)
- Friedrich Klára: Hajnalkövek (Versek rovásírással, 2008)
- Szakács Gábor – Friedrich Klára: Rákóczi él (Történelmi zenemű, 2008)
- Friedrich Klára: Roga hun király (2009)
- Szakács Gábor – Friedrich Klára: Tatárlakától a boszniai piramisokig (DVD, 2009)
- Friedrich Klára: Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010)
- Friedrich Klára: Grál kehely-király kehely (2012)
- Friedrich Klára: Fejlesztő feladatok rovásírással 5-9 éves gyermekeknek (2012)
- Friedrich Klára: Megfejtések könyve, I. (2013)
- Szakács Gábor – Friedrich Klára: Hunyadi Mátyás igazsága (Történelmi zenemű, CD, DVD, 2014)
- Friedrich Klára: Felvidéki rovásírásos emlékek (2014)
- Friedrich Klára: Megfejtések könyve, II. (2015)
- Szakács Gábor: Ha lecsap a stroke (2016)
- Friedrich Klára: Mély titkú rovással (2017)
- Szakács Gábor: A Kárpát-medencei Rovásírás Versenyek füzetek (kb. 60 oldalas ismeretterjesztő kiadványok, 2000-2011)

Emellett Friedrich Klára több újságba írt (ír) ismeretterjesztő sorozatot a rovásírásról, pl. 50 részt a Magyarok Világszövetségének lapjába, a Honlevélbe.

Felvidéki és erdélyi újságba, eddig 70-75 részes rovássemlék ismertetőt.

Szakács Gábor 26 éve a Magyar Demokrata polgári hetilap újságírójaként többszáz ismeretterjesztő cikket írt (ír), jelentős részüket történelmi témákról.

Írt Csurka István lapjába, a Magyar Fórum-ba és az Arany Tarsoly havonta megjelenő nemzeti kiadványba.

Szakirodalom

A magyar honfoglalás kútfői (MTA, 1900, Nap Kiadó, 1995)

A rovásírás él-e a magyar nép között? (MTA, 1903)

Altheim, Franz: Hunnische Runen (Halle, 1948)

Anonymus: Gesta Hungarorum (Magyar Helikon, 1977)

Babcock, Michael: Attila utolsó éjszakája (Európa Könyvkiadó, 2008)

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai, I., II., III. kötet (Miskolci Bölcsész Egyesület, 1997, 1998, 2005)

Balás Gábor: Székelyek nyomában (Panoráma, 1984.)

Batszajhan, Zagd: A hunok régészete, néprajza és története, IV. rész (Turán, 2006, április-június)

Bárdi László: Kőrösi Csoma Sándor és gyökereink (Kőrösi Cs. S. Közműv. Egyesület, Kovászna. Szerk: Gazda József, 2017)

Bognár József: Történelem és pogányság (Ősi Örökségünk Alapítvány, 2013)

Bóna István: A középkor hajnala. Gepidák és langobardok a Kárpát-medencében (Corvina, 1974)

Bóna István-Cseh János-Nagy Margit-Tomka Péter-Tóth Ágnes: Hunok-Gepidák-Langobardok (Szeged, 1993)

Broby-Johansen, Rudolf: Északi sziklarajzok (Gondolat kiadó, 1979)

Csomor Lajos: Őfelsége a Magyar Szent Korona (Székesfehérvár, 1996)

Daniels, Benjamin: Notes on Orthography and Pronunciation, as well as Some Thoughts on Using Runes to Write Modern English (2015)

<http://www.yokoiscool.com/BenjaminRunesLMNO2015.pdf>

Diculescu, Constantin: Die Gepiden, I.Band (Leipzig, 1923)

- Dittler Ferenc: Az ősi magyar rovásírás és mai alkalmazása (Hun-idea Kiadó, 2006)
- Dömötör Tekla: Germán, kelta regék és mondák (Móra Kiadó, 1976)
- Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában (Panoráma, 1977)
- Düwel, Klaus – Kuzmenko, Yuriy: Runic inscriptions in Eastern Europe - an overview (STUDIA HISTORICZNER. LVI, 2013, Z. 3 (223) Poland)
<https://docplayer.net/42930066-Runic-inscriptions-in-eastern-europe-...>
- Edda (izlandi és skandináv hitrege gyűjtemény): <https://mek.oszk.hu/00300/00377/html/>
- Eliade, Mircea: Vallási hiedelmek és eszmék története, II. (Osiris Kiadó, 1999.)
- Eliade, Mircea: A samanizmus (Osiris Kiadó, 2005)
- Erdélyi István: A hun rovásírás (Turán, 2001/április-május)
- Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift (Wien. Pest. Leipzig. 1880)
- Fehér Mátyás Jenő: Avar kincsek nyomában (Buenos Aires, 1972, Ménrót Kiadó, 2000)
- Fehér Mátyás Jenő: Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovásírásos ládikája Gandersheimben (Magyar Őskutatás, 1977/4.)
- Fehér Mátyás Jenő: Besenyő őstörténet (Kárpáti Ház Kiadó, 2004)
- Fehér Mátyás Jenő: A „WALTHARIUS MANU FORTIS” (Magyarul: Erőskezű Walter) hősköltemény avar vonatkozásai
<http://www.magtudin.org/Waldharius.htm>
- Fehérné Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig, I, II. (Buenos Aires, 1975)
- Fettich Nándor: Népi és kulturális kontinuitás a Kárpát-medencében a régészeti adatok alapján (A Kis Akadémia Könyvtára, 1943)
- Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leiratik (Saját kiadás, 1851)
- Fischer Károly Antal: A hun-magyar írás és annak fennmaradt emlékei (1899, Hétágú Síp Alapítvány, 1992, Hun-idea, 2005)
- Font Márta: A Kijevi Rusz hercegnője a magyar történelemben (Hromada, Magyarországi Ukrán Kult. Egyesület lapja, 2012)
http://hromada.hu/2012/nom_117/tortenelem/hercegno.html
- Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)
- Friedrich, Johannes: Geschichte der Schrift (Heidelberg, 1966)
- Friedrich Klára: Roga koronája (Őstörténeti áttekintő füzet, 1997)
- Friedrich Klára: Kálmán király varázsgyűrűje, mint a Nagyszentmiklósi Kincs egyik hiányzó darabja? (Magyar Jelen, 2004/8/12. Olvasható még: Friedrich-Szakács: Kőbe vésték, fába rótták, 2005. A Honlevélben, 2011/április. Megfejtések könyve I. 2013, 76.)
- Friedrich Klára: Rovásírás és runairás (Magyar Demokrata, 2006/11. szám, márc. 16.)

- Friedrich Klára-Szakács Gábor: *Ősök és írások* (2008)
- Friedrich Klára: *Roga hun király* (2009)
- Friedrich Klára: *Írástörténeti áttekintő magyar szempontból* (2010)
- Friedrich Klára: *A Nagyszentmiklósi Kincs megfejtési kísérlete* (Megfejtések Könyve II. 2015/8.)
- Friedrich Klára: *A székely-magyar rovásírás kőkori előzményei, mint a Kárpát-medencei őshaza bizonyítékai* (2016)
- Gibbon, Edward: *A hunok hódításai és Attila birodalma* (Attraktor Kiadó, 2016, a teljes mű: London, 1776-1789)
- Gleichen-Russwurm, Alexander: *Die Siegfriedsage* (Levy&Müller Kiadó, 1912)
- Gosztony Kálmán: *Egy X. századbéli ó-magyar nyelvű rovás-felirat* (Magyar Múlt-Hungarian Past, 1986/1-2.szám)
- Götz László: *Keleten kél a Nap* (Püski Kiadó, 1994)
- Grandpierre K. Endre: *A magyarok Istenének elrablása* (Titokfejtő Kiadó, 1993)
- Gyárfás Ágnes és szerzőtársai: *Gerberga apátnő rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból* (Ősi Gyökér, 2013. október-december)
- Hampel József: *A nagy-szent-miklósi aranykincs* (Archaeologiai Értesítő, MTA, 1884)
- Hauge, Arild: *About the Runes*
<https://www.arild-hauge.com/eindex.htm>
- Hauge, Arild: *Dániai runa emlékek képes katalógusa* <http://www.arild-hauge.com/denmark.htm>
- Hauge, Arild: <https://www.arild-hauge.com/PDF/On%20the%20Transliteration%20of%20English%20Runes,%20R.I.Page.pdf>
- Henkel, Joachim: *Der Rökstein - Weltliteratur in Stein gemeißelt* (2005/2012) <https://www.geschichte-skandinavien.de/roekstein.html>
- Hering, Elizabeth: *Az írás rejtélye* (Gondolat, 1966)
- Hunfalvy Pál: *Magyarország ethnographiája* (MTA, 1876)
- Hunyadi Ilona: *Kelták a Kárpát-medencében* (Pázmány Péter Tudományegyetem, 1942)
- Iordanes: *Getica* (L' Harmattan Könyvkiadó, 2005)
- Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia* (1854, Európa Kiadó, 1987)
- Jensen, Hans: *Geschichte der Schrift* (Hannover, 1923)
- Jordanes: lásd Iordanes
- Kállay Ferenc: *A pogány magyarok vallása* (1861, Püski, évszám nélkül)
- Kéki Béla: *Az írás története* (Vince Kiadó, 2002)
- Kézai Simon: *Gesta Hungarorum* (Magyar Ház Kiadó, 1999)
- Kiszely István: *A svájci „hun völgy”* (Magyarországi Unitárus Egyház Kiadása, 1996)
- Kiszely István: *A magyarság eredete és ősi kultúrája* (Püski Kiadó, 2000, bővített kiadás)

- Koch, Rudolf: Jelek könyve (1923, Gondolat Kiadó, 1990)
- Kutzián Ida: A Körös kultúra (Pázmány Péter Tudományegyetem, 1944)
- László Gyula: Emlékezzünk régiekről (Móra Ferenc Kiadó, 1979, 1995)
- László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig (Gondolat Kiadó, 1974)
- Looijenga, Tineke – Vennemann, Theo: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket
https://www.arildhauge.com/PDF/The_Runic_Inscription_on_the_Gandersheim.pdf
- https://www.academia.edu/6584986/The_Runic_Inscription_on_the_Gandersheim_Casket_Tineke_Looijenga_and_Theo_Vennemann
- Lukácsy Kristóf: A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei eredeti örmény kútfők után II. kötet, (Kolozsvár, 1870.)
- Magyar Adorján: A Nibelung ének magyar eredete („A fáklya”-Warren, Ohio, USA, 1963)
- Magyar Élettér Autóatlasz (Szalóky-Kertész-Szítás, 2005.)
- Magyarország népeinek története az őskortól a honfoglalásig (Kiállításvezető 1970 tájáról, kiadta a Magyar Nemzeti Múzeum)
- Mandics György: Róvott múltunk I, II, III. (Irodalmi Jelen, 2010-2011)
- Mitológiai ábécé (Gondolat Kiadó, 1970)
- Molnár Antal: A középkor története (In: Ribáry Ferenc: Világtörténelem, 1881)
- Négyesi Lajos: Árpád pajzsra emelése (http://epa.oszk.hu/00000/00018-/00027/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2013_2_583-592.pdf)
- Németh Gyula: Attila és hunjai (Eckhardt Sándor, 1940, Akadémiai Kiadó, 1986)
- Nibelung ének (Remekírók sorozat, ford. Szász Károly, Kiadó: Lampel-Wodianer, 1868)
- Page, R. I. : Reading the past – Runes (The British Museum Press, 1987.)
 A könyvért köszönet Daróczi Bélának, aki Walesből küldte ezt az alapművet.
- Page, R. I. : On the Transliteration of English Runes (Corpus Christi College, Cambridge) <https://www.arild-hauge.com/PDF/On%20the%20Transliteration%20of%20English%20Runes,%20R.I.Page.pdf>
- Petőcz Károly: Az emlékeztetőktől a nyomtatott betűig (1984)
- Priszkosz rétor töredékeiből (Szemelvények, fordította és magyarázta Szilágyi Sándor, 1904, Magyar Ház, 1999.)
- Püspöki Nagy Péter: A magyar rovásírás eredetéről (Magyar Nyelv, 1977/3.szám)
- Ribáry Ferenc: Világtörténelem – Molnár Antal: A középkor története (1881)
- Robinson, Andrew: Az írás története (Jószöveg Műhely, 2003)
- Salamon Ágnes-Barkóczi László: IV. század végi, V. század eleji temetkezések Csákváron

https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_FEJE_C0111_albaregia11/?pg=47&layout=s

Alba Regia A Szent István Király Múzeum Évkönyve, 1971. Székesfehérvár

Sebestyén László: Kézai Simon védelmében (Nap kiadó, 1997)

Sebestyén Gyula: Rovás és rovásírás (1909, Tinta Kiadó, 2002)

Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás hiteles emlékei (1915)

Somos Zsuzsanna: Az Etheling dinasztia. Hunok a brit trónon? (In: A Biblia és az ősi Sumer irodalmának párhuzamai, Püski Kiadó, 2018)

Stephens, Georg: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick <https://www.arild-hauge.com/PDF/Brunswick%20Runic%20Casket.pdf>

Stephens, Georg: Handbook of The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England, 1884. PDF. <https://www.arild-hauge.com/PDF/Stepens-no-se-dk-uk-sc-runes.pdf>

Szabó Károly: A régi hún-székely írásról (Budapesti Szemle, 1866)

Szakács Gábor: Kelták a Csepel-szigeten (Magyar Demokrata, 2004/9.)

Szakács Gábor: Kálmán király gyűrűje – mit jelent a titokzatos felirat? (Magyar Demokrata, 2005/3/10., Világhálón: 2005/05/08.)

<https://demokrata.hu/magyarorszag/kalman-gyuruje-mit-jelent-a-titokzatos-felirat-56896/>

Szakács Gábor: Etruszkok és camonik nyomában (Magyar Demokrata, 2005.)

Szakács Gábor: Etruszk, azaz magyar (Beszélgetés Mario Alinei nyelvész-szel, Magyar Demokrata, 2005/37.)

Szakács Gábor: Attila sírja (Magyar Demokrata, 2005/45.)

Szakács Gábor: A hun üst titka – áldozat vagy áldomás (Magyar Demokrata, 2006/27.)

Szakács Gábor: Attila fapalotája (Magyar Demokrata, 2006/ 51-52.)

Szakács Gábor: Kinek az írása? (Magyar Demokrata, 2011. május 4.)

Szakács Gábor: Egy eltűnt ősvallás nyomában (Magyar Demokrata 2013 dec. 18.)

Szász Béla: Hunok története Attila nagykirály – Bakay Kornél jegyzeteivel (1943, Gede testvérek Bt. 2001)

Szentkatolnai Bálint Gábor: A honfoglalás revíziója (1901, Reprint, Püski, 2008)

Szondi Miklós: Az egységes rovás (Solt, 2012)

Szöllősi Kálmán: Egy csodálatos lelet: Rovásírásos orsógomb Baranyából (Turán, 2000/okt-nov.)

Tacitus: Germania <http://mek.oszk.hu/04300/04353/04353.pdf>

Tegnér Ézsaiás: A Frithiof monda (Ford: Győry Vilmos, Kiadó: Lampel-Wodianer, 1871)

Tharan – Trieb Marianne: A szkítáktól a németekig: <https://www.ketholos.hu/ujsagarchivum/dobogo/2015/6>

- Thierry, Amadé: Attila történelme (1865, fordította: Szabó Károly, Komár Gábor kiadása, 2001)
- Tomory Zsuzsa: A Yarmouth-i rovásírásos kő (Magyarságtudományi Értesítő, 3. szám, Somogyi Kiadó, 1998)
- Tóth András: Runafeliratos tárgyak Magyarországról. Példák a runajelek szakrális-mágikus használatára (HADAK ÚTJÁN XX. Népvándorlaskor Fialat Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete-2010. Megjelent 2012-ben)
- Tóth András: Az aquincumi fibula rúnafeliratának újabb értelmezése (Budapest régiségei XLVII. 2014.)
https://www.academia.edu/22589931/AZ_AQUINCUMI_FIBULA_R%C3%99ANAFELIRAT%C3%81NAK_%C3%9AJABB_%C3%89RTELMEZ%C3%89SE_A_NEW_READING_OF_THE_RUNIC_SCRIPT_OF_THE_AQUINCUM_BROOCH_
- Tóth Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza (Szeged-2014) http://real-d.mtak.hu/827/7/dc_952_14_doktori_mu.pdf
- Történelem 9. Kísérleti Tankönyvek, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, I. kiadás, 2014.
- Történelem Munkafüzet 9-10. Kísérleti Tankönyvek, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, I. kiadás, 2014.
- Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története (Széphalom Könyvműhely, 2001)
- Vida Tivadar: Késő antik fémedények a Kárpát-medencében (Archeolingua Alapítvány, 2016)
- Voigt Vilmos: Óizlandi irodalom és kultúra (ELTE, Germanisztikai Intézet, 2016.)
- Wimmer, L.F. A: A bezenyei runás fibulák (Archaeologiai Értesítő, 1894)
- Winn, Shan, M.M: Pre writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981)
- Z. Karvalics László: Rúnák régészete, avagy Kettil Runske ajándéka
http://epa.oszk.hu/03200/03255/00001/pdf/EPA03255_hatartalan_regeszet_2017_1_042-047.pdf
- Zajti Ferenc: Magyar évezredek (1939)
- Zsupos Zoltán: Honnan ered a székely írás? A székelység a Kárpát-medencében.
- Valóság c. folyóirat, 2017/8. szám. http://epa.oszk.hu/02900/02924/-00056/pdf/EPA02924_valosag_2017_08_075-094.pdf
- Lexikonok
Wikipédia
A Forrai Sándor Rovásíró Kör honlapja: www.rovasirasforrai.hu

A borítók képeinek forrásai

A könyv ábráinak forrásai a megfelelő fejezetekben találhatóak.

Első, külső borító:

„Odin egy népvándorlás kori arany nyakéremről, brakteátáról”. László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig (Gondolat Kiadó, 1974/12.)

Hátsó, külső borító:

A Strand-i (Svédország) runakő. Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás hiteles emlékei (1915/148.)

Első-belső borító:

1. Szkíta-hun-avar-magyar ábécé. Faragta: Tara Zoltán. Fénykép: Friedrich Klára
2. A köz-germán runaírás, a Futhark betűi. Bővebben A runaírásról c. fejezetben.
3. Részlet a 13. századi Codex runicus-ból. Bővebben a Híres runafeliratok c. fejezetben. Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Runicus#/media/File:CodexRunicus.jpeg
4. Észtországi, mezőgazdasági runa naptár 2005-ből. Lukács Ágnes tanárnőtől, műfordítótól kaptam a naptárt, köszönet érte.

Hátsó-belső borító:

5. Runás pecsétnyomó vagy díszgomb ezüstműből és lenyomata. Fényképezte: Veres Nándor. Bővebb leírás a Runás pecsétnyomó vagy díszgomb c. fejezetben.
6. A Negau-i sisak és felirata. Kiss Krisztinától, az Arany Tarsoly főszerkesztőtől kaptam a sisak és a felirat fényképeit, amelyeket 2012-ben készített a bécsi Kunsthistorisches Museum Imperial Armoury (Császári fegyverzet) kiállításán. Köszönet érte. Bővebben A runaírásról c. fejezetben.
7. A 4,2 m magas Björkethorp runakő Svédországban. Bővebben a Híres runafeliratok c. fejezetben. A kép forrása: https://en.wikipedia.org/wiki/Bj%C3%B6rketorp_Runestone Kép: Joachim Bowin
8. A svédországi viking Rök emlékkő. Bővebben a Híres runafeliratok c. fejezetben. A kép forrása: https://en.wikipedia.org/wiki/R%C3%B6k_runestone#/media/File:R%C3%B6kstenen_1.JPG Kép: Bengt Olof ?radsson
9. A jellingi kő Jézus ábrázolása, alul és a másik oldalán runafelirattal. Bővebben a Híres runafeliratok c. fejezetben. A kép forrása: Rudolf Broby-Johansen: Északi sziklarajzok (Gondolat kiadó, 1979)
10. A Lippó-i runás korong. Bővebben a Lippó – runás korong c. fejezetben. A kép forrása: Szöllősi Kálmán: Egy csodálatos lelet – Rovásírásos orsó-gomb Baranyából (Turán, 2000/okt-nov.)

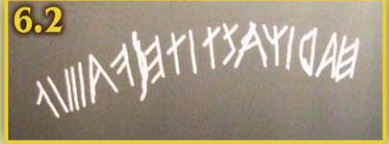
5.

6.1

6.2

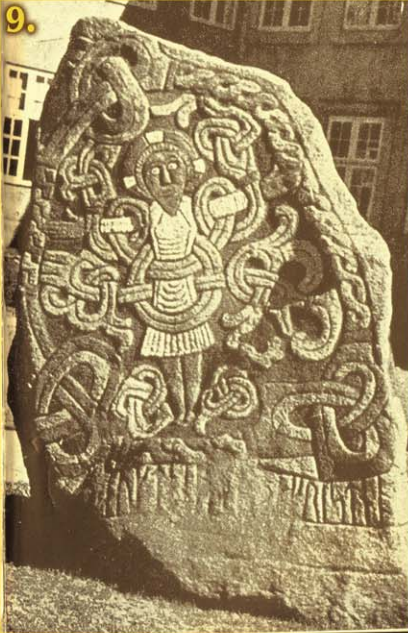
7.

8.

9.

10.

Utoljára 105 évvel ezelőtt jelent meg magyar nyelven alaposabb, átfogóbb anyag a runairásról, Sebestyén Gyula néprajzkutató és irodalomtörténész tollából.

A runákról való hiányos tájékoztatás, a magyar rovásírással való kapcsolat elhallgatása indított ennek a könyvnek a megírására.

Az anyaggyűjtés során bebizonyosodott számomra, hogy a magyarok elődei, szkiták-hunok adták át az írást a germánoknak. Számomra ez bizonyosság, de nem erőltetem rá senkire, arra biztatva minden érdeklődőt, hogy kutasson tovább, gyűjtse a hiteles bizonyítékokat mellette vagy akár ellene, mert az igazság a legfontosabb, különösen őstörténetünket illetően.

Friedrich Klára

